

**Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»**

Кафедра Права (№ 702)

**ОБОВ'ЯЗКОВА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА
«СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ»**

Галузь знань: 26 Цивільна безпека
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 262 Правоохоронна діяльність
(код та найменування спеціальності)

Освітня програма: Правоохоронна діяльність
(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна / заочна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Харків 2022

Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для студентів за спеціальністю 262 Правоохоронна діяльність, освітньою програмою Правоохоронна діяльність. Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський). Форма навчання: денна /заочна. Харків: НАКУ (ХАІ)., 2022. 603с

Розглянуто та рекомендовано для використання в навчальному процесі на засіданні кафедри права (№702), протокол№1 від 26.08.2022 р

Розробники (укладачі): професор кафедри права факультету №7, кандидат юридичних наук, професор Шинкаренко І.Р.

© Шинкаренко І.Р.,

© Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2022

Зміст

Вступ.....	3
Тема 1. Судові та правоохоронні органи як навчальна дисципліна.....	7
Тема 2. Судова влада та її органи в Україні.....	31
Тема 3. Органи юстиції України.....	73
Тема 4. Прокуратура України.....	122
Тема 5. Міністерство внутрішніх справ України.....	147
Тема 6. Національна поліція України.....	189
Тема 7. органи дізнання та досудового розслідування.....	225
Тема № 8. Служба безпеки України.....	266
Тема 9. Національне антикорупційне бюро України (Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції).....	289
Тема 10. Інші правоохоронні органи України.....	317
Тема 11. Нотаріат України.....	394
Тема 12. Адвокатура та адвокатська діяльність.....	424

ВСТУП

Метою викладання курсу є:

формування основоположних знань щодо організації, принципів діяльності, функцій, правового статусу, повноважень, правового забезпечення діяльності судових та правоохоронних органів в Україні, їх посадових та службових осіб, а також за допомогою цих знань зорієнтувати студентів як майбутніх юристів у системі судових, правоохоронних органів для обрання напряму професійної діяльності.

Завдання:

- отримання базових знань про особливості функціонування судових та правоохоронних органів України як юридичних інститутів та про норми законодавчих актів, що регулюють їх діяльність у державі;
- отримання студентами первинних навичок роботи з відповідними нормативними актами і досвіду їх грамотного тлумачення;
- вивчення основних юридичних термінів, пов'язаних із судовою та правоохоронною діяльністю.

Перелік компетентностей

Інтегральна компетентність. Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів правоохоронної діяльності і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК8. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

Фахові компетентності (ФК).

СК9. Здатність ефективно застосовувати сучасні техніку і технології захисту людини, матеріальних цінностей і суспільних відносин від проявів криміногенної обстановки та обґрунтовувати вибір засобів та систем захисту людини і суспільних відносин.

СК11. Здатність до аналізу та оцінки ризиків що впливають на вчинення адміністративних правопорушень та кримінальних злочинів (проступків).

СК13. Здатність забезпечувати охорону об'єктів державної власності, державну охорону органів державної влади України та безпеку взятих під захист осіб, охорону фізичних осіб та об'єктів приватної і комунальної власності.

СК15. Здатність до застосування спеціальної техніки, спеціальних, оперативних та оперативно-технічних засобів, здійснення оперативно-розшукової діяльності.

СК19. Здатність забезпечувати охорону державної таємниці та працювати з носіями інформації з обмеженим доступом.

СК20. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень, заходів,

спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб та публічній безпеці.

СК21. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми правоохоронної діяльності щодо забезпечення суб'єктів господарювання критичної інфраструктури та авіаційного транспорту.

СК22. Здатність виявляти потенційно-небезпечних осіб як фактор загроз правопорядку на об'єктах критичної інфраструктури та повітряного транспорту.

Програмні результати навчання:

Соціально-гуманітарна ерудованість

ПРН1 Розуміти історичний, економічний, технологічний і культурний контексти розвитку правоохоронної діяльності.

ПРН3 Збирати необхідну інформацію з різних джерел, аналізувати і оцінювати її.

ПРН4 Формулювати і перевіряти гіпотези, аргументувати висновки.

ПРН5 Розробляти тексти та документи з питань професійної діяльності, вільно спілкуватися українською та іноземною мовами усно і письмово у соціальній і професійній сферах.

ПРН6 Розуміти принципи і мати навички етичної поведінки, соціально відповідальної та свідомої діяльності у сфері правоохоронної діяльності

Комунікація

ПРН7 Здійснювати координацію діяльності суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку, а також комунікацію з фізичними та юридичними особами з метою своєчасного реагування на кримінальні злочини, адміністративні правопорушення.

Професійна самоорганізація та використання інформаційних технологій

ПРН8 Здійснювати пошук інформації у доступних джерелах для повного та всебічного встановлення необхідних обставин.

Праворозуміння

ПРН11 Знати і розуміти сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

ПРН12 Адаптуватися і ефективно діяти за звичних умов правоохоронної діяльності та за умов ускладнення оперативної обстановки.

ПРН13 Знати і розуміти відповідні вимоги законодавства, грамотно оформлювати процесуальні документи, що використовуються під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, здійснювати превентивні та примусові поліцейські заходи, а також кваліфікацію адміністративних та кримінальних правопорушень.

ПРН14 Здійснювати пошук та аналіз новітньої інформації у сфері правоохоронної діяльності, мати навички саморозвитку та самоосвіти протягом життя, підвищення професійної майстерності, вивчення та використання передового досвіду у сфері правоохоронної діяльності.

Правозастосування

ПРН17 Використовувати основні методи та засоби забезпечення правопорядку в державі, дотримуватись прав і свобод людини і громадянина, попередження та припинення нелегальної (незаконної) міграції та інших загроз національній безпеці держави (кібербезпеку, економічну та інформаційну безпеку, тощо).

ПРН22 Вміти оцінювати обстановку, рівень потенційних загроз та викликів, прогнозувати розвиток обстановки, дій правопорушників та противник, вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення правопорушень.

ТЕМА 1. СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

Вступ

1. Сутність правоохоронної діяльності держави: її поняття, ознаки, завдання та напрямки.
2. Правоохоронні органи України: її поняття, ознаки, завдання та напрямки діяльності.
3. Предмет і система курсу “Судові та правоохоронні органи України”, його місце і значення для вивчення інших юридичних дисциплін.
4. Основні джерела дисципліни “Судові та правоохоронні органи України”.
5. Взаємовідносини суду та правоохоронних органів з іншими органами державної влади й управління.

Висновки

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141.(зі змінами та доповнен.).
2. Про Конституційний суд : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 35, ст.376 (із змін. і доповн).
3. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 року (зі змінами та доповн).
4. Повітряний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 48-49, ст.536 (зі змінами та доповненнями)
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. *Урядовий кур’єр*. 05.09.2012. № 159 (із змінами та доповненнями,).
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12 (із змінами та доповненнями,).
7. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 1. Ст.1.(Із змінами та доповнен.)
8. Про Національну поліцію: Закон України від 15 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379 (із змінами та доповненнями, станом на Із змінами, внесеними згідно із Законом № 720-IX від 17.06.2020, ВВР, 2020, № 47, ст.408).
9. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2013 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 208 (із змінами та доповненнями).
10. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594 (із змінами та доповненнями)
11. Положення про Державну міграційну службу України:

Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360. 18 (Із змінами та доповнен.).

12. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051 (із змінами та доповненнями).

13. Про Раду національної безпеки: Закон України від 5 березня 1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 18 (із змінами та доповненнями).

14. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382 (із змінами та доповненнями).

15. Про судоустрій і статус суддів: Закон України №1402 від 02 червня 2016 року. Чинне законодавство станом на 07.11.2019. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016. № 31, ст.545(із змінами та доповнен.)

16. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. *Голос України*. 2012. 19 травня (№№ 90–91) (із змінами та доповненнями)

17. Кодекс Цивільного захисту України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013, № 34-35, ст.458. (зі змінами № 1259-IX від 19.02.2021)

18. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 6, ст.55 (із змінами та доповнен.).

19. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. Дата оновлення: 16.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення 29.10.2020).

20. Національна стратегія у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 «Про Національну стратегію у сфері прав людини» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#n13>

21. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: Розпорядження Кабінета Міністрів України № 1126-р від 16 вересня 2020 р. «Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>.

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України». {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 47 від 27.01.2016 № 663 від 30.08.2017, № 790 від 21.08.2019}

Основна

1. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <HTTPS://ER.DDUVS.IN.UA/BITSTREAM/123456789/6713/1/9e.pdf>

2. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

3. Матеріали методичного забезпечення дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів України» // Упорядн.: Є.Г. Шаніна. -

Д.:ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2012.

Додаткова

1. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: монографія / В.Д. Бринцев. Х.: Право, 2018. 464 с.
2. Будаков М.О. Організаційно-правові засади діяльності спеціальних служб держав НАТО/СБУ. Науковий координаційний центр Національна академія. – К. : Видавництво НА СБ України, 2018. – 188 с.
3. Головань І. Деякі проблеми виконання рішень Конституційного Суду України // Вісник Конституційного суду України.– 2018. № 6. С. 132-137.
4. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Х,: Право, 2018. 448 с.
5. Кампо В., Савчин М. Легітимність рішень конституційних судів у контексті доктрини верховенства права: компаративний та праксеологічний аспекти // Вісник Конституційного суду України. 2019. № 5. С. 99-110.
6. Погорецький М.А., Яновська О.Г. Адвокатура України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2014. 368 с.
7. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.
8. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf
9. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf
10. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.
11. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, .Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Метою лекції є розкриття сутності правоохоронної діяльності держави, визначення її поняття, ознак, завдань та напрямків; визначення предмету і системи навчальної дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” з ціллю окреслення її місця і значення в системі інших юридичних дисциплін.

ВСТУП

У всіх юридичних вузах України вивчається Дисципліна “Судові та правоохоронні органи України” вивчається у всіх юридичних ВУЗах, яка дає студентам-юристам першого курсу вихідні дані про суди, прокуратуру, міністерство внутрішніх справ, органи юстиції, органи розслідування справ про злочини, про адвокатуру і деякі інші установи і організації, які пов’язані із здійсненням законності та правопорядку, охороною прав і законних інтересів державних і недержавних організацій, окремих осіб.

Кожен юрист зобов’язаний знати, як побудовані і діють органи, які реалізують правові приписи. Такі знання потрібні не тільки для майбутньої професійної практики після отримання юридичної освіти. Вони потрібні також для успішного вивчення студентами-правознавцями інших більш складних юридичних дисциплін на наступних курсах юридичного вузу.

В рамках навчальної дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” вивчаються деякі загальні дані про правоохоронну діяльність тих державних та недержавних установ, які покликані здійснювати цю діяльність. До таких установ прийнято відносити суди, прокуратуру, органи юстиції і внутрішніх справ, адвокатуру. Одночасно з ними у виконанні деяких правоохоронних функцій беруть участь й інші установи, наприклад, ті, що сприяють виявленню та розкриттю злочинів. До них відносяться органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність чи дізнання.

Мета вивчення даної дисципліни — дати майбутнім юристам чітке уявлення про те, як побудовані і функціонують ці установи, на яких принципах здійснюється їх діяльність, як вони взаємодіють між собою і іншими державними органами, яке їх соціальне призначення.

Таким чином, дисципліна “Судові та правоохоронні органи України” дає мінімум знань про основні установи, які покликані забезпечувати реалізацію правових приписів, а також знання про механізм правозастосування.

1. ПОНЯТТЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЇЇ ВІДЗНАКИ І ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.

Діяльність держави і її органів охоплює багато сфер державного та суспільного життя. Вирішення проблем, пов’язаних з забезпеченням нормального функціонування економіки в цілому, її галузей і конкретних господарських організацій, проведення зовнішньої політики, створення умов для розвитку культури, науки і освіти, підтримання обороноздатності, правопорядку, охорона безпеки держави, а також інші функції — такий зміст цієї різноманітної діяльності.

Одне з центральних місць в ній займає виконання завдань по забезпеченню правопорядку і законності, захисту прав і свобод людини, охороні прав та законних інтересів державних і недержавних органів, трудових колективів, боротьбі з правопорушеннями та злочинними проявами. Ці завдання — предмет турботи в першу чергу держави та її органів.

Для більшості державних органів діапазон їх діяльності не замикається на рішеннях названих вище завдань — завдань безпосередньої охорони законності та правопорядку, захисту прав і свобод людини, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями. У них на першому плані інші завдання — вирішення поточних та перспективних питань господарського будівництва, культури, науки і освіти, обороноздатності та державної безпеки, зовнішньої політики тощо. Деякі функції з охорони правопорядку та законності вони виконують ніби додатково, поряд зі здійсненням своїх основних завдань.

Забезпеченням безпосередньо законності та правопорядку займається значно менше органів, які існують головним чином для виконання такої ролі. Їх називають правоохоронними органами.

Щоб зрозуміти сутність критеріїв, якими слід керуватися при віднесенні тих чи інших державних органів до правоохоронних, необхідно усвідомити ознаки правоохоронної діяльності.

Правоохоронна діяльність, як вид державної діяльності має наступні істотні ознаки:

Перша ознака проявляється в тім, що така діяльність може здійснюватися не будь-яким способом, а лише з допомогою застосування юридичних заходів впливу. До них прийнято відносити заходи державного примусу та стягнення, регламентовані законом. *Наприклад:*

– *якщо скоєно злочин*, то може бути призначено покарання, встановлене кримінальним законодавством, чи інші заходи впливу, які дозволяються законом;

– *якщо майну завдано шкоду*, що не тягне кримінальної відповідальності, то може бути покладено обов'язок відшкодування цієї шкоди;

– *якщо за укладеною угодою* не виконано обов'язки, то можливе застосування майнових санкцій;

– *якщо, хтось керував автомобілем* в нетверезому стані, то його можна позбавити посвідчення водія тощо.

Серед заходів юридичного впливу важливе місце відводиться також заходам попередження протиправних дій, їх профілактиці, яка допускається у встановлених межах.

Другою істотною ознакою правоохоронної діяльності, є те, що здійснювані в процесі її виконання юридичні заходи впливу повинні суворо відповідати припису закону чи іншого правового акту. Тільки вони можуть бути основою застосування конкретного заходу впливу і чітко визначати його зміст. Орган, який застосував такий вплив, зобов'язаний пунктуально

виконувати відповідне розпорядження. Наприклад, затримання особи, що вчинила правопорушення не більше як на три години

Третьою ознакою для правоохоронної діяльності є те, що вона реалізується у встановленому законом порядку з дотриманням встановлених певних процедур.

Наприклад, вирок суду, який призначив кримінальне покарання чи звільнив від нього, чи виправдав підсудного може бути встановлений тільки після проведення судового розгляду і всебічного обговорення судом всіх питань, які конкретно означені процесуальним законом. Таке обговорення повинно проходити в нарадчій кімнаті, з забезпеченням таємниці наради і дотриманням інших процедурних правил. Для прийняття рішення з застосування чи незастосування юридичних заходів впливу передбачуються встановлені законом конкретні правила, які обов'язкові для виконання, їх порушення може потягти за собою визнання рішення незаконним і недійсним.

Четвертою істотною ознакою правоохоронної діяльності є те, що її реалізація покладається перш за все на спеціально уповноважені державні органи, які комплектуються відповідним чином підготовленими службовцями — в більшості своїй юристами, а також фахівцями, які володіють знаннями з інших галузей. В їх розпорядження надаються необхідні матеріальні та технічні засоби. Організація та діяльність таких органів детально та всебічно регламентується в законодавчому порядку, в тому числі шляхом встановлення особливих процедурних (процесуальних) правил для вирішення найбільш відповідальних питань. Все це в сукупності направлене на забезпечення оперативності, обґрунтованості, законності та справедливості прийняття названими органами рішень по застосуванню юридичних заходів впливу, направлених на охорону права від вже допущених чи передбачуваних порушень.

Виходячи з названих ознак та їх короткої характеристики, можна визначити поняття правоохоронної діяльності.

Правоохоронна діяльність — це така державна діяльність спеціально-уповноважених державних та недержавних органів, яка здійснюється з метою забезпечення дотримання прав та свобод фізичних і юридичних осіб, а також законності та правопорядку шляхом застосування юридичних заходів впливу, в суворій відповідності з законом і при неухильному дотриманні встановленого ним порядку.

Структурно до системи правоохоронної діяльності входять такі напрями:

- а) діяльність державних органів із забезпечення правосуддя;
- б) діяльність органів прокуратури;
- в) діяльність з виявлення, запобігання та розслідування злочинів;
- г) діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони правопорядку.

Питання про завдання правоохоронної діяльності в законодавчому порядку державою спеціально не вирішено. Але виходячи з

положень ряду законодавчих актів, в яких в тій чи іншій мірі вирішується питання організації і основи діяльності різних правоохоронних органів, основними об'єктами, які повинні захищатися системою державних органів є:

особистість — її права і свободи;

суспільство — його матеріальні і духовні цінності

державна її конституційний лад, суверенітет і територіальна

цільність.

Ці положення і слід вважати основними орієнтирами і завданнями правоохоронної діяльності.

Згідно з Конституцією України охорона названих вище цінностей покладена на всі державні органи, в тому числі і на правоохоронні органи. Це відповідає змісту завдань правоохоронних органів.

По своєму змісту правоохоронна діяльність різноманітна. Кожний її напрямок має свої специфічні завдання і реалізується також властивими тільки йому методами.

До головних напрямків правоохоронної діяльності держави відносяться:

- конституційний контроль,
- правосуддя,
- процесуальна діяльність прокуратури,
- забезпечення публічної безпеки і порядку;
- розслідування злочинів,
- захист прав та інтересів громадян та організацій,
- правова робота на підприємствах,
- недержавна правоохоронна діяльність

Розглянемо докладніше кожен з цих видів.

Конституційний контроль — здійснюється Конституційним Судом України. Він відноситься до ефективних засобів забезпечення верховенства конституційних приписів, які є головним атрибутом демократичної держави. Основне призначення конституційного контролю полягає перш за все в забезпеченні відповідності законів і інших нормативних актів органів законодавчої і виконавчої влади Конституції України, охороні конституційних прав і свобод особистості, офіційного тлумачення Конституції України і законів. Конституційний Суд України є гарантом реального виконання Конституції України всіма державними органами, посадовими особами та громадянами.

Правосуддя — найважливіший напрямок правоохоронної діяльності держави тому, що його здійснює тільки суд в особливому процесуальному порядку з правом застосування до правопорушника державного примусу, в тому числі й у формі кримінального покарання. Ні один інший державний орган або громадська організація не має таких повноважень як суд. Тільки суд при скільки-небудь серйозних правопорушеннях вправі розглядати такі справи і виправдовувати або застосовувати покарання від імені держави. Суд є головним інструментом дотримання правопорядку в країні і вінчає всю піраміду правоохоронних органів.

Процесуальне керівництво прокурором — здійснюється уповноваженими на те прокурорами країни і спрямовані на процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та наглядом за слідчими(розшуковими) та негласними (розшуковими) діями органів правопорядку, представництво інтересів держави у суді у випадках, передбачених законом, нагляд за виконанням рішень судів у кримінальних провадженнях щодо обмеження прав і свобод особи.

Забезпечення публічної безпеки і порядку покладено на органи Національної поліції, що входить до Міністерства внутрішніх справ України з метою попередження, припинення та розкриття правопорушень, протидії злочинності.

Розслідування злочинів — це діяльність особливих посадових осіб — слідчих, здійснювана з метою розкриття і розслідування злочинів і встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення для доведення їх вини або невинуватості, слідчі готують матеріали кримінальної справи для її розгляду судом.

Захист прав та інтересів громадян та організацій здійснюється перш за все адвокатурою в формі надання консультацій з правових питань, складання різного роду ділових паперів, виступів адвокатів в суді захисниками з кримінальних справ та представниками з цивільних справ: адвокатура є громадською організацією.

Правова робота на підприємствах, як вид правоохоронної діяльності, покладена на господарський суд та юридичну службу організацій, підприємств та спрямована на забезпечення законності в цивільному обігу, особливо в сфері договірних відносин підприємств і організацій. Юрисконсульти сприяють правопорядку в організаціях шляхом складання угод, візування наказів, консультування співробітників та в інших формах. Господарські суди розглядають господарські суперечки організацій, пов'язані з укладанням та виконанням різних угод.

Діяльність недержавних служб безпеки — здійснюється недержавними, в більшості приватними підрозділами шляхом надання допомоги правоохоронним органам у виконанні окремих завдань, пов'язаних із забезпеченням охорони фізичних осіб і підприємств та інших функцій, спрямованих на забезпечення дотримання прав і свобод юридичних та фізичних осіб, а також підтримання законності та правопорядку в державі.

З цієї короткої характеристики різновидів правоохоронної діяльності держави витікає висновок про різноманітність напрямків, форм та методів цієї діяльності органі.

Кожний з цих напрямків має за мету досягнення конкретних результатів, а саме:

- усунення порушень норм Конституції України;
- справедливий розгляд цивільних і кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення, господарських справ;
- виявлення і усунення порушень закону процесуальним керівництвом прокурора;

- розкриття злочинів і викриття осіб, винних в їх вчиненні;
- підготовка матеріалів для розгляду конкретних справ у суді;
- надання всім, кому це необхідно, кваліфікованої юридичної допомоги, особливо тим особам, що притягаються до кримінальної відповідальності, а також надання інших юридичних послуг;
- створення умов для нормальної діяльності судів та інших органів.

Досягнення цих результатів у кінцевому результаті забезпечує виконання завдань правоохоронної діяльності, незважаючи на своєрідність і специфічність методів, що використовуються в процесі реалізації конкретних її функцій.

Істотним є й те, що всі названі напрямки правоохоронної діяльності держави взаємозалежні і доповнюють одна одну.

Необхідно особливо відзначити, що серед функцій держави, пов'язаних з правоохоронною діяльністю, важливе місце посідає правосуддя як форма реалізації судової влади. Незалежна судова влада має стати невід'ємним атрибутом правової держави, до якої прагне Україна. Проте правова держава неможлива без ефективного і справедливого правосуддя, до якого всі громадяни повинні ставитися з повагою.

Правосуддя — це така функція правоохоронної діяльності, що прямо стосується захисту найбільш значущих прав і законних інтересів людини і громадянина. Виконанню завдань правосуддя так чи інакше підпорядкована реалізація всіх інших правоохоронних функцій. Наприклад, правосуддя по кримінальній справі не може бути здійснене законно, обґрунтовано і справедливо, якщо ця справа не була попередньо всебічно і повно розслідувана компетентними органами.

Реалізація правосуддя — це насамперед забезпечення конституційних розпоряджень, у тому числі тих, що прямо пов'язані з належним відправленням правосуддя, гарантіями його законності, обґрунтованості та справедливості. Тому про правосуддя, ніякою мірою не зменшуючи значення інших правоохоронних функцій, можна говорити як про генеральну функцію в цій системі.

В діяльності судових та правоохоронних органів першочергове значення і важливе місце займають законність і правопорядок. Забезпечення законності та правопорядку складає одну з головних функцій (головних напрямків) діяльності держави, серед її інших внутрішніх і зовнішніх функцій. Законність і правопорядок — важливі складові частини всієї політичної системи нашого суспільства.

Законність — це принцип державного устрою, який полягає у вимозі точного та неухильного дотримання законів усіма організаціями, посадовими особами та громадянами.

Зміст принципу законності складає наявність сучасного законодавства, обов'язковим забезпеченням верховенства закону та безумовне виконання всіма органами держави, громадськими організаціями, посадовими особами та громадянами приписів законів. Принцип законності в реальному суспільному житті знаходить втілення в правопорядку.

Правопорядок — це система суспільних відносин, які регулюються правом та базуються на законності.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином, правоохоронна діяльність — це така державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу, в суворій відповідності з законом і при неухильному дотриманні встановленого ним порядку.

До основних напрямків правоохоронної діяльності держави відносяться: конституційний контроль, правосуддя, прокурорський нагляд, охорона громадського порядку, розслідування злочинів, захист прав та інтересів громадян та організацій, правова робота в народному господарстві, громадська правоохоронна діяльність.

2. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ.

Найважливішим гарантом правопорядку та законності є правоохоронна діяльність держави, яка здійснюється через систему державних органів та громадських організацій. Робота всіх державних органів здійснюється в рамках закону і сприяє затвердженню основ законності та укріпленню правопорядку. Ми при розгляді першого питання встановили, що існує цілий ряд державних установ та громадських організацій які займаються виключно виконанням правоохоронної функції держави. Ці органи держави іменуються правоохоронними органами.

Компетенцію правоохоронних органів становлять взаємопов'язані елементи, а саме:

- охорона та захист права,
- відновлення порушеного права,
- припинення або розгляд порушення права, виявлення або розслідування злочинів.

За Законом до правоохоронного органу належить такий державний орган, предмет діяльності якого законодавчо фіксується як його завдання або функції саме охоронного призначення, хоч у назві це може й не відбиватись. Правоохоронні функції або завдання, як правило, залежать від участі того чи іншого органу в охороні (підтриманні) правопорядку (об'єктивна необхідність розвитку держави і суспільства; його забезпечення має відбуватися у межах законності).

Підтримання правопорядку та припинення правопорушень покладається на компетентні державні органи (прокуратура, органи внутрішніх справ), для яких діяльність з підтримання правопорядку, запобігання правопорушенням є обов'язковою і полягає у невідкладному й адекватному реагуванні на факти невиконання або неналежного виконання вимог правових норм з боку юридичних або фізичних осіб.

Відновлення порушеного права - пріоритетне завдання у діях правоохоронних органів. Йдеться про систему правомірних дій, до яких примушується фізична або юридична особа, що спричинила своїми діями збитки або будь-які інші негативні наслідки, до їх відшкодування. Для цього передбачено процедури скасування незаконного рішення, прийнятого державним органом (або й правоохоронним органом), встановлено порядок відновлення порушених правовідносин, відшкодування моральної або матеріальної шкоди, закріплено компенсаційні виплати за неправомірні дії правоохоронних органів тощо.

Таким чином для правоохоронних органів та організацій характерні наступні ознаки:

- ці органи створюються на принципах демократії та діють в умовах максимальної гласності;
- вони в силу прямої вказівки в законі та специфічного положення в механізмі держави призначені саме для забезпечення законності та правопорядку, захисту прав та інтересів громадян, трудових колективів, суспільства та держави;
- вони наділені відповідними правами та володіють специфічною компетенцією з попередження, припинення правопорушень та розгляду правових питань та справ, пов'язаних з правопорушеннями та захистом прав;
- в залежності від характеру правових питань ці органи і організації наділені правом застосовувати відповідні заходи державного та громадського впливу з метою відновлення та укріплення законності та правопорядку аж до кримінального покарання, яке застосовується виключно судом.

Таким чином, правоохоронні органи — це такі державні установи та недержавні організації, які всією своєю діяльністю на основі закону і у відповідних формах покликані забезпечувати законність та правопорядок, захист прав та інтересів громадян, трудових колективів, суспільства і держави і наділені правом у відповідних випадках застосовувати державний примус стосовно осіб, які порушили законність та правопорядок.

Законодавство України не містить чіткого переліку державних органів, які є правоохоронними.

Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» відносить до правоохоронних органів України: органи прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, суди, Служба безпеки, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи які здійснюють правозастосовчі та правоохоронні функції. Цей перелік не є вичерпним. не враховані державні органи і громадські організації, які в тій чи іншій мірі здійснюють правоохоронні функції.

У Законі України «Про національну безпеку України» (Стаття 1. Визначення термінів; Стаття 12. Склад сектору безпеки і оборони) та «розкриваються тільки перелік та основні ознаки правоохоронних органів.

Враховуючі наведене до правоохоронних органів слід віднести Раду національної безпеки та оборони України, органи та установи юстиції:

Міністерство юстиції (нотаріат), органів, що координуються через Міністра юстиції (Державна архівна служба, Державна кримінально-виконавча служба.

Виходячи з вищевикладеного слід зазначити, що місце правоохоронних органів в державному апараті визначається тим, що вони спеціально створені для виконання правоохоронної функції держави і це складає головний і основний зміст їх роботи. Цим самим діяльність правоохоронних органів відмежовується від функцій інших органів державної влади та управління.

На правоохоронні органи державою покладені наступні завдання:

- відновлення порушених (особистих, майнових) прав
- покарання правопорушників в тих випадках, коли право не можна відновити,
- або відновлення порушеного права і покарання одночасно.

Виконуючи вказані завдання правоохоронні органи охороняють і захищають життя і здоров'я громадян, власність громадян, державних і не державних органів, навколишнє середовище, тваринний світ.

1. Таким чином правоохоронними органами в Україні можна вважати наступні державні органи, або їх підрозділи, що здійснюють правоохоронні функції: суд; органи прокуратури; національна проліція; Національна гвардія; органи служби безпеки; Державне бюро розслідувань; антикорупційні органи (НАБУ, Національне агенство з питань запобігання корупції, Нацагентство з повернення активів ...); Державна міграційна служба; національна гвардія; ДСНС; військова служба правопорядку у збройних силах України; розвідувальні органи України; органи Державної митної служби; органи охорони державного кордону; органи Державної податкової служби; Бюро економічної безпеки України; Державна служба фінансового моніторинга України; Державна кримінально-виконавча служба, органи і установи виконання покарань; слідчі ізолятори; Державна аудиторська служба України; Антимонопольний комітет України; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Органи захисту прав споживачів; органи рибоохорони; органи державної лісової охорони; управління державної охорони України; державна екологічна інспекція; державна інспекція ядерного регулювання України; державна архітектурно-будівельна інспекція України; нотаріат; органи та особи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів.

Цей перелік не є вичерпним, він змінюється в залежності від утворення, ліквідації, реорганізації тих чи інших органів. Правильним є підхід до віднесення того чи іншого органу до складу правоохоронних за ознаками, що полягають у безпосередньому здійсненні правоохоронної діяльності. При чому, тут можна виділити:

органи, головним і основним призначенням яких є правоохоронна діяльність (наприклад, МВС);

органи, які поряд з іншими видами діяльності, провадять правоохоронну;

органи, окремі підрозділи яких створені виключно у правоохоронних цілях (наприклад, підрозділи по боротьбі з контрабандою у складі митниць).

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Правоохоронні дії тісно пов'язані між собою. Вони утворюють цілісну правоохоронну сферу, охоплюючи відновлення неправомірно порушеного права органами виконання. Діяльність правоохоронних органів є багатопланою. Кожен із зазначених органів відповідає, у межах наділених повноважень, за власний внесок у стан та розвиток предмета його діяльності.

3. ПОНЯТТЯ ПРЕДМЕТУ, МІСЦЕ КУРСУ В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН І ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНШИХ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН.

Навчальний курс “Судові та правоохоронні органи України” визначає завдання, принципи організації та діяльності правоохоронних органів, їх повноваження та побудову.

Правоохоронні органи виконують особливі функції для всебічного зміцнення законності та правопорядку, запобігання злочинів та інших правопорушень і тим самим сприяють охороні суспільного ладу, його політичної та економічної системи, власності, прав і свобод громадян.

На відміну від багатьох інших юридичних дисциплін – кримінального, адміністративного, трудового права тощо, основою яких є певна галузь права, дисципліна «Судові та правоохоронні органи» не має такої чіткої основи. Ця дисципліна ґрунтується переважно на базі тих чи інших правових інститутів, як от інститути судоустрою, статусу суддів, оперативно-розшукової діяльності, а також окремих положень тих чи інших галузей права, зокрема, конституційного, адміністративного, кримінально-процесуального тощо.

Предмет будь-якої навчальної дисципліни перш за все визначається колом тих питань і проблем, які вивчаються в її рамках. До цих питань і проблем відносяться: характеристика правоохоронної діяльності, відомості про органи, що здійснюють правоохоронну діяльність, їх структуру і повноваження, а також статус посадових осіб, що працюють в цих органах.

Як видно з самої назви дисципліни «Судові та правоохоронні органи» предметом вивчення є, насамперед, побудова органів судової влади і тих органів держави, які займаються правоохоронною діяльністю, принципи їх організації, завдання і мета діяльності, історія їх становлення та розвитку; координація діяльності правоохоронних органів та взаємодія між ними та іншими державними органами та недержавними організаціями, міжнародна співпраця правоохоронних органів, комплектування і забезпечення правоохоронних органів, правовий статус і відповідальність працівників правоохоронних органів, окремі напрями правоохоронної діяльності тощо.

Проте, до предмета дисципліни «Судові та правоохоронні органи» не входять питання, які стосуються, наприклад: вчення про поділ державної влади на окремі гілки, діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (це Конституційне право), обмеження правоохоронними

органами окремих конституційних прав людини і громадянина (кримінальнопроцесуальне і кримінально-виконавче право), діяльність правоохоронних органів щодо забезпечення прикордонного режиму, режиму перебування іноземців в Україні, правил дорожнього руху та інших адміністративних режимів і правил, а також внутрішніх управлінських аспектів діяльності правоохоронних органів, пов'язаних, скажімо, з виданням відомчих наказів та інших актів, пересиланням службової кореспонденції тощо (адміністративне право).

Таким чином, предметом дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» є положення про основи організації, систему, завдання, повноваження і принципи діяльності судових та правоохоронних органів, а також статус посадових осіб, що працюють у цих органах.

Юридична наука розрізняє предмет вивчення в даній дисципліні у широкому і вузькому (безпосередньому) значенні цього слова. Предметом вивчення у широкому розумінні є: історія виникнення і побудова органів судової влади, і правоохоронних органів (прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, СБУ), громадських організацій, які займаються правоохоронною діяльністю (адвокатура, громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону).

У вузькому (безпосередньому) розумінні – це норми ряду галузей права України, в яких закріплена побудова органів судової влади та інших правоохоронних органів (норми конституційного, адміністративного, інших галузей права).

Отже, предмет дисципліни є комплексним, оскільки комплексною, багатовекторною та багаторівневою є правоохоронна діяльність державних і недержавних органів та організацій у сфері правоохорони.

Безпосереднім предметом вивчення в даному курсі є ті норми конституційного права, які стосуються побудови судової влади (Розділ 8 Конституції України), Вищої ради юстиції України, прокуратури (Розділ 7 Конституції України), Конституційного Суду України (Розділ 12 Конституції України). Норми конституційного права закріплюють призначення адвокатури у державі – у ст. 59 Конституції України міститься положення: для забезпечення правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Специфіка предмета дисципліни «Судові та правоохоронні органи» як синтетичної юридичної дисципліни обумовлює і його метод: розрізнені частини (різні правові інститути і ті чи інші положення різних галузей права: інститути судоустрою, статусу суддів) досліджуються в цілісності, єдності та взаємозв'язку і поступово узагальнюються (метод індукції).

Методологічну основу науки дисципліни «Судові та правоохоронні органи» становлять загальнонаукові та конкретні методи дослідження її предмета

До конкретних методів відносяться: системний підхід; історичний підхід; формально-логічний; нормативно-логічного аналізу; статистичний; соціологічних досліджень; порівняння; моделювання та ін.

Системний підхід при вивченні дисципліни «Судові та правоохоронні органи» передбачає, що самі судові та правоохоронні органи являють собою певну систему знань. Порядок їх організації складається із законодавчо закріплених процедур утворення. Діяльність цих органів включає систему компетенцій, повноважень, прав та обов'язків, форм і методів, завдань і функцій для досягнення певної мети – правоохорони.

Сутність історичного методу полягає в тому, що, опановуючи і досліджуючи знання про організацію і діяльність судових та правоохоронних органів, дослідник підходить до розуміння сучасних явищ через такі прийоми, що характеризують пізнання предмета з моменту його виникнення у процесі розвитку до сучасного функціонування. Досліджується історія виникнення і побудова органів судової влади, і правоохоронних органів (прокуратура, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції України, СБУ, адвокатура, громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону).

Формально-логічний метод передбачає вивчення судових та правоохоронних органів за допомогою основних законів формальної логіки. Вивчаючи предмет науки дисципліни «Судові та правоохоронні органи», дослідник використовує поняття, судження, висновки, аналіз та синтез, індукцію і дедукцію та інші засоби формальної логіки.

Нормативно-логічний аналіз полягає у виявленні реальних результатів впливу правових норм на процес утворення і функціонування судових та правоохоронних органів. Разом з тим цей метод не можна вважати головним у галузевих науках. Дослідженню підлягають не лише юридичні сторони організації та діяльності судових та правоохоронних органів, а й політична, соціальна, економічна, психологічна, напрями їх функціонування, завдання, повноваження, форми й методи посадових і службових осіб цих органів.

Статистичний метод є засобом вивчення змін у судових та правоохоронних органів і використовується як спосіб обробки одержаних результатів для використання їх у наукових дослідженнях та практичній діяльності.

Метод соціологічних досліджень полягає у вивченні причин і обставин впливу судових та правоохоронних органів на соціальні явища.

Порівняльний метод використовують для порівняння судових та правоохоронних органів у різні періоди розвитку української держави. У сучасній державі розширені та більш детально законодавчо регламентовані окремі напрями правоохоронної діяльності (такі як боротьба з корупцією, організованою злочинністю, наркобізнесом, легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом тощо).

Моделювання, полягає в утворенні теоретичної моделі певного правоохоронного та судового органу, вивченні можливого функціонування

такої моделі, наслідків, що можуть виникнути у процесі функціонування, та врахуванні їх у процесі організації і подальшої діяльності створеного інституту. Прогнозування має на меті передбачити можливі ситуації розвитку завдань, функцій, компетенції, форм і методів організації і діяльності судових та правоохоронних органів. Усі методи, що використовуються наукою дисципліни «Судові та правоохоронні органи» між собою тісно взаємопов'язані і утворюють методологію дослідження предмета цієї науки.

Відповідно до змісту предмета він поділяється на дві частини:

Загальну;

Особливу.

Загальна частина дисципліни присвячена розгляду питань про загальну характеристику діяльності правоохоронних, судових та інших органів, їх взаємодію та іншими державними органами і вивчає основні поняття, систему, структуру, його законодавчі джерела.

Особлива частина містить розгляд кожного зокрема із органів судової влади і правоохоронних органів та організації з точки зору їх виникнення, побудови, внутрішньої будови і структури, мети, завдань, функцій.

Систему дисципліни утворюють органічно пов'язані між собою вчення (системні знання) про забезпечення законності в діяльності суду, правоохоронних органів, а також проблеми щодо змісту повноважень та компетенції правоохоронних органів, їх підпорядкованості та державного керівництва.

Таким чином систему дисципліни складає сукупність взаємозв'язаних між собою питань і завдань, які вивчаються в даній дисципліні.

Систему навчальної дисципліни складає перелік тем, що вивчаються в ній. До системи дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” включаються теми, в яких розглядаються загальні питання, пов'язані з поняттям правоохоронної діяльності, характеристикою органів, що здійснюють цю діяльність, аналізом принципів, що лежать в основі їх побудови і діяльності.

Дисципліна “Судові та правоохоронні органи України” — є одним з початкових курсів, що дає вихідні знання про правоохоронну діяльність і органи що її здійснюють. Ці знання перебувають у тісному зв'язку і взаємозалежності з відомостями, що надаються студентам юридичних вузів при вивченні деяких суміжних навчальних дисциплін.

В нормах конституційного права закріплено суспільний та громадський устрій, будова механізму всієї нашої держави, а також і таких важливих правоохоронних органів як суд і прокуратура, які в державному апараті займають специфічне положення. В силу своєрідності їх призначення вони об'єдналися в підгалузі — судоустрій та прокурорський нагляд.

Норми судоустрою регулюють тільки будову судів, а їх діяльність із здійснення правосуддя детально регламентована самостійними галузями права, які вивчаються у відповідних курсах дисциплін, в даному ж курсі даються лише загальні положення правосуддя.

Норми прокурорського нагляду регулюють не тільки організацію, але і діяльність прокуратури, у зв'язку з чим в даному курсі висвітлюється лише її будова, а порядок діяльності прокуратури вивчається детально в окремій дисципліні.

Курс неподільно пов'язаний з загальною теорією держави та права, яка є теоретичною базою для всіх інших правових наук, оскільки вивчає походження та сутність держави та права, поняття та зміст законності та правопорядку, методи їх забезпечення, в тому числі й через систему правоохоронних органів. В даному курсі на основі знань загальної теорії держави та права вивчаються вже конкретні правоохоронні органи та їх місце в механізмі всієї держави.

Курс “Судові та правоохоронні органи України” пов'язаний також з дисципліною “Адміністративне право”, особливо з питань організаційного забезпечення діяльності судів та їх устрою, а також діяльності Міністерства внутрішніх справ України. В курсі “Адміністративне право” організаційне керівництво судами вивчається серед інших галузей державного управління, а в даному курсі воно висвітлюється як специфіка керівництва Міністерства юстиції такими своєрідними органами як суди. Міністерство внутрішніх справ України в даному курсі вивчається в плані організаційного устрою, тобто його внутрішньої організації, а в дисципліні “Адміністративне право” вивчається його діяльність серед інших галузей державного управління.

Деякі питання організації правоохоронних органів вирішуються в нормах таких галузей права як кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне, фінансове і інших галузей права. Якщо в даному курсі вивчається організаційний устрій правоохоронних органів, то в названих дисциплінах засвоюється, з урахуванням отриманих знань, вже сам порядок діяльності суду з розгляду цивільних та кримінальних справ та прокуратури по здійсненню нагляду за законністю.

Місце курсу “Судові та правоохоронні органи України” в системі інших юридичних дисциплін **визначається його предметом.** Неможливо глибоко і всебічно засвоїти діяльність правоохоронних органів з реалізації відповідних галузей права не усвідомивши їх побудову, організаційну структуру. Будова їх, принципи організації, питання співвідношення з іншими юридичними дисциплінами на інших курсах не вивчається.

Значення курсу для вивчення інших юридичних дисциплін визначається по-перше тим, що він є дисципліною правового характеру, оскільки в ній вивчаються юридичні установи держави, організовані на основі права. Галузі і норми, що визначають будову правоохоронних органів, знаходяться у взаємозв'язку з іншими галузями права і цим створюють основу для взаємозв'язку правових наук, а отже і юридичних дисциплін. Місце курсу та його значення для вивчення інших юридичних дисциплін визначається також тим, що він є одночасно суспільною наукою та юридичною наукою, яка вивчає право. Значення дисципліни для вивчення інших юридичних дисциплін визначається ще й тим, що ця дисципліна має характер вступного курсу, який передуює вивченню інших юридичних дисциплін. Перш ніж вивчати ті чи інші

галузі права та їх реалізацію в діяльності різних, в тому числі й правоохоронних органів, треба вивчити й зрозуміти устрій самих цих органів. Зрозумівши устрій судових та правоохоронних органів, можна глибоко та правильно засвоїти їх роботу з застосування права, забезпечення законності та правопорядку.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

Таким чином Судові та правоохоронні органи України – це дисципліна, яка, використовуючи норми конституційного, адміністративного, кримінальнопроцесуального та ряду інших галузей права, вивчає основи організації і найбільш суттєві напрями діяльності й завдання судових та правоохоронних органів України, їх взаємодію один з одним та з іншими органами.

Отже, предметом дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” є положення про основи організації, систему, завдання, повноваження і принципи діяльності судових та правоохоронних органів, а також статус посадових осіб, що працюють у цих органах.

Систему навчальної дисципліни складає перелік тем, що вивчаються в ній. До системи дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” включаються теми, в яких розглядаються загальні питання, пов’язані з поняттям правоохоронної діяльності, характеристикою органів, що здійснюють цю діяльність, аналізом принципів, що лежать в основі їх побудови і діяльності.

4. ЗАКОНОДАВЧІ ДЖЕРЕЛА ДИСЦИПЛІНИ “СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ”

В межах дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” вивчається сукупність законодавчих актів, в яких регламентуються основи організації та діяльності суду, прокуратури, органів внутрішніх справ, арбітражного суду, Конституційного Суду, а також адвокатури та інших громадських організацій, завданням яких є перш за все сприяння правоохоронній діяльності.

Законодавчі джерела дисципліни – це нормативні акти, в яких містяться норми конституційного, адміністративного, кримінального, кримінальнопроцесуального та інших галузей права, що регламентують основи організації та діяльності правоохоронних органів і організацій.

За юридичним значенням – усі нормативно-правові акти про правоохоронні органи та правоохоронну діяльність, як власне, і акти з інших питань, відрізняються між собою переважно тим, який державний орган їх прийняв і в якому порядку (за юридичною силою – властивість нормативноправових актів, яка полягає в їх співвідношенні за формальною обов’язковістю).

1). Найвище місце в цій ієрархічній системі належить Конституції України. Відповідно до ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі

Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Прийняття будь-яких змін до Конституції України є складним процесом, визначеним безпосередньо в Конституції України (Розділ XIII).

2). Із ст. 9 Конституції України та ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України» (в яких, зокрема зазначено: «якщо міжнародним договором України, укладання якого відбулось у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законом України, то застосовуються правила міжнародного договору України») впливає, що друге місце в системі правових актів посідають чинні Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України. Вони не можуть суперечити Конституції України, але укладання міжнародних договорів, які суперечать їй, є можливим після внесення відповідних змін до Конституції України. За загальним принципом, загальновизнані норми Міжнародного права потребують імплементації у національне законодавство).

3). На третьому місці – закони. Згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України. Фактично роль законів виконують рішення Конституційного Суду України, відповідно до яких закони та інші правові акти можуть бути визнані неконституційними повністю чи в окремій частині і втрачають чинність з дня ухвалення законного рішення (ст. 152 Конституції України).

4). Зі ст.ст. 85, 106, 117, 137, 150 Конституції України впливає, що далі в ієрархії нормативно-правових актів знаходяться постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

5). Завершують ієрархію нормативно-правові акти, що приймаються відомствами (відомчі та міжвідомчі накази, положення, інструкції, правила та інші нормативно-правові акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, господарського управління і контролю тощо), а також рішення органів місцевого самоврядування, які відповідно до ст. 144 Конституції України є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Конституція України (Основний закон) країни займає ведуче місце в системі всіх законів та підзаконних актів держави. Вона є юридичною базою розвитку всього законодавства з усіх галузей права. На її основі приймається та оновлюється законодавство. Конституція України — це акт, в якому вирішені найбільш принципові питання державного та громадського життя:

- зафіксовані основи громадського устрою та політичної системи,
- вихідні основи взаємовідносин держави та особи,
- її основні права, свободи, обов'язки,
- державний устрій,

структура та порядок утворення органів державної влади та управління, їх основні завдання та ряд інших питань.

Для дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” особливе значення мають конституційні положення, які містяться, в розділах: VII — стосується прокуратури, VIII — стосується правосуддя, XII — стосується Конституційного Суду України.

Для загальної характеристики законодавчих джерел дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” важливо знати, що з питань правоохоронних органів є наступні основні акти:

Закон “Про прокуратуру”, прийнятий 5 листопада 1991 року;

Закон “Про поліцію”, прийнятий 02 липня 2015 року;

Закон “Про Конституційний Суд”, прийнятий 13 липня 2017 року;

Закон “Про оперативно-розшукову діяльність”, прийнятий 18 лютого 1992 року;

Закон “Про адвокатуру”, прийнятий 12 липня 2012 року;

Закон “Про державну податкову службу”, прийнятий 5 лютого 1998;

Закон “Про службу безпеки”, прийнятий 25 березня 1992 року.

При характеристиці джерел, які мають безпосереднє відношення до дисципліни “Судові та правоохоронні органи України” слід мати на увазі, що багато положень, які закріплені в законодавчих актах, нерідко уточнюються та розвиваються в приписах наказів, інструкцій, вказівок. Вони можуть видаватися керівниками правоохоронних міністерств та відомств, але тільки на основі закону та в суворій відповідності з ним.

Велику роль відіграють також керівні роз’яснення, які дає Пленум Верховного Суду України. Ці роз’яснення оформляються у вигляді постанов Пленумів та звичайно містять приписи з питань відповідного застосування законодавства, а також, які регламентують організацію та діяльність правоохоронних органів. Постанови Пленуму Верховного Суду України, які містять керівні роз’яснення, обов’язкові не тільки для нижчестоящих судів, але і для інших органів та посадових осіб, які застосовують закон, з якого дано роз’яснення.

Отже, всю систему нормативних актів, які регулюють будову правоохоронних органів, можна підрозділяти за їх значущістю та силою, в залежності від характеру органа держави, який видає той чи інший акт, можна розбити на шість груп:

Перше місце серед нормативних актів займає Конституція України. У багатьох її статтях вирішуються питання організації та діяльності різних правоохоронних органів, закріплюються конституційні принципи організації та діяльності судів, прокуратури, Конституційного суду тощо. Як вже відмічалось вище, Конституція України є юридичною базою для розвитку всього законодавства, всіх його галузей, у тому числі і тих, на основі яких організуються та працюють правоохоронні органи.

Друга група нормативних актів, які посідають важливе місце в регулюванні правоохоронної діяльності, особливо у зв’язку з активною інтеграцією України до Європейського Співтовариства, займають міжнародно-правові акти та міждержавні угоди, учасницею яких є Україна.

Серед них особливо виділяються: Загальна декларація прав людини, схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, Європейська Конвенція з прав людини 1959 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, схвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. Вони ратифіковані і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Третя група нормативних актів – це Закони, що приймаються Верховною Радою України. Закони, які регулюють діяльність судових, правоохоронних і правозахисних органів, можна умовно розділити на декілька груп:

1. Закони, які визначають загальні засади діяльності суду та окремих правоохоронних і правозахисних органів (“Про судоустрій України”, “Про прокуратуру”, “Про Службу безпеки України”, “Про поліцію”, “Про адвокатуру” тощо);

2. Закони, які регулюють окремі напрямки діяльності суду, правоохоронних і правозахисних органів (“Про боротьбу з корупцією”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про оперативно-розшукову діяльність” тощо);

3. Закони, які містять гарантії правового та соціального захисту суб'єктів судової, правоохоронної та правозахисної діяльності (“Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”, “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів”, “Про статус суддів” тощо).

Четверта група нормативних актів – це Постанови Верховної Ради України та Укази Президента України, які стосуються організації діяльності судових, правоохоронних і правозахисних органів (Указ Президента України "Про Державну судову адміністрацію України", "Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю", "Про Положення про Міністерство юстиції України", Постанова Верховної Ради України "Про затвердження Положення про класні чини працівників прокуратури України", "Про затвердження дисциплінарного статуту прокуратури України" тощо).

П'ята група нормативних актів – це Постанови Кабінету Міністрів України, які стосуються організації діяльності судових, правоохоронних і правозахисних органів ("Про застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Українській РСР", "Про Державну судову адміністрацію України", "Про систему органів юстиції" тощо.)

Шоста група нормативних актів – це нормативні акти галузевих органів державної влади і управління, якими є постанови, накази, інструкції Міністерств, відомств. Наприклад, Міністра юстиції, Міністра внутрішніх справ, Генерального прокурора, Верховного Суду (Постанова Пленуму Верховного Суду "Про незалежність судової влади ", Наказ Міністерства юстиції України "Про порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю" та інші.)

Така система викладення нормативних актів, які вивчаються з дисципліни, в залежності від їх значимості, від характеру органа держави, який видав той чи інший нормативний акт, дозволяє правильно зрозуміти характер

діяльності і будову судових, правоохоронних і правозахисних органів та підготуватися до вивчення інших юридичних дисциплін.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ:

Отже, всю систему нормативних актів, які регулюють будову правоохоронних органів, можна підрозділяти на закони та підзаконні акти, а за їх значущістю та силою, в залежності від характеру органа держави, який видає той чи інший акт, можна розбити на п'ять груп: Перша група нормативних актів — Конституція України. Друга група нормативних актів — це Закони, що приймаються Верховною Радою України, які стосуються організації та діяльності правоохоронних органів. Третя група нормативних актів — це Постанови Верховної Ради України та Укази Президента України, які стосуються правоохоронних органів. Четверта група нормативних актів — це Постанови Кабінету Міністрів України, які стосуються правоохоронних органів. П'ята група нормативних актів — це нормативні акти галузевих органів державної влади і управління, якими є постанови, накази, інструкції Міністерств, відомств.

5. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ СУДУ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ Й УПРАВЛІННЯ.

Хоча правоохоронні органи і мають свої чітко визначені завдання, але існують і працюють не ізольовано від органів, установ та організацій, що створюються державою для здійснення, як відзначалося раніше, діяльності в усіх сферах життя. Такі зв'язки — об'єктивна реальність. Вони є цілком закономірними і будуються організовано й упорядковано. В їх основі лежать правила, сформульовані в Конституції України та чинному законодавстві.

Особлива роль відводиться органам державної влади, докладні положення про функції й організацію яких вивчаються в дисципліні «Конституційне право України». Взаємовідносини та взаємозв'язок цих органів із правоохоронними органами визначаються неоднозначно. Їх зміст залежить від низки обставин. На них впливають як рівень (місце в ієрархічній градації) конкретного органу державної влади або правоохоронного органу, так і приналежність того або іншого правоохоронного органу до відповідного різновиду органів такого зразка, наприклад до судів, органів прокуратури, внутрішніх справ, юстиції.

Відповідно до Конституції України в державі сформовані органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Взаємовідносини вищих органів державної влади України з правоохоронними органами визначаються низкою факторів. Серед них необхідно виділити:

— по-перше, здійснення органами державної влади цього рівня (Верховна Рада України) законотворчості, тобто видання обов'язкових до виконання на території всієї держави законів. Такі закони регулюють не лише питання організації правоохоронних органів, але і зміст їх діяльності. Саме ці органи беруть активну участь у втіленні в життя положень законів. Але в цій сфері

існує і зворотний зв'язок – практика застосування законів правоохоронними органами є ефективним засобом перевірки життєздатності законів. На підставі досвіду застосування законів правоохоронними органами виробляються рекомендації з удосконалення законодавства, які беруться до уваги в процесі правотворчої діяльності, що здійснюється Верховною Радою України (залучення працівників правоохоронних органів, науковців вищих навчальних закладів правоохоронної системи постійними комісіями Парламенту під час розробки законів, у першу чергу комісією із законності і правопорядку);

– по-друге, вищий орган законодавчої влади України уповноважений вирішувати низку питань щодо формування центральних судових і правоохоронних органів. Відповідно до Конституції України Верховна Рада України дає згоду на призначення Президентом України на посаду Генерального прокурора України; також вона обирає шість суддів Конституційного Суду України;

– по-третє, ефективною формою контролю за діяльністю державних органів, у тому числі правоохоронних, є надане народним депутатам України право запиту, на який відповідні державні органи і посадові особи зобов'язані дати відповідь протягом сесії Верховної Ради України. Проте ця форма контролю не повинна використовуватися для втручання в ухвалення правоохоронними органами та органами суду рішень з конкретних справ (наприклад, під час винесення судових рішень); принцип незалежності суддів і народних засідателів, підпорядкування їх тільки закону залишається непорушним у цій сфері відносин;

– по-четверте, для характеристики взаємовідносин вищого органу державної влади України з правоохоронними органами принципове значення має здійснення першим конкретних заходів щодо зміцнення законності і правопорядку, а також узгодженість та ефективність дій у цій сфері.

Мають свою специфіку і взаємовідносин правоохоронних органів з органами державного управління, функціям та основам організації яких присвячено навчальну дисципліну «Адміністративне право».

Коло цих органів є значно ширшим, ніж коло органів законодавчої влади – від Кабінету Міністрів України, державних комітетів, міністерств найрізноманітніших напрямків і профілів до місцевих управлінь, відділів й інших установ, що здійснюють управління, наприклад у сфері дорожнього господарства, благоустрою тощо.

Існують різні класифікації органів державного управління. Однією з них є та, що засновується на врахуванні виконуваних завдань. Відповідно до неї ці органи поділяються на органи управління народним господарством, органи управління соціально-культурним будівництвом та органи управління у сфері адміністративно-політичної діяльності (оборона, іноземні справи, охорона державної безпеки і громадського порядку, юстиція). Правоохоронні органи у своїх завданнях і провідних напрямках діяльності найбільш близько стикаються з органами управління останньої групи. Більш того, деякі правоохоронні органи (МВС України, Міністерство юстиції України), як відзначалося вище, одночасно є також органами державної влади, оскільки на

них поряд із правоохоронними завданнями покладаються і управлінські.

У свою чергу, інші органи державної влади, що здійснюють свої функції у сфері адміністративно-політичної діяльності, виконують деякі правоохоронні завдання. Наприклад, Служба безпеки України та її органи покликані здійснювати оперативно-розшукові й слідчі дії щодо виявлення і розкриття деяких небезпечних злочинів, чітко перелічених у законі, а також щодо виявлення винних у їх скоєнні. Усе це є істотним внеском у правоохоронну діяльність. Але ця ділянка роботи для Служби безпеки України при всій своїй складності і відповідальності не є єдиною або головною. Її зусилля насамперед зосереджено на захисті державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави і прав громадян від діяльності іноземних спецслужб і зазіхань з боку окремих організацій.

ВИСНОВКИ З П'ЯТОГО ПИТАННЯ

Таким чином, для оцінки взаємовідносин судових і правоохоронних органів з органами державної влади дуже важливим є те, що першим була надана низка істотних повноважень стосовно інших. Це повноваження, пов'язані передусім зі здійсненням контролю за законністю дій більшості органів державної влади і посадових осіб, що працюють у них, зокрема:

1) Генеральному прокурору України та підлеглим йому прокурорам належать повноваження щодо здійснення нагляду за дотриманням і правильним застосуванням закону рядом державних органів і посадових осіб;

2) винесені судами в межах їхньої компетенції вирокі й інші рішення є обов'язковими до виконання на всій території України всіма державними органами і громадськими об'єднаннями, посадовими особами і громадянами. Невиконання чи перешкоджання виконанню судового рішення посадовою особою, у тому числі органом державної влади, може бути суворо покарано.

ВИСНОВКИ ДО ТЕМИ:

Таким чином, дисципліна "Судові та правоохоронні органи України" дає мінімум знань про основні установи, які покликані забезпечувати реалізацію правових приписів, а також знання про механізм правозастосування.

Діяльність держави і її органів охоплює багато сфер державного та суспільного життя. Вирішення проблем, пов'язаних з забезпеченням нормального функціонування економіки в цілому, її галузей і конкретних господарських організацій, проведення зовнішньої політики, створення умов для розвитку культури, науки і освіти, підтримання обороноздатності, правопорядку, охорона безпеки держави, а також інші функції — такий зміст цієї різноманітної діяльності.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте основні види правоохоронної діяльності.
2. Як співвідносяться поняття «органи правосуддя», «органи внутрішніх справ», «правоохоронні органи»?
3. Які критерії розмежування правоохоронної та правозахисної діяльності?

4. Назвіть форми взаємодії правоохоронних органів з іншими державними органами, підприємствами, установами, громадянами.
5. Які основні напрями співпраці судової влади з іншими гілками державної влади?
6. Чи належить до правоохоронних органів суд? Обґрунтуйте відповідь.
7. Назвіть основні ознаки судової влади і з'ясуйте їх суть.
8. Назвіть основні засади судочинства.
9. Назвіть основні функції судової влади.
10. Охарактеризуйте основні напрями судово-правової реформи в Україні.

Тема 2. СУДОВА ВЛАДА ТА ЇЇ ОРГАНИ В УКРАЇНІ.

Текст лекції

Вступ

1. Судова влада: поняття, ознаки та функції судової влади.
  2. Правосуддя: поняття, ознаки, принципи. Суд як орган правосуддя.
  3. Суди загальної юрисдикції в Україні.
  4. Правовий статус суддів в Україні.
  5. Конституційний суд України як окрема судова система.
- Провадження у справах Конституційного Суду України

Висновки

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141 (зі змінами та доповненнями).
2. Про Конституційний суд : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 35, ст.376 (зі змінами та доповненнями).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. *Урядовий кур'єр*. 05.09.2012. № 159 ((зі змінами та доповненнями).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. *Урядовий кур'єр*. 05.09.2012. № 159 (зі змінами та доповненнями).
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12 (зі змінами та доповненнями).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. *Голос України*. 2012. 19 травня (№№ 90–91) (зі змінами та доповненнями).
7. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 51, ст.577 (зі змінами та доповненнями). Про запобігання корупції. Закон України від

14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення:24.10.2020. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.10.2020).

8. Стратегія розвитку Служби судової охорони до 2022 року : затв. наказом голови Служби від 28 грудня 2019 року №286.Дата оновлення: 28.12.2019.URL:<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/818650/> (дата звернення: 21.08.2022).

Основна

1. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <HTTPS://ER.DDUVS.IN.UA/BITSTREAM/123456789/6713/1/9e.pdf>

2. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

3. Матеріали методичного забезпечення дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів України» // Упорядн.: Є.Г. Шаніна. - Д.:ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2012.

Додаткова

1. 61. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: монографія / В.Д. Бринцев. Х.: Право, 2018. 464 с.

2. 62. Будаков М.О. Організаційно-правові засади діяльності спеціальних служб держав НАТО/СБУ. Науковий координаційний центр Національна академія. – К. : Видавництво НА СБ України, 2018. – 188 с.

3. 63. Головань І. Деякі проблеми виконання рішень Конституційного Суду України // Вісник Конституційного суду України.– 2018. № 6. С. 132-137.

4. 64. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Х.; Право, 2018. 448 с.

5. 65. Кампо В., Савчин М. Легітимність рішень конституційних судів у контексті доктрини верховенства права: компаративний та праксеологічний аспекти // Вісник Конституційного суду України. 2019. № 5. С. 99-110.

6. 76. Погорецький М.А., Яновська О.Г. Адвокатура України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

7. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

8. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с.

URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

9. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

10. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

11. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання майбутнім юристам загальне уявлення про судову владу, правосуддя та його зміст, визначити місце і значення правосуддя поряд із іншими видами державної діяльності. Познайомитись з основними принципами діяльності правосуддя, дослідити їх класифікацію та розглянути внутрішню, змістовну форму.

ВСТУП

Поняття «судова влада» та його розуміння різними вченими, виокремлюються такі специфічні конституційно-правові риси судової влади в Україні: судова влада, поряд з законодавчою та виконавчою владою, є однією з трьох самостійних гілок державної влади; єдиним первинним суб'єктом судової влади як виду державної є Український народ, а похідним суб'єктом – суди і судді (відповідно до ч. 1 ст. 5 Конституції України); опосередковано (шляхом делегування владних повноважень, що належать Українському народу) судова влада здійснюється спеціально створеними та уповноваженими особами й органами – судьями (одноособово) та судами (колегіально); судова влада може поширювати свій владний вплив на будь-які правові відносини в державі; перелік об'єктів владного впливу судової влади не є вичерпним; владний вплив судової влади здійснюється лише щодо правовідносин (права матеріального) та лише у наперед визначених правових формах (процесуальне право); судова влада виражається у формі судочинства, змістом якого є здійснення правосуддя; функції судової влади є виключними, тобто не можуть делегуватися жодному іншому органу чи особі; принцип первинного народовладдя та ознака державності проявляються в реалізації судової влади тим, що рішення судів проголошуються ім'ям України та є обов'язковими до виконання на всій території України; судовій владі належить функція контролю за рішеннями та діями органів законодавчої та виконавчої влади.

1. СУДОВА ВЛАДА – ОДНА З ГАЛУЗЕЙ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Це конституційне положення закріплює концептуальний принцип розподілу влад, за якою кожна з гілок єдиної і неподільної державної влади здійснює лише їй властиву функцію, має свою сферу реалізації, свою компетенцію. Такий поділ державної влади обумовлений двома основними моментами, а саме необхідністю: поперше, забезпечити найбільш ефективне функціонування державної влади в інтересах суспільства; по-друге, створити перешкоди для зловживань владою, її узурпації.

Поділ влади на вказані гілки також збалансовує діяльність різних структур державної влади.

Судова влада займає особливе місце в системі державної влади. Вона обумовлена специфікою її правової природи, функцій, завдань та засобів її досягнення. На судову владу покладається здійснення функції правосуддя. Як зазначається у ст. 124 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.

Делегування функцій, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається.

Особливістю судової влади є також те, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Судова влада у системі державної влади є, так би мовити, вирішальною, оскільки саме їй належить останнє слово у вирішенні спору (соціального конфлікту), у застосуванні закону.

Судова гілка влади є незалежною. Вона самостійно через специфічні органи (суди) здійснює свої передбачені законом повноваження; втручання в її діяльність з боку інших гілок влади є недопустимими.

За даними соціально-правових досліджень, в Україні поступово відбувається трансформація ролі суду з органу примусу на гілку влади, яка покликана здійснювати державний захист прав і свобод людини.

Поняття судової влади містить дві основні компоненти: по-перше, ця влада може реалізовуватися тільки спеціально уповноваженими органами (судами); по-друге, ці органи мають бути наділені притаманними тільки їм повноваженнями.

Судова влада реалізується через такі повноваження:

- здійснення правосуддя;
- конституційний контроль;
- контроль за додержанням законності та обґрунтованості рішень і дій державних органів та посадових осіб;
- формування органів суддівського самоврядування;
- роз'яснення судам загальної юрисдикції актів застосування законодавства;
- утворення державної судової адміністрації.

Здійснення судової влади за змістом є значно ширшим, ніж відправлення правосуддя. Судова влада реалізується у діях суду, які не пов'язані з розглядом справ. Це, насамперед, організаційні та інформаційно-аналітичні дії (узагальнення судової практики, аналіз судової статистики, внесення окремих ухвал в державні органи, установи, організації про усунення порушень закону, вирішення скарг підозрюваних, обвинувачених, адвокатів тощо).

Характерною особливістю судової влади є суворо регламентований законом процесуальний порядок її здійснення. Закон детально регулює процедуру розгляду спорів, процесуальну форму судових рішень та судових документів, передбачаючи при цьому як загальні для всієї діяльності щодо здійснення правосуддя процесуальні засади, так і особливості процедури та процесуальні форми окремих видів такої діяльності.

ВИСНОВКИ О ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином, судову владу характеризує те, що вона:

є особливим видом державної діяльності;

є незалежною, самостійною і виключною гілкою влади;
здійснюється за визначеною законом процедурою.

У загальному вигляді під судовою владою слід розрізняти систему незалежних судів, які в порядку, визначеному законом, здійснюють правосуддя.

2. ПРАВОСУДДЯ, ЙОГО ОЗНАКИ ТА ПРИНЦИПИ

Судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції (ч. 3 ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Правосуддя – це специфічний вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону у встановленому ним порядку, полягає у розгляді та вирішенні судових справ з метою забезпечення гарантованих Конституцією України та Законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, і завершується постановленням правосудного судового рішення, яке має загальнообов'язковий характер.

Правосуддя характеризується рядом ознак, що відрізняють діяльність суду від правоохоронної діяльності.

Основними ознаками правосуддя є те, що:

1. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Таким чином його суб'єктом може бути лише один державний орган – суд. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. З цього випливає, що лише суд за законом

повноважний здійснювати правосуддя. Не є правосуддям діяльність громадських організацій, зокрема, товариських судів.

2. Правосуддя здійснюється на основі закону й у точній відповідності до нього, адже відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Таким чином правосуддя має за мету забезпечити гарантовані Конституцією України та законами права і свободи людини і громадянина, права і законні інтереси юридичних осіб, інтереси суспільства і держави;

Суд своїми актами (рішення, вирок, ухвала, постанова) не створює ні норм права, ні суб'єктивних прав та обов'язків конкретних осіб. Під час здійснення правосуддя він застосовує закон до конкретних обставин і робить висновок у цивільній справі про наявність чи відсутність суб'єктивних прав та обов'язків у зацікавлених осіб, а в кримінальному провадженні – про злочинний характер діянь правопорушника і про відповідальність за них. Рішення або вирок будуть незаконними і підлягають скасуванню, якщо суд застосував закон, що не підлягає застосуванню, або застосував неналежний закон або неправильно витлумачив закон під час його застосування, через що висновки суду суперечать точному змісту Закону.

3. Його сутність полягає у розгляді та вирішенні судових (цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних, конституційних) справ; розглядаються справи стосовно спорів, захисту прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб, держави; розглядаються у судових засіданнях кримінальні справи і вживаються встановлені законом заходи покарань до осіб, які винні у вчиненні злочину або виправдовуються невинні; вирішуються господарські спори, що виникають між учасниками господарських правовідносин; воно має за мету забезпечити гарантовані Конституцією України та законами права і свободи людини і громадянина, права і законні інтереси юридичних осіб, інтереси суспільства і держави; воно здійснюється за визначеною законом процедурою – тобто здійснюється відповідно до законодавства України, на основі кодифікаційних актів, які докладно регламентують порядок, процесуальну форму судового розгляду і рішень, які виносить суд; його результатом є правосудне (законне і обґрунтоване) судове рішення, що має загальнообов'язковий характер – судові рішення ухвалюються судами іменем України. Ці судові рішення є законом у кожній конкретній справі.

4. Правосуддя здійснюється в особливому, передбаченому законом, процесуальному порядку. Процесуальний закон найдетальнішим чином регламентує форми відправлення правосуддя. Варто зауважити, що жодна галузь громадського життя, жодна галузь державного управління не регламентується так докладно законом, як відправлення правосуддя. І це цілком природно, тому що правосуддя є найбільш актуальною ділянкою життя суспільства, а саме, в процесі його відправлення вирішуються такі важливі питання, як захист від усяких посягань суспільного і державного ладу, з одного

боку, і захист свободи, честі та гідності громадян – з іншого. Судова діяльність пов'язана з дослідженням фактичних даних, матеріалів, доказів, з допитом значної кількості осіб, з необхідністю забезпечити їх права під час участі в справі. Усі ці дії суду здійснюються для того, щоб забезпечити винесення законного й обґрунтованого рішення. Тому вся діяльність суду з розгляду справ (цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних) суворо регламентується процесуальним законодавством. Таким чином, правосуддя здійснюється у визначеній законом формі – формі судового процесу.

5. Найважливіша ознака правосуддя полягає в тому, що в результаті здійснення правосуддя у конкретній справі суд застосовує державний примус. За законом тільки суду надається право застосовувати державний примус за скоєний злочин. Засуджуючи підсудного у кримінальному провадженні, суд тим самим застосовує до нього певний примусовий захід у межах санкції кримінального закону. Примусовий характер судової діяльності проявляється і в цивільному судочинстві. Задовольняючи позов чи відмовляючи в ньому, суд примушує відповідно відповідача чи позивача до сумлінного виконання своїх обов'язків в межах цивільних правовідносин. З викладеного не можна робити висновок про те, що застосування примусу складає кінцеву й головну мету судової діяльності. Застосований судом примус – це не самоціль. Його призначення – чинити максимальний виховний вплив як на осіб, що скоїли правопорушення і потрапили в сферу судової діяльності, так і на всіх громадян.

Завданнями кримінального судочинства є охорона прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які беруть у ньому участь, а також швидке й повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний.

Підприємства, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність, мають право звертатися до господарського суду за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронних законом інтересів згідно із встановленою підвідомчістю господарських справ.

Розгляд і вирішення у судових засіданнях цивільних, кримінальних та інших справ ґрунтуються на конституційних засадах (принципах). Усі принципи тісно взаємопов'язані і в сукупності становлять єдину систему. Кожен з них відіграє самостійну роль, але між ними існує взаємозв'язок і взаємодія, які визначаються єдністю мети і завдань судочинства. Дія одного принципу зумовлює дію інших принципів системи в цілому.

Правосуддя — це форма діяльності, яка полягає в розгляді і вирішенні цивільної, господарської чи адміністративної справи, справи про адміністративне правопорушення або кримінального провадження шляхом ведення судового засідання компетентним судом. Така форма діяльності характеризується наявністю принципів, які вирізняють її від інших форм діяльності.

У загальному розумінні «принцип» – це теоретичне узагальнення

найбільш головного, загального, типового, що виражає сутність того або іншого явища. «принципи судочинства» — це основні засади здійснення правосуддя, які мають системоутворюючий та обов'язковий характер для всіх норм та правовідносин з приводу здійснення правосуддя. Принципи правосуддя виражають сутність правосуддя і слугують виконанню завдань, поставлених перед судом.

Виходячи з вищевикладеного, можна визначити й **принципи судочинства** як головні, загальні положення, виражені в законі, що характеризують найбільш важливі сторони організації та діяльності судових органів.

Конституційні принципи (судочинства) правосуддя – це основні вихідні керівні засади, з дотриманням яких здійснюється правосуддя в нашій державі.

Ст. 129 Конституції України перераховує основні засади судочинства.

Враховуючи думки науковців та чинне законодавство можемо поділити принципи **судочинства на організаційні та процесуальні (функціональні)**.

Організаційні принципи визначають найбільш важливі положення, що лежать в основі побудови системи судів загальної юрисдикції, її окремих ланок і взаємозв'язків між ними.

Процесуальні (функціональні) характеризують основні положення діяльності судових органів з вирішення кримінальних проваджень, господарських, адміністративних і цивільних справ, справ про адміністративні правопорушення.

Ці дві групи принципів органічно пов'язані між собою. Демократичні засади організації судів покликані забезпечити найбільш ефективну їх діяльність по боротьбі з правопорушеннями. Процесуальні принципи правосуддя безпосередньо впливають з основ устрою судових органів і є ніби їх продовженням, реалізацією в процесі діяльності. Принципи організації і діяльності суду забезпечують законність та обґрунтованість вироків і рішень, є надійною гарантією прав і законних інтересів усіх осіб, що беруть участь у судочинстві.

Найважливішою властивістю принципів правосуддя є їх правовий характер. Конкретно їх закріплено в ст. 129 Конституції України, однак там міститься не вичерпний перелік, тому що окремо в ст. 126 як принцип визначено незалежність і недоторканність суддів. Принципи правосуддя докладно регламентуються також і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

До **основних принципів судочинства** належать такі: законність, здійснення правосуддя тільки судом, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, незалежність суддів і підпорядкування їх тільки закону, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором, забезпечення обвинуваченому права на захист, гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, розумні строки розгляду справи судом, забезпечення

права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення, обов'язковість судового рішення. Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства.

Розглянемо сутність і значення деяких закріплених у Конституції України та в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» принципів судочинства докладніше.

1. Принцип законності. *Принцип законності* – це один з основоположних принципів діяльності державних органів, громадських організацій, посадових осіб і поведінки громадян. Не є виключенням і такий важливий напрямок діяльності, як судочинство. Забезпечення здійснення судочинства в точній відповідності до законодавства досягається шляхом установлення численних гарантій законності й обґрунтованості рішень, ухвалених судами під час розгляду і вирішення цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ і справ про адміністративні правопорушення. Такі гарантії містять не лише ті норми законодавства, що регламентують порядок та умови проведення судових засідань, але і багато інших, у тому числі і ті, що встановлюють правила досудової підготовки справ, де здійснюється, як правило, основна робота з виявлення і збирання доказів, а також правила перевірки законності й обґрунтованості ухвалених рішень вищими судовими інстанціями.

2. Здійснення правосуддя тільки судом. Правосуддя є однією з форм державної діяльності, яка здійснюється виключно судами шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях цивільних, кримінальних, адміністративних і господарських справ у встановленому законом порядку. Цей принцип закріплений в ст. 124 Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і відтворений у ст. 6 ЦПК України і ст. 16 КПК України. Захист цивільних справ може відбуватися також в адміністративній і господарській формах (ст. 6 ЦК України), але вирішення цивільних справ адміністративними органами, третейськими судами не є завданнями правосуддя.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами та посадовими особами не допускаються. Особи, які незаконно взяли на себе виконання функцій суду, несуть передбачену законом відповідальність.

Також не допускається створення особливих та надзвичайних судів.

3. Доступність правосуддя (право на справедливий та повноважний суд). Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України. Доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до **Конституції України** та в порядку, встановленому законами України.

Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до юрисдикції якого вона віднесена процесуальним законом. Суддя розглядає справи, одержані згідно з порядком розподілу судових справ, установленим

відповідно до закону. На розподіл судових справ між суддями не може впливати бажання судді чи будь-яких інших осіб.

4. Створення судів на засадах призначення та обрання суддів. Жодна особа не може бути суддею, якщо вона не обрана у встановленому законом порядку. Судді всіх судів вперше призначаються на посаду професійного судді строком на 5 років Президентом України. Всі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною радою України безстроково, в порядку, встановленому законом. Голова Верховного суду України обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного суду України в порядку, встановленому законом (ст. 128 Конституції України).

Судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше.

Кандидати в судді мають відповідати встановленим законом вимогам. Кожен громадянин України, який відповідає встановленим законом вимогам, має право скласти кваліфікаційний екзамен та звернутися до відповідної кваліфікаційної комісії суддів із рекомендацією його на посаду судді.

5. Незалежність суддів та підкорення їх лише закону. Незалежність та недоторканість суддів гарантуються Конституцією та законами України. Згідно зі ст. 126 Конституційного Суду України та ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді вирішують справи на основі закону, в умовах, що виключають сторонній вплив на них: «Суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом».

Незалежність суддів при здійсненні обов'язково передбачає підкорення їх лише законіві, бо інакше воно призведе до сваволі та беззаконня. Тому чим повніше й точніше в законі рекомендовано діяльність суддів з розгляду і вирішення справ, тим більше гарантій від сваволі.

Так, Пленум Верховного суду України в п. 2 постанови «Про незалежність судової влади» від 13.06.2007 № 8 вказує на те, що незалежність суддів основною передумовою їх об'єктивності та неупередженості. «Суддя при здійсненні правосуддя підкоряється лише закону і нікому не підзвітний. Суддям забезпечується свобода неупередженого вирішення судових справ відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону. Рішення в судовій справі має ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи, під час якого не може надаватися перевага правовій позиції будь-якого учасника судового процесу, в тому числі прокурорів, захисників, представників юридичних чи фізичних осіб».

Незалежність суддів при розгляді конкретних судових справ має забезпечуватись і в самому суді. *У зв'язку з цим неприпустимими є:*

- непроцесуальний вплив на суддю з боку інших суддів, у тому числі тих, що обіймають адміністративні посади в судах;
- встановлення контролю за здійсненням судочинства суддею, виклик його до вищестоящих судів та вимагання звітів чи пояснень про розгляд конкретних справ;
- витребування від судді будь-якої інформації чи довідок про хід та перспективи розгляду справи, іншої інформації, яка може надаватися лише сторонам у справі та іншим особам, визначеним процесуальним законодавством, а також відомостей, які становлять таємницю нарадчої кімнати;
- прийняття суддею від будь-яких осіб та розгляд ним заяв, скарг, інших документів поза встановленим законом процесуальним порядком.

Основними гарантіями незалежності судді від стороннього впливу при здійсненні ними своєї діяльності є:

- встановлений законом особливий порядок його призначення,
- обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;
- недоторканність та імунітет судді;
- незмінюваність судді;
- порядок здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- заборона втручання у здійснення правосуддя;
- відповідальність за неповагу до суду чи судді;
- окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- належне матеріальне та соціальне забезпеченням судді;
- функціонування органів суддівського самоврядування;
- визначені законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;
- право судді на відставку (ч. 4 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом (ч. 1, 2 ст. 126 Конституції України).

6. Рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Цей принцип впливає з рівності громадян України в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя. Рівність громадян перед законом і рівність їх перед судом – це тісно між собою пов'язані правові положення. Разом з тим, кожне з них має самостійний зміст.

У правосудді рівність громадян перед законом означає, що стосовно всіх громадян суд застосовує єдині матеріальні норми закону і процесуальні правила. Правосуддя здійснюється в точній відповідності до закону. Закон для всіх громадян є єдиним. Він не створює жодних привілеїв залежно від службового, соціального, майнового положення тощо. Закони, що застосовуються судом, дають рівні права і покладають рівні обов'язки на громадян. Тому кожен громадянин може одержати в суді захист своїх законних прав без будь-яких обмежень, але кожний також повинен нести відповідальність за порушення своїх обов'язків. Ніхто не може бути звільнений від обов'язку дотримуватись закону.

Рівність громадян перед судом означає, що суд, застосовуючи єдині для всіх закони, ні для кого не може створювати привілеїв. Розгляд справ у всіх судах здійснюється в одному порядку. Усі громадяни, що беруть участь у правосудді, відповідно до їх процесуального положення мають однакові права і рівні обов'язки. Кожному з підсудних чи потерпілих, кожному з учасників кримінального провадження, цивільної, господарської, адміністративної справи в кожному з діючих судів надаються рівні можливості для захисту своїх прав. Крім того, для всіх громадян діють єдині, визначені законом суди. Не існують і не можуть бути створені привілейовані, особливі, виняткові суди для якихось окремих категорій громадян.

Рівність громадян перед законом – поняття більш широке, чим рівність їх перед судом, тому що перше визначає положення громадян у всіх сферах громадського життя, а рівність їхніх прав перед судом – тільки в галузі відправлення правосуддя.

6. Незалежність суддів і підпорядкування їх тільки закону. У ст. 129 Конституції України зазначено: «Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права». Цей само принцип закріплено і в ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі **Конституції** і законів України та на засадах верховенства права. Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, щодо розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено законом. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади. Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до закону діє суддівське самоврядування.

Цей принцип є кращою гарантією законності й об'єктивності вироків та рішень, які виносяться судьями. Цей принцип, по-перше, означає заборону

втручання незаконним чином у судову діяльність з боку державних органів, відомств, посадових осіб і зацікавлених громадян; по-друге, цю вимогу звернено безпосередньо до суддів: вони не повинні відступати від закону і не можуть ухвалювати які-небудь рішення всупереч закону, підкоряючись сторонньому впливу.

Незалежність суддів гарантується й у самій судовій діяльності. У законодавстві, що регламентує порядок розгляду справ, закріплені важливі положення, що забезпечують незалежність суддів. Розгляд справ у всіх судах відбувається відкрито (за винятком тих, які відповідно до законодавства розглядаються в закритому засіданні), що ставить під контроль громадськості незалежність суддів, усуває спробу будь-якого незаконного втручання в судову процедуру. Усі судді, які беруть участь у справі, мають рівні права, кожний з них незалежний і може обстоювати свою думку в процесі розгляду справи.

Означений принцип пов'язаний з принципом Колегіальності та одноособовість розгляду справ. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, - колегією суддів, а також за участю народних засідателів і присяжних. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд. У судах загальної юрисдикції функціонує автоматизована система документообігу.

Персональний склад суду для розгляду конкретної справи визначається автоматизованою системою документообігу за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації в суді позовних заяв, клопотань та скарг.

7. Забезпечення доведеності вини.

Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вини не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь(ст.62 КУ).

В основі цього прогресивного принципу лежить загальна, широко визнана норма моралі, відповідно до якої кожна людина повинна вважатися добропорядною, поки інше не буде доведено. Спирається він також на положення авторитетних міжнародних документів у галузі прав та основних свобод людини. Наприклад, у пункті 2 ст. 14 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права людини сказано: «Кожен обвинувачений у кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена відповідно до закону». З принципу забезпечення доведеності вини випливають також положення про те, що всі сумніви, які неможливо усунути, мають тлумачитися на користь обвинувачуваного (підсудного). Не доведена винність когось у скоєнні злочину є рівнозначною доведеної його невинності.

8. Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і

у доведенні перед судом їх переконливості. Змагальність як принцип судочинства означає, що цей вид діяльності під час розгляду цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення у судових засіданнях забезпечує особам, що беруть участь у засіданні, рівні можливості перед судом для відстоювання прав і законних інтересів. Правосуддя є змагальним тоді, коли учасники розгляду судової справи можуть активно і на рівних сперечатися, доводити свою правоту, викладати свої докази, давати своє тлумачення фактів, подій і доказів, пов'язаних із справою, яка розглядається, і тим самим сприяти пошуку істини й справедливості, забезпечувати законність та обґрунтованість акту правосуддя. При цьому суду належить роль органа, що активно сприяє пошуку істини і сам бере участь у ньому, контролює правомірність дій сторін, забезпечує неухильне дотримання всіх правил судового розгляду, встановлених законом. Змагальність – важливий показник демократичності правосуддя, тому що її повна реалізація передбачає послідовне втілення в життя насамперед рівноправності сторін, створення реальної можливості ефективного відстоювання кожною зі сторін своїх прав і законних інтересів.

9. Забезпечення обвинуваченому права на захист (право на професійну правничу допомогу).

У ст.ст. 29, 59 Конституції України і ст. 10 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» сформульовано принцип забезпечення обвинуваченому права на захист. Його зміст не вичерпується лише правом обвинуваченого використовувати послуги захисника. Сутність цього принципу розкривається в наступних процесуальних правах обвинувачуваного:

1) право знати, у чому він обвинувачується – важливість цього права визначається тим, що лише знаючи предмет обвинувачення, обвинувачений може використовувати інші свої права, організувати свій захист; закон послідовно гарантує це право – так, обвинувачуваний має бути ознайомлений з постановою про притягнення як обвинувачуваного, і його суть повинна бути йому роз'яснена;

2) обвинувачений має право давати пояснення щодо висунутого обвинувачення – це право гарантується обов'язком особи, що провадить дізнання, слідчого і суду допитувати обвинуваченого; треба підкреслити, що давати свідчення – право, а не обов'язок обвинувачуваного, примус до давання свідчень – брутальне порушення закону;

3) обвинувачений має право надавати докази, клопотати, наприклад, про виклик додаткових свідків, проведення очної ставки, залучення нових документів тощо; гарантією цього права є обов'язок слідчого, особи, яка провадить дізнання, прокурора і суду задовольнити кожне клопотання обвинуваченого, якщо обставини, про усунення яких він клопоче, можуть мати значення для справи;

4) не менш важливе значення для захисту обвинувачуваного має його право заявляти відводи слідчому, прокурору та складу суду, подавати скарги на їхні дії;

5) обвинувачуваний є повноправним суб'єктом найважливішої стадії кримінального судочинства – судового розгляду (як, втім, і інших стадій). У суді він вправі виступати із захисною промовою, з останнім словом та оскаржувати вирок суду в установленому законом порядку;

б) обвинувачений, так само, як та інші учасники процесу, якщо він не володіє мовою, на якій ведеться судочинство, вправі користуватися рідною мовою і послугами перекладача.

10. Принцип здійснення судочинства і діловодства в судах державною мовою.

Судочинство і діловодство в судах України проводяться державною мовою. Суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють.

11. Гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.

Гласність судового процесу – конституційний принцип, що надає можливість усім громадянам, які не є учасниками процесу у тій чи іншій судовій справі, бути присутніми під час її розгляду. Це забезпечує демократизм правосуддя, який проявляється у наданні громадянам можливості перебувати в приміщенні, де відбувається судочинство, сприяє контролю за правосуддям, дисциплінує суд, змушує його відповідально ставитися до вирішення питань, які розглядаються.

Судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом. Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом.

Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі чинення особою дій, щосвідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання.

Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених

законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку.

При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними засобами в порядку, встановленому законом.

Учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом. Обов'язок забезпечити проведення відеоконференції покладається на суд, який отримав судові рішення про проведення відеоконференції, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення.

Судові засідання проводяться виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду – залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

11. Обов'язковість рішень суду.

Реалізація цього принципу означає, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом. Невиконання судових рішень має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом.

Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом.

Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права.

Судові рішення не можуть бути переглянуті іншими органами чи особами поза межами судочинства, за винятком рішень про амністію та помилування. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи не можуть приймати рішення, які скасовують судові рішення або зупиняють їх виконання.

Судові рішення інших держав, рішення міжнародних арбітражів, рішення міжнародних судових установ та аналогічні рішення інших міжнародних організацій щодо вирішення спорів є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, а також відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Усі принципи судочинства у своїй сукупності утворюють систему, в якій всі вони є нерозривно пов'язаними один з одним.

Значення принципів судочинства полягає в тому, що вони завдяки здійснюваному свідомо узагальненню, у стислому вигляді відображають найсуттєвіші характеристики розгляду справ у судовому засіданні. Формулювання принципів судочинства – це свідома діяльність законодавця, науковців, практиків, фахівців у сфері відправлення судочинства. Це означає, що принципи є правовими приписами, причому приписами обов'язковими.

Колегіальність та одноособовість розгляду справ. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, - колегією суддів, а також за участю народних засідателів і присяжних. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд. У судах загальної юрисдикції функціонує автоматизована система документообігу.

Персональний склад суду для розгляду конкретної справи визначається автоматизованою системою документообігу за принципом вірогідності розподілу справ під час реєстрації в суді позовних заяв, клопотань та скарг.

При визначенні персонального складу суду для розгляду конкретної справи автоматизованою системою документообігу забезпечується врахування ступеня завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону.

Положення про автоматизовану систему документообігу затверджується Радою суддів України за погодженням з Державною судовою адміністрацією

України з урахуванням специфіки спеціалізації судів.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

Підсумовуючи основні ознаки правосуддя з огляду на завдання суду в суспільстві, можна визначити правосуддя як правове поняття в такий спосіб: ***правосуддя** – це діяльність суду з розгляду і вирішення цивільних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення і кримінальних проваджень у процесуальних формах, установлених законом, застосування до правопорушників примусових заходів з метою захисту прав та інтересів суспільного і державного ладу, всіх форм власності, особистих та інших прав громадян.*

Наприкінці відмітимо, що суд як орган правосуддя займає центральне місце у судовій системі, яке визначається його компетенцією та характером діяльності. Крім того, суд має значний вплив на діяльність органів державної влади, фізичних та юридичних осіб, забезпечуючи належне функціонування системи стримувань та противаг, принципу розподілу влади.

3. СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ.

Система судоустрою - це сукупність судів України, об'єднаних між собою єдністю цілей, завдань, принципів організації і діяльності і очолюваних одним загальним для всіх Верховним Судом. Він є найвищим судом.

Таким чином, у цьому визначенні виділяються такі особливості: суди загальної юрисдикції є органічною частиною загальної державної системи; це не проста сума судових органів, а цілісний механізм, всі ланки якого взаємозалежні між собою точно окресленими в законі повноваженнями (компетенцією).

Відповідно до ч. 1 ст. 125 Конституції України, ч. 1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Як й будь яка система систему судоустрою характеризують відповідні ознаки:

1) простота її побудови відповідно до адміністративно-територіального розподілу і доступності для населення; наприклад, в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах) утворюються місцеві загальні суди; у назві місцевого суду використовується назва населеного пункту, в якому він розташований;

2) ієрархічна структура – у кожній адміністративно-територіальній одиниці створюється суд, що є вищим стосовно судів тих адміністративних одиниць, що входять у ці більш великі адміністративно-територіальні одиниці; так, відносно місцевих судів у районах (містах) безпосередньо вищими судами є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах (областях);

3) єдність системи судоустрою, яка забезпечується:

- єдиними засадами організації та діяльності судів;
- єдиним статусом суддів;
- обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- єдністю судової практики;
- обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
- єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
- фінансуванню судів виключно з Державного бюджету України;
- вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

4) стабільність – підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою.

В основу системи судоустрою покладено їх розподіл на ланки відповідно до адміністративно-територіального устрою нашої держави. Поняття "ланка судової системи" пов'язане з повноваженнями, які покладені на ті чи інші судові органи. ЛАНКА СУДОВОЇ СИСТЕМИ - ЦЕ СУКУПНІСТЬ СУДІВ, ЯКІ МАЮТЬ ОДНАКОВУ СТРУКТУРУ, ОРГАНІЗАЦІЙНУ ПОБУДОВУ, ПОВНОВАЖЕННЯ Й У БІЛЬШОСТІ ВИПАДКІВ ДІЮТЬ У МЕЖАХ

ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ, ПРИРІВНЯНИХ ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМ СТАТУСОМ.

Існує три ланки системи розподілу цих судів.

Місцеві загальні суди, якими є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах), мають однакове становище і складають *першу ланку*, тобто є основною ланкою судів загальної юрисдикції. Визнання особливої ролі цих судів, як основної ланки, впливає з того, що вони становлять переважну більшість судових органів; є низовими ланками, більше всього наближеними до населення, здійснюючи правосуддя - розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, передбачених процесуальним законом.

Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підсудності. Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи). Підсудність окремих категорій справ місцевим судам, а також порядок їх розгляду визначаються процесуальним законом. Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди.

Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції.

Завданнями господарських судів є наступні:

- захист прав та охоронюваних законом інтересів учасників господарських правовідносин;
- сприяння зміцненню законності в сфері господарських відносин;
- внесення пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання господарської діяльності.

Нормативно-правовим актом, що визначає склад, юрисдикцію та повноваження господарських судів щодо розгляду господарських справ, порядок звернення до цих судів та порядок здійснення судочинства з господарських правовідносин є Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. Так, відповідно до ст.ст. 4–6 ГПК України справи у місцевих господарських судах розглядаються суддею одноособово. Будь-яка справа, що належить до підсудності цього суду, залежно від категорії і складності справи може бути розглянута колегіально у складі трьох суддів.

Господарським судам є підвідомчими наступні категорії справ:

1) справи у спорах, що виникають під час укладання, зміни, розірвання і виконання господарських договорів, у тому числі щодо приватизації майна, та з інших підстав, крім:

- спорів про приватизацію державного житлового фонду;
- спорів, що виникають під час узгодження стандартів і технічних умов;

– спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

– спорів, що виникають із публічно-правових відносин, які віднесено до компетенції Конституційного Суду України та адміністративних судів;

– інших спорів, вирішення яких відповідно до законів України та міжнародних договорів України віднесено до відання інших органів;

2) справи про банкрутство;

3) справи за заявами органів Антимонопольного комітету України та Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції;

4) справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів;

5) справи у спорах щодо обліку прав на цінні папери;

б) справи у спорах, що виникають стосовно земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих, які віднесено до компетенції адміністративних судів.

Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом.

Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи). Нормативно-правовим актом, що визначає юрисдикцію та повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів та порядок здійснення адміністративного судочинства є Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. (далі – КАС України). Так, відповідно до ст. 4 КАС України правосуддя в адміністративних справах здійснюється адміністративними судами.

У ст. 3 КАС України законодавець дає визначення основних понять, пов'язаних із здійсненням адміністративного судочинства. З аналізу положень вищезазначеної норми випливає, що справа адміністративної юрисдикції (адміністративна справа) – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, в якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Відповідно до ст. 17 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку із здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму. Слід зазначити, що під суб'єктом владних повноважень законодавець розуміє орган державної влади, орган місцевого

самоврядування, їх посадову чи службову особа або іншого суб'єкта під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Отже, юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження та звільнення з публічної служби;

3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України. Так, відповідно до ч. 4 ст. 50 КАС України суб'єкти владних повноважень можуть звертатись до адміністративного суду з позовом:

– про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;

– про тимчасовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

– про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства з України;

– про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо);

– в інших випадках, встановлених законом.

6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.

Відповідно до ст. 2 КАС України в адміністративних судах можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження. Так, у КАС України чітко зазначено, що юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи:

1) віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;

2) ті, які слід вирішувати в порядку кримінального судочинства;

3) про накладення адміністративних стягнень;

4) щодо відносин, які відповідно до закону чи статуту (положення) об'єднання громадян належать до його компетенції.

У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи були вони ухвалені (вчинені):

1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України;

2) з використанням повноважень з метою, з якою це повноваження було надано;

3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для ухвалення рішення (вчинення дії);

4) безсторонньо;

5) добросовісно;

6) розсудливо;

7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації;

8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи та цілями, на досягнення яких спрямовано це рішення (дія);

9) з урахуванням права особи на участь у процесі ухвалення рішення;

10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначається голова суду та, у визначених законом випадках, заступник або заступники голови суду.

Другою ланкою судової системи є апеляційні суди. Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

Судові округи (територія, на яку поширюється юрисдикція суду) в загальних і спеціалізованих апеляційних судах не співпадають. Апеляційні суди утворюються в апеляційних округах, мають однакові функції і займають однакове положення в системі судів в якості другої ланки щодо першої ланки.

Верховний суд виступає в якості третьої ланки, є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Таким чином, *з організаційної точки зору*, суди пов'язані між собою як органи різних ланок судової системи.

Поняття "судова інстанція" пов'язане з характеристикою конкретної діяльності суду по здійсненню правосуддя. На відміну від організаційної побудови системи судів, окремим елементом якої є "судова ланка", взаємозв'язок судів у сфері їх діяльності визначається використанням поняття "судова інстанція", що означає повноваження окремо взятого суду при розгляді конкретної справи, позначає самотійну стадію, через яку проходить чи може проходити конкретна справа в різних судах. Кожну з цих ступенів відрізняє своєрідність вирішуваних завдань і характерні для неї особливості судочинства. Іншими словами, *за функціональною ознакою*, системі судоустрою притаманні також зв'язки, які обумовлені тим, що кожен суд виконує одну чи декілька видів судової діяльності, тобто судових функцій — *суду першої, апеляційної чи касаційної інстанції*.

Суди першої інстанції — це суди, які уповноважені вперше приймати рішення *по суті* основних питань конкретної справи. Наприклад, з кримінальної справи це питання винуватості чи невинуватості підсудного у вчиненні злочину, а також про застосування чи незастосування кримінального покарання і конкретної його міри; з цивільної справи її сутність становлять питання доведеності чи недоведеності пред'явленого позову, а також тих юридичних наслідків, які повинні наступити.

Судами першої інстанції є місцеві загальні суди, місцеві господарські та місцеві адміністративні суди. У випадках, визначених процесуальним законом, апеляційні суди можуть також діяти як суди першої інстанції.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» також передбачено, що у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ. Вищими спеціалізованими судами є: 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд. Відповідно до прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Вищий суд з питань інтелектуальної власності утворюється та проведення конкурсу на посади суддів у цьому суді має бути оголошено протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності цим Законом (тобто з 01.10.2017), а Вищий антикорупційний суд утворюється та проведення конкурсу на посади суддів у цьому суді має бути оголошено протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності законом, який визначає спеціальні вимоги до суддів цього суду.

З метою забезпечення стабільності судових актів суд, що виніс рішення або вирок, не може їх змінити або скасувати. Рішення і вирoki місцевих та апеляційних судів протягом встановленого законом терміну не набувають законної чинності (по кримінальним справам — 15 діб з моменту винесення, в цивільних справах — 30 діб) і можуть бути оскаржені в *апеляційному порядку*.

Суди апеляційної інстанції — це суди, які за апеляційною скаргою чи апеляційним поданням перевіряють законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції, якщо це рішення не набрало законної сили. Як суди апеляційної інстанції діють апеляційні суди.

Таким чином, апеляція є однією із форм оскарження рішень судів першої інстанції, основною рисою апеляційного розгляду справи є перегляд вищим судом суті рішення нижчого суду шляхом нової перевірки розглянутих раніше і знову наданих доказів. Метою апеляційного оскарження є максимальне наближення правосуддя до виключення судової помилки при розгляді конкретної судової справи. Особливістю апеляційного розгляду справи, є те, що вона, як правило, розглядається колегією у складі трьох суддів (у той час, як у першій інстанції зазвичай рішення по справі приймається одним суддею). Колегіальний розгляд забезпечує більш ретельне дослідження матеріалів справи і прийняття максимально продуманого та обґрунтованого рішення. До того ж, судді апеляційних судів, як правило, більш досвідчені та кваліфіковані у порівнянні із судьями судів першої інстанції, що забезпечується встановленими вимогами для кандидатів на посади цих суддів.

Апеляційне провадження може бути розпочате на підставі апеляційної скарги.

Апеляційна інстанція не вирішує справи по суті і не може замінити суд першої інстанції. Скасовуючи або змінюючи вирок (рішення), апеляційний суд не має права вирішувати наперед питання про доведеність або недоведеність обвинувачення, достовірність або недостовірність доказів, переваги одних доказів над іншими, застосування судом першої інстанції того або іншого закону і покарання.

У випадку скасування вироку (рішення) внаслідок порушень під час розгляду справи в суді справа направляється для нового розгляду в суд, що виніс вирок, але в новому складі суддів.

Суд апеляційної інстанції за результатами апеляційного розгляду виносить ухвалу, що набирає чинності негайно і не підлягає оскарженню в апеляційному порядку. Вона може бути оскаржена в *касаційному порядку*.

Судові акти, що набрали законної чинності, можуть виявитися незаконними і необґрунтованими, тому вони можуть бути перевірені в касаційному порядку. У касаційному порядку також можуть бути оскаржені вирoki й ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, ухвалені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції.

Суди касаційної інстанції — це суди, які за касаційною скаргою перевіряють законність і обґрунтованість судових рішень, які набрали законної сили.

Як суд касаційної інстанції здійснює правосуддя Верховний Суд.

У касаційному порядку можуть бути перевірені тільки вирoki і рішення суду, які уже вступили в законну силу, тобто строк для апеляційного оскарження вже минув або після оскарження вони залишені в силі апеляційною інстанцією.

З усіх процесуальних питань суд касаційної інстанції постановляє ухвали.

Отже, існує три судові інстанції.

Інстанційний взаємозв'язок судів виключає всякого роду підпорядкованість нижчих судів вищим. У судовій системі діє принцип незалежності суддів і їх підпорядкування тільки закону. Чинне законодавство чітко встановлює межі повноважень судів апеляційної і касаційної інстанцій, не допускаючи їхнього впливу на внутрішнє переконання суддів першої інстанції. Отже, основним призначенням інстанцій є забезпечення законності і обґрунтованості рішень, що приймаються судами України, неухильне дотримання і створення можливостей захисту прав людини, усунення порушень закону, а також відновлення справедливості.

Знання щодо побудови системи судових ланок та інстанцій, а також вміння у ній орієнтуватися допомагають вирішувати питання, які виникають при направленні кожної конкретної справи до визначеного суду — це питання про підвідомчість та підсудність судових справ.

Вирішуючи питання про підвідомчість необхідно з'ясувати — до компетенції якої підсистеми судової системи України належить розгляд конкретної справи, а саме: справа буде розглядатися Конституційним Судом України, загальними судами загальної юрисдикції або спеціалізованими судами.

З'ясовуючи підсудність кожної справи, необхідно встановити той конкретний суд в рамках визначеної судової підсистеми, до повноважень якого буде належати розгляд цієї справи по першій, апеляційній чи касаційній інстанції.

Вищими судовими органами спеціалізованих судів є Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Повноваження вищого спеціалізованого суду:

1) здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом;

2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд;

3) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Суддя вищого спеціалізованого суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду:

1) представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови вищого спеціалізованого суду;

3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів вищого спеціалізованого суду;

7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів вищого спеціалізованого суду та підвищення їхнього професійного рівня;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження. У разі відсутності голови вищого спеціалізованого суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення - заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду - суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Вищі спеціалізовані суди складаються з суддів призначених на посаду безстроково, голови суду та його заступників.

У Вищому спеціалізованому суді утворюється Апеляційна палата.

Розгляд справ у вищому спеціалізованому суді здійснюється колегіально.

Вищі спеціалізовані суди розглядають справи відповідної юрисдикції як суди першої інстанції .

Верховний Суд - є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Він здійснює правосуддя, забезпечує однакове застосування законодавства усіма судами загальної юрисдикції.

Верховний Суд має такі повноваження:

1. розглядає в касаційному порядку рішення загальних судів у справах, віднесених до його підсудності процесуальним законом;
2. переглядає в порядку повторної касації усі інші справи, розглянуті судами загальної юрисдикції в касаційному порядку;
3. у випадках, передбачених законом, розглядає інші справи, пов'язані з виключними обставинами;
4. дає судам роз'яснення з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики та аналізу судової статистики;
5. дає висновок щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину;
6. надає за зверненням Верховної ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;
7. звертається до Конституційного Суду України у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів;
8. веде та аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику; знайомиться в судах з практикою застосування законодавства
9. у межах своїх повноважень вирішує питання, що впливають з міжнародних договорів України;
10. представляє суди загальної юрисдикції у зносинах з судами інших держав;
11. здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Верховний Суд очолює Голова Верховного Суду. У складі Верховного Суду України діють: Велика Палата Верховного Суду ; Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний та Касаційний цивільний суд.

У Верховному Суді України діє Пленум Верховного Суду, який є колегіальним органом, повноваження якого визначаються Конституцією України та Законом України “Про судоустрій і статус суддів”.

При Верховному Суді діє Науково-консультативна рада, яка утворюється з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для попереднього розгляду проектів постанов Пленуму Верховного Суду щодо роз’яснення законодавства, надання висновків щодо проектів законодавчих актів та з інших питань діяльності Верховного Суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Таким чином, суди загальної юрисдикції є органічною частиною загальної державної судової системи; ці суди не проста сума судових органів, а цілісний організм, де всі ланки пов’язані між собою точно визначеними в законі повноваженнями (компетенцією); очолює цю систему Верховний Суд.

Сукупність судів держави утворює їх систему також тому, що суди поєднані між собою організаційними та функціональними зв’язками. Організаційні зв’язки регулюються законодавством про судоустрій, а функціональні — законодавством про судочинство — адміністративним, господарським, кримінальним і цивільним процесуальним правом.

4. ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІВ В УКРАЇНІ

Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та Закону Про судоустрій і статус суддів призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

Права судді: 1) здійснення правосуддя, визначаються **Конституцією України**, процесуальним та іншими законами. • процесуальні права 2) Право брати участь у суддівському самоврядуванні; 3) Утворювати громадські об’єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня; 4) Може бути членом національних або міжнародних асоціацій та інших організацій, що мають на меті захист інтересів суддів, утвердження авторитету судової влади в суспільстві або розвиток юридичної професії та науки; 5) Має право підвищувати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку.

Обов’язки судді:

- додержуватися присяги судді;
- справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;
- дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та невідкупності суддів;

- подавати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді;
- виявляти повагу до учасників процесу;
- не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;
- виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;
- подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;
- звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання;
- підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді.
- проходити підготовку у Національній школі суддів України не менше ніж раз на три роки.

Судді є незмінюваними. До досягнення ним шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення судді з посади або припинення його повноважень відповідно до Конституції України та Закону Про судоустрій і статус суддів. Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення: 1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду; 2) у порядку дисциплінарного стягнення.

На суддів розповсюджуються *вимоги щодо несумісності*.

Незалежність судді забезпечується:

- особливим порядком його призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;
- недоторканністю та імунітетом судді;
- незмінюваністю судді;
- порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- заборонаю втручання у здійснення правосуддя;
- відповідальністю за неповагу до суду чи судді;
- окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді;
- функціонуванням органів суддівського самоврядування;
- визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки

судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;

- правом судді на відставку.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Таким чином, права й обов'язки суддів найбільш повно визначають ступінь їх можливої (службової) поведінки. Вказані інститути розкривають зміст правомірної поведінки судді при здійсненні професійної діяльності, встановлюють її конкретний вид та ступінь. Ця можливість забезпечується і гарантується державою. Засобом її закріплення є правові норми. Права й обов'язки судді завжди існують в певних межах — періоді володіння статусом і реалізуються у конкретних правовідносинах, що виникають в умовах здійснення професійних функцій носія судової влади.

5. ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД: СТАТУС, ЗАВДАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯ

Вищий антикорупційний суд здійснює справедливе правосуддя в кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів. (https://hcac.court.gov.ua/hcac/info_sud/legislation/). ВАКС – це вищий спеціалізований суд, утворений відповідно до судової реформи 2016 року.

Завдання діяльності вищого антикорупційного суду - є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

До повноважень вищого антикорупційного суду відносяться:

- здійснення правосуддя як суду першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства;

- аналіз судової статистики, узагальнення судової практики в кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформування про результати узагальнення судової практики Верховного Суду та надання йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному вебсайті.

Принципи діяльності: права людини і верховенство права; незалежність суду; право на оскарження судового рішення; гласність і відкритість судового процесу.

Справи, які розглядає ВАКС:

- розкрадання державного майна шляхом: зловживання службовим становищем;
- зловживання впливом, владою або службовим становищем;
- нецільове використання бюджетних коштів;
- здійснення видатків бюджету чи надання кредитів без встановлених бюджетних призначень пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі та отримання службовою особою такої вигоди;
- підкуп аудитора, нотаріуса, оцінювача тощо викрадення, пошкодження, привласнення вимагання документів, штампів печаток тощо шляхом зловживання службовим становищем;
- порушення встановлених правил обігу наркотиків, психотропних речовин та їх аналогів шляхом зловживання службовим становищем викрадення, вимагання;
- привласнення зброї, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів шляхом зловживання службовим становищем.

Структура ВАКС. ВАКС складається з суду першої інстанції та Апеляційної палати.

До його складу входять 38 суддів.

До повноважень слідчих суддів належить здійснення у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. Компетенція колегій – розгляд кримінальних проваджень на стадії досудового розслідування по суті. Апеляційна палата переглядає судові рішення слідчих суддів та суду першої інстанції.

Керівництво ВАКС Голова суду, Заступник Голови суду, Голова Апеляційної палати.

Правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду становлять **Конституція України, Закон України "Про судоустрій і статус суддів"**, цей та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає визначеним **Конституцією України та Законом України "Про судоустрій і статус суддів"** вимогам до кандидатів на посаду судді, а також додатковим спеціальним вимогам, встановленим цією статтею.

На посаду судді Вищого антикорупційного суду громадянин України може бути призначений, якщо він відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, передбаченим **Законом України "Про судоустрій і статус суддів"**, а також володіє знаннями та практичними навичками, необхідними для здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією, та відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) зазначеної у пунктах 1-3 цієї частини роботи (професійної діяльності) щонайменше сім років.

ВИСНОВКИ ДО П'ЯТОГО ПИТАННЯ

Не може бути призначена суддею Вищого антикорупційного суду особа:

- 1) яка упродовж десяти років, що передують призначенню:

Працювала (проходила службу) в органах прокуратури України, внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державному бюро розслідувань, інших правоохоронних органах (органах правопорядку), податковій міліції, Службі безпеки України, митних органах, Національному антикорупційному бюро України, Національному агентстві з питань запобігання корупції, Національному агентстві України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших кримінальних правопорушень, Антимонопольному комітеті України, Рахунковій палаті, центральному органі виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; обіймала політичні посади, мала представницький мандат;

- 2) яка упродовж останніх п'яти років входила до складу керівних органів політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією;

- 3) відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

- 4) яка входила до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

- 5) яка була членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності **Законом України** "Про відновлення довіри до судової влади в Україні";

- 6) яка входила до складу Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель до створення електронної системи закупівель відповідно до **Закону України** "Про публічні закупівлі";

- 7) яка відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, була позбавлена права обіймати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (крім осіб, які були реабілітовані), незалежно від зняття чи погашення такої судимості, або яка мала судимість за вчинення будь-якого умисного кримінального правопорушення, незалежно від зняття чи погашення такої судимості.

6. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК ОКРЕМА СУДОВА СИСТЕМА. СТАТУС СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ.

1. Завдання і принципи діяльності Конституційного Суду

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство **Конституції України**, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Завданням Конституційного Суду є гарантування верховенства Конституції як Основного закону держави на всій території України.

Конституційний Суд здійснює свою діяльність на *засадах (принципах)* верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

2. Порядок утворення, склад і повноваження Конституційного Суду

Конституційний Суд України складається з *вісімнадцяти суддів* Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень.

Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду на конкурсних засадах щодо осіб, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України. Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду у Верховній Раді України здійснює комітет, до предмета відання якого належать питання правового статусу Конституційного Суду України, у порядку, визначеному **Регламентом Верховної Ради України**. Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду з'їздом суддів України здійснює Рада суддів України.

Про початок конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду оголошується на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Ради суддів України *не пізніше ніж за три місяці* до дня закінчення строку повноважень чи досягнення граничного віку перебування на посаді судді Конституційного Суду або не пізніше *одного місяця* з дня виникнення вакансії на посаду судді Конституційного Суду.

Конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України упродовж одного місяця з дня оголошення про початок конкурсу в межах загального строку

проведення конкурсу, приймає заяви від осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду і відповідають встановленим **Конституцією України** вимогам.

До *заяви* особи, яка виявила намір обійняти посаду судді Конституційного Суду, додаються:

- 1) автобіографія;
- 2) мотиваційний лист, у якому викладаються мотиви бути призначеним суддею Конституційного Суду;
- 3) копія документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України;
- 4) документи, що підтверджують стаж професійної діяльності у сфері права;
- 5) декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, декларація родинних зв'язків судді та декларація доброчесності судді;
- 6) копія диплома про вищу юридичну освіту (з додатками), здобуту в Україні, та/або копії документів про вищу юридичну освіту, здобуту за кордоном, разом із копіями документів, що підтверджують їх визнання в Україні, а також копії документів про науковий ступінь, вчене звання (за наявності);
- 7) письмова згода на обробку персональних даних та оприлюднення копій документів, визначених цією статтею, крім копії документа, визначеного пунктом 3 цієї частини;
- 8) заява про проведення перевірки, передбаченої **Законом України** «Про очищення влади», або висновок за результатами такої перевірки (за його наявності);
- 9) письмова згода на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону;
- 10) інші документи, передбачені **Законом України** «Про запобігання корупції» для проведення спеціальної перевірки.

Конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України після закінчення строку прийняття заяв, передбачених цією частиною, встановлює відповідність осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду, встановленим **Конституцією України** та **Законом** вимогам. Щодо кандидатів, які відповідають зазначеним вимогам, оприлюднюються їх автобіографії та мотиваційні листи, а також проводиться спеціальна перевірка у порядку, передбаченому **Законом України** «Про запобігання корупції». Стосовно кандидатів, призначення яких здійснюється З'їздом, організовує проведення спеціальної перевірки Рада суддів України.

За результатами вивчення документів та відомостей, наданих кандидатами, та співбесіди з ними конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України ухвалює рекомендацію щодо кожного кандидата на посаду судді Конституційного Суду.

Конкурсна комісія, Рада суддів України складають *списки кандидатів*, рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду, на підставі яких

суб'єкти призначення приймають відповідні рішення. Такі списки мають містити кількість кандидатур, яка щонайменше *втричі перевищує кількість вакансій*.

Загальний строк проведення конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду становить два місяці.

За результатами конкурсного відбору *Президент України* видає указ про призначення на посаду судді Конституційного Суду. Президент України призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив Президент України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду *Верховною Радою України* встановлюється **Регламентом Верховної Ради України**.

За результатами конкурсного відбору *З'їзд суддів України* відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів З'їзду включає кандидатури на посаду судді Конституційного Суду до бюлетеня для таємного голосування. Призначеним на посаду судді Конституційного Суду вважається той кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів З'їзду. Якщо за результатами голосування суддя Конституційного Суду не призначений, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами. З'їзд призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив З'їзд. Рішення З'їзду про призначення на посаду судді Конституційного Суду підписують головуєчий на З'їзді та секретар.

Суддя Конституційного Суду призначається на *дев'ять років* без права бути призначеним повторно. Суддя Конституційного Суду *набуває повноважень* з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Суду присяги такого змісту:

До *повноважень Суду* належить:

- 1) вирішення питань про відповідність **Конституції України** (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційне тлумачення **Конституції України**;
- 3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність **Конституції України** чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність **Конституції України** (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених **статтями 111 і 151** Конституції України;

6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам **статей 157 і 158** Конституції України;

7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим **Конституції України** або законів України;

8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з **частиною другою** статті 137 Конституції України;

9) вирішення питань про відповідність **Конституції України** (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Суд розглядає питання щодо відповідності **Конституції України** (конституційності) *чинних актів* (їх окремих положень). З метою захисту та відновлення прав особи Суд розглядає питання щодо відповідності **Конституції України** (конституційності) акта (його окремих положень), який *втратив чинність, але продовжує застосовуватись* до правовідносин, що виникли під час його чинності.

Суд *не розглядає питання* щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених **пунктом 28 частини першої статті 85** (дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим) та **частиною другою статті 137** Конституції України (з мотивів невідповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України Президент України може зупинити дію цих нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності).

Організаційна структура Суду: у складі Суду діють Велика палата, два сенати та шість колегій.

Велика палата, Сенат, Колегія мають статус органів Суду. Представницькі, організаційні, розпорядчі функції здійснюють Голова Суду, заступник Голови Суду, секретарі колегій.

Голова Суду очолює Суд та організовує його діяльність.

Голова Суду (ст.33):

- 1) здійснює загальне керівництво організацією роботи Суду та Секретаріату Суду;
- 2) скликає засідання, спеціальні пленарні засідання Суду, засідання, пленарні засідання Великої палати;
- 3) головує на засіданнях, спеціальних пленарних засіданнях Суду, засіданнях, пленарних засіданнях Великої палати;
- 4) входить до одного із сенатів і головує на його засіданнях;
- 5) здійснює розпорядження бюджетними коштами на утримання і забезпечення діяльності Суду відповідно до затвердженого Судом кошторису та контролює ефективність використання цих коштів Секретаріатом Суду;
- 6) виконує інші повноваження, передбачені цим Законом та **Регламентом**.

Голову Суду *обирають* на спеціальному пленарному засіданні Суду зі складу суддів Конституційного Суду лише *на один трирічний строк* таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів із будь-яким числом кандидатур, запропонованих суддями Конституційного Суду. Головою Суду вважається обраний кандидат, за якого проголосувала більшість суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду.

За відсутності Голови Суду його обов'язки виконує заступник Голови Суду, а за відсутності обох - старший за віком Суддя.

Заступник Голови Суду виконує за дорученням Голови Суду окремі його повноваження. Заступника Голови Суду обирають за пропозицією Голови Суду лише на один трирічний строк таємним голосуванням. Заступник Голови Суду входить до одного із сенатів і головує на його засіданнях.

Велика палата (ст.35) діє у складі *всіх суддів* Конституційного Суду.

Велика палата розглядає питання щодо:

- 1) відповідності **Конституції України** (конституційності) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційного тлумачення **Конституції України**;
- 3) відповідності **Конституції України** чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- 4) відповідності **Конституції України** (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- 5) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, встановлених **статтями 111 і 151** Конституції України;
- 6) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам **статей 157 і 158** Конституції України;
- 7) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

8) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим **Конституції України** та законам України;

9) відповідності **Конституції України** (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати у випадках, визначених цим Законом.

До повноважень Великої палати також належить вирішення процедурних питань, що виникають під час конституційного провадження.

Сенат (ст.36) діє у складі *дев'яти суддів* Конституційного Суду. Якщо кількість суддів Конституційного Суду є меншою за 18, Сенат є повноважним за умови участі в ньому щонайменше шести суддів Конституційного Суду. Склад сенатів формується на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду шляхом жеребкування. Стосовно Голови Конституційного Суду та заступника Голови Конституційного Суду жеребкування не проводиться. Персональний склад сенатів затверджується постановою Конституційного Суду. Сенат розглядає справи за участю щонайменше шести суддів Конституційного Суду.

На засіданнях сенатів головує відповідно Голова Конституційного Суду та заступник Голови Конституційного Суду, а у разі їх відсутності - старший за віком Суддя, що входить до складу відповідного Сенату.

Сенат *розглядає питання* щодо відповідності **Конституції України** (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами, а також інші питання, визначені Законом.

Колегія (ст.37) діє у складі *трьох суддів* Конституційного Суду.

Суд на спеціальному пленарному засіданні шляхом жеребкування утворює в межах сенатів колегії в порядку, встановленому **Регламентом**. Один і той самий Суддя не може входити на постійній основі до складу кількох колегій. Суд затверджує персональний склад Колегії постановою. Якщо Колегія неповноважна за складом, до її складу тимчасово залучають Суддю з іншої Колегії в порядку, встановленому **Регламентом**.

До *повноважень Колегії* належить вирішення питань щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, конституційною скаргою. Колегія більшістю голосів від її складу постановляє *ухвалу* про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у відкритті конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила *ухвалу про відкриття* конституційного провадження у справі за *конституційним поданням або за конституційним зверненням*, секретар Колегії вносить пропозицію Голові Суду скликати засідання Великої палати для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням. Якщо Колегія постановила *ухвалу про відмову у відкритті* конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, секретар Колегії передає конституційне подання або конституційне звернення на розгляд Великої палати для вирішення питання щодо відкриття конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила ухвалу про *відкриття* конституційного провадження у справі за *конституційною скаргою*, секретар Колегії вносить пропозицію головуючому відповідного Сенату скликати його засідання для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням. Якщо Колегія *не одностайно* постановила ухвалу *про відмову у відкритті* конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, секретар Колегії передає конституційну скаргу на розгляд Сенату для вирішення питання про відкриття конституційного провадження у справі. *Одностайно* постановлена ухвала Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою є остаточною.

У Законі України «Про Конституційний Суд України» визначені форми звернень у Конституційний Суд. *Формами звернення до Суду є*
конституційне подання,
конституційне звернення,
конституційна скарга (ст.50).

Конституційним поданням (ст.51) є подане до Суду письмове клопотання щодо:

- 1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;
- 2) офіційного тлумачення **Конституції України**.

У конституційному поданні зазначаються:

- 1) суб'єкт права на конституційне подання;
- 2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання;
- 3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;
- 4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному поданні щодо конституційності акта (його окремих положень) зазначаються акт (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність конституції, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити акт (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень).

У конституційному поданні щодо офіційного тлумачення **Конституції України** зазначаються конкретні положення Конституції України, які потребують офіційного тлумачення, та обґрунтування підстав, які спричинили потребу в тлумаченні.

Суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим (ст.52). Заява народного депутата України про відкликання свого підпису під конституційним поданням не має юридичних наслідків.

Конституційним зверненням (ст.53) є подане до Суду письмове клопотання про надання висновку щодо:

1) відповідності **Конституції України** чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;

2) відповідності **Конституції України** (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам **статей 157 і 158** Конституції України;

5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим **Конституції України** або законів України;

6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим **Конституції України** та законам України.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне звернення;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне звернення;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному зверненні про відповідність **Конституції України** міжнародного договору зазначаються конкретні положення договору, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити договір, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності міжнародного договору (його окремих положень).

У конституційному зверненні про відповідність **Конституції України** (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, зазначаються ті питання, конституційність яких оспорується, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити ці питання, а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

До конституційного звернення щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту додаються:

1) матеріали щодо ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

2) документи про створення та роботу спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування, висновки і пропозиції цієї комісії;

3) матеріали про розгляд Верховною Радою України висновків і пропозицій відповідної тимчасової слідчої комісії;

4) рішення Верховної Ради України про звинувачення Президента України у вчиненні державної зради або іншого злочину;

5) рішення Верховної Ради України про звернення до Конституційного Суду.

У конституційному зверненні про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим **Конституції України** або законів України зазначається обґрунтування тверджень щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

У конституційному зверненні щодо відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим **Конституції України** та законам України зазначаються акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України та законам України, та конкретні положення Конституції України та законів України, на відповідність яким належить перевірити акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України та законам України акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремих положень).

Суб'єктами права на конституційне звернення є (ст.54):

1) Президент України - за **пунктами 1, 2, 6** частини першої статті 53 Закону України «Про Конституційний Суд України», що впливає із **статей 137, 151** Конституції України;

2) Верховна Рада України - за **пунктами 3, 4, 5** частини першої статті 53 Закону України «Про Конституційний Суд України», що впливає з **пункту 28 частини першої статті 85, статей 151, 159** Конституції України;

3) Кабінет Міністрів України - за **пунктом 1** частини першої статті 53 Закону України «Про Конституційний Суд України», що впливає із **статті 151** Конституції України;

4) щонайменше сорок п'ять народних депутатів України - за **пунктами 1, 2** частини першої статті 53 Закону України «Про Конституційний Суд України», що впливає із **статті 151** Конституції України.

Конституційною скаргою (ст.55) є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність **Конституції України** (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

У конституційній скарзі зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства - місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;

3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;

4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;

5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність **Конституції України**, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;

6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих **Конституцією України** прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Суб'єктом права на конституційну скаргу (ст.56) є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить **Конституції України**.

До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.

Конституційну скаргу фізична особа підписує особисто. Конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи.

ВИСНОВКИ ДО ШОСТОГО ПИТАННЯ

Отже, статус — це правове становище (сукупність прав і обов'язків) суддів усіх ланок суддівської влади. Він встановлюється Конституцією України і доповнюється та більш детально регламентується Законом України “Про Конституційний Суд України”, найбільш повно і всебічно закріплює статус суддів як носіїв судової влади, встановлює процесуальні, матеріальні та соціальні гарантії їх незалежності, порядок формування суддівського корпусу, вимоги, що ставляться до особи судді та його основні обов'язки.

Наявність серед вищих органів держаної влади спеціального органу — Конституційного Суду є одним із обов'язкових ознак правової держави. Закон про Конституційний Суд України прийнято у 2017 році.

Згідно ст.147 Конституції України Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України та надає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Конституційний Суд України є незалежним органом в системі судової влади, покликаний забезпечити відповідність законів, інших нормативних

актів органів законодавчої та виконавчої влади Конституції України, охорону конституційних прав та свобод особистості.

Контрольні питання

1. Які основні напрями співпраці судової влади з іншими гілками державної влади?
2. Чи належить до правоохоронних органів суд? Обґрунтуйте відповідь.
3. Назвіть основні ознаки судової влади і з'ясуйте їх суть.
4. Назвіть основні засади судочинства.
5. Назвіть основні функції судової влади.
6. Охарактеризуйте основні напрями судово-правової реформи в Україні.
7. На яких принципах будується система судів загальної юрисдикції в Україні?
8. Які рівні судів можна виділити за територіальним принципом?
9. У чому полягає спеціалізація судів загальної юрисдикції?
10. З чого складається система судів загальної юрисдикції?
11. Яка відмінність між підвідомчістю та підсудністю у судовій системі?
12. Які повноваження голови місцевого суду?
13. Надайте характеристику Вищим спеціалізованим судам України.

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді за однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, ФК 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

ТЕМА 3. ОРГАНИ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Лекція

Вступ

1. Поняття, напрямки діяльності та місце органів юстиції у системі правоохоронних органів.
2. Міністерство юстиції як правоохоронний орган. Функції, завдання, структура, компетенція.
3. Територіальні органи Міністерства юстиції України, їх склад, структура, функції, завдання, та повноваження.
4. Система органів, що координуються через Міністра юстиції. Функції, завдання, структура, компетенція.
5. Державна кримінально-виконавча служба. Основні завдання

Державної кримінально-виконавчої служби України.

6. Поняття пробації. Органи з питань пробації та їх повноваження.

Висновки

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Нормативно-правові акти:

4. Конституція України від 28 червня 1996 року *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. (із змінами та доповненнями).

5. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.07.2017 р. № 1403-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 29, ст.535 (із змінами та доповненнями).

6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 51, ст.577 (із змінами та доповненнями).

7. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 26.07.2022).

8. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 29.07.2022).

9. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 24. – Ст.207. (із змінами та доповненнями).

10. Про пробацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 13. ст.93 (із змінами та доповненнями).

11. Про державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України 23 червня 2005 року N 2713-IV (із змінами та доповненнями).

12. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981; Ратифіковано 06.07.2010 // *Офіційний вісник України*. 2011. № 1. № 58. Ст. 85. (із змінами та доповненнями).

13. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 // *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481. (із змінами та доповненнями).

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних: Закон України від 03.07.2013. *Відомості Верховної Ради*. – 2014. – № 14. – Ст.252.

15. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 20. Ст.99 (із змінами та доповненнями).

16. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 09.05.2014 // *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 26. Ст.892 (із змінами та доповненнями).

17. Положення про Міністерство юстиції України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455 (із змінами та доповненнями).

18. Положення про Головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі від 23.06.2011 № 1707/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 49. Ст. 1984 (із змінами та доповненнями).

19. Положення про районні, районні у містах, міські (міст обласного значення), міськрайонні, міжрайонні управління юстиції: затверджено наказом Міністерства юстиції України 23.06.2011 № 1707/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 49. Ст. 1984 (із змінами та доповненнями).

20. Положення про Державну архівну службу України: затверджено указом Президента України від 06.04.2011 № 407/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1164 (із змінами та доповненнями).

21. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 17. *Офіційний вісник України*. 2015. № 6. Ст. 127 (із змінами та доповненнями).

22. Питання Міністерства юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 № 150. *Офіційний вісник України*. 2015. № 28. Ст. 792.

Основна

1. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016 123 с.

2. Гапотій В.Д., Письменицький А.А. Судові, правоохоронні та правозахисні структури України: навч. посіб. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. 224 с.

3. Організація судових та правоохоронних органів: підручник /Л.М. Москвич, П.М. Каркач та ін.]; за ред. І.Є. Марочкина. Х.: Право, 2014. 448 с.

4. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>

5. Судоустрій України [Текст] : підруч. / за ред. М. Л. Погорецького, О. Г. Яновської. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 344 с.

6. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

7. Матеріали методичного забезпечення дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів України» // Упорядн.: Є.Г. Шаніна. - Д.:ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2012.

8. Організація судових та правоохоронних органів https://pidru4niki.com/1183080456118/ravo/derzhavna_reyestratsiyana_sluzhba_ukrayin

Додаткова

1. Бондаренко К.В. До визначення змісту юстиції як об'єкта державного управління. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 207–209.

2. Будецький Р. В. Міністерство юстиції України: до проблеми визначення адміністративноправового статусу. *Юрист України*. 2014. № 3. С. 29–36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/uy_2014_3_7.pdf.
3. Карнаух Т. Реалізація державної правової політики в умовах системної модернізації України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2(21). С. 98–108.
4. Олефіренко С. Становлення органів юстиції в контексті українського державотворення. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 34. С. 128–134.
5. Тюрін С.Є. Становлення системи органів юстиції в період незалежності України. *Форум права*. 2013. № 1. С. 1043–1050.
6. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 18 с.
7. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для бакалаврів: денна форма навчання / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т" ; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2021. 609 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf
8. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 79 с.
9. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко, .Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 37 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання майбутнім юристам загальне уявлення про систему органів та установ юстиції, їх функції, завдання та компетенцію. Познайомитись з основними принципами їх діяльності щодо забезпечення прав і свобод людини.

ВСТУП

Органи юстиції України захищають людину, її права та власність, забезпечує виконання договорів, зменшує рівень повторної злочинності та забезпечує безкоштовний юридичний захист людини, яка опинилась в складній життєвій ситуації. Вони створюють умови для прозорого, швидкого та ефективного надання послуг кожній особі, забезпечуючи легкість ведення бізнесу, підвищуючи ступінь суспільної довіри та впевненості.

Основними принципами діяльності органів та установ юстиції є:

- верховенство права;
- забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- безперервності;

- законність;
- забезпечення єдності державної політики ;
- відкритість і прозорість;
- відповідальність та підзвітність;
- професійність і постійне удосконалення¹.

З'ясування реалізації функцій органів юстиції України можливо завдяці визначенню змісту кожного принципу під час реалізації завдань, які вони виконують. Означене складає зміст лекції.

1. ПОНЯТТЯ, НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МІСЦЕ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ ТА УСТАНОВ У СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.

Діяльність сучасних органів юстиції України спрямована на максимальне сприяння зміцненню інститутів державної влади в Україні і в цьому контексті – проведення державної правової політики.

Органи юстиції України покликані стояти на сторожі принципів справедливості, верховенства права свідчить про значний внесок в утвердження демократичних засад розвитку державності, пріоритету прав і свобод людини незалежної, самостійної держави.

Органи юстиції України – це система органів виконавчої влади, яку очолює Міністерство юстиції України, призначенням якої є формування та забезпечення реалізації державної правової політики та виконання інших завдань, визначених законодавством.

Історія органів української юстиції пов'язана з історією зародження української державності. Біля її витоків стояла Українська Центральна Рада.

Наприкінці червня 1917 року у першому національному уряді — Генеральному Секретаріаті — було створено Генеральне секретарство судових справ (юстиції).

Після проголошення Четвертим Універсалом Центральної Ради від 9 січня 1918 р. України "самостійною суверенною державою Українського народу", Генсекретарство судових справ перейменовано на Міністерство судових справ.

15 липня 1918 р. Міністерство судових справ перейменовано на Міністерство юстиції. Головними завданнями тогочасного Міністерства юстиції були: здійснення управління судовими органами та пенітенціарною системою, вдосконалення судочинства в умовах перехідного етапу української державності, кодифікація законодавства, підготовка проектів кримінальних, кримінально-процесуальних та інших нормативних актів.

29 січня 1919 року відділ перетворено на Народний комісаріат юстиції.

11 грудня 1919 р. у Харкові створено Комітет юстиції при Всеукраїнському революційному комітеті.

---

¹ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 38. ст.385.

19 січня 1920 року його реорганізовано в Народний комісаріат юстиції України.

У 1946 році Народний комісаріат юстиції УРСР реорганізовано у Міністерство юстиції УРСР.

21 березня 1963 року Міністерство юстиції УРСР було ліквідоване. Відновлене 6 жовтня 1970 року.

Із здобуттям Україною незалежності було прийнято Концепцію судово-правової реформи в Україні (схвалено постановою Верховної Ради України від 28.04.1992), яка встановила відправні організаційні та інші засади перетворень у правовій царині нашої держави з метою привести систему судових та правоохоронних органів, а також усі галузі права у відповідність до соціально-економічних та політичних змін, що відбулися у суспільстві.

Реформи 2010—2020 років: 6 квітня 2011 року Указом Президента України затверджено Положення про Міністерство юстиції України; 2 липня 2014 року Постановою Кабінету Міністрів затверджено Положення про Міністерство юстиції України.

З 2011 по 2014 рік через Міністра юстиції спрямовувалась діяльність служби з питань захисту персональних даних. 1 січня 2014 року функції служби були покладені на Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

21 січня 2015 року Постановою Кабінету Міністрів Державна виконавча служба України та Державна реєстраційна служба України були ліквідовані як самостійні юридичні особи та приєднані до Міністерства^[18]. 30 січня 2015 року наказом Міністерства юстиції Головні управління юстиції (ГУЮ) перейменовано на Головні територіальні управління юстиції (ГТУЮ). Самостійні управління ДВС та служб реєстрації перетворено на структурні підрозділи у складі ГТУЮ.

18 травня 2016 року було вирішено ліквідувати Державну пенітенціарну службу із покладенням її функцій на Міністерство юстиції.

За роки незалежності була розроблена концепція адміністративної реформи. Слід зазначити, що концепція передбачала реформу органів юстиції.

Низку положень Концепції було втілено у Конституції України 1996 р. Але із розробленням та прийняттям нової Конституції конституційний процес не завершується, навпаки, йдеться про початок його нового етапу.

З'явилася можливість на конституційному фундаменті, за допомогою передбачених Конституцією засобів і на підставі її принципів завершити будівництво розвинутого громадянського суспільства і суверенної, демократичної, правової, соціальної держави.

Зазначене в першу чергу стосується органів юстиції України, адже Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, тобто складовою частиною вищого органу в системі виконавчої влади – Кабінету Міністрів України. Тому організація, повноваження і порядок діяльності органів юстиції мають вдосконалюватися і в майбутньому визначатися лише Конституцією і законами України, як того вимагає ч. 2 ст. 120 Конституції України.

Відповідно до сучасних думок у сфері державного управління слід розділити поняття органи та установи юстиції.

Органи юстиції (від грец. Organon - знаряддя, інструмент) розуміються як сукупне позначення всіх установ і відомств Міністерства юстиції.

На відміну від органів **установи юстиції** виконують спеціалізовані функції на регіональному (місцевому) рівні.

Органи юстиції України під час виконання покладених на них завдань взаємодіють з іншими органами державної влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Правову основу діяльності органів юстиції як будь якого державного органу складає система законодавчих та нормативних актів, а саме:

- Конституція України;
- закони України;
- актами Президента України, Кабінету Міністрів України;
- накази Мін'юсту;
- накази вищестоящих ланок управління органів юстиції.

Характерною рисою правової регламентації організації і діяльності органів юстиції України є відсутність закону з цих питань, що визначає підзаконний рівень їх нормативного регулювання. Так, правове підґрунтя діяльності Міністерства юстиції України становить Положення про Міністерство юстиції України, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228, яке визначає завдання і повноваження Міністерства юстиції України.

Основними функціями органів юстиції, як будь якої ланки виконавчої влади є:

- загально-організаційна (функція управління);
- матеріально-технічного забезпечення;
- економіко-фінансового розвитку;
- обліку і контролю;
- політико-правового забезпечення;
- соціального забезпечення і соціального захисту робітників системи;
- функція мотивації.

Відповідно до означених загальних функцій та особливостей сфери діяльності органів та установ юстиції сформована система реалізації функцій органів та установ юстиції.

В умовах модернізації суспільства органи та установи юстиції України теж перебувають у процесі реформування, яке є складовою частиною судово-правової й адміністративної реформ.

Як наслідок **напрямами діяльності органів юстиції України є:**

- забезпечення організації підготовки та прийняття законодавчих актів з реформування судово-правової реформи;
- забезпечення прийняття новітніх редакцій та постійне внесення

відповідних змін до процесуальних кодексів, з забезпеченням їх публічного обговорення;

- реалізація Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС та вимог ЄСПЛ щодо забезпечення світових стандартів прав і свобод людини;

- забезпечення представництво України в Європейському суді з прав людини;

- участь у роботі з підготовки, укладання та виконання міжнародних договорів про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах;

- представництво інтересів держави в судах України та в закордонних юрисдикційних органах;

- забезпечення організації експертного забезпечення правосуддя та вдосконалення діяльності науково-дослідних інститутів судових експертиз;

- забезпечення виконавчого провадження.

Відповідно до чинного законодавства *органи та установи юстиції виконують наступні завдання:*

- забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина у визначеній сфері;

- забезпечення реалізації державної правової політики та політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

- розробка концепції щодо проведення в Україні правової реформи та здійснення відповідних організаційно-управлінських та правових заходів її реалізації;

- забезпечення формування сучасної моделі наукового забезпечення правової діяльності;

- проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, державної реєстрації нормативно-правових актів, ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

- експертне забезпечення правосуддя;

- організацію виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);

- розвиток правової інформатизації, формування у громадян правового світогляду;

- здійснення міжнародно-правового співробітництва.

Відповідно до означених функцій і задач сформовання трьох ланкова система органів юстиції України, центральні органи, територіальні та місцеві:

1. Міністерство юстиції України (центральний апарат);

2. Територіальні органи (інформація станом на 17.09.2020 року, https://minjust.gov.ua/str_ust-11:05):

- Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Львів)

- Південно-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Івано-Франківськ)

- Центрально-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Хмельницький)

- Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ)
- Північно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Суми)
- Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Дніпро)
- Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса)
- Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків)
- До складу центрального апарату та територіальних органів входять підрозділи державної виконавчої служби
- **3. Установи та органи юстиції** (інформація станом на 17.09.2020 року, https://minjust.gov.ua/str_ust-11:05):

- Державні нотаріальні контори;
- Науково-дослідні установи судових експертиз;

Служби, що входять до структури Міністерства юстиції

Державна кримінально-виконавча служба України – керівник заступник міністра Юстиції.

-Міністерству юстиції підвідомчі також наступні установи та державні підприємства(оновлено 22.11.2016):

- Державне підприємство «Національні інформаційні системи»;
- Координаційний центр з надання правової допомоги;
- Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції;
- Державне підприємство «СЕТАМ»;

Державне підприємство «Центр оцінки та інформації»

Державне підприємство «Санаторій «Лермонтовський»

Органи, що координуються через Міністра юстиції:

- Державна архівна служба України;

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином можемо констатувати, що **органи юстиції** – це система органів виконавчої влади, які забезпечують здійснення правової політики в державі, захист прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ та організацій.

2. МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ ЯК ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН. ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА, КОМПЕТЕНЦІЯ.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011: «міністерство є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України»². Кожне Міністерство очолює міністр України, який є членом Кабінету Міністрів України.

---

² Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 38. ст.385.

Міністерство юстиції України (Мін'юст) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Нами у першій лекції визначено, що компетенцію правоохоронних органів становлять:

- охорона та захист права,
- відновлення порушеного права,
- припинення або розгляд порушення права;
- виявлення або розслідування злочинів.

Окрім того Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує:

- формування та реалізацію державної правової політики;
- державну політику з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, у сфері нотаріату, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, з питань державної реєстрації договорів комерційної концесії (субконцесії), з питань реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо їх реєстрація передбачена законами, статуту територіальної громади м. Києва, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

- забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері виконання кримінальних покарань.

Мін'юст України є державним органом з питань банкрутства, а також органом, уповноваженим на забезпечення проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 р.

Мін'юст України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

У своїй діяльності Мін'юст України керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України. Його діяльність регламентується Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228.

Завдання Мін'юсту як вищого органу державного управління, що реалізує державну політику у сферах своєї діяльності, є:

- 1) забезпечення нормативно-правового регулювання;
- 2) визначення пріоритетних напрямів розвитку;

3) інформування та надання роз'яснень щодо здійснення державної політики;

4) узагальнення практики застосування законодавства, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України на розгляд Президентів України та Кабінету Міністрів України;

5) забезпечення здійснення соціального діалогу на галузевому рівні;

6) здійснення інших завдань, визначених законами України.

Відповідно до сфери реалізації функцій Мінюсту України можемо конкретизувати основні завдання Мін'юсту України:

1) забезпечення формування та реалізація державної правової політики, політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства ЄС, політики з питань банкрутства;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері виконання кримінальних покарань;

2-1) забезпечення проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади»;

2-2) забезпечення формування та реалізація державної політики з питань державної реєстрації актів цивільного стану, речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, договорів комерційної концесії (субконцесії), реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо їх реєстрація передбачена законами, статуту територіальної громади м. Києва, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

2-3) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень;

2-4) забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством;

3) здійснення загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги;

4) забезпечення представництва інтересів держави у судах України, здійснення захисту інтересів України у Європейському суді з прав людини, під час урегулювання спорів і розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземних суб'єктів та України;

5) експертне забезпечення правосуддя;

6) організація роботи нотаріату;

7) виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронного цифрового підпису;

8) протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (щодо нотаріусів, адвокатів та інших осіб, які надають юридичні послуги);

9) здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань.

Відповідно до покладених на нього завдань Мін'юст:

1) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів;

2) розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства та подає їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

3) здійснює правову експертизу проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, які подаються на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

4) готує зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентіві України;

5) проводить гендерно-правову експертизу актів законодавства; 6) здійснює в установленому законодавством порядку анти корупційну експертизу нормативно-правових актів та проектів нормативноправових актів, а також розробляє за її результатами рекомендації щодо усунення виявлених факторів, що спричиняють або можуть спричинити вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень;

8) здійснює державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також інших органів, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації;

9) скасовує рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також інших органів, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації;

10) перевіряє у міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, а також інших органах, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації, стан додержання законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів, вимагає у разі потреби подання нормативно-правових актів для державної реєстрації або їх скасування, вносить пропозиції про усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

11) розробляє за пропозиціями міністерств та інших центральних органів виконавчої влади плани законопроектної роботи, координує нормотворчу діяльність у міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, здійснює контроль за такою діяльністю;

12) організовує роботу з підготовки щорічного плану заходів щодо виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, проводить моніторинг її виконання;

13) здійснює науково-експертне, аналітичне, інформаційне та методологічне забезпечення виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, переклад актів *acquis communautaire* українською мовою, оновлення глосарія термінів *acquis communautaire*;

14) проводить експертизу на відповідність *acquis communautaire* проектів нормативно-правових актів, які за предметом правового регулювання належать до пріоритетних сфер адаптації законодавства України до законодавства ЄС, визначених Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

15) здійснює експертизу проектів нормативно-правових актів та нормативно-правових актів, що підлягають державній реєстрації, на відповідність положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського Суду з прав людини;

16) підтримує тексти актів законодавства у контрольному стані, веде їх облік та здійснює зберігання; веде облік та здійснює зберігання чинних міжнародних договорів України, актів законодавства держав, з якими здійснюється обмін правовою інформацією;

17) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, надання інформації з нього;

18) здійснює офіційне опублікування нормативно-правових актів, чинних міжнародних договорів України, рішень Європейського суду з прав людини щодо України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України»;

19) здійснює офіційне видання збірників актів законодавства та кодексів, виступає засновником журналів і газет із правових питань;

20) координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань систематизації законодавства, перевіряє стан такої діяльності, надає рекомендації щодо її поліпшення і вносить пропозиції про усунення виявлених недоліків;

21) здійснює методичне керівництво правовою роботою в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, міністерствах та інших органах виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністраціях, а також на державних підприємствах, в установах, організаціях та державних господарських об'єднаннях, організовує підвищення кваліфікації працівників їх юридичних служб;

22) перевіряє в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, міністерствах та інших органах виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністраціях, а також на державних підприємствах, в установах, організаціях та державних господарських об'єднаннях стан правової роботи,

надає рекомендації щодо її поліпшення, вносить пропозиції про усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

23) видає висновок щодо призначення на посаду керівників юридичних служб міністерств, інших центральних органів виконавчої влади;

24) координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, міністерств та інших органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, а також державних підприємств, установ, організацій та державних господарських об'єднань, навчальних закладів із питань щодо правової освіти населення, перевіряє стан їх діяльності із зазначених питань та надає їм необхідну методичну допомогу;

25) бере участь разом із МОН в організації роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за спеціальністю «Правознавство» у навчальних закладах незалежно від форми власності та підпорядкування, надає пропозиції щодо підготовки юридичних кадрів; вносить до відповідних органів управління освітою пропозиції щодо вдосконалення роботи, пов'язаної з вивченням права у вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

26) бере участь у проведенні ліцензійної та акредитаційної експертизи спеціальності «Правознавство» і перевірки дотримання державних вимог щодо провадження освітньої діяльності вищими навчальними закладами, які здійснюють підготовку юристів;

27) сприяє розвитку надання юридичних послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб;

28) забезпечує координацію діяльності центральних органів виконавчої влади щодо реалізації державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги, взаємодіє з центральними органами виконавчої влади з питань реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;

29) затверджує нормативно-правові акти з питань функціонування системи безоплатної правової допомоги та надання такої допомоги відповідно до закону;

30) надає методичну допомогу органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань, що стосуються надання безоплатної первинної правової допомоги;

31) бере участь у розробленні та розповсюдженні освітніх програм у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян;

32) надає роз'яснення з питань, пов'язаних з діяльністю Мін'юсту, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства, а також стосовно актів, які ним видаються;

33) організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Мін'юсту, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, а також стосовно актів, які ним видаються;

34) забезпечує роботу громадських приймалень з надання безоплатної первинної правової допомоги;

35) відповідає за впровадження та функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги;

36) утворює центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги та контролює їх діяльність;

37) забезпечує підвищення професійного рівня працівників центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

38) установлює порядок ведення міжрегіональними територіальними управліннями юстиції Мін'юсту локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору; та виконує низку інших важливих повноважень, покладених на Мін'юст відповідно до п. 4 Положення про Міністерство юстиції України від 2 липня 2014 р. № 228.

Мін'юст під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України та тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Мін'юст у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, здійснює організацію і контроль за їх виконанням.

Накази Мін'юсту, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, видаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Нормативно-правові акти Мін'юсту підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку. Накази Мін'юсту, видані у межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади АР Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

Мін'юст очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України.

Міністр має першого заступника, заступників та заступника міністра – керівника апарату, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра.

Перший заступник міністра призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій відповідного міністра.

У разі звільнення міністра перший заступник міністра та заступники міністра звільняються з посад Кабінетом Міністрів України.

Особа, яка призначається на посаду першого заступника міністра чи заступника міністра, повинна відповідати вимогам до членів Кабінету Міністрів України, передбаченим Законом України «Про Кабінет Міністрів України» (ст. 7: громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою. Не може бути призначена на посаду члена Кабінету Міністрів України особа, яка має судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення).

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Мін'юсту, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у Мін'юсті може утворюватися колегія.

Для реалізації функцій та задач притаманних Мінюсту сформована відповідна структура. Основними структурними підрозділами Мінюста, що забезпечують правоохоронну функцію є:

СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ МІНІСТЕРСТВА

ПАТРОНАТНА СЛУЖБА МІНІСТРА: ПОМІЧНИКИ МІНІСТРА

Основні завдання: Сприяння реалізації політичних цілей Міністра.

Консультавання Міністра.

Організаційне, інформаційне, експертно-аналітичне забезпечення діяльності Міністра.

Забезпечення взаємодії Міністра з Офісом Президента України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також зі структурними підрозділами апарату Міністерства, територіальними органами, підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери управління Міністерства.

Організація взаємодії з громадськістю, іноземними та міжнародними організаціями, засобами масової інформації.

ДЕПАРТАМЕНТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Департамент в межах повноважень забезпечує виконання завдань, покладених на Міністерство, зокрема, щодо: формування державної політики з питань виконання кримінальних покарань та пробації; розробки проектів нормативно-правових актів з питань конституційного та адміністративного законодавства, соціального, трудового, гуманітарного законодавства, фінансового законодавства; проведення правової експертизи на відповідність Конституції, законам та іншим нормативно-правовим актам України, міжнародним договорам України, законодавству Європейського Союзу, а також вимогам нормопроектувальної техніки проектів нормативно-правових актів, що подаються на розгляд Верховної Ради України, Президента України,

Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також підготовку зауважень і пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України, з питань:

- правового регулювання засад конституційного ладу;
- державних символів, державних нагород та державної мови;
- правового регулювання основоположних прав, свобод та обов'язків людини та громадянина;
- правового регулювання організації і порядку проведення виборів і референдумів;
- правового регулювання діяльності Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, а також інших державних органів;
- правового регулювання з питань організації та здійснення місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою України;
- правового регулювання статусу Автономної Республіки Крим;
- правового регулювання соціального захисту населення;
- законодавства про працю;
- правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- правового регулювання пенсійного забезпечення, загальнообов'язкового державного та недержавного пенсійного страхування;
- законодавства про соціальний діалог;
- законодавства про інформацію;
- гуманітарного законодавства;
- законодавства про благодійну діяльність та гуманітарну допомогу;
- забезпечення гендерної рівності;
- законодавства про охорону дитинства та попередження насильства в сім'ї;
- бюджетного законодавства;
- податкового законодавства;
- правового регулювання фінансування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій за рахунок бюджетних коштів;
- законодавства про публічні закупівлі;
- правового регулювання бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аудиторської діяльності;
- правового регулювання фінансових послуг, цінних паперів та фондового ринку;
- правового регулювання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- законодавства про валютне регулювання;

- законодавства про дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння;
- законодавства про платіжні системи та переказ коштів;
- правового регулювання цін і ціноутворення;
- правового регулювання фінансів підприємств та фінансового контролю;
- зовнішньоекономічного законодавства;
- митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- правового регулювання режиму іноземного інвестування;
- законодавства у сфері виконання кримінальних покарань та пробації

ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

Основні завдання:

- Департамент у межах повноважень здійснює виконання завдань, покладених на Міністерство, щодо забезпечення реалізації державної політики з питань банкрутства, зокрема:
  - Здійснює контроль за діяльністю арбітражних керуючих, перевірку організації їх роботи, дотримання ними вимог законодавства з питань банкрутства;
  - Забезпечує організацію системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, підготовки арбітражних керуючих у справах про банкрутство страхових організацій;
  - Здійснює видачу, переоформлення, дублікату та анулювання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого; видачу посвідчення арбітражного керуючого; тимчасово зупиняє право на здійснення діяльності арбітражного керуючого;
  - Забезпечує участь державного органу з питань банкрутства у справах про банкрутство, у тому числі справах про неплатоспроможність боржника – фізичної особи;
  - Здійснює проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства (в разі порушення проваджень у справах про банкрутство державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків);
  - Забезпечує роботу Постійно діючої міжвідомчої комісії з відбору операторів електронних майданчиків та здійснення контролю за відповідністю авторизованих електронних майданчиків в межах електронної торгової системи з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність);
  - Забезпечує роботу Кваліфікаційної комісії арбітражних керуючих і Дисциплінарної комісії арбітражних керуючих та організовує реалізацію їх рішень шляхом підготовки відповідних проектів наказів Міністерства юстиції;
  - Здійснює формування і ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, контроль за наповненням арбітражними керуючими цього реєстру.

ДЕПАРТАМЕНТ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Основні завдання :

- забезпечення представництва інтересів України як держави, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх посадових осіб під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України відповідно до встановленого законодавством порядку;
- міжвідомча координація дій, здійснюваних заінтересованими органами та організаціями, в тому числі юридичними та фізичними особами, залученими для здійснення захисту прав та інтересів України, під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України;
- участь у проведенні правової експертизи міжнародних договорів, законів та інших нормативно-правових актів з питань, віднесених до компетенції департаменту.

ДЕПАРТАМЕНТ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Департамент в межах повноважень забезпечує **виконання завдань, покладених на Міністерство, зокрема:**

- щодо формування державної політики з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації обтяжень рухомого майна, з питань державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців, реєстрації статуту територіальної громади, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
- щодо забезпечення здійснення відповідно до законодавства технічного регулювання у сфері електронних довірчих послуг;
- розроблення проектів нормативно-правових актів з питань цивільного законодавства, нотаріату, регулювання підприємницької діяльності, законодавства з питань земельних відносин, з питань державної реєстрації актів цивільного стану, з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, з питань державної реєстрації обтяжень рухомого майна, з питань державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, реєстрації статуту територіальної громади, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
- **проведення правової експертизи** щодо відповідності Конституції, законам та іншим нормативно-правовим актам України, міжнародним договорам України, а також законодавству Європейського Союзу, вимогам нормопроектувальної техніки проектів нормативно-правових актів, що подаються на розгляд Верховної Ради України, Президента України, Кабінету

Міністрів України, а також нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки *Крим з питань:*

- загальних положень цивільного законодавства, у тому числі права інтелектуальної власності;
- державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень;
- державної реєстрації обтяжень рухомого майна;
- сімейного законодавства;
- державної реєстрації актів цивільного стану;
- законодавства з питань нотаріату;
- житлового законодавства;
- законодавства про загальні засади здійснення господарської діяльності;
- законодавства про ліцензування певних видів господарської діяльності;
- законодавства про державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності;
- законодавства про дозвільну систему у сфері господарської діяльності;
- антимонопольного законодавства та законодавства про захист економічної конкуренції;
- законодавства про окремі види юридичних осіб;
- з питань державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців, реєстрації статуту територіальної громади, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
- законодавства про приватизацію та корпоратизацію;
- законодавства про управління об'єктами державної власності;
- законодавства про регулювання містобудівної діяльності;
- законодавства про торгівлю і права споживачів;
- законодавства у сфері паливно-енергетичного комплексу;
- законодавства у сфері надання житлово-комунальних послуг;
- законодавства про транспорт і зв'язок;
- законодавства про космічну діяльність;
- державного матеріального резерву;
- земельного законодавства;
- аграрного законодавства;
- екологічного законодавства;
- законодавства про надра;
- водного законодавства;
- лісового законодавства;
- правового регулювання гідрометеорологічної, топографо-геодезичної та картографічної діяльності;
- ядерного законодавства;

– законодавства з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ СУДОВОЇ РОБОТИ

Основні завдання

– забезпечення само представництва та представництва інтересів Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та їх посадових осіб в судах України;

– забезпечення само представництва та представництва інтересів держави в судах України, у випадках передбачених законом;

– забезпечення звернення до суду з позовами про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виплати відшкодування за рішеннями Європейського суду з прав людини, та само представництва держави, Міністерства юстиції України у таких справах;

– забезпечення само представництва Міністерства юстиції України, як органу, якому надано право звертатися до суду в інтересах іноземних осіб під час розгляду справ у суді касаційної інстанції у випадках, передбачених Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

ДЕПАРТАМЕНТ РЕЄСТРАЦІЇ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРАВОВИХ

АКТІВ

Основні завдання

– участь у розробці пропозицій, спрямованих на формування і забезпечення реалізації державної правової політики відповідно до завдань, покладених на міністерство юстиції України, спільно з іншими структурними підрозділами міністерства;

– підготовка проектів законів та інших актів законодавства з питань, що належать до компетенції департаменту, та проведення правової експертизи проектів таких актів;

– здійснення відповідно до законодавства державної реєстрації нормативно-правових актів суб'єктів нормо творення, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, у тому числі з грифами «для службового користування», «особливої важливості», «цілком таємно», «таємно»;

– ведення державного реєстру нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади;

– контроль за додержанням суб'єктами нормотворення законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів;

– контроль та координація проведення територіальними органами міністерства юстиції державної реєстрації нормативно-правових актів міністерств і республіканських комітетів автономної республіки крим, обласних, київської та севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, їх структурних підрозділів;

– контроль за веденням територіальними органами міністерства юстиції довідкової системи «регіональний реєстр»;

– здійснення робіт із систематизації законодавства;

– забезпечення ведення єдиного державного реєстру нормативно-

правових актів, надання з нього інформації;

- здійснення офіційного опублікування нормативно-правових актів, чинних міжнародних договорів України, рішень європейського суду з прав людини щодо України в інформаційному бюлетені «офіційний вісник України»;

- організація видання збірників актів законодавства та кодексів;

- організація доступу до публічної інформації міністерства.

ДИРЕКТОРАТ ПРАВОСУДДЯ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Основними завданнями Директорату є:

- забезпечення формування державної політики та визначення стратегічних напрямів організації державної політики на основі постійного аналізу стану справ у сфері його компетенції, вироблення альтернативних варіантів розв'язання існуючих проблем;

- здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики, розроблення пропозицій щодо її продовження або коригування;

- здійснення моніторингу впровадження та аналізу ефективності прийнятих законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері відання Директорату;

- забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері його компетенції.

ДЕПАРТАМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Основні завдання Департаменту міжнародного права

- здійснення міжнародно-правового співробітництва;

- розроблення проектів нормативно-правових актів у сфері правових відносин та правової допомоги у цивільних і кримінальних справах та у галузі міжнародного приватного права, у тому числі підготовка пропозицій про укладення міжнародних договорів України;

- забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, у сфері правових відносин та правової допомоги у цивільних і кримінальних справах та у галузі міжнародного приватного права;

- забезпечення виконання функцій національного органу для сприяння контактам з постійним бюро гаазької конференції з міжнародного приватного права;

- здійснення правової експертизи проектів міжнародних договорів України та нормативно-правових актів, пов'язаних з укладенням та припиненням міжнародних договорів України;

- здійснення правової експертизи проектів нормативно-правових актів щодо відповідності конституції, законам та іншим нормативно-правовим актам України, а також міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана верховною радою України, вимогам нормо проектувальної техніки проектів законів, інших актів законодавства, що подаються на розгляд верховної ради України, президента України, кабінету міністрів України;

- підготовка та надання міжнародним фінансовим організаціям

юридичних висновків, необхідних для набрання чинності міжнародними кредитними (гарантійними) договорами України з міжнародними фінансовими організаціями;

– визначення виду внутрішньодержавної процедури, необхідної для набрання чинності міжнародними договорами України;

– виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях, забезпечення участі у яких покладено на Мін'юст;

– здійснення експертизи в частині відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву європейського союзу відомчих нормативно-правових актів.

ВІДДІЛ З ПИТАНЬ ЛЮСТРАЦІЇ

Основні завдання:

Сприяння здійсненню процесу очищення влади та відновлення довіри до державних органів та органів місцевого самоврядування.

Сприяння недопущенню до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади, підрив основ національної безпеки і оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини.

Забезпечення здійснення заходів щодо співпраці Міністерства з державними органами, Громадською радою з питань люстрації при Міністерстві, громадськістю та іншими інститутами громадянського суспільства з питань очищення влади (люстрації).

Забезпечення проведення перевірок, передбачених Законом України «Про очищення влади».

Забезпечення формування та ведення Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади».

ВІДДІЛ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ І ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ

Основні завдання:

– запобігання, виявлення та припинення кримінальних та інших правопорушень у всіх сферах діяльності Міністерства, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства, а також органів та осіб, діяльність яких координується та контролюється Міністром, у тому числі суб'єктів, які здійснюють діяльність у сферах, в яких Міністерство реалізує державну політику, а також установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань ДКВС в апараті Міністерства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

– запобігання проникненню на службу ДКВС, ДВС та інші органи юстиції осіб, які мають злочинні або корисливі наміри;

– участь у забезпеченні належного функціонування діяльності Міністерства; здійснення системного аналізу стану справ із дотриманням в органах юстиції законодавства під час виконання завдань органами юстиції;

- участь у складі комісій Міністерства в проведенні перевірок організації роботи органів ДВС, дотримання державними виконавцями правил ведення діловодства, правильності формування документів, дотримання державними виконавцями порядку вчинення виконавчих дій;
- координація діяльності структурних підрозділів внутрішньої безпеки органів і установ ДКВС України;
- організація заходів із перевірок структурних підрозділів ДКВС, органів пробації та всіх інших органів юстиції з питань дотримання законодавства під час виконання завдань, покладених на органи юстиції;
- проведення аналізу ефективності заходів, що вживаються для протидії правопорушенням;
- узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належить до компетенції Управління та внесення в установленому порядку керівництву Міністерства пропозиції щодо його удосконалення;
- участь у проведенні службових розслідувань за фактами вчинених правопорушень посадовими особами ДКВС, ДВС, органів пробації та інших органів юстиції, виявлення причин та умов, що їм сприяли, вжиття заходів щодо їх усунення.

ОФІС ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ (НА ПРАВАХ ДЕПАРТАМЕНТУ):

Офіс у межах повноважень забезпечує виконання завдань, покладених на Міністерство юстиції України, щодо реалізації державної політики у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців.

ВІДДІЛ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ

Основні завдання:

- розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією в органах і установах системи юстиції;
- виявлення корупційних ризиків, що виникають у процесі діяльності органів і установ системи юстиції та надання рекомендацій щодо їх усунення;
- організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності Міністерства, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення Міністру відповідних пропозицій;
- надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;
- здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування Міністра та/або суб'єкта призначення і Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;
- проведення перевірки в апараті Міністерства факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про

запобігання корупції» (далі – Закон) та повідомлення Національного агентства про випадки неподання або несвоєчасного подання декларацій;

- здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» працівниками апарату Міністерства, а також в органів і установ системи юстиції;

- забезпечення захисту працівників апарату Міністерства, а в разі необхідності працівників органів і установ системи юстиції, які повідомили про порушення Державне підприємство «Національні інформаційні системи» 2 вимог Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника (суб'єкта призначення) відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

- інформування Міністра, Державного секретаря Міністерства, Національного агентства та інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;

- участь в інформаційному та науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також міжнародному співробітництві у зазначеній сфері;

- здійснення аналітичної і організаційної роботи у сфері запобігання та виявлення корупції;

- запобігання зловживанням та попередження інших службових правопорушень в органах і установах системи юстиції;

- контроль за організацією та здійсненням заходів іншими органами і установами системи юстиції, спрямованих на забезпечення виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції», а також здійснення таких заходів у центральному апараті Міністерства та в органах і установах системи юстиції;

- координація та контроль за роботою уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції територіальних органів і установ системи юстиції щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання і виявлення корупції.

ВІДДІЛ ПО РОБОТІ З СИСТЕМОЮ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

- основні завдання відділу:

- участь в межах повноважень у формуванні та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

- забезпечення взаємодії міністерства з департаментом з питань виконання кримінальних покарань, державними установами «центр пробації», «центр охорони здоров'я державної кримінально-виконавчої служби України», «генеральна дирекція державної кримінально-виконавчої служби України» та міжрегіональними управліннями з питань виконання кримінальних покарань міністерства юстиції, установами виконання покарань, слідчими ізоляторами, територіальними (міжрегіональними) воєнізованими формуваннями та навчальними закладами державної кримінально-виконавчої служби України (далі – органи і установи дквс України), у тому числі шляхом

здійснення обміну інформацією між міністерством та органами і установами ДКВС України.

- забезпечення координації діяльності органів і установ ДКВС України відповідно до завдань, покладених на відділ.

- забезпечення взаємодії з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, установами та організаціями, науковими та навчальними закладами з питань формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

- здійснення міжнародного партнерства у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

- виконання окремих доручень керівництва міністерства з питань, що стосуються взаємодії міністерства з органами і установами ДКВС України.

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Основні завдання:

- забезпечення виконання покладених на міністерство юстиції України завдань, визначених законом України «про судову експертизу» та іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності;

- забезпечення виконання покладених на міністерство юстиції України завдань, визначених законом України «про судову експертизу» та іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності;

- організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності;

- забезпечення організації роботи центральної експертно-кваліфікаційної комісії при міністерстві юстиції України.

ДЕПАРТАМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

Основні завдання:

Департамент у межах повноважень забезпечує виконання завдань, покладених на Міністерство, щодо реалізації державної політики у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.

ДЕПАРТАМЕНТ НОТАРІАТУ

Основні завдання:

Реалізація державної політики у сфері нотаріату. Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами).

Додаткові:

- забезпечення організації роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України (здійснення підготовки матеріалів, організації проведення її засідань та оформлення рішень тощо);
- здійснення розгляду документів, поданих для отримання свідоцтв (повторних свідоцтв) про право на зайняття нотаріальною діяльністю, підготовки висновків та проектів наказів Міністерства щодо видачі чи відмови у видачі свідоцтв (повторних свідоцтв) про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- здійснення попереднього розгляду подань про анулювання свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю, підготовки висновків та проектів наказів щодо анулювання свідоцтв (повторних свідоцтв) про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- ведення Журналу реєстрації виданих свідоцтв про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- реалізація державної політики у сфері електронних довірчих послуг та виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг.

ДЕПАРТАМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Основними завданнями Департаменту державної виконавчої служби є:

- забезпечення формування і реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);
- забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством.
- ***Департамент відповідно до покладених на нього завдань:***
  - організовує, забезпечує та контролює примусове виконання рішень у випадках, передбачених законом;
  - організовує інформаційне забезпечення виконавчого провадження, зокрема електронного документообігу, забезпечує ведення Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень та здійснює контроль за внесенням державними виконавцями відомостей про вчинені виконавчі дії;
  - здійснює державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про виконавче провадження, правильністю, своєчасністю та повнотою вчинення виконавчих дій державними виконавцями;
  - надає державним виконавцям роз'яснення та рекомендації з питань примусового виконання рішень.
  - забезпечує контроль за роботою структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень;
  - бере участь у міжнародному співробітництві у сфері примусового виконання рішень, налагоджує і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями;
  - організовує та контролює роботу державних виконавців, вживає

заходів щодо її поліпшення, здійснює керівництво та проводить перевірку діяльності структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень;

– здійснює інші функції в межах повноважень Департаменту.

УПРАВЛІННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ІНСПЕКЦІЙ

Управління, в межах повноважень забезпечує виконання завдань, покладених на Міністерство, зокрема, щодо:

- формування державної політики з питань виконання кримінальних покарань та пробації;

- моніторингу ефективності управлінської діяльності міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції (далі – міжрегіональне управління), уповноважених органів з питань пробації, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі - органи і установи ДКВС України);

- організації контролю за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізації законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту, та персоналу в органах і установах ДКВС України;

- організації інспектувань органів та установ ДКВС України щодо стану ефективності їх управлінської діяльності та дотримання прав людини і громадянина під час виконання і відбування кримінальних покарань;

- здійснення контролю за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час виконання і відбування кримінальних покарань в органах і установах ДКВС України;

ДИРЕКТОРАТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Основні завдання підрозділу:

– стратегічне планування діяльності Мін'юсту, удосконалення такого планування;

– координація роботи інших структурних підрозділів апарату Мін'юсту, територіальних органів та підвідомчих установ щодо забезпечення формування державної політики у сферах компетенції Мін'юсту та забезпечення її відповідності цілям та пріоритетам, визначеним Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, іншим документам державної політики, положенням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, іншим міжнародним зобов'язанням держави;

– координація в межах компетенції діяльності Мін'юсту з питань європейської інтеграції, співробітництва з міжнародними організаціями;

- забезпечення формування та координація державної політики у сферах компетенції Мін'юсту щодо її цифровізації з використанням сучасних технологій та інновацій;
- забезпечення узгодженості бюджетного планування зі стратегічними пріоритетами, визначеними Мін'юстом;
- координація та моніторинг міжнародної технічної допомоги та організація співробітництва з донорами, донорськими установами та їх представництвами;
- забезпечення формування, моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної правової політики у сфері прав людини;
- забезпечення нормативно-правового регулювання державної правової політики у сфері компетенції Директорату.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

Таким чином Міністерство юстиції України є органом юстиції та реалізовує правоохоронні функції під час виконання завдань у сфері відповідальності його діяльності.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику:

- з питань банкрутства та використання електронного цифрового підпису, у сфері нотаріату, у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі - виконання рішень);
- з питань державної реєстрації актів цивільного стану;
- з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень;
- з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;
- з питань державної реєстрації договорів комерційної концесії (субконцесії);
- з питань реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо їх реєстрація передбачена законами, статуту територіальної громади м. Києва, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
- забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, у сфері виконання кримінальних покарань.

3. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОРГАНИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ, ЇХ СКЛАД, СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ, ТА ПОВНОВАЖЕННЯ.

До системи територіальних органів юстиції в Україні належать (інформація станом на 17.09.2020 року, https://minjust.gov.ua/str_ust-11:05):

1. Міжрегіональні управління Міністерства юстиції:

- Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Львів)
- Південно-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Івано-Франківськ)
- Центрально-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Хмельницький)
- Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ)
- Північно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Суми)
- Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Дніпро)
- Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса)
- Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків)

2. До складу міжрегіональних управлінь входять підпорядковані підрозділи:

- Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України;
- відділи державної реєстрації актів цивільного стану в областях, районах, містах;

- державні нотаріальні контори;
- державний нотаріальний архів

Основними завданнями міжрегіонального управління юстиції є:

- реалізація державної правової політики;
- державної політики з питань банкрутства, у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців, державної реєстрації статутів територіальних громад сіл, селищ, міст, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації;
- забезпечення реалізації державної політики у сферах організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України;
- внесення на розгляд Мін'юсту пропозицій щодо формування та реалізації політики у зазначених сферах;
- забезпечення роботи нотаріату;
- експертне забезпечення правосуддя;

– протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань, суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових відносин));

– здійснення в межах повноважень міжнародно-правового співробітництва.

Міжрегіональне управління юстиції відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його повноважень, готує пропозиції щодо його вдосконалення та подає їх на розгляд Мін'юсту;

2) підтримує тексти актів законодавства у контрольному стані, веде їх облік та здійснює зберігання;

3) здійснює узагальнення роботи з питань систематизації законодавства підвідомчих органів та установ юстиції, надає їм практичну та методичну допомогу з цих питань;

4) координує діяльність територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій з питань систематизації законодавства, перевіряє стан такої діяльності, надає рекомендації щодо її поліпшення і вносить пропозиції про усунення виявлених недоліків;

5) бере участь у формуванні Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

6) забезпечує розгляд запитів на отримання публічної інформації, забезпечує доступ до публічної інформації;

7) формує локальні реєстри Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору, а також розглядає пропозиції центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про виключення таких адвокатів з локальних реєстрів відповідно до закону;

8) проводить за рішенням Мін'юсту конкурси для залучення адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги; здійснює інші повноваження на основі та на виконання Конституції та законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України.

Міжрегіональне управління юстиції здійснює свої повноваження як безпосередньо, так і через утворені в установленому порядку районні, районні у містах, міські (міст обласного значення), міськрайонні, міжрайонні управління юстиції.

Міжрегіональне управління юстиції взаємодіє з територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами виконавчої влади АР Крим, місцевими державними адміністраціями,

органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами, організаціями на відповідній території з питань, віднесених до його компетенції.

Міжрегіональне управління юстиції у межах своєї компетенції видає накази, які є обов'язковими для виконання підвідомчими органами та установами юстиції та посадовими особами. У Міжрегіональному управлінні юстиції для колективного вирішення питань, що належать до його компетенції, утворюється колегія. Рішення колегії запроваджуються в життя наказами начальника головного управління юстиції.

Для розгляду наукових рекомендацій та інших пропозицій щодо поліпшення організації і діяльності Міжрегіонального управління юстиції, підвідомчих органів та установ юстиції при головному управлінні юстиції може бути утворена наукова рада, склад якої та положення про яку затверджує начальник головного управління юстиції.

Як нами встановлено до складу міжрегіональних управлінь юстиції входять Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України.

Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України є територіальним органом державної виконавчої служби, входить до системи органів Міністерства юстиції України як структурний підрозділ міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України та є підзвітним і підконтрольним Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Основними завданнями Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України є:

реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі - виконання рішень);

підготовка пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання рішень;

організація, контроль та здійснення примусового виконання рішень у випадках, передбачених законом.

Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України відповідно до покладених на нього завдань:

1) організовує, контролює здійснення примусового виконання рішень у випадках, передбачених законом, відповідним відділом примусового виконання рішень та відділом державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України (далі - Відділ);

2) забезпечує доступ державних виконавців до баз даних і реєстрів, у тому числі електронних, що містять інформацію про боржників, їхнє майно, в тому числі кошти;

3) організовує інформаційне забезпечення виконавчого провадження, зокрема електронного документообігу, забезпечує ведення автоматизованої системи виконавчого провадження та забезпечує здійснення контролю за внесенням державними виконавцями відомостей про вчинені виконавчі дії;

4) здійснює державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про виконавче провадження, правильністю, своєчасністю та повнотою вчинення виконавчих дій державними виконавцями;

5) аналізує результати діяльності з питань примусового виконання рішень відповідного відділу примусового виконання рішень, Відділу, розробляє заходи щодо підвищення ефективності їх функціонування;

6) забезпечує ведення обліково-статистичної звітності відділом примусового виконання рішень та Відділом, контролює її ведення, узагальнює та аналізує стан виконання рішень державними виконавцями;

7) за дорученням Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України представляє інтереси Департаменту під час розгляду справ у судах загальної юрисдикції, готує матеріали до розгляду цих справ тощо.

Примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) покладається на органи державної виконавчої служби та у визначених Законом України "Про виконавче провадження" випадках - на приватних виконавців.

Інститут приватних виконавців суддівських рішень спростить і поліпшить роботу у напрямку виконання рішень судів, скоротить витрати на виконавчу систему. Також забезпечить нові робочі місця для бажаючих працювати приватними виконавцями. Громадяни матимуть змогу обирати де обслуговуватися у приватного чи державного виконавця.

Завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом³.

Система органів примусового виконання рішень

1. Систему органів примусового виконання рішень становлять:

1) Міністерство юстиції України;

2) органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку.

Державні виконавці

1. Відповідно до цього Закону державними виконавцями є керівники органів державної виконавчої служби, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби.

---

³ Закон України Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 29. ст.535

2. Державний виконавець є представником влади, діє від імені держави і перебуває під її захистом та уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом.

Правовий статус працівників органів державної виконавчої служби

1. Державні виконавці, керівники та спеціалісти органів державної виконавчої служби є державними службовцями.

2. Працівникам органів державної виконавчої служби, зазначеним у частині першій цієї статті, видаються посвідчення, зразок і порядок видачі яких затверджуються Міністерством юстиції України.

3. Працівник органу державної виконавчої служби користується правами і виконує обов'язки, передбачені законом.

Гарантії незалежності державних виконавців

1. Незалежність державних виконавців від впливу чи втручання у їхню діяльність з примусового виконання рішень гарантується:

1) особливим порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення органів державної виконавчої служби;

2) дієвим механізмом мотивування державних виконавців;

3) прозорістю діяльності з примусового виконання рішень;

4) в інший спосіб, визначений законом.

Висновки до третього питання.

Таким чином територіальні органи юстиції є тією установою, що реалізовує не тільки державну правову політику а й забезпечує поступове зближення національної правової стратегії зі світовими стандартами забезпечення прав і свобод людини в діяльності органів і установ юстиції.

Здійснено реформування системи структурних елементів Мінюсту:

- створено міжрегіональні територіальні управління юстиції;

- замість самостійних управлінь державної виконавчої служби та реєстраційних служб, створені відповідні структурні підрозділи: управління державної виконавчої служби та управління державної реєстрації, які тепер підпорядковуються керівнику міжрегіонального територіального управління юстиції;

- до 2014 рік через Міністра юстиції спрямовувалась діяльність служби з питань захисту персональних даних. 1 січня 2014 року функції служби були покладені на Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

4. СИСТЕМА ОРГАНІВ, ЩО КООРДИНУЮТЬСЯ ЧЕРЕЗ МІНІСТРА ЮСТИЦІЇ. ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА, КОМПЕТЕНЦІЯ.

Поряд із територіальними органами юстиції Міністерству юстиції України підпорядковуються центральні органи виконавчої влади, діяльність

яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, а саме: а) Державна архівна служба України;

Зокрема, Міністр юстиції України виконує щодо вказаних служб такі повноваження:

- формує державну політику у відповідній сфері та контролює її реалізацію службами; погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені службами проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

- визначає пріоритети роботи служб і шляхи виконання покладених на них завдань, затверджує плани їх роботи;

- вносить пропозиції Прем'єр-міністру України щодо кандидатур на посади керівників служб і за пропозицією керівників служб - кандидатури на посади їх заступників;

- погоджує структуру апаратів служб; установлює порядок обміну інформацією між Мін'юстом України та службами, періодичність її подання; вирішує інші питання, пов'язані зі спрямуванням і координацією діяльності служб.

Міністерство юстиції України розпочало реформу системи органів юстиції. Реформування та оптимізація органів юстиції буде здійснюватися поетапно.

Головні причини реформування системи органів юстиції:

- дублюючі функції в структурі органів юстиції;
- бюрократія;
- побутова корупція;
- відсутність мотивації у держслужбовців через низьку заробітну плату;

- неефективна організаційна структура головних управлінь юстиції;
- велика кількість керівників відносно загальної кількості співробітників (1 керівник – 9 працівників);

- низька ефективність роботи органів юстиції; подвійне підпорядкування; дефіцит кваліфікованих кадрів.

Державна архівна служба України (далі – Укрдержархів) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації (далі – СФД), а також міжгалузеву координацію з питань, що належать до її компетенції.

Головною метою діяльності Державної архівної служби України є впровадження засад державної політики у профільній сфері, що сприятиме

демократичному розвитку України, задоволенню інформаційних потреб суспільства і держави шляхом забезпечення:

- реалізації конституційних прав, основних свобод та законних інтересів кожної людини;
- досягнення світового рівня в розвитку архівної справи;
- рівного доступу до інформаційних ресурсів суспільства, зокрема, архівних інформаційних ресурсів;
- надання якісних та комплексних архівних (інформаційних) послуг;
- ефективного попередження корупції;
- можливості участі представників громадянського суспільства, наукової і творчої громадськості в ухваленні важливих рішень.

У своїй діяльності Державна архівна служба України базується на таких ціннісних орієнтирах:

- підтримка захисту прав та інтересів громадян;
- патріотизм та відданість;
- прозорість та відкритість;
- компетентність та самовдосконалення.

Державна архівна служба України:

– узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції і в установленому порядку подає Міністру юстиції України пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств;

– розробляє цільові програми розвитку архівної справи, діловодства, СФД, у тому числі мобілізаційного та оборонного призначення, визначає заходи щодо їх виконання; здійснює контроль та методичне забезпечення архівної справи і діловодства в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності.

Основними завданнями Укрдержархіву є:

1) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи СФД, забезпечення її реалізації;

2) організація формування, державного обліку та зберігання документів Національного архівного фонду, використання відомостей, що в ньому містяться;

3) координація і контроль за формуванням страхового фонду документації, його веденням, утриманням і видачею користувачам копій документів страхового фонду документації, необхідних для поставлення на виробництво, експлуатацію та ремонт продукції оборонного, мобілізаційного і господарського призначення, для проведення

будівельних (відбудовчих), аварійно-рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій та в особливий період, а також у сфері збереження інформації про культурні цінності, забезпечення зберігання та використання архівних електронних документів;

4) контроль за діяльністю архівних установ, служб діловодства, управління та контроль відповідно до законодавства за діяльністю підприємств, установ, організацій СФД;

5) організація проведення науково-дослідних робіт у сфері архівної справи, документознавства, археографії, формування та зберігання СФД.

Висновки до четвертого питання

Органи діяльність яких координується через міністра юстиції спрямовані до формування сучасної моделі забезпечення прав і свобод людини в діяльності державних та недержавних установ.

5. ДЕРЖАВНА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА СЛУЖБА. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.

Державна кримінально-виконавча служба України (далі – ДКВС) є центральним органом виконавчої влади, керівником якого є заступником Міністра юстиції і який реалізує забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює:

- правозастосовні
- та правоохоронні *функції*.

Структура і складається з:

- центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;
- його територіальних органів управління;
- кримінально-виконавчої інспекції;
- установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань;
- навчальних закладів;
- закладів охорони здоров'я;
- підприємств установ виконання покарань;
- Центр пробації;
- інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Основними завданнями Державної кримінально-виконавчої служби України є:

1) реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, за допомогою визначення основних напрямів діяльності міжрегіональних територіальних органів з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – органи і установи);

2) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

3) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту;

4) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту.

Похідними завданнями ДКВС є:

1) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань;

2) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту;

3) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту.

ДКВС відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові юстиції;

2) подає Міністрові юстиції пропозиції щодо визначення основних напрямів діяльності територіальних органів управління ДПтС, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби (далі - органи і установи);

- 3) аналізує результати діяльності органів і установ, готує на їх основі та подає Міністрові юстиції пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування органів і установ;
- 4) забезпечує виконання державних цільових програм розвитку органів і установ;
- 5) бере участь у розробленні та виконанні державних комплексних програм протидії злочинності;
- 6) організовує та контролює виконання вироків суду та інших судових рішень і застосування передбачених законом засобів виправлення засуджених;
- 7) забезпечує дотримання вимог законодавства в органах і установах;
- 8) забезпечує здійснення заходів стосовно запобігання вчиненню кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків засудженими та особами, узятими під варту, а також заходів щодо них для припинення кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків;
- 9) забезпечує виявлення кримінальних правопорушень, учинених в органах і установах;
- 10) організовує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- 11) забезпечує контроль за організацією охорони установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, дотриманням правопорядку та забезпеченням безпеки в них;
- 12) організовує забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів;
- 13) організовує і контролює оперативно-розшукову діяльність органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, налагоджує взаємодію з органами, до складу яких входять підрозділи, що провадять таку діяльність;
- 14) здійснює довідково-інформаційне та методичне забезпечення органів і установ;
- 15) забезпечує функціонування власної системи внутрішньої безпеки;
- 16) здійснює управління об'єктами державної власності;
- 17) організовує облік та реєстрацію засуджених та осіб, узятих під варту;
- 18) визначає вид установи виконання покарань, у якій відбуватимуть покарання засуджені до позбавлення волі;
- 19) здійснює розподіл засуджених, переводить їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої;
- 20) здійснює видачу осіб (екстрадицію), а також прийом громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечує транзитне перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 21) забезпечує виконання актів амністії та помилування, проводить перевірки дотримання органами і установами вимог нормативно-правових

актів, які регламентують порядок оформлення матеріалів до клопотання про помилування;

22) організовує проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, залучає до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб;

23) сприяє спостережним комісіям та громадським об'єднанням у здійсненні громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань;

24) організовує у взаємодії з МОН професійно-технічне і загальноосвітнє навчання засуджених та надання освітніх послуг особам, узятим під варту;

25) організовує проведення медичної практики, здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду, медичного контролю за станом здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, надання їм медичної допомоги, забезпечує належний санітарно-епідемічний стан в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах і на їх території;

26) взаємодіє з державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями щодо підготовки засуджених до звільнення з установ виконання покарань;

27) організовує залучення засуджених до суспільно корисної оплачуваної праці;

28) здійснює державний нагляд за безпечним веденням робіт персоналом органів і установ, засудженими та особами, узятими під варту; 29) установлює і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями, за погодженням з Міністром юстиції укладає угоди з відповідними органами іноземних держав про співробітництво у сфері виконання кримінальних покарань, протидії злочинності та з інших питань, що належать до компетенції ДКВС;

30) здійснює розгляд звернень громадян та юридичних осіб з питань, пов'язаних із діяльністю ДКВС, органів і установ; 31) здійснює інші повноваження, визначені законом.

ДКВС здійснює покладені на неї повноваження безпосередньо та через територіальні органи управління, органи і установи.

ДКВС очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра юстиції.

Державна кримінально-виконавча служба України з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в органах і установах;

2) здійснює добір персоналу на службу/роботу в Державну кримінально-виконавчу службу України, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації;

3) організовує планово-фінансову роботу в органах і установах, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

4) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, разом з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за використанням державних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, у тому числі міжнародних;

5) виступає державним замовником з оборонного замовлення та на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг за державні кошти для задоволення потреб національної безпеки, проектування і капітального будівництва об'єктів органів і установ;

6) здійснює заходи щодо централізованої закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти для потреб органів і установ;

7) забезпечує моніторинг виробничо-господарської діяльності підприємств установ виконання покарань, аналізує результати такої діяльності, надає допомогу зазначеним підприємствам у встановленні господарських зв'язків, бере участь у формуванні та розміщенні державного замовлення;

8) організовує проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських і проектно-технологічних робіт, координує роботу органів і установ пов'язану із сертифікацією, стандартизацією, метрологією, винахідництвом і раціоналізацією;

9) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, вирішення питань цивільного захисту, стабільну роботу органів і установ в умовах особливого періоду і надзвичайного стану, додержання правового режиму надзвичайного чи воєнного стану в разі його введення в Україні або в окремих її місцевостях, здійснення інших заходів відповідно до законодавства;

10) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

11) визначає потребу органів і установ у матеріально-технічних ресурсах, енергоносіях, продуктах харчування, капітальних вкладеннях для будівництва, реконструкції, розширення, технічного переоснащення і капітального ремонту, виконання проектно-вишукувальних робіт і робіт з типового проектування об'єктів органів і установ; організовує і забезпечує раціональне та ефективне використання усіх видів енергетичних ресурсів та води, впровадження енергозберігаючих заходів в органах і установах;

12) здійснює нагляд за технічним станом будівель, споруд та об'єктів інженерної інфраструктури, автотранспортних засобів органів і установ;

13) забезпечує виконання завдань з пожежної безпеки щодо захисту життя і здоров'я громадян, державної власності від пожеж та підтримання належного рівня пожежної безпеки в органах і установах, проводить експертизу проектної та іншої документації відповідно до нормативних-правових актів з пожежної безпеки;

14) забезпечує установи виконання покарань та слідчі ізолятори інженерно-технічними засобами охорони і нагляду, спеціальними засобами захисту та активної оборони, системами зв'язку і управління, зброєю, боєприпасами, бойовою та спеціальною технікою, протипожежними засобами, технікою та автомобілями, контролює їх розподіл, зберігання і використання;

15) організовує в межах повноважень, передбачених законом, роботу щодо комплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів, що пов'язані з діяльністю органів і установ;

16) сприяє діяльності профспілкового руху та громадських об'єднань, статутні положення яких не суперечать засадам діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та вимогам законодавства;

17) забезпечує висвітлення діяльності органів і установ, зокрема через засновані нею в установленому порядку засоби масової інформації та власний веб-сайт (<https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index>), організовує проведення семінарів, конференцій з питань, що належать до її компетенції;

18) організовує ведення діловодства у порядку встановленому законодавством;

19) провадить у встановленому порядку редакційно-видавничу діяльність, зокрема видає газети, журнали, бюлетені, збірники нормативно-правових актів та інші матеріали з питань діяльності органів і установ;

20) взаємодіє з Антитерористичним центром при СБУ у питаннях боротьби з тероризмом та здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах органів і установ;

21) забезпечує виконання завдань у сфері пробації.

Висновки до п'ятого питання

Таким чином ДКВС є правоохоронним органом який знаходиться у стані реформування та формування новітньої пенітенціарної моделі на ґрунті світових стандартів забезпечення прав і свобод людини:

- оптимізація структури кримінально-виконавчої служби та систему управління органами і установами виконання покарань, слідчими ізоляторами»;

- реорганізація системи виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі»;

- створення систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу;

- забезпечення розвитку матеріально технічної бази установ виконання покарань та слідчих ізоляторів.

6. ПОНЯТТЯ ПРОБАЦІЇ. ОРГАНИ З ПИТАНЬ ПРОБАЦІЇ ТА ЇХ ПОВНОВАЖЕННЯ.

Проба́ція — це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених,

виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

Національна пробація складається з трьох видів пробації, що обумовлені особливостями правового статусу осіб (суб'єктів пробації) в системі правосуддя: **досудова пробація, наглядова пробація, пенітенціарна пробація.**

Досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності.

Досудова пробація застосовується на етапі судового провадження щодо осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, та полягає у складанні досудової доповіді — письмової інформації, що характеризує особу обвинуваченого.

Підставою для застосування досудової пробації є письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді обвинуваченого. Для підготовки досудової доповіді персонал органу пробації має право отримувати інформацію про обвинуваченого від підприємств, установ, організації або уповноважених ними органів та від громадян. Досудова доповідь про обвинуваченого повинна містити соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, оцінку ризику вчинення ним повторного кримінального правопорушення та висновок про можливість його виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. Досудова доповідь готується за спеціальною науково обґрунтованою методикою, яка визначає можливий ризик вчинення правопорушником повторного злочину, конкретні умови його життєдіяльності, що мали негативний вплив на його поведінку, а також пропозиції щодо можливих шляхів усунення такого негативного впливу засобами пробації без ізоляції від суспільства.

Інформація, що подається органом пробації, може бути узята до уваги судом при винесенні вироку.

Наглядова пробація — це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо:

- засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;
- осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;
- осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років;
- направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів.

Підставою для застосування наглядової пробації закон визначає відповідні судові рішення (вирок суду, ухвала суду) або акт про помилування,

яким покарання у виді позбавлення або обмеження волі замінено на більш м'яке.

У період наглядової пробації щодо засуджених здійснюється:

Нагляд — заходи, які здійснюються органом пробації за місцем проживання, роботи та навчання засуджених з метою дотримання обов'язків, визначених законом та покладених на них судом. Згідно із стандартами, викладеними у Правилах Ради Європи про пробацію (2010), крім контролю, який передбачає застосування або можливість застосування більш суворого покарання або заходу в разі невиконання засудженим обов'язків, нагляд також передбачає заходи підтримки засудженого в суспільстві, з боку органу, який виконує покарання, або від його імені — іншим суб'єктом.

Соціально-виховна робота — це цілеспрямована діяльність персоналу органу пробації для досягнення мети виправлення засуджених. Вона проводиться за індивідуальним планом роботи із засудженим з урахуванням оцінки ризиків вчинення повторних кримінальних правопорушень та передбачає диференційований підхід під час надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги; сприяння працевлаштуванню; залучення до навчання; участь у виховних заходах та соціально корисній діяльності; проведення індивідуально-профілактичної роботи.

Реалізація пробаційних програм (постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 24). Пробаційні програми призначаються за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити (програми психологічної корекції та програми соціальної адаптації, спрямовані на усунення негативних факторів, що впливали та можуть в подальшому впливати на поведінку правопорушника). У період наглядової пробації Закон України «Про пробацію» дозволяє залучати до здійснення заходів нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи волонтерів пробації — фізичних осіб, які досягли вісімнадцятирічного віку, уповноважені органом пробації на виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі.

Станом на 1 січня 2020 року функціонує чотири затверджених пробаційних програми для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації — «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок».

Відповідно до Положення про організацію діяльності волонтерів пробації, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 № 98/5, передбачається, що діяльність волонтерів здійснюватиметься за такими напрямками:

- здійснення наглядових заходів за місцем роботи та навчання засуджених;
- проведення соціально-виховної роботи із засудженими;
- складання та реалізація індивідуальних планів роботи із засудженими;
- проведення індивідуально-профілактичної роботи із засудженими;
- надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги засудженим;
- надання допомоги у працевлаштуванні засуджених, залученні їх до навчання, виховних заходів та соціально корисної діяльності;
- реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;- реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Пенітенціарна пробація — це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання. Заходи пенітенціарної пробації здійснюються органом пробації за місцем, яке обрав засуджений для проживання після звільнення. Зазначені заходи здійснюються на підставі звернення адміністрації установи протягом місяця від дати надходження звернення шляхом залучення органів соціального патронажу звільнених, які визначені спеціальним законом. За зверненням адміністрації установи орган пробації за обраним місцем проживання засудженого після звільнення спільно з державними органами та органами місцевого самоврядування сприяє засудженим, які готуються до звільнення, у:

- визначенні місця проживання після звільнення;
- влаштуванні до спеціалізованих установ для звільнених;
- госпіталізації до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують стаціонарної медичної допомоги;
- працевлаштуванні працездатних осіб.

Пробація щодо неповнолітніх. Статтею 12 Закону України «Про пробацію» визначаються особливості пробації щодо неповнолітніх: Пробація щодо неповнолітніх спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Наразі в Україні функціонує додатково до підрозділів пробації 14 центрів ювенальної пробації (Дніпро, Кривий Ріг, Запоріжжя, Мелітополь, Маріуполь, Київ, Житомир, Львів, Рівне, Одеса, Миколаїв, Полтава, Харків, Кропивницький).

Досудова доповідь про обвинуваченого неповнолітнього додатково повинна містити: інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку неповнолітнього; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику вчинення повторних кримінальних правопорушень. *Соціально-виховна робота* з неповнолітніми суб'єктами пробації може проводитися із залученням батьків або їх законних представників. Заходи пробації реалізуються *у спільно з органами* і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень. Орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти.

Основними завданнями пробації є:

- підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених;
- здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;
- виконання певних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів;
- реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;
- проведення соціально-виховної роботи із засудженими;
- здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;
- реалізація інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Суб'єктами пробації є:

- обвинувачені, стосовно яких органом пробації готується досудова доповідь;
- особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;
- особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;
- особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням;
- звільнені від відбування покарання вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до трьох років;

- особи, засуджені до обмеження волі, які направляються для відбування покарання до виправних центрів;
- особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживаються заходи з підготовки їх до звільнення.

Суб'єкти пробації мають право на:

- участь у підготовці досудової доповіді;
- участь у складенні індивідуального плану роботи із засудженим;
- роз'яснення своїх прав та обов'язків;
- отримання інформації про умови відбування покарання та здійснення органом пробації нагляду;
- отримання інформації про можливу допомогу і консультації;
- участь у програмах і заходах, що організуються органом пробації;
- дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом;
- оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу органу пробації.

Суб'єкти пробації зобов'язані:

- виконувати встановлені законом та покладені на них рішенням суду обов'язки;
- не вчиняти правопорушень;
- виконувати законні вимоги персоналу органу пробації;
- надавати достовірну інформацію персоналу органу пробації.

Суб'єкти пробації користуються всіма правами людини і громадянина, передбаченими Конституцією України, крім обмежень, визначених законами України і встановлених рішенням суду.

10 жовтня 2013 року на пленарному засіданні Верховної Ради України 282 голосами народних депутатів у першому читанні було ухвалено рішення про прийняття за основу Закону України «Про пробацію» (№ 1197-1)⁴.

У березні 2016 року Міністерство юстиції розпочало реформу Державної кримінально-виконавчої служби і у складі міністерства було створено центральний орган управління діяльністю пробації — Департамент пробації з відповідними управліннями пробації при шести міжрегіональних управліннях з питань виконання покарань та пробації.

Уповноважені органи з питань пробації, які утворили структуру національної пробації фактично розпочали роботу з 1 січня 2017 року. На зазначену дату налічувалося 498 уповноважених органів з питань пробації, діяльність яких забезпечували 3,3 тис. працівників (юристи, фахівці із соціальної роботи, психологи).

З метою створення повноцінної системи пробації у січні 2018 року було створено єдину Державну установу “Центр пробації” (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 655-р) з

---

⁴ Закон України Про пробацію. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 13. ст.93.

підпорядкуванням їй уповноважених органів з питань пробації, удосконалено організаційну структуру, механізм використання фінансових, матеріальних та технічних умов функціонування органів пробації для ефективного використання поставлених завдань.

Основними завданнями Центру пробації є:

- організаційно-методичне та практичне забезпечення завдань пробації відповідно до принципів, закріплених законодавством про пробацію;
- здійснення наглядової пробації, соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію, забезпечення судів інформацією, що характеризує обвинувачених (досудові доповіді);
- виконання кримінальних покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;
- здійснення контролю за виконанням покарання у виді штрафу;
- здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, а також звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;
- забезпечення направлення засуджених до обмеження волі, які на час винесення вироку не перебували під вартою, до кримінально-виконавчих установ відкритого типу;
- виконання адміністративних стягнень у виді громадських робіт та виправних робіт;
- організація підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;
- організація взаємодії та контролю за діяльністю уповноважених органів з питань пробації;
- моніторинг ефективності заходів пробації та розробка пропозицій щодо їх удосконалення і подальшого розвитку пробації в Україні з урахуванням міжнародних стандартів пробації;
- забезпечення взаємодії з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, судами, установами та організаціями, науковими та навчальними закладами з питань реалізації завдань, визначених законодавством про пробацію;
- формування вимог до професії та кваліфікаційних характеристик персоналу Центру пробації, підрозділів уповноважених органів з питань пробації та підготовка пропозицій щодо його відбору та навчання;
- створення ефективної комунікації Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації та громадськості, що базується на принципах прозорості, довіри та партнерської взаємодії;
- здійснення міжнародного партнерства у сфері пробації;
- складання проекту кошторису видатків на утримання Центру пробації, уповноважених органів з питань пробації з обґрунтуваннями та детальними розрахунками;

– підготовка пропозицій до паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання.

Станом на 1 січня 2020 року в Україні функціонує Державна установа "Центр пробації", 24 філії та 574 підрозділів служби пробації (створено 14 секторів ювенальної пробації), діяльність яких забезпечують 3 022 працівників (юристи, фахівці із соціальної роботи, психологи). Діяльність Центру пробації спрямовується та координується заступником Міністра юстиції України відповідно до розподілу обов'язків.

Станом на 1 січня 2020 року на обліку уповноважених органів з питань пробації перебувало 60 736 осіб, із них:

- 2 985 осіб (4,9 %) – у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 3 104 осіб (5 %) – у виді громадських робіт;
- 459 осіб (0,8 %) – у виді виправних робіт;
- 50 266 осіб (82,8 %) – звільнені від відбування покарання з випробуванням;
- 3 922 особи (6,5 %) – у виді штрафу.

В розрізі досудової пробації станом на 1 січня 2020 року:

- підготовлено досудових доповідей 30 089 (92 %);
- обвинувачених реалізували право на участь в складанні досудової доповіді 20 567 (68 %);
- надано висновок про можливість виправлення без обмеження або позбавлення волі 23 878 (79 %);
- надійшло на виконання вироків суду, що враховують позитивний висновок досудової доповіді 9 209 (90 %).

В розрізі пенітенціарної пробації станом на 1 січня 2020 року:

- 6 410 відповідей (82 %) – попередньо погоджених питань місця проживання після звільнення;
- 2 014 відповідей (95 %) – попередньо погоджених питань щодо працевлаштування після звільнення⁵.

ВИСНОВКИ ДО ШОСТОГО ПИТАННЯ

Таким чином пробація — це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

Національна пробація складається з трьох видів пробації, що обумовлені особливостями правового статусу осіб (суб'єктів пробації) в системі правосуддя: **досудова пробація, наглядова пробація, пенітенціарна пробація.**

---

⁵ Пробація в Україні <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Пенітенціарну пробацію на першому етапі забезпечував Департамент пробації з відповідними управліннями пробації при шести міжрегіональних управліннях з питань виконання покарань та пробації.

З метою створення повноцінної системи пробації у січні 2018 року було створено єдину Державну установу “Центр пробації” (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 655-р) з підпорядкуванням їй уповноважених органів з питань пробації, удосконалено організаційну структуру, механізм використання фінансових, матеріальних та технічних умов функціонування органів пробації для ефективного використання поставлених завдань.

ДУ «Центр пробації» є неприбутковою державною установою, створеною для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України з питань пробації і безпосереднього спрямування та координації діяльності уповноважених органів з питань пробації, що належить до сфери управління Мін’юсту.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

1. Органи юстиції – це органи виконавчої влади, які наділені управлінськими державно-владними повноваженнями в сфері юстиції та суміжних галузях відповідно до чинного законодавства, мають в розпорядженні необхідні матеріальні, організаційні, фінансові та трудові ресурси, здійснюють системну діяльність, яка має соціальну спрямованість, та керівництво політико-економічними, адміністративними та соціальними процесами в державі.

2. Відповідно до означених функцій і задач сформовання трьох ланкова система органів юстиції України, центральні органи, територіальні, органи що координуються через Міністра.

Контрольні питання

1. Які органи входять до системи органів юстиції України?
2. Які правоохоронні функції виконують органи юстиції України?
3. Охарактеризуйте основні напрями реформування органів юстиції України.
4. Якими нормативно-правовими актами встановлюється юридичний статус і повноваження органів юстиції України у правоохоронній сфері?
5. Які завдання виконує Міністерство юстиції України?
6. Які завдання виконують територіальні органи Міністерства юстиції України?
7. Розкрийте зміст понять: юстиція, органи юстиції, Міністерство юстиції.
8. Назвіть правові засади діяльності Державної пенітенціарної служби України.

9. Що є предметом діяльності Державної архівної служби України?
10. Які органи забезпечують пробацію в Україні?

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11,ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

Завдання для СРС:

Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді за однією з рекомендованих тем

ТЕМА 4. ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

План лекції

1. Конституційно-правовий статус прокуратури в Україні
2. Загальна характеристика основних завдань, функцій і повноважень прокуратури.
3. Система, структура і повноваження органів прокуратури України.
4. Правовий статус прокурора.

Рекомендована література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. (зі змінами та доповненнями).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12 (зі змінами та доповненнями). Організація судових та правоохоронних органів: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. 448 с.
3. Організація судових та правоохоронних органів: нормативні акти / упоряд. А. В. Лапкін. Харків: Право, 2012. 390 с.
4. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.
5. Прокуратура України [Електронне видання] : навч.-метод.посібник / кол. авт.;– Одеса : Фенікс, 2020. – 285 с. (сер. «Навчально-методичні посібники»). URL [HTTP://DSPACE.ONUA.EDU.UA](http://DSPACE.ONUA.EDU.UA)
6. Кацавець Р. Молдован А. Прокуратура України. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2016. 270 с.
7. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>
8. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх

справ, 2016. 388 с.

9. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016 123 с.

10. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.

11. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

12. Скибенко О.І. Конституційно-правовий статус прокуратури України в умовах реформування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2021. 155 с.

13. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

14. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

15. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

16. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

17. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо:

- конституційно-правового статусу прокуратури в Україні;
- основних завдань, функцій і повноважень прокуратури;

– системи, структури і повноваження органів прокуратури України;

– правового статусу прокурора.

Вступ

За глибокої давнини почалося формування правової системи і певних функцій прокуратури на території сучасної України.

На етапі розвитку звичаєвого права також на рівні звичаю формувалася наглядова функція деспотій скіфської держави..

У VII ст. до н. е. **скіфи** зустрілися з грецькими поселенцями. **Законодавча ініціатива** належала народним зборам, радам міст, їх головам, колегіям та своєрідним попередникам сучасних прокурорів — номофілакам (стражам законів), які повинні були стежити за оформленням законів, поведінкою людей та посадових осіб і вимагали від них виконання законів. Крім номофілаків, існувала колегія продиктів (юридичних радників), які також виконували наглядові функції.

У 1578 році на сеймі Речі Посполитої утворено Луцький трибунал — вищий суд України, дія якого поширювалася на Київське, Волинське та Брацлавське воєводства, офіційною ж мовою визнавалася українська. Вже наступного, 1579 року, в Батурині утворено **Український трибунал**, який складався з семи департаментів. Депутати трибуналу щорічно обирали прокурора (інстигатора), котрий наглядав за чинністю подання позовів до трибунальського суду.

Посада прокурора зберіглася в Україні і в XVII ст. В Українському трибуналі разом із гетьманом, генеральним писарем, генеральним возним, генеральними суддями та іншими вищими чинами засідав і прокурор.

У 1722 році **Петро I** заснував державний орган для здійснення нагляду за дотриманням законної діяльності центральних і місцевих органів державної влади. Модель прокуратури він привіз із **Франції**. Царська імператорська прокуратура, куди і входили органи прокуратури України, проіснувала до жовтня **1917** року.

В **УНР** велася активна робота із створення нової системи правоохоронних органів, у тому числі — судів і органів прокурорського нагляду. Так, у грудні **1917** року заснована **Прокураторія**, наступного місяця **Центральна Рада** ухвалила Закон «Про урядження прокурорського нагляду в Україні».

За часів правління гетьмана **П. Скоропадського** (квітень–грудень 1918 року) ухвалюється Закон «Про утворення державного Сенату».

При створенні у грудні 1918 року **Директорії УНР** набуває чинності Закон «Про урядження прокурорського догляду в Україні» і поновлюється діяльність Генерального Суду під назвою «Найвищий Суд Української Народної Республіки».

За радянських часів Державна прокуратура в Україні заснована в системі **Нарком'юсту**. 28 червня **1922** р. затвердженим **ВУЦВК** «Положенням про прокурорський нагляд». Законодавство про прокуратуру постійно розвивалося. У **1923** р.

передбачалося введення Прокуратури до складу **Верховного суду СРСР**. А пізніше, в 1933 р., утворюється Прокуратура Союзу РСР як централізована система з правом загального керівництва діяльністю прокуратур союзних республік, затверджується Положення про Прокуратуру Союзу РСР.

З моменту проголошення України суверенною і незалежною державою розпочався новий етап розвитку прокуратури.

1. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Термін «прокуратура» походить від латинського слова *prokuro* – «керую».

У механізмі державної влади прокуратура виступає відносно самостійним інститутом і безпосередньо не входить до законодавчої, виконавчої чи судової гілок влади, хоча й тісно взаємодіє з усіма гілками влади, особливо з останньою.

За годи незалежності проблема визначення місця прокуратури в системі поділу влади особливо гостро дискутується у теорії. Означене можливо визначити скрізь призму формування сучасних національних правових систем у зарубіжних країнах та особливості моделей прокуратури, що характеризуються як статусом прокуратури — орган державної влади, так і змістом її функцій і повноважень.

На сьогодні науковці виокремлюють відповідно до місця прокуратури в системі державних органів чотири групи країн:

Перша група — **країни, де прокуратура входить до складу міністерства юстиції, хоча** при цьому може відноситися до органів правосуддя і діяти при судах, а прокурори можуть належати до суддівського корпусу ("магістратури"). До цієї групи країн відносяться, зокрема, США, Франція, Бельгія, Нідерланди, Данія, Польща, Румунія, Ізраїль, Японія, Естонія, Сирія. Наприклад, у Польщі міністр юстиції — це одночасно і Генеральний прокурор, в США і Канаді — Генеральний аторней, а у Франції й Естонії ці посади розділені. У більшості з перерахованих вище країн прокурори діють при судах. У США служба аторней є цілком самостійний стосовно судової системи статус. У Франції прокурори знаходяться під керівництвом і контролем вищих керівників і підзвітні міністру юстиції.

До другої групи відносяться країни, де прокуратура цілком входить до складу судової системи і знаходиться при судах або користується у межах судової влади адміністративною автономією. До цих країн слід віднести Іспанію, Колумбію, Болгарію, Латвію. Зокрема, в законодавстві Іспанії закріплено, що прокуратура сприяє юстиції в захисті законності, прав громадян і охоронюваного законом публічного інтересу в силу своєї функції чи за клопотанням зацікавлених осіб, а також стежить за дотриманням незалежності трибуналів і захищає в них публічні інтереси. Прокуратура виконує своє завдання відповідно до принципів єдності дій і ієрархічної залежності. Очолює систему органів прокуратури Генеральний прокурор країни, який призначається на посаду Королем за поданням Уряду,

узгодженим з Генеральною радою судової влади. В ієрархії судової влади він вважається другою особою після голови Верховного трибуналу.

Третю групу складають країни, де прокуратура виділена в самостійну систему і підзвітна парламенту або главі держави. Це, перш за все, соціалістичні (В'єтнам, КНР, КНДР, Куба, Лаос) і постсоціалістичні держави. У цих країнах на прокуратуру, поряд із класичними функціями, зазвичай покладається загальний нагляд за законністю, об'єктами якого є державні органи (зазвичай тільки виконавчі — від міністерств і нижче), суспільні об'єднання, господарські організації, різного роду установи і фізичні особи. У Конституціях цих країн статус прокуратури закріплюється як одного з найважливіших державних органів.

В країнах Латинської Америки органи прокуратури також мають незалежний статус, наділені адміністративно-фінансовою і функціональною автономією. Специфічною ознакою цих країн є наявність двох прокуратур: одна виконує функції кримінального переслідування, друга — займається загальним надглядом і захистом прав людини.

До четвертої групи слід віднести країни, де власне прокуратури чи її прямого аналога взагалі немає. Яскравим прикладом такої країни є Великобританія. Генеральний атторней очолює адвокатський корпус, представники якого в необхідних випадках виступають на судових процесах як обвинувачі. Коли ж слухаються особливо важливі кримінальні справи, обвинувачення підтримує спеціальна посадова особа — Директор публічних переслідувань. Аналогічна система відтворена в багатьох колишніх англійських колоніях, хоча нерідко з істотними модифікаціями. Але слід зазначити, що в цих країнах генеральні атторнеї і служби публічних переслідувань на практиці здійснюють цілий ряд функцій, властивій прокуратурі.

У залежності від моделі прокуратури розрізняються форми правового регулювання цього інституту. У більшості держав континентальної правової системи статус прокуратури закріплений у конституціях.

У наукових думках радянського і пострадянського періоду надані різноманітні погляди щодо місця прокуратури в системі державного механізму:

1) прокуратура повинна бути включена в судову гілку влади і її основною функцією повинно стати здійснення обвинувальної влади в державі;

2) прокуратура не повинна належати ні до виконавчої, ні до судової влади, а має бути органом Верховної Ради України, щоб реально забезпечувати

законність;

3) враховуючи статус Президента, котрий визнається гарантом Основного Закону, прав і свобод громадянина, було б логічно конструювати прокуратуру як структуру президентської влади, яка здійснює від його імені нагляд за виконанням законів і указів Президента України в державі;

4) діяльність прокуратури носить особливий, самостійний характер державної влади, що діє на основі притаманних цьому органу принципів і повноважень.

В Україні прокуратура відповідно до чинного законодавства не відноситься:

– до законодавчої гілки влади і визнання її спеціальним органом з реалізації функції парламентського нагляду за виконанням законів;

– прокурорській діяльності не властива жодна характерна ознака виконавчої влади і тому прокуратура не може бути віднесена до виконавчої влади (прокурор безпосередньо не займається забезпеченням виконання законів і підзаконних нормативних актів, не управляє державними справами, не приймає з цією метою управлінських рішень владного характеру, тобто не має ніякої адміністративної влади);

– прокуратура не може відноситися й до судової влади (Конституція України встановлює, що правосуддя здійснюється тільки судами, юрисдикція яких поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі)

В умовах сьогодення науковці виокремлюють ще одну гілку влади контрольно-наглядову, до неї відносять прокуратуру, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункову палату

Органи контрольно-наглядової влади мають специфічні правові форми і методи контролю (нагляду) в окремих сферах діяльності законодавчої, виконавчої й судової гілок державної влади та ставлять за мету не допустити перевищення іншою гілкою влади своїх повноважень.

У Стаття 131⁻¹. Конституції вказано, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином, прокуратура, не входячи в жодну з існуючих гілок державної влади, є її самостійним органом. Не входить до законодавчої, виконавчої чи судової гілок влади, хоча й тісно взаємодіє з усіма гілками влади, особливо з останньою.

Визначаючи місце прокуратури в системі органів державної влади, вважаємо, що вона є самостійним державним органом та становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законодавством України, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ, ФУНКЦІЙ І ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРАТУРИ.

Ефективність діяльності будь якого правоохоронного органу визначається чітким виокремленням його функцій-задач та закріплення їх у національному законодавстві.

Правове підґрунтя та компетенція прокуратури України визначається Конституцією України, Закону України «Про прокуратуру» та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про прокуратуру» прокуратура України *здійснює свою діяльність з метою* захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Відповідно до норм Конституції України та Закону України «Про прокуратуру» **функціями прокуратури є:**

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також у разі застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- 5) здійснює міжнародне співробітництво.

На прокуратуру не може покладатися виконання функцій, не передбачених Конституцією України.

Принципи діяльності прокуратури:

- 1) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;
- 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- 3) територіальності;
- 4) презумпції невинуватості;
- 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків;
- 6) політичної нейтральності прокуратури;
- 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади;
- 8) поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом;
- 9) прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не

встановлено обмежень щодо її надання;

10) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки.

Означені принципи реалізуються під час виконання функцій притаманних прокуратурі відповідно до чинного законодавства:

I. Підтримання державного обвинувачення в суді.

Означена та інші функції прокуратури функція деталізовані ст.ст. 22-26 Закону України «Про прокуратуру».

У статті 22 Закону України «Про прокуратуру» закріплено, що прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України.

Підтримання державного(публічного) обвинувачення в суді - одна з основних функцій діяльності прокуратури. Участь прокурора в суді як обвинувача - важлива гарантія винесення судом законного обвинувального вироку. Сутність обвинувачення полягає в сукупності дій прокурора з обстоюванням перед судом обвинувального висновку про злочин, що його вчинив підсудний.

Джерелом державного обвинувачення є діяльність органів досудового слідства, внаслідок якої викрито особу, що вчинила злочин, у зв'язку з чим така особа має постати перед судом. Підтримуючи обвинувачення перед судом, прокурор привселюдно обвинувачує підсудного і наполягає на застосуванні до нього справедливого покарання, допомагає суду у кваліфікованому вирішенні справи.

Державний обвинувач бере участь у допитах підсудного, потерпілого, свідків, у дослідженні висновків експертів і речових доказів. Він розпочинає судові дебати у кримінальній справі, виступаючи з обвинувальною промовою і висловлюючи міркування з питання призначення покарання.

Об'єктивність і незалежність прокурора в суді гарантовані передбаченою законом можливістю для прокурора відмовитися від підтримання обвинувачення, якщо дані судового слідства не підтверджують пред'явленого підсудному обвинувачення, виклавши при цьому мотиви відмови. Відмова від обвинувачення означає, що, на думку прокурора, підсудний має бути виправданий. Після винесення судом вироку прокурор зобов'язаний вжити заходів у встановленому законом порядку щодо виправлення з його точки зору судових помилок, висловити незгоду з визначеною судом мірою покарання, якщо вона не відповідає ступеню тяжкості злочину та суспільної небезпеки особи, яка його вчинила.

Таким чином, підтримання державного обвинувачення - це діяльність прокурора у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку, яка складається з аналізу матеріалів справи і доказування вини особи в суді, сприяння винесенню законного, обґрунтованого та справедливого вироку.

II. Представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом (ст. 23 Закону України «Про прокуратуру»).

Означена функція реалізується під час здійснення процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом.

Обставини, що визначають представництво **прокурора** в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права, або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність, або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

1. Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

2. Представництво в суді інтересів держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України може здійснюватися прокурором Офісу Генерального прокурора або обласної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю Верховної Ради України, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об'єднань.

Умовами реалізації функції представництва є:

а. наявність підстав для представництва має бути обґрунтована прокурором у суді;

б. здійснення прокурором представництва інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва.

Прокурор зобов'язаний:

- попередньо, до звернення до суду, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень;

- у разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу.

Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи її законним представником або суб'єктом владних повноважень.

У разі відсутності суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесений захист законних інтересів держави, а також у разі представництва інтересів громадянина з метою встановлення наявності підстав для представництва прокурор має право:

1) витребувати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що знаходяться у цих суб'єктів, у порядку, визначеному законом;

2) отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного

соціального страхування усні або письмові пояснення. Отримання пояснень від інших осіб можливе виключно за їхньою згодою.

Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право:

1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);

2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження;

3) ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;

4) брати участь у розгляді справи;

5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;

6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді;

7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження.

III. Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство (стаття 25 Закону України «Про прокуратуру»).

Означена стаття передбачає, що письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню.

Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують

діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами. Порядок та інші форми координації затверджуються наказом Генерального прокурора.

Регламентація означеної функції також передбачено ст.14 Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" та ст. 36 Кримінальним процесуальним кодексом України.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України прокурор уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;
- 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках - особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом;
- 5) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- 7) скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;
- 8) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;
- 9) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- 10) погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;
- 11) повідомляти особі про підозру;
- 12) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієдатність або обмежену дієдатність неспроможні

самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому цим Кодексом та законом;

13) затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання;

14) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

15) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому цим Кодексом;

16) погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому цим Кодексом;

17) доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевіряти повноту і законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні;

18) перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України;

19) доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави;

20) оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому цим Кодексом;

21) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

Відповідно до ст.14 Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність", прокурор уповноважений:

1) безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;

2) вимагати для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів;

3) доручає керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону;

4) дає письмові вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження та виявлення кримінальних правопорушень, про розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно відсутні;

5) дає згоду на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності;

6) отримує пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;

7) перевіряє скарги на порушення законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами;

8) скасовує незаконні постанови про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності чи про інші рішення, що суперечать закону;

9) вживає заходів щодо усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності;

10) опротестовує незаконну постанову суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів. Принесення протесту зупиняє проведення оперативно-розшукових заходів, дозвіл на які дано судом.

IV. Нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також у разі застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян в органах та установах, шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах. У межах реалізації зазначеної функції прокурор має право залучати відповідних спеціалістів.

В межах реалізації означеної функції прокурор має право:

1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, до яких доставлено осіб з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;

2) опитувати осіб, які перебувають у місцях, зазначених у **пункті 1** цієї частини, з метою отримання інформації про умови їх тримання та поведіння

з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру;

3) знайомитися з матеріалами, отримувати їх копії, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимагати від посадових чи службових осіб їх скасування та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії;

4) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності;

5) знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця;

б) вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань, застосування заходів примусового характеру та перевірок інших місць, зазначених у **пункті 1** цієї частини;

7) звертатися до суду з позовом (заявою) у визначених законом випадках.

Прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно (за відсутності відповідного судового рішення, рішення адміністративного органу або іншого передбаченого законом документа чи після закінчення передбаченого законом або таким рішенням строку) перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, інших місцях, зазначених у пункті 1 частини першої статті 26 Закону.

Висновки до другого питання.

1. Відповідно до стану чинного законодавства, думок науковців, прокуратура в системі державних органів України займає особливе місце та має за мету захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

2. Реалізація поставленої мети здійснюється під час виконання наступних **функцій**:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також у разі застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи

громадян;

3. СИСТЕМА, СТРУКТУРА І ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ.

Реалізація функцій задач, що покладені на прокуратуру потребу побудови відповідної системи її структурних органів та підрозділів з виокремлення та розподілом їх компетенції. Відповідно до чинного законодавства сучасну *систему прокуратури України складають*:

1) Офіс Генерального прокурора:

Спеціалізована антикорупційна прокуратура *(на правах структурного підрозділу).*

Спеціалізована екологічна прокуратура *(на правах структурного підрозділу).*

Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах структурного підрозділу)*

2) обласні прокуратури;

3) окружні прокуратури;

**Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері
Центрального регіону** *(на правах обласної прокуратури)*

- Білоцерківська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Вінницька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Дарницька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Деснянська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Житомирська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Київська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Полтавська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Сумська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Черкаська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Чернігівська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

**+ Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері
Південного регіону** *(на правах обласної прокуратури)*

- Білгород-Дністровська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Дніпровська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

- Запорізька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Криворізька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Кропивницька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Миколаївська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Одеська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Херсонська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- + **Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері Західного регіону** *(на правах обласної прокуратури)*
- Волинська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Закарпатська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Івано-Франківська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Львівська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Рівненська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Тернопільська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Хмельницька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Чернівецька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- + **Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері об'єднаних сил** *(на правах обласної прокуратури)*
- Донецька спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Луганська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Маріупольська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*
- Харківська спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *(на правах окружної прокуратури)*

Відповідно до чинного законодавства та на підґрунті історичного розвитку систем прокуратури інших країни, єдність системи прокуратури України забезпечується:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;

- 2) єдиним статусом прокурорів;
- 3) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;
- 4) фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України;
- 5) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

Інші спеціалізовані прокуратури можуть утворюватися рішенням Генерального прокурора на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

I. Офіс Генерального прокурора є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур, обласна прокуратура є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури.

Офіс Генерального прокурора очолює Генеральний прокурор, який призначається на посаду Президентом України за згодою Верховної Ради України. Строк його повноважень становить шість років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

Генеральний прокурор має двох перших заступників та заступників, а також заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Офіс Генерального прокурора:

- організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури;
- забезпечує належне функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування;
- визначає єдиний порядок формування звітності про стан кримінальної протиправності і роботу прокурора з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури;
- здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери.

У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:

- департаменти;
- управління;
- відділи;
- Генеральна інспекція.

Управління та відділи можуть бути самостійними або входити до складу департаменту (управління). Положення про самостійні структурні підрозділи Офісу Генерального прокурора затверджуються Генеральним прокурором. При цьому в системі прокуратури може запроваджуватися спеціалізація прокурорів.

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного

підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Акцентуємо увагу на тому, що загальна чисельність працівників органів прокуратури на даний момент відповідно до чинного законодавства становить не більше 15000 осіб, зокрема загальна чисельність прокурорів становить не більше 10000 осіб.

Повноваження Генерального прокурора:

- 1) представляє прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями, а також прокуратурами інших держав та міжнародними організаціями;
- 2) організовує діяльність органів прокуратури України, у тому числі визначає межі повноважень Офісу Генерального прокурора, обласних та окружних прокуратур у частині виконання конституційних функцій;
- 3) призначає прокурорів на адміністративні посади та звільняє їх з адміністративних посад у випадках та порядку, встановлених цим Законом;
- 4) у встановленому порядку на підставі рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора приймає рішення про застосування до прокурора Офісу Генерального прокурора, прокурора обласної прокуратури дисциплінарного стягнення або про неможливість подальшого перебування такої особи на посаді прокурора;
- 5) призначає на посади та звільняє з посад прокурорів Офісу Генерального прокурора у випадках та порядку, встановлених цим Законом;
- 6) у десятиденний строк із дня вивільнення посади повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади в Офісі Генерального прокурора;
- 6⁻¹) здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступниками Генерального прокурора;
- 7) затверджує акти з питань щодо внутрішньої організації діяльності органів прокуратури, у тому числі щодо електронного документообігу;
- 7⁻¹) затверджує стратегію розвитку прокуратури;
- 7⁻²) затверджує положення про систему індивідуального оцінювання якості роботи прокурорів та систему оцінювання якості роботи прокурорів;
- 7⁻³) затверджує порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів;
- 8) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Офісу Генерального прокурора;
- 9) затверджує загальні методичні рекомендації для прокурорів з метою забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час здійснення прокурорської діяльності;
- 9⁻¹) за поданням Генеральної інспекції направляє матеріали до Державного бюро розслідувань;

9-2) визначає порядок розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади;

10) видає накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень, у межах своїх повноважень, на основі та на виконання Конституції і законів України, які є нормативно-правовими актами, набирають чинності з дня їх оприлюднення, якщо інше не передбачено самим актом, але не раніше дня оприлюднення. Накази Генерального прокурора або їх окремі частини можуть бути оскаржені фізичними та юридичними особами до адміністративного суду в порядку, встановленому законом.

Генеральна інспекція Офісу Генерального прокурора, основні завдання:

1. Приймання, реєстрація, розгляд заяв і повідомлень про вчинення прокурорами кримінальних правопорушень, своєчасне внесення щодо них відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

2. Нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності стосовно прокурорів та інших працівників органів прокуратури (крім питань, що належать до компетенції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури).

3. Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, вчинені прокурорами, а також за дорученням Генерального прокурора - в кримінальних провадженнях, у яких суб'єктом злочину не є прокурор (крім тих, які підслідні Національному антикорупційному бюро України).

До Генеральної інспекції входять:

1) управління внутрішньої безпеки у складі:

- відділу запобігання правопорушенням в органах прокуратури;
- відділу нагляду за додержанням законів при здійсненні оперативно-розшукової діяльності щодо прокурорів та працівників органів прокуратури;
- відділу інформаційно-аналітичної роботи;
- відділу технічного захисту інформації;
- відділу документального забезпечення;

2) управління організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням, підтримання публічного обвинувачення у складі:

- першого відділу процесуального керівництва та підтримання публічного обвинувачення;
- другого відділу процесуального керівництва та підтримання публічного обвинувачення;
- третього відділу процесуального керівництва та підтримання публічного обвинувачення.

Відповідно до чинного законодавства в *Офісі Генерального прокурора* функціонує **Спеціалізована антикорупційна прокуратура**, на яку покладаються **функції**:

1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;

2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;

3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями;

4) здійснення міжнародного співробітництва

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління Національного антикорупційного бюро України. Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору України.

Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури їхніх повноважень.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору.

Заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури наділяється такими повноваженнями:

1) представляє Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями та іноземними органами влади;

2) організовує діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3) здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступником керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

4) визначає після початку досудового розслідування прокурора, який здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні;

5) визначає групу прокурорів, які здійснюють повноваження прокурорів в особливо складному кримінальному провадженні, а також прокурора для керівництва такою групою;

6) приймає на роботу та звільняє з роботи працівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які не є прокурорами;

7) в десятиденний строк з дня їх виникнення повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантних

або тимчасово вакантних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі;

8) контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення і узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення підлеглих прокурорів з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

9) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

II. Обласні прокуратури (ст. 10 Закону України «Про прокуратуру»).

Обласну прокуратуру очолює керівник обласної прокуратури, керівник прокуратури Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, керівник Київської міської прокуратури, який має першого заступника та не більше трьох заступників.

У структурі обласної прокуратури утворюються підрозділи – управління та відділи. Утворення, перелік, територіальна юрисдикція, реорганізація та ліквідація обласних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

III. Окружні прокуратури.

Окружні прокуратури очолює керівник окружної прокуратури, який має першого заступника та не більше двох заступників. У структурі окружної прокуратури в разі необхідності утворюються такі підрозділи, як відділи. У цілому перелік та територіальна юрисдикція окружних прокуратур визначається наказом Генерального прокурора.

Висновки до третього питання.

Виходячи зі змісту матеріалу розглянутого у третьому питанні система прокуратури України побудована за трьох-ланковою системою:

1. **Офіс Генерального прокурора** є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур.

2. **Обласна прокуратура** є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур.

3. **Окружні, що розташовані** у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури.

Кожна з ланок має функціональний розподіл на структурні підрозділи:

– **Офіс Генерального прокурора утворюються:** департаменти; управління; відділи; Генеральна інспекція;

– обласні прокуратури: утворюються підрозділи – управління та відділи;

– окружні прокуратури: утворюються такі підрозділи, як відділи.

4. ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА.

Особливості функцій-задач прокуратури визначають правовий статус прокурора.

Прокурором органу прокуратури є: 1) Генеральний прокурор; 2) перший заступник Генерального прокурора; 3) заступник Генерального прокурора; 4) заступник Генерального прокурора - керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; 5) керівник підрозділу Офісу Генерального прокурора; 6) заступник керівника підрозділу Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора); 7) прокурор Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора); 8) керівник обласної прокуратури; 9) перший заступник керівника обласної прокуратури; 10) заступник керівника обласної прокуратури; 11) керівник підрозділу обласної прокуратури; 12) заступник керівника підрозділу обласної прокуратури; 13) прокурор обласної прокуратури; 14) керівник окружної прокуратури; 15) перший заступник керівника окружної прокуратури; 16) заступник керівника окружної прокуратури; 17) керівник підрозділу окружної прокуратури; 18) заступник керівника підрозділу окружної прокуратури; 19) прокурор окружної прокуратури.

Підґрунтям правового статусу прокурора є його незалежність. Незалежність прокурора забезпечується:

- 1) особливим порядком його призначення на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- 2) порядком здійснення повноважень, визначеним процесуальним та іншими законами;
- 3) заборонаю незаконного впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора;
- 4) установленим законом порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури;
- 5) належним матеріальним, соціальним та пенсійним забезпеченням прокурора;
- 6) функціонуванням органів прокурорського самоврядування;
- 7) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

До особливостей правового статусу прокурора відносять систему його прав та обов'язків.

Прокурор **має право** брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку, встановленому законом.

Прокурори **мають право** бути членами професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня.

Прокурор зобов'язаний:

- 1) вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію;
- 2) періодично проходити підготовку у Національній академії прокуратури України, що має включати вивчення правил прокурорської етики;
- 3) неухильно додержуватися присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.
- 4) виявляти повагу до осіб під час здійснення своїх повноважень;
- 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом;
- 6) діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;
- 7) додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури;
- 8) щорічно проходити таємну перевірку доброчесності, яку проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором.

Що стосується відповідальності прокурора, то шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю прокурора, відшкодовується державою незалежно від його вини в порядку, визначеному законом. При цьому держава, відшкодувавши шкоду, завдану прокурором, має право зворотної вимоги до нього в розмірі виплаченого відшкодування в разі встановлення в діях прокурора складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироком суду щодо нього, який набрав законної сили.

вироком суду щодо нього, який набрав законної сили.

Вимоги до кандидатів на посаду прокурора визначені у ст. ст. 27-28 Закону України «Про прокуратуру».

Так, прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою.

Прокурором обласної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше трьох років та володіє державною мовою.

Прокурором Офісу Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою. Ці вимоги не поширюються на прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою.

На посаду Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який:

- 1) має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше десяти років;
- 2) володіє державною мовою;
- 3) має високі морально-ділові, професійні якості та організаторські здібності;
- 4) не має заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:

- 1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
- 2) має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;
- 3) має не зняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення.

Особливий правовий статус прокурора визначає вимоги щодо несумісності:

1. Так, перебування на посаді прокурора несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах.

2. На прокурора також поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, визначені Законом України "Про запобігання корупції".

3. Прокурор не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках.

4. Прокурор за його заявою може бути відряджений для роботи у відповідному органі, що здійснює дисциплінарне провадження, Тренінговому центрі прокурорів України чи в інших органах у визначених законом випадках. За відрядженням прокурором зберігаються гарантії соціального забезпечення, визначені законодавством для прокурорів.

Водночас вимоги щодо несумісності не поширюються на участь прокурорів у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

Висновки до четвертого питання.

Таким чином правовий статус прокурора складають сукупність формально визначених правових норм, які закріплюють:

- єдині для всіх права та обов'язки прокурорів як суб'єктів владних повноважень при реалізації конституційних функцій органів прокуратури; організаційно-управлінські (адміністративні) функції прокурора; гарантії їх діяльності;
- вимоги до осіб, що перебувають на службі в органах прокуратури, процедуру відбору, прийняття на службу та її проходження; відповідальність прокурорів;
- фінансування та матеріальне (у т.ч. – соціальне) забезпечення прокурорів;
- правила професійної етики та поведінки прокурорів (основні

принципи і моральні норми, якими повинні керуватися працівники прокуратури при виконанні своїх службових обов'язків та поза службою).

Важливими елементами правил професійної етики та поведінки прокурорів є принципи професійної діяльності, загальні обов'язки прокурора, гарантії його незалежності, обмеження (щодо участі у політичній діяльності та сумісництва, недопущення конфлікту інтересів та ін.), основні вимоги до позаслужбової поведінки працівника прокуратури тощо, відповідальність за порушення вказаних положень.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

Таким чином, прокуратура:

1. Не входячи в жодну з існуючих гілок державної влади, є її самостійним органом, *та становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законодавством України, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.*

2. Реалізація поставленої мети здійснюється під час виконання наступних **функцій**:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних провадженнях, а також у разі застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

3. Система прокуратури України побудована за трьох-ланковою системою:

– **Офіс Генерального прокурора** є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур.

– **Обласна прокуратура** є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур.

– **Окружні, що розташовані** у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури.

4. Правовий статус прокурора складають сукупність формально визначених правових норм.

Контрольні питання

1. Які функції покладаються на прокуратуру?
2. На яких засадах ґрунтується діяльність прокуратури?
3. Що входить в систему прокуратури України?
4. Правовий статус Генерального прокурора України.
5. Розкрийте особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

6. Що належить до повноважень керівника окружної прокуратури?
7. Які гарантії незалежності прокурора передбачені Законом України «Про прокуратуру»?
8. Які є підстави для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності?

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповідіза однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

ТЕМА 5. МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Вступ

1. Міністерство внутрішніх справ України як цивільний орган європейського зразка.

2. Національна гвардія України: завдання та повноваження.
3. Державна міграційна служба України: завдання, повноваження, структура.
4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій: завдання, повноваження, структура.
5. Державна прикордонна служба України: завдання, повноваження, структура.
6. Головний сервісний центр.

Висновки

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. зі змінами №1401-VIII ВІД 02.06.2016, ВВР, 2016, №28, ст.532 №2680-VIII ВІД 07.02.2019, ВВР, 2019, №9, ст.50 № 27-IX ВІД 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160.
2. Положення про Міністерство внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 (із змінами від 30.08.2019 року). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248608057>
3. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року №. 876-VII. URL: <HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/876-20>

4. Про Національну поліцію: Закон України від 15 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379 (із змінами та доповненнями, станом на Із змінами, внесеними згідно із Законом № 720-IX ВІД 17.06.2020, ВВР, 2020, № 47, ст.408).
5. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594 (із змінами та доповненнями, №920-VIII від 24.12.2015, ВВР, 2016, №3, ст.35 №2505-VIII від 12.07.2018, ВВР, 2018, №38, ст.280 № 2581-VIII від 02.10.2018, ВВР, 2018, № 46, ст.371, № 524-IX ВІД 04.03.2020, ВВР, 2020, № 38, ст.279 № 720-IX ВІД 17.06.2020, ВВР, 2020, № 47, ст.408 № 1357-IX ВІД 30.03.2021 }
6. Постанова КМУ від 9 січня 2014 р. № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/11-2014#n10>.
7. Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій». URL: <http://www.mns.gov.ua/content/law.html>.
8. Постанова КМУ від 25 квітня 2014 року № 120 «Питання спрямування та координації діяльності Державної служби з надзвичайних ситуацій». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/120-2014->.
9. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред. І. Є. Марочкина. Харків: Право, 2013. 448 с.
10. Організація судових та правоохоронних органів: нормативні акти / упоряд. А. В. Лапкін. Харків: Право, 2012. 390 с.
11. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.
12. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.
13. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016 123 с.
14. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.
15. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.
16. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>

Додаткова

1. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» станом на 1 січня 2016 р. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 400 с.

3. Науково-практичний коментар розділів IV «Повноваження поліції» та розділів V «Поліцейські заходи» Закону України «Про національну поліцію» : Науково-практичний коментар / Кол. авт. Х. : Право, 2016. 178 с.

4. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 352с.

5. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. К.: МАУП, 2004. 272 с.

6. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / Юзікова Н. С. вид. четверте, перероб. і допов. К.: Істина, 2006. 320 с.

7. Судові та правоохоронні органи України: підручник / В. Т. Нор, Н. П. Анікіна, Н. Р. Бобечко ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. К. : Ін Юре, 2010. 240 с.

8. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Составлено Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОБСЕ, 2006. 64 с., с. 16 – 17

9. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 18 с.

10. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для бакалаврів: денна форма навчання / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т" ; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2021. 609 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

11. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 79 с.

12. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко, .Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 37 с

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.

2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.

3. Верховний Суд. URL : [HTTP://WWW.SCOURT.GOV.UA/](http://WWW.SCOURT.GOV.UA/).
4. Академія правових наук України
WWW.APRNU.KHARKIV.ORG ЗАКОНОПРОЕКТИ УКРАЇНИ (сайт ВРУ)
WWW.ZAKON.GOV.UA
5. Конституційний Суд України. URL :
<http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : [HTTP://SC.GOV.UA/](http://SC.GOV.UA/).
7. ГАЗЕТА "УРЯДОВИЙ КУР'ЄР" WWW.UKCC.COM.UA
8. ГАЗЕТА "ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА" WWW.PRAXIS.COM
9. Міністерство внутрішніх справ України. URL :
<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Міністерства Юстиції України WWW.GDO.KIEV.UA
11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbu.gov.ua/>.
12. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : [HTTP://KOROLENKO.KHARKOV.COM/](http://KOROLENKO.KHARKOV.COM/).
13. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка WWW.LAWSCHOOL.LVIV.UA
14. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій WWW.ARIU.BERDYANSK.NET
15. Юридичний факультет Київського національного економічного університету WWW.UF-KNEU.KIEV.UA
16. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ WWW.NAIAU.KIEV.UA
17. Освітній портал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна WWW.OSVITA.ORG.UA
18. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського WWW.NBUV.GOV.UA
19. Національна Парламентська бібліотека України WWW.NPLU.KIEV.UA
20. Бібліотека ім. Лесі Українки WWW.LUCL.LUCL.KIEV.UA
21. Бібліотека Верховної Ради України WWW.RADA.KIEV.UA/LIBRARY
22. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка WWW.KOROLENKO.KHARKOV.COM

Текст лекції

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо:

- місця Міністерства внутрішніх справ у системі центральних органів виконавчої влади України;
- основних завдань, функцій, повноважень та структури МВС України;
- повноважень, системи, структури органів Державної прикордонної служби України;

- повноважень, системи, структури органів Державної міграційної служби України;
- повноважень, системи, структури органів Державної служби надзвичайних ситуацій України;
- повноважень, системи, структури органів Національна гвардія України;

Вступ

Говорячи про структуру правоохоронної системи, слід особливо виділити значимість Міністерства внутрішніх справ, специфіка діяльності якого полягає в поєднанні двох «функціональних векторів»: охороні публічного права і, разом з тим, забезпеченні та захисті суб'єктивних прав і законних інтересів громадян.

Організацію, структуру і компетенцію Міністерства внутрішніх справ та правоохоронних органів діяльність яких спрямовується і координується Міністром внутрішніх справ визначають насамперед, ті функції, які на них покладені. Серед них:

- нагляд за законністю в реалізації нормативно-правових актів; розслідування злочинів;
- забезпечення безпеки;
- оперативно-розшукова діяльність;
- охорона громадського порядку;
- надання юридичної допомоги;
- профілактична діяльність з попередження правопорушень.

Всі означені функції безпосередньо пов'язані між собою. Це забезпечує зв'язок правоохоронних органів діяльність яких спрямовується і координується Міністром внутрішніх справ, визначає місце кожного в правоохоронній системі.

1. МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЯК ЦИВІЛЬНИЙ ОРГАН ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗРАЗКА.

Якісна модернізація правоохоронної системи, що була здійсненна в останні роки, у першу чергу торкнулася Міністерства внутрішніх справ, яке переформатовано у цивільний орган європейського зразку. Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ № 878 від 28.10.2015 року (станом на 30 серпня 2019 р.) **МВС є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.**

На сьогоднішній день МВС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- 1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки

і порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

У систему органів Міністерства внутрішніх справ входять:

1. Міністерство внутрішніх справ (далі – МВС України)(апарат та підпорядковані органи) яке забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері внутрішніх справ.

2. Центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики у відповідній сфері.

МВС виступає юридичною особою публічного права, яка має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

У своїй діяльності назване правоохоронне відомство керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

До складу центральних органів виконавчої влади діяльність яких спрямовується і координується Міністром внутрішніх справ входять:

- Національна поліція України;
- центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні – Державна прикордонна служба України;

- центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів – Державна міграційна служба України;

- центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму

невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності – Державна служба надзвичайних ситуацій України;

- Національна гвардія України. Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи органів внутрішніх справ, завдання та функції якого визначені Законом України «Про Національну гвардію України»;

Головний сервісний центр МВС: згідно з концепцією реформи державного управління для надання платних та безоплатних послуг в Міністерстві внутрішніх справ створено Головний сервісний центр. ГСЦ МВС бере безпосередню участь у реалізації державної політики у сфері надання адміністративних послуг.

Серед основних функцій та послуг сервісних центрів МВС — видача та обмін посвідчень водія, реєстрація та перереєстрація транспортних засобів, видача та зберігання номерних знаків, а також оформлення дозволу на перевезення небезпечних вантажів. На базі сервісного центру можна скласти іспит для отримання права керування транспортними засобами. Повний перелік послуг можна знайти на сайті ГСЦ МВС.

Головний сервісний центр МВС створений 7 листопада 2015 року на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 889 «Про утворення територіальних органів з надання сервісних послуг Міністерства внутрішніх справ». Він є міжрегіональним територіальним органом Міністерства внутрішніх справ.

Система сервісних центрів МВС включає Головний сервісний центр, регіональні сервісні центри областей, Автономної Республіки Крим та міст Києва і Севастополя, а також територіальні сервісні центри МВС, які на правах відділів входять до складу відповідних регіональних сервісних центрів.

Наразі в Україні функціонує 156 сервісних центрів.

Структура Центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України

Основними завданнями МВС є забезпечення формування державної політики у сферах:

1) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

До загальної структури МВС України входять:

- апарат МВС України;
- Головний центр з надання сервісних послуг та центри з надання сервісних послуг як територіальні органи МВС України;
- навчальні заклади та науково-дослідні установи;
- заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління МВС України.

Основними напрямками діяльності Міністерства внутрішніх справ є:

- підготовка кадрів;
- фінансове і матеріально-технічне забезпечення;
- ресурсне забезпечення;
- наукове забезпечення;
- судово-експертна діяльність та техніко-криміналістичне забезпечення;

- інформаційне забезпечення;
- медичне забезпечення;
- забезпечення внутрішньої безпеки;
- координація функціонування Центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України та взаємодія їх територіальних підрозділів між собою;
- взаємодія із суб'єктами приватного та публічного права.

МВС для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції МВС;

2) отримувати в установленому порядку безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

Для забезпечення реалізації повноважень МВС України воно має відповідну структуру апарату міністерства.

СТРУКТУРА

апарату Міністерства внутрішніх справ України

1. Керівництво.
2. Патронатна служба.
3. Департамент організаційно-апаратної роботи.
4. Департамент формування політики щодо підконтрольних Міністрові органів влади та моніторингу.
5. Департамент інформатизації.
6. Департамент комунікації.
7. Департамент юридичного забезпечення.
8. Департамент внутрішнього аудиту.
9. Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції.
10. Департамент фінансово-облікової політики.

11. Департамент персоналу, організації освітньої та наукової діяльності.
12. Департамент з питань режиму та службової діяльності.
13. Департамент державного майна та ресурсів.
14. Управління документування службової діяльності.
15. Управління запобігання корупції та проведення люстрації.
16. Управління охорони здоров'я та реабілітації.
17. Управління ліцензування.
18. Управління моніторингу дотримання прав людини.
19. Управління взаємодії з Національною поліцією.
20. Управління взаємодії з Державною прикордонною службою України.
21. Управління взаємодії з Державною службою України з надзвичайних ситуацій.
22. Управління взаємодії з Державною міграційною службою України.
23. Управління взаємодії з Національною гвардією України.
24. Управління координації діяльності авіації.
25. Відділ мобілізаційної роботи, організації бронювання та цивільного захисту.
26. Відділ впровадження реформ.
27. Відділ запровадження діяльності служби 112.

Підготовка кадрів

Існує два основні напрями розвитку поліцейської освіти в Україні. Один із них базується на Наказі МВС України від 25 листопада 2016 року № 1252 «Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України». Інший заснований на проекті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. Відповідного до першого напрямку, заснованого на Концепції реформування освіти в МВС, основою мережі навчальних закладів є вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, із яких: 7 вищих навчальних закладів МВС, що здійснюють підготовку фахівців для Національної поліції України; 5 вищих навчальних закладів ЦОВВ, з яких 2 готують фахівців для Національної гвардії України; 1 – для Державної прикордонної служби України; 2 – для Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Також визначено, що особливістю навчальних закладів МВС, що здійснюють підготовку фахівців Національної поліції України, є трирівнева система професійної підготовки поліцейського:

Інформаційне забезпечення

1) забезпечує належне функціонування єдиної інформаційної системи МВС, формує та підтримує в актуальному стані інформаційні

ресурси, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, здійснює обробку персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, забезпечує режим доступу до інформації, надає інформаційні та кваліфіковані електронні довірчі послуги, забезпечує здійснення повноважень з питань цифрового розвитку;

2) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

Судово-експертна діяльність та техніко-криміналістичне забезпечення.

Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України.

Експертна служба МВС складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України – ДНДЕКЦ, та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів – НДЕКЦ.

Основні завдання Експертної служби МВС:

- 1) здійснення судово-експертної діяльності;
- 2) забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- 3) у межах компетенції проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених **Законом України** «Про судову експертизу»;
- 4) проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції;
- 5) проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності;
- 6) забезпечення функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- 7) забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації;
- 8) здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт з пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;
- 9) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-криміналістів і спеціалістів-вибухотехніків.

Державні спеціалізовані експертні установи МВС України проводять судову експертизу в кримінальному, виконавчому провадженнях,

адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення; в установленому порядку залучаються до проведення слідчих (розшукових) дій, ведуть криміналістичні обліки.

Інформаційне забезпечення органів внутрішніх справ здійснюється через єдину інформаційно-телекомунікаційну систему МВС України виключно для виконання завдань, покладених законом на органи внутрішніх справ. МВС України здійснює:

- ведення та використання інформаційних ресурсів, формування політики інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ; інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями.

Забезпечення внутрішньої безпеки.

З метою попередження, виявлення та припинення кримінальних, адміністративних правопорушень у професійній діяльності персоналу МВС та органів Міністерства МВС, а також усунення загроз його життю або здоров'ю, що виникають внаслідок учинення протиправних посягань, пов'язаних з відповідною діяльністю у складі апарату МВС України, діє Департамент внутрішньої безпеки.

Департамент внутрішньої безпеки забезпечує здійснення покладених на нього завдань у всіх органах внутрішніх справ, крім розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. Підрозділ внутрішньої безпеки підпорядковується безпосередньо Міністрові внутрішніх справ України.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції МВС, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у МВС може утворюватися колегія.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу МВС.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у наступних сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і

держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації

надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

– міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

2. НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ.

Відповідно до Закону України «Про національну гвардію України» від 13 березня 2014 року (останні зміни було внесено 01.01.2019 року) **Національна гвардія України** є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Права та обов'язки Національної гвардії України, які закріплені у чинному законодавстві, дають нам змогу дійти висновку, що її діяльність є правоохоронною, на підставі наступного:

- а) вона спрямована на охорону права від будь-яких порушень;
- б) працівники Національної гвардії України здійснюють закріплені повноваження тільки на підставі і в спосіб визначений чинним законодавством України;
- в) порушення працівниками Національної гвардії правових приписів, робить їх діяльність незаконною, тобто несумісною з охороною прав і свобод людини;
- г) під час здійснення повноважень працівники Національної гвардії України застосовують загальні та спеціальні методи примусу, в тому числі спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

Основними функціями Національної гвардії України є:

- 1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;
- 2) охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян;
- 3) участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;
- 4) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

5) охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

6) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

7) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

8) охорона центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, охорона і оборона військових об'єктів, баз (закладів, установ) Національної гвардії України;

9) участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

10) участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника), припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;

11) участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

12) участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення;

13) участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

14) участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються;

15) участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

16) участь у виконанні завдань територіальної оборони;

17) оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, переліки яких визначаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

18) участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах

попереднього ув'язнення, виконання покарань.

В межах правотворчої форми реалізації правоохоронної функції держави Головне управління Національної гвардії України:

а) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, та розробляє пропозиції щодо вдосконалення цього законодавства, розробляє і подає в установленому порядку на розгляд Міністрові внутрішніх справ України проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України з питань діяльності Національної гвардії України;

б) розробляє та подає на розгляд Міністрові внутрішніх справ України проекти актів Міністерства внутрішніх справ України, що стосуються діяльності Національної гвардії України.

В межах виконавчо-розпорядчої форми правоохоронної діяльності підрозділи Національної гвардії та органи їх командування мають право:

а) залучати фахівців центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) до розгляду питань, що належать до його компетенції;

б) одержувати від Міністерства внутрішніх справ України, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування документи і матеріали, необхідні для реалізації покладених на нього завдань;

в) скликати наради за участю представників органів виконавчої влади з питань, що належать до його компетенції.

Правоохоронна форма діяльності проявляється в правах та обов'язках Національної гвардії України.:

– забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань;

– брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку, у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів, під час офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України;

– вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень;

– забезпечувати охорону органів державної влади, а також здійснення заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

– вживати заходів щодо припинення діяльності терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; – вживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, які вчинили втечу з місць позбавлення волі;

– підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного

характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення; – участь у припиненні масових заворушень.

Діяльність Національної гвардії України ґрунтується на принципах: верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, позапартійності, безперервності, законності, відкритості для демократичного цивільного контролю, прозорості, відповідальності, централізованого керівництва та єдиноначальності. У діяльності Національної гвардії України забороняється застосування тортур, катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Національна гвардія України у своїй діяльності керується Конституцією України, цим та іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

До складу Національної гвардії України входять:

- 1) головний орган військового управління Національної гвардії України;
- 2) оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України;
- 3) з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, заклади охорони здоров'я та установи, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України.

Організаційно Національна гвардія України складається з органів військового управління (головного органу військового управління Національної гвардії України та органів військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України), з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ.

Загальна чисельність Національної гвардії України не перевищує 60 тисяч осіб. У разі необхідності чисельність Національної гвардії України може бути збільшена відповідним законом.

В особливий період чисельність Національної гвардії України збільшується на кількість особового складу, призованого на військову службу на виконання указів Президента України про мобілізацію, затверджених законами України.

Створення, реорганізація і ліквідація оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України, їх органів військового управління, з'єднань, військових частин, навчальних військових частин, баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України в межах загальної чисельності та виділених коштів Державного бюджету України здійснюється Міністром внутрішніх справ України за погодженням з Президентом

України, а вищих військових навчальних закладів Національної гвардії України - Кабінетом Міністрів України.

Головний орган військового управління Національної гвардії України, оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України та їх органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи Національної гвардії України дислокуються на території держави відповідно до зон відповідальності (оперативного реагування), дислокації об'єктів, що охороняються, та місць виконання службово-бойових завдань.

Військово-політичне та адміністративне керівництво Національною гвардією України здійснює Міністр внутрішніх справ України.

Військово-політичне керівництво Національною гвардією України - це діяльність, спрямована на забезпечення реалізації державної політики у сфері діяльності Національної гвардії України, політичних та стратегічних цілей, принципів і напрямів її розвитку.

Адміністративне керівництво Національною гвардією України - це діяльність, спрямована на всебічне забезпечення життєдіяльності Національної гвардії України, її функціонування та розвитку з метою виконання основних завдань державної політики у сфері її діяльності.

Повноваження Міністерства оборони України щодо Національної гвардії України

Під час дії воєнного стану Національна гвардія України для виконання завдань з оборони держави підпорядковується Міністерству оборони України.

Міністерство оборони України:

1) організовує підготовку та здійснює керівництво Національною гвардією України з виконання заходів правового режиму воєнного стану та завдань територіальної оборони, крім військових частин (підрозділів), які здійснюють конвоювання та охорону дипломатичних представництв;

2) узгоджує програми розвитку Національної гвардії України в частині, що стосується оборони держави, а також плани підготовки її органів військового управління, з'єднань і військових частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони;

3) визначає порядок застосування національних стандартів та кодексів усталеної практики для забезпечення потреб Національної гвардії України під час її підготовки та залучення до виконання завдань з оборони України;

4) затверджує єдині вимоги щодо якісних характеристик військового озброєння і військової техніки та розрахункову кількість основних видів номенклатури військового озброєння і військової техніки, необхідних для оснащення Збройних Сил України та Національної гвардії України, згідно з визначеними потребами та пріоритетами;

5) розробляє єдині для Збройних Сил України та Національної гвардії України технічні регламенти у сфері військового озброєння і військової техніки;

6) забезпечує у межах компетенції комплектування Національної гвардії України військовослужбовцями, які проходять строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб офіцерського складу;

7) бере участь у забезпеченні мобілізації та демобілізації в Національній гвардії України;

8) погоджує тактико-технічні (технічні) завдання на виконання дослідно-конструкторських робіт з розроблення нових зразків військового озброєння, військової техніки та військової зброї, їх складових частин, а також модернізації зазначених зразків для потреб Національної гвардії України;

9) здійснює методологічне, методичне та наукове забезпечення мобілізаційної підготовки Національної гвардії України;

10) здійснює інші повноваження у сфері оборони держави, передбачені законом.

Безпосереднє військове керівництво Національної гвардії України здійснює командувач Національної гвардії України, який одночасно є начальником головного органу військового управління Національної гвардії України.

Безпосереднє військове керівництво Національної гвардії України - це діяльність, спрямована на здійснення заходів щодо розвитку Національної гвардії України, її технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ її застосування, а також управління нею під час виконання службово-бойових завдань.

Командувач Національної гвардії України призначається на посаду Президентом України за поданням Міністра внутрішніх справ України та звільняється з посади Президентом України.

Командувач Національної гвардії України має першого заступника та чотирьох заступників, які належать до вищого командування Національної гвардії України.

Перший заступник та заступники командувача Національної гвардії України призначаються на посади за поданням командувача Національної гвардії України та звільняються з посад Президентом України.

Національна гвардія України відповідно до покладених на неї законом завдань та функцій зобов'язана:

Національна гвардія України відповідно до покладених на неї законом завдань та функцій зобов'язана:

1) забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань;

2) брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку, у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів;

3) вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень;

4) забезпечувати охорону об'єктів, що охороняються Національною

гвардією України;

5) забезпечувати пропускний режим на об'єктах, що охороняються Національною гвардією України;

6) забезпечувати охорону спеціальних вантажів, у тому числі ядерних матеріалів, під час їх перевезення територією України;

7) забезпечувати охорону органів державної влади, здійснення заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб, а також брати участь в охороні громадського порядку під час офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України;

8) вживати заходів щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій;

9) брати участь в антитерористичних операціях;

10) вживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;

11) надавати допомогу в ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф;

12) брати участь у заходах, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

13) брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України;

14) брати участь у відновленні конституційного правопорядку, порушеного при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, а також у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, порушеної в результаті здійснення протиправних дій, у тому числі на підґрунті міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів;

15) підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

16) розблоковувати або припиняти протиправні дії у разі захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

17) протидіяти масовим заворушенням;

18) формувати в особливий період військові частини і підрозділи та обороняти важливі державні об'єкти, перелік яких визначається Кабінетом

Міністрів України, спеціальні вантажі, у тому числі ядерні матеріали, під час їх перевезення територією України;

19) вести воєнні (бойові) дії у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на Україну;

20) виконувати завдання територіальної оборони;

21) виконувати заходи правового режиму воєнного стану;

22) брати участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також у ліквідації їх наслідків в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань.

Військовослужбовці Національної гвардії України з метою виконання покладених на Національну гвардію України завдань мають право:

1) у разі залучення до виконання завдань з охорони громадського порядку здійснювати превентивні та поліцейські заходи примусу відповідно до Закону України "Про Національну поліцію";

2) затримувати, доставляти та/або передавати поліцейським, адміністрації об'єктів, що охороняються Національною гвардією України, осіб, які порушили встановлений перепускний режим або вчинили напад на об'єкт, що охороняється Національною гвардією України;

3) затримувати, доставляти та/або передавати уповноваженим державним органам озброєних осіб під час здійснення антитерористичних операцій;

4) затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, та осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;

5) розблокувати та/або припиняти протиправні дії у разі заблокування органів військового управління, з'єднань, військових частин (підрозділів), навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України, військових колон, транспорту Національної гвардії України, захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

6) проводити огляд транспортних засобів і вантажів під час виконання Національною гвардією України покладених на неї завдань в районі проведення антитерористичної операції або спеціальної операції, передбаченої пунктом 10 частини першої статті 2 цього Закону, а також на контрольно-пропускних пунктах об'єктів, що охороняються Національною гвардією України;

7) на підставах, передбачених цим та іншими законами, застосовувати заходи фізичного впливу, а також зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю;

8) під час виконання службових обов'язків користуватися безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі);

9) безперешкодно використовувати в невідкладних випадках засоби електронного зв'язку центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій

незалежно від форми власності, а засоби зв'язку, що належать фізичним особам, - за їх згодою;

10) використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, транспортні і плавучі засоби фізичних або юридичних осіб незалежно від форми власності (крім транспортних засобів дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні, транспортних засобів спеціального призначення) для припинення злочину, проїзду до місця події, стихійного лиха, супроводження до лікувальних закладів осіб, які потребують термінової медичної допомоги, для переслідування правопорушників та їх супроводження або конвоювання до територіальних органів Національної поліції;

11) взаємодіяти з уповноваженими посадовими особами правоохоронних органів, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

1 Національна гвардія України є правоохоронним органом оскільки: – до її основних завдань входить захист та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки; – виконання нею правоохоронних функцій визначено одним з головних завдань; – її співробітники виконують обов'язки на професійній основі, можуть мати спеціальні звання, формений одяг, знаки розрізнення; – працівники Національної гвардії мають право застосовувати заходи примусу та мають додаткові соціально-правові гарантії.

2. Діяльність Національної гвардії України є правоохоронною тому що:

а) вона спрямована на охорону права від будь-яких порушень;

б) працівники Національної гвардії України здійснюють закріплені повноваження тільки на підставі і в спосіб визначений чинним законодавством України;

в) порушення працівниками Національної гвардії України правових приписів, робить їх діяльність незаконною, тобто несумісною з охороною прав і свобод людини;

г) під час здійснення повноважень працівники Національної гвардії України застосовують загальні та спеціальні методи примусу, в тому числі спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

3. Основними формами реалізації Національною гвардією України правоохоронної функції держави є правотворча, виконавчо-розпорядча та суто правоохоронна діяльність.

4. Правоохоронна діяльність Національної гвардії України включає в себе заходи, які спрямовані попередження будь-яких порушень прав і свобод громадян та держави, заходи щодо безпосереднього припинення порушення прав і свобод громадян та створення умов для їх подальшого відновлення. Її основними функціями, в рамках реалізації правоохоронної функції держави

можна визначити: протидії злочинам, адміністративну, охоронну, антитерористичну, цивільного захисту, прикордонного контролю, оборонну.

3. ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ, ПОВНОВАЖЕННЯ, СТРУКТУРА.

Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів відповідно до Положення Про ДМСУ, затвердженою Постановою КМУ від 20 серпня 2014 р. № 360.

Основними завданнями Державна міграційна служба України є такі:

– внесення пропозицій щодо формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

– реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Повноваження Державної міграційної служби України є наступними. Державна міграційна служба України відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та нормативно-правових актів міністерств і в установленому порядку подає їх Міністру для погодження і внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань;

3) здійснює у межах компетенції провадження з питань прийняття до громадянства України і про припинення громадянства України та подає відповідні документи на розгляд Комісії при Президентові України з питань громадянства, а також забезпечує виконання рішень Президента України з питань громадянства;

4) ухвалює відповідно до законодавства рішення про встановлення приналежності до громадянства України, оформлення набуття громадянства України та їх скасування;

- 5) готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;
- 6) ухвалює рішення про надання дозволу на імміграцію, відмову в його наданні та скасування такого дозволу;
- 7) бере участь у межах, визначених законодавством, у вирішенні питань трудової міграції та питань, пов'язаних із навчанням в Україні іноземців та осіб без громадянства;
- 8) здійснює оформлення і видачу документів для тимчасового або постійного проживання в Україні, а також виїзду за її межі, вилучає такі документи та проставляє в документах, що посвідчують особу іноземців та осіб без громадянства, відмітки про заборону в'їзду в Україну в передбачених законодавством випадках;
- 9) ухвалює рішення про скорочення строку перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні, видворення, у тому числі в примусовому порядку, іноземців та осіб без громадянства з України, заборону в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства, здійснює заходи, пов'язані з видворенням іноземців та осіб без громадянства з України;
- 10) здійснює оформлення і видачу громадянам України документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, тимчасово затримує та вилучає такі документи у передбачених законодавством випадках;
- 11) здійснює ідентифікацію осіб, в тому числі тих, які звернулися із заявами про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, а також іноземців та осіб без громадянства, які втратили документи, що посвідчують особу, та підлягають видворенню або реадмісії;
- 12) виконує функції замовника з виготовлення та постачання бланків документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, і документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, а також товарів, робіт і послуг для забезпечення створення і функціонування Єдиного державного демографічного реєстру;
- 13) виконує функції замовника з розроблення зразків, виготовлення та постачання бланків паспортних та інших документів, що посвідчують особу;
- 14) збирає, аналізує та узагальнює інформацію про наявність у державах походження біженців та шукачів інших форм захисту в Україні умов, за яких такий захист надається;
- 15) ухвалює рішення про надання, втрату, позбавлення і скасування статусу біженця та інших форм захисту в Україні;
- 16) вживає у межах компетенції заходів зі сприяння реалізації прав біженців та інших категорій мігрантів;
- 17) здійснює оформлення і видачу посвідчення біженця, посвідчення особи, якій надано інші форми захисту в Україні, а також інших документів, передбачених законодавством України для цих категорій осіб;
- 18) забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців і пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні;
- 19) проводить ідентифікацію біженців та осіб, які звернулися за

захистом в Україні, а також іноземців та осіб без громадянства, які втратили документи, що посвідчують особу;

20) здійснює реєстрацію/зняття з реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб, веде відповідні реєстраційні обліки;

21) надає передбачені законодавством відомості до Державного реєстру виборців та органам Державної податкової служби України;

22) забезпечує формування центральної, регіональних та місцевих баз персональних даних фізичних осіб у передбачених законом випадках, а також інших баз даних, формування яких є необхідним для виконання покладених на ДМС України завдань;

23) здійснює відповідно до закону заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції та іншим порушенням міграційного законодавства;

24) контролює дотримання органами реєстрації законодавства з питань реєстрації місця проживання фізичних осіб;

25) здійснює відповідно до закону державний контроль за дотриманням законодавства у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів; у випадках, передбачених законодавством, притягає порушників до адміністративної відповідальності;

26) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДМС України;

27) виконує у межах повноважень інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління;

28) забезпечує створення, удосконалення, розвиток, супроводження та підтримку функціонування Єдиного державного демографічного реєстру, Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, розпорядником яких є ДМС, а також здійснює заходи із захисту інформації в них;

29) надає послуги з видачі засобів електронного цифрового підпису в установленому законодавством порядку;

30) удосконалює процедури надання адміністративних послуг, у тому числі шляхом впровадження електронних сервісів, зокрема електронної черги, оплати вартості адміністративних послуг платіжними картками.

ДМС з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті ДМС, її територіальних органах та територіальних підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

2) організовує проведення конкурсу на зайняття вакантних посад

державної служби в апараті ДМС, керівників територіальних органів ДМС та їх заступників, керівників територіальних підрозділів ДМС, в установленому порядку призначає керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, забезпечує в межах повноважень, визначених законом, організацію підвищення рівня професійної компетенції державних службовців і працівників апарату ДМС, її територіальних органів;

3) контролює та координує діяльність територіальних органів та територіальних підрозділів

ДМС;

4) надає територіальним органам та територіальним підрозділам методичну і практичну

допомогу, проводить перевірки їх діяльності;

5) організовує планово-фінансову роботу в апараті ДМС, її територіальних органах та територіальних підрозділах, пунктах тимчасового розміщення біженців, пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

6) взаємодіє з громадськими об'єднаннями та міжнародними неурядовими організаціями, в тому числі тими, що надають гуманітарну та інші види допомоги біженцям та іншим категоріям мігрантів, шляхом реалізації спільних проектів (програм);

7) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

8) організовує ведення діловодства та архівне зберігання документів в апараті ДМС відповідно до встановлених правил.

ДМС для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) одержувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також від громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на ДМС завдань;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) проводити перевірки стану додержання органами виконавчої влади, громадянами, органами реєстрації, підприємствами, установами та

організаціями вимог законодавства у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів і вносити пропозиції щодо усунення причин порушення таких вимог;

6) ініціювати проведення спільних перевірок з правоохоронними органами та іншими центральними органами виконавчої влади у межах повноважень, передбачених законом;

7) створювати умови для тимчасового тримання іноземців та осіб без громадянства, затриманих за незаконне перебування на території України, до вирішення питання щодо їх примусового видворення або поміщення до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, шляхом виділення приміщень в територіальних органах ДМС.

ДМС здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи та територіальні підрозділи, у тому числі міжрегіональні.

ДМС очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

Таким чином ДМС під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами з метою реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

4.ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності відповідно до Положення про ДСНС, затвердженою Постановою КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052.

Нормативну основу діяльності ДСНС складають:

- Конституція України;
- Кодекс цивільного захисту та інші Закони України;

- Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України;
- акти Кабінету Міністрів України та ін. нормативні акти.

Основними завданнями ДСНС є:

1. реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;
2. здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб;
3. внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах;
4. реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності.
5. виконання функцій компетентного органу у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки.

Відповідно до визначених задач структуру ДНС складають:

- апарат ДСНС України;
- підрозділи центрального підпорядкування;
- підприємства, організації і установи сфери управління ДСНС України;
- заклади освіти та науково-дослідні установи;
- територіальні органи управління;

ДСНС УКРАЇНИ здійснює нагляд за законністю у сфері пожежної та техногенної безпеки щодо:

- центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, інших державних органів та органів місцевого самоврядування;
- суб'єктів господарювання;
- аварійно-рятувальних служб.

Для виконання функції нагляду за законністю у складі ДСНС організовані:

1. Органи державного **нагляду** у сфері пожежної безпеки;
2. Органи державного **нагляду** у сфері цивільного захисту і техногенної безпеки.

Для виконання функції нагляду ДСНС має наступні основні повноваження:

- 1) здійснення державного **нагляду** (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства органами та суб'єктами господарювання, аварійно-рятувальними службами, зазначеними у **статті 65** цього Кодексу;
- 2) здійснення контролю за додержанням вимог техногенної та пожежної безпеки під час проведення робіт із будівництва будівель та споруд, крім об'єктів будівництва I та II категорій складності, площа яких не

перевищує 300 квадратних метрів (за винятком об'єктів, вбудованих у будівлі), а також крім індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, індивідуальних гаражів;

3) участь у розробленні державних правил з питань техногенної та пожежної безпеки;

4) погодження у порядку, визначеному законодавством, проектів національних і галузевих стандартів, норм, правил, технічних умов і регламентів та інших нормативно-технічних документів щодо забезпечення техногенної та пожежної безпеки;

5) участь у розробленні положень, інструкцій та інших нормативних актів, що розробляються суб'єктами господарювання у сфері техногенної та пожежної безпеки;

6) здійснення відповідно до закону ліцензування господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення;

8) участь у розслідуванні причин виникнення надзвичайних ситуацій та невиконання запобіжних заходів;

9) забезпечення контролю за створенням, збереженням і цільовим використанням матеріальних ресурсів, призначених для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання;

10) складення актів перевірок, приписів про усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки у разі виявлення таких порушень;

11) звернення до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення до повного усунення порушень вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, експлуатації будівель, об'єктів, споруд, цехів, дільниць, а також машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, зупинення проведення робіт, у тому числі будівельно-монтажних, випуску і реалізації пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту, надання послуг, якщо ці порушення створюють загрозу життю та/або здоров'ю людей;

12) реєстрація декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки;

13) складення протоколів про притягнення до адміністративної відповідальності та притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб і громадян, винних у порушенні законів та інших нормативно-правових актів у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту;

14) перевірка стану планування та готовності до здійснення заходів з організованої евакуації населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

15) подання Раді міністрів Автономної Республіки Крим, центральним органам виконавчої влади, місцевим державним адміністраціям та органам

місцевого самоврядування інформації про юридичних та фізичних осіб, винних у порушенні законодавства у сфері цивільного захисту;

16) розроблення нормативно-правових та інших нормативних актів відповідно до компетенції та забезпечення їх прийняття в установленому законом порядку;

17) застосування адміністративно-господарських санкцій за порушення вимог законодавства з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

18) розгляд відповідно до закону справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних з порушенням установлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконанням приписів та постанов центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний **нагляд** у сфері техногенної та пожежної безпеки, і накладення адміністративних стягнень;

19) проведення технічного розслідування обставин і причин виникнення надзвичайних ситуацій, загибелі і травмування людей, знищення і пошкодження майна;

20) проведення перевірки наявності документів, що дають право на виконання вибухо-пожежо-небезпечних робіт;

21) здійснення звукозапису, фото- і відеозйомки як допоміжних засобів документування правопорушень у сфері техногенної та пожежної безпеки, підготовка пропозицій щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;

22) скликання в установленому порядку та проведення нарад з питань, що належать до їх компетенції;

23) отримання в установленому порядку від центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання поставлених завдань;

24) залучення до комплексних перевірок представників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, фахівців науково-дослідних та проектних установ, інших органів державного **нагляду** за погодженням з їх керівниками, якщо їх повноваження на здійснення чи участь у комплексних заходах передбачені законом;

25) здійснення інших повноважень, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

ДСНС відповідно до покладених на неї завдань (всього 73 пункти):

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів ПУ, КМУ, нормативно-правових актів міністерств та подає їх в установленому порядку Міністрові внутрішніх справ;

2) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;

3) формує проекти планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та в особливий період, подає їх Міністрові внутрішніх справ для внесення в установленому порядку на розгляд КМУ, організовує

планування заходів цивільного захисту центральними та місцевими органами виконавчої влади;

4) проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок;

5) вносить національному органу стандартизації пропозиції щодо необхідності створення та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації у сфері цивільного захисту;

6) здійснює заходи щодо створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку, забезпечує разом з відповідними органами та підрозділами цивільного захисту, місцевими держадміністраціями здійснення контролю за готовністю зазначених споруд до використання за призначенням;

7) здійснює заходи щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, готує пропозиції щодо віднесення населених пунктів та об'єктів національної економіки до груп (категорій) із цивільного захисту, надає на запити замовників вихідні дані та вимоги, необхідні для розроблення та планування таких заходів;

8) здійснює заходи щодо радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин;

9) здійснює разом із центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями прогнозування імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

10) веде державний облік, реєструє та зберігає матеріали гідрометеорологічних спостережень, веде інформаційну базу гідрометеорологічних даних та даних про стан навколишнього природного середовища;

11) видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік;

12) координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання щодо здійснення заходів з евакуації населення;

13) забезпечує здійснення заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності під час проведення антитерористичних операцій, а також проводить просвітницьку та практично-навчальну роботу з метою підготовки населення до дій в умовах вчинення терористичного акту;

14) залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та

координує їх діяльність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівня, організовує проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснює контроль за їх проведенням;

15) організовує та здійснює заходи з професійної підготовки особового складу органів і підрозділів цивільного захисту та психологічного захисту населення у разі загрози виникнення і виникнення надзвичайних ситуацій;

16) проводить через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту піротехнічні роботи, пов'язані із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підричних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), за винятком територій, на яких розміщені і постійно дислокуються військові частини, установи, військові навчальні заклади, підприємства та організації Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законів;

17) вносить Міністрові внутрішніх справ пропозиції щодо формування переліку суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, що підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню, а також порядку здійснення такого обслуговування;

18) здійснює атестацію та сертифікацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників;

19) забезпечує гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей чи призводять до завдання матеріальних збитків;

20) створює оперативний матеріальний резерв для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків;

21) організовує та забезпечує охорону від пожеж підприємств, установ, організацій та інших об'єктів на підставі договорів;

22) реалізує в межах повноважень, передбачених законом, державну політику у сфері волонтерської діяльності щодо надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, а також щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

23) координує проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами та засобами ДСНС, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності;

24) вносить до відповідних органів пропозиції щодо припинення польотів у разі порушення вимог нормативних документів з питань пошуково-рятувального забезпечення до усунення недоліків;

25) здійснює оповіщення та інформування центральних та місцевих органів виконавчої влади про загрозу виникнення і виникнення надзвичайних ситуацій, методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різного рівня;

26) здійснює впровадження та забезпечує функціонування і розвиток

системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112;

27) забезпечує проведення гідрометеорологічних, геліофізичних спостережень, фонових радіаційних та базових спостережень за станом забруднення навколишнього природного середовища;

28) надає органам державної влади, органам місцевого самоврядування і населенню безоплатну інформацію загального користування про фактичні та очікувані зміни гідрометеорологічних умов і стану навколишнього природного середовища, здійснює попередження про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища, а також гідрометеорологічне обслуговування суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, діяльність яких залежить від гідрометеорологічних умов, у тому числі підприємств енергетики, агропромислового комплексу, комунального господарства, цивільної авіації та інших видів транспорту;

29) забезпечує прогнозування погоди, гідрологічного режиму водних об'єктів, небезпечних і стихійних гідрометеорологічних явищ, урожайності сільськогосподарських культур;

30) взаємодіє з міжнародними організаціями і національними гідрометеорологічними службами іноземних держав, представляє Україну у Всесвітній метеорологічній організації, бере участь в межах повноважень, передбачених законом, у реалізації Рамкової конвенції ООН про зміну клімату;

31) виконує акти ВРУ, ПУ про надання Україною гуманітарної допомоги іншим державам, у тому числі організовує закупівлю послуг із завантаження, вивезення та складування вантажів, здійснює їх супроводження до місця призначення та передачу отримувачам гуманітарної допомоги;

32) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом:

здійснення державного контролю у сфері гідрометеорологічної діяльності;

реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій;

33) здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надання екстреної медичної допомоги у зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні заходи, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, ветеранів служби цивільного захисту (війни), членів їх сімей, медичне обслуговування учнів (вихованців) навчальних закладів ДСНС;

34) організовує провадження наукової, науково-технічної, інвестиційної, інформаційної, видавничої діяльності, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж, є замовником наукових робіт, бере участь у проведенні прикладних науково-дослідних робіт, розробляє та затверджує галузеві стандарти з питань, що належать до компетенції ДСНС;

35) вносить Мінекономрозвитку пропозиції щодо державного замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері;

36) здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців і працівників апарату ДСНС, а також осіб, включених до кадрового резерву;

37) здійснює функції з організації та навчально-методичного забезпечення навчання (підвищення кваліфікації за цільовим призначенням) керівних кадрів і фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту;

38) організовує навчання населення щодо дій у надзвичайних ситуаціях, розробляє і затверджує відповідні організаційно-методичні рекомендації та програми з підготовки населення до таких дій;

39) організовує і здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання;

40) організовує та проводить перевірку стану готовності функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та відповідних органів управління ними до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

41) здійснює безпосередньо та через свої територіальні органи реєстрацію декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки;

42) здійснює державний нагляд (контроль) за:

вжиттям інженерно-технічних заходів цивільного захисту відповідно до закону;

діяльністю аварійно-рятувальних служб, станом їх готовності до реагування на аварії та надзвичайні ситуації, а також вживає заходів до зупинення діяльності неатестованих аварійно-рятувальних служб у порядку, визначеному законодавством;

дотриманням періодичності навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, та вживає заходів для усунення виявлених недоліків;

43) здійснює відповідно до закону ліцензування господарської діяльності з надання послуг і проведення робіт протипожежного призначення;

44) здійснює функції технічного регулювання у визначеній законодавством сфері; 44-¹) здійснює державний ринковий нагляд у межах сфери своєї відповідальності;

45) розглядає у разі звернення фізичних чи юридичних осіб:

проектну документацію щодо влаштування засобів протипожежного захисту (систем пожежогасіння, пожежної сигналізації, оповіщення про пожежу та управління евакуацією населення, протидимного захисту, пожежного спостереження, вогнезахисної обробки будівельних конструкцій (виробів, матеріалів), автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення), а також бере участь у прийманні проведених робіт із влаштування зазначених засобів;

технічні завдання і робочі проекти на автоматизовані системи раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення;

проектну документацію на будівництво захисних споруд цивільного захисту, а також розділ щодо інженерно-технічних заходів цивільного захисту у складі містобудівної документації;

46) перевіряє наявність і утримання в стані готовності автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення в разі їх виникнення та систем протипожежного захисту на об'єктах, які підлягають обладнанню такими системами;

47) перевіряє наявність і готовність до використання в разі виникнення надзвичайних ситуацій промислових засобів захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин, засобів цивільного захисту, стан їх утримання та ведення обліку;

48) складає акти перевірок, видає приписи, постанови, розпорядження про усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, а в разі встановлення порушень, що створюють загрозу життю та здоров'ю людей, звертається безпосередньо та через територіальні органи до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення до повного усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих ділянок, агрегатів, експлуатації будівель, об'єктів, споруд, цехів, ділянок, окремих приміщень, а також машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, зупинення проведення робіт, у тому числі будівельно-монтажних, випуску та реалізації пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту;

49) розробляє та подає в установленому порядку на розгляд Міністра внутрішніх справ для внесення до КМУ пропозиції щодо підвищення ефективності захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, удосконалення системи цивільного захисту на відповідних територіях, в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності;

50) подає міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, РМ АРК, місцевим держадміністраціям та органам місцевого

самоврядування інформацію про юридичних та фізичних осіб, винних у порушенні законодавства у сфері цивільного захисту;

51) бере участь у розробленні будівельних норм у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, пропозицій щодо внесення змін до них та визнання їх такими, що втратили чинність, подає Міністрові внутрішніх справ відповідні пропозиції;

52) застосовує адміністративно-господарські санкції за порушення вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки;

53) здійснює методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різного рівня;

54) забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики з питань, що належать до компетенції ДСНС, та проводить інформаційно-роз'яснювальну, пропагандистську і культурно-масову роботу з популяризації служби цивільного захисту.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

. Таким чином Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України (далі - Міністр).

1. ДСНС України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму не виробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності.

2. ДСНС України у своїй діяльності керується **Конституцією України**, законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства оборони України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України та Міністра, щорічним посланням Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, а також цим Положенням.

3. Основними завданнями ДСНС України є:

1) реалізація державної політики у сферах:

- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню;

- ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки;

- діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму не виробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності;

2) здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах пожежної і техногенної безпеки, цивільного захисту, за діяльністю аварійно-рятувальних служб;

3)внесення на розгляд Міністрові пропозицій щодо формування державної політики у відповідній сфері;

4)**реалізація в межах своєї компетенції державної політики у сфері волонтерської діяльності**

5. ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ, СИСТЕМА.

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення і має таку загальну структуру:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- Морська охорона, яка складається із загонів морської охорони;
- органи охорони державного кордону - прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини;
- розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Правову основу організації і діяльності, загальну структуру, чисельність, функції та повноваження Державної прикордонної служби України визначає:

- **Конституція України;**
- **Закон України "Про державний кордон України";**
- Закон України «Про державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 р. № 661-IV;
- інші закони України, видані на їх виконання акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

На Державну прикордонну службу України покладаються такі завдання:

- по-перше, забезпечення недоторканності державного кордону;
- по-друге, охорона суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні

Роз'яснемо зазначені складові завдань Державної прикордонної служби України. Відповідно до ст. 2 Конституції України суверенітет України поширюється на всю її територію. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною. Поняття державного кордону визначається у ст. 1 Закону України «Про державний кордон України» як лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору.

Для захисту державного кордону від незаконного його перетинання встановлено Правила перетинання державного кордону громадянами України, затвердженні Постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 р. № 724. Правила стосуються відповідного оформлення документів, наявності спеціальних контрольно-пропускних пунктів для в'їзду і виїзду, транзитного проїзду тощо. Дотримання цих правил є

обов'язковим як для громадян України, так і для іноземців та осіб без громадянства.

Охорона суверенних прав України – це оберігання від небезпек суверенних прав України у (морській) економічній зоні України.

До суверенних прав України належать такі: право війни та миру, право видавати закони, право формувати державні органи, право визначати власну символіку, право встановлювати податки, право назначати власних представників у державні та міжнародні організації, право вступати в міжнародні союзи.

Згідно із законом України «Про виключну (морську) економічну зону України» (морська економічна зона України – це морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включно з районами навколо островів, що їй належать. Ширина виключної (морської) економічної зони становить до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України.

Основними принципами діяльності Державної прикордонної служби України є такі:

- законність;
- повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина;
- позапартійність, безперервність, поєднання гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності;
- єдиноначальність і колегіальність під час розробки важливих рішень;
- взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями під час здійснення покладених на Державну прикордонну службу України завдань;
- відкритість для демократичного цивільного контролю.

Функції Державної прикордонної служби України – це головні напрямки і види діяльності Державної прикордонної служби України, що характеризують її сутність та обумовлюються метою і завданнями.

Основними функціями Державної прикордонної служби України є:

- 1) охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;
- 2) здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;
- 3) охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;
- 4) ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту

державного кордону України згідно із законами України "Про розвідувальні органи України» та "Про оперативно-розшукову діяльність";

5) участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

6) участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України;

7) участь у здійсненні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України "Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб;

8) охорона закордонних дипломатичних установ України;

9) координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України та в контрольних пунктах в'їзду - виїзду.

Функція Державної прикордонної служби України ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону здійснюється:

- розвідувальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки);

- підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними.

Керівництво ДПСУ та діяльністю центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, здійснює Голова Державної прикордонної служби України, який несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Державну прикордонну службу України. Голову Державної прикордонної служби України призначає на посаду Президент України за поданням Прем'єр-міністра України та припиняє його повноваження на цій посаді. Голова Державної прикордонної служби України має заступників, які призначаються Президентом України за поданням Голови Державної прикордонної служби України.

Повноваження ДПСУ:

На Державну прикордонну службу України відповідно до визначених законом завдань покладаються:

- 1) припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України;
- 2) припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України;
- 3) участь у взаємодії із Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав;
- 4) участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану;
- 5) організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, їх виявлення та припинення, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення згідно із законами;
- 6) здійснення прикордонного контролю і пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів в разі наявності належно оформлених документів після проходження ними митного та за потреби інших видів контролю, а також реєстрація іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають в Україну, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду, а також здійснення фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства під час здійснення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду;
- 7) участь в укладанні міжнародних договорів України з прикордонних питань та з питань взаємних поїздок громадян, а також забезпечення їх виконання;
- 8) запобігання та недопущення перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів; розшук у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань; виконання в установленому порядку інших доручень правоохоронних органів
- 9) виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;
- 10) здійснення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності, а також здійснення контррозвідувальних заходів в інтересах забезпечення захисту державного кордону України;
- 11) контроль за дотриманням прикордонного режиму;

12) прийняття заяв про визнання осіб біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у порядку, визначеному Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту"

13) встановлення за погодженням з органами доходів і зборів та керівниками відповідних підприємств, на території яких розміщено пункти пропуску через державний кордон режиму у пунктах пропуску через державний кордон України, контроль за його

14) контроль за дотриманням невійськовими суднами та військовими кораблями встановленого порядку плавання і перебування в територіальному морі та внутрішніх водах України;

15) прийняття в установленому порядку рішень про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення;

15-1) прийняття в установленому порядку рішень про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора;

15-2) виконання рішень адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих в межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України;

16) здійснення самостійно або у взаємодії з органами Національної поліції і органами Служби безпеки України в межах контрольованих прикордонних районів контролю за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями, особами, які потребують додаткового захисту, та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території;

17) охорона, конвоювання та тримання затриманих осіб і плавзасобів до моменту їх передачі органам прикордонної охорони або іншим уповноваженим органам суміжної держави, іншим правоохоронним органам України або суду;

18) виконання відповідно до законодавства системи особливих заходів щодо захисту військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України від зазіхань на життя, здоров'я, честь, майно у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також їхніх близьких родичів

19) протидія і запобігання корупційним діянням та злочинам у сфері службової діяльності особового складу Державної прикордонної служби України;

20) участь у межах своєї компетенції у взаємодії з органами Служби безпеки України, органами Національної поліції та іншими правоохоронними

органами у боротьбі з тероризмом і виконанні інших покладених на них завдань;

21) прикордонно-представницька робота та участь прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів;

22) здійснення самостійно або разом із спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів і підводної культурної та археологічної спадщини, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля;

23) інформування відповідних державних органів та громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події на державному кордоні України, у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах;

23-1) надання за запитами виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття або центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, відомостей, що зберігаються в інформаційних системах, у тому числі банках даних, стосовно осіб, які в період одержання допомоги по безробіттю перетинали державний кордон України або перебували за межами України;

24) охорона закордонних дипломатичних установ України;

24-1) охорона підводної культурної та археологічної спадщини;

25) участь у межах своєї компетенції у забезпеченні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України "Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб";

26) взаємодія під час охорони державного кордону України з відповідними органами іноземних держав у порядку, який установлюється міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

27) забезпечення зберігання документів демаркації державного кордону України в установленому законодавством України порядку;

28) забезпечення затриманим особам з моменту їх затримання права захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника.

ВИСНОВКИ З П'ЯТОГО ПИТАННЯ

Таким чином Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення.

На ДПСУ покладено захист від будь-яких спроб незаконного проходження лінії державного кордону України, збройних конфліктів та інших провокацій на кордоні. Це завдання реалізується у взаємодії зі Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України іншої держави або групи держав.

Важливими завданнями Державної прикордонної служби України, які законодавством віднесено до її компетенції, є:

- виявлення та припинення злочинів і адміністративних правопорушень, проведення **дiзнання**, здійснення провадження у справах про **адміністративні правопорушення**.

- здійснення прикордонного контролю та пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна.

- запобігання в'їзду до України або виїзду з неї осіб, яким згідно з законодавством не дозволяється в'їзд до України або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі відповідно до доручення **правоохоронних органів**.

- розшук у пунктах пропуску через державний кордон осіб, які переховуються від органів дiзнання, слідства і суду, ухиляються від відбування кримінальних покарань.

- виконання в установленому порядку інших доручень **правоохоронних органів**.

В інтересах охорони кордону, захисту інтересів громадян та держави прикордонна служба здійснює розвідувальну інформаційно-аналітичну та оперативно-розшукову діяльність, а також контррозвідувальні заходи в інтересах забезпечення захисту державного кордону України.

Висновки до теми лекції

Говорячи про органи правоохоронної системи, слід особливо виділити значимість Міністерства внутрішніх справ, специфіка діяльності якого полягає в поєднанні двох «функціональних векторів»: - охороні публічного права;

забезпеченні та захисті суб'єктивних прав і законних інтересів громадян.

Така дуєдність визначає структуру і компетенцію Міністерства внутрішніх справ та правоохоронних органів діяльність яких спрямовується і координується Міністром внутрішніх справ визначають насамперед, ті функції, які на них покладені.

Контрольні питання

1. Формування та функціонування органів системи МВС України
2. Взаємодія органів МВС України з іншими суб'єктами правоохоронної системи
3. Забезпечення діяльності МВС України
4. Функція інформаційного забезпечення МВС України
5. Контроль за діяльністю органів МВС України
6. Національна гвардія та її правоохоронні функції.
7. Принципи діяльності ДСНС України
8. Основні повноваження ДМС України
9. Основні завдання Державної служби надзвичайних ситуацій
10. Основні завдання ДПС України.

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді з однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, ФК 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

ТЕМА 6. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Вступ

Частина 1.

1. Національна поліція України: функції – завдання, структура.
2. Кримінальна поліція: функції – завдання, структура.

Частина 2

3. Патрульна поліція: функції – завдання, структура.
4. Поліція охорони: функції – завдання, структура.
5. Поліція особливого призначення функції – завдання, структура.

Висновки

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. (зі змінами та доповненнями).
2. Положення про Міністерство внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 (зі змінами та доповненнями) URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248608057>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 15 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379 (зі змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 “Про затвердження Положення про Національну поліцію України” HTTP://WWW.KMU.GOV.UA/CONTROL/UK/CARDNPD?DOCID=248607704
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 834 “Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ” (зі змінами та доповненнями) HTTP://ZAKON5.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/834-2015-%D0%BF

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 937 “Питання забезпечення охорони об’єктів державної та інших форм власності” [HTTP://WWW.KMU.GOV.UA/CONTROL/UK/CARDNPD?DOCID=248634004](http://WWW.KMU.GOV.UA/CONTROL/UK/CARDNPD?DOCID=248634004)

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1993 № 615 “Про заходи щодо вдосконалення охорони об’єктів державної та інших форм власності” (зі змінами) [HTTP://ZAKON2.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/615-93-%D0%BF](http://ZAKON2.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/615-93-%D0%BF)

8. Про затвердження Положення про Департамент поліції охорони: Наказ Національної поліції України № 43 від 06.11.2015.

9. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об’єктів: Наказ МВС України № 577 07.07.2017

10. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення: Наказ МВС України № 987, 04.12.2017. URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/Z1565-17#TEXT](https://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/Z1565-17#TEXT), 20:49, 05.10.2020.

11. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред. І. Є. Марочкина. Харків: Право, 2013. 448 с.

12. Організація судових та правоохоронних органів: нормативні акти / упоряд. А. В. Лапкін. Харків: Право, 2012. 390 с.

13. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.

14. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук’янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.

15. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016 123 с.

16. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.

17. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

18. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>.

Додаткова

1. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.. справ, 2017. – 248 с. Науково-практичний

коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» станом на 1 січня 2016 р. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 400 с.

3. Науково-практичний коментар розділів IV «Повноваження поліції» та розділів V «Поліцейські заходи» Закону України «Про національну поліцію» : Науково-практичний коментар / Кол. авт. Х. : Право, 2016. 178 с.

4. Бакаянова Н. М., Кубаєнко А. В., Свида О. Г. Організація діяльності Національної поліції України та оперативних підрозділів [Електронне видання] : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання) / Н. М. Бакаянова, А. В. Кубаєнко, О. Г. Свида. – Одеса : Фенікс, 2020. – 251 с. URL: [HTTP://DSpace.ONUA.EDU.UA/](http://DSpace.ONUA.EDU.UA/)

5. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 352с.

6. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. К.: МАУП, 2004. 272 с.

7. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / Юзікова Н. С. вид. четверте, перероб. і допов. К.: Істина, 2006. 320 с.

8. Судові та правоохоронні органи України: підручник / В. Т. Нор, Н. П. Анікіна, Н. Р. Бобечко ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. К. : Ін Юре, 2010. 240 с.

9. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Составлено Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОБСЕ, 2006. 64 с., с. 16 – 17

10. Шинкаренко І.Р. Розділ 4.2.1. Впровадження європейських норм та принципів правоохоронної діяльності / І.Р. Шинкаренко/ У книзі Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році: Експертна доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 256 с. С. 108-110

11. Шинкаренко І.Р. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / за заг ред. Т.П. Мінка. – Х.: Право, 2016. 178 с.(1 авт лист- 10% - ст. 23)

12. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О., Шинкаренко І. І., Перепелиця С. І. Правові та організаційні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій : навчальний посібник / За заг. ред. проф. Шинкаренка І. Р. Харків: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 344 с. ISBN 978-617-8072-58-2

13. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко.

Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

14. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

15. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

16. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

17. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.
3. Верховний Суд. URL : <HTTP://WWW.SCOURT.GOV.UA/>.
4. Академія правових наук України
<WWW.APRNU.KHARKIV.ORG> ЗАКОНОПРОЕКТИ УКРАЇНИ (сайт ВРУ)
<WWW.ZAKON.GOV.UA>
5. Конституційний Суд України. URL :
<http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : <HTTP://SC.GOV.UA/>.
7. ГАЗЕТА "УРЯДОВИЙ КУР'ЄР" <WWW.UKCC.COM.UA>
8. ГАЗЕТА "ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА" <WWW.PRACTIX.COM>
9. Міністерство внутрішніх справ України. URL :
<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Міністерства Юстиції України <WWW.GDO.KIEV.UA>
11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
12. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <HTTP://KOROLENKO.KHARKOV.COM/>.

13. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка WWW.LAWSCHOOL.LVIV.UA

14. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій WWW.ARIU.BERDYANSK.NET

15. Юридичний факультет Київського національного економічного університету WWW.UF-KNEU.KIEV.UA

16. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ WWW.NAIAU.KIEV.UA

17. Освітній портал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна WWW.OSVITA.ORG.UA

18. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського WWW.NBUV.GOV.UA

19. Національна Парламентська бібліотека України WWW.NPLU.KIEV.UA

20. Бібліотека ім. Лесі Українки WWW.LUCL.LUCL.KIEV.UA

21. Бібліотека Верховної Ради України WWW.RADA.KIEV.UA/LIBRARY

22. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка WWW.KOROLENKO.KHARKOV.COM

Текст лекції

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо:

- місце Національної поліції України у системі центральних органів виконавчої влади України: основні завдання, функції, повноваження та структура ;

- функції – задачі центральних, між територіальних та територіальних органів Національної поліції;

- основних завдань, функцій, повноважень та структури Національної поліції України;

- повноважень, системи, структури органів кримінальної поліції;

- повноважень, системи, структури органів патрульної поліції;

- повноважень, системи, структури органів поліції охорони;

- повноважень, системи, структури органів поліції особливого призначення;

Вступ

З прийняттям 2 липня 2015 року Закону України «Про Національну поліцію» фактично розпочалося розбудова Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Прийняття новітнього законодавства у сфері поліцейської діяльності визначило:

По-перше, зменшення обов'язків поліцейського з одночасним розширенням повноважень, які в основному спрямовані на превентивну та профілактичну діяльність, на запобігання вчиненню правопорушень. Новим

Законом визначено менше процесуальних обов'язків поліцейського, а більше повноважень, що забезпечують захист життя та здоров'я громадян, контроль дорожнього руху, а також здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення.

По-друге, поліцейські отримали чітко визначений перелік заходів, які здійснюються для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення.

До таких превентивних заходів, відповідно до Закону, належать:

- перевірка документів особи;
- опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце й обмеження доступу до визначеної території;
- обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування.

1. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ: ФУНКЦІЇ – ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА.

Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству:

- шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності;
- підтримання публічної безпеки і порядку.

Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ згідно із законом.

Радю Європи в 2001 році було прийнято Європейський кодекс поліцейської етики. Згідно з цим Кодексом, зокрема розділом 1, головними цілями поліції в демократичному суспільстві, регульованому принципом верховенства права, є:

- підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві;
- захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини;
- запобігання та подолання злочинності;
- виявлення злочинів;
- надання допомоги і послуг суспільству.

Відповідно до чинного законодавства України, завданнями Національної поліції є реалізація державної політики у сферах:

- 1) забезпечення громадської безпеки та публічного порядку;
- 2) охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (поліцейські послуги).

Правова основа діяльності Національної поліції України:

1. **Конституція України.**
2. **Кримінальний кодексом України.**
3. **Кримінальний процесуальний кодекс України.**
4. **Закони України «Про Національну поліцію», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про боротьбу з тероризмом».**
5. **Інші закони України.**
6. **Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність Національної поліції України.**
7. **Міжнародні договори України, згода на обов'язкове виконання яких надана Верховною Радою України,**
8. **«Положення про Національну поліцію України».**

Принципами діяльності Національної поліції є:

- верховенство права;
- дотримання прав і свобод людини, законність,
- відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства,
- безперервність.

Під час виконання своїх завдань Національна поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА.

Змістовне наповнення конституційного принципу верховенства права, в аспекті діяльності Національної поліції України фактично враховує:

- 1) досягнення національної правової доктрини;
- 2) здобутки юридичної науки держав, які обстоюють ідею панування права та визнання людини найвищою соціальною цінністю;
- 3) практику Європейського суду з прав людини, положення про необхідність застосування якої в діяльності поліції України є необхідною складовою панування права в нашій державі.

Принцип верховенства права належить до різновиду конституційних і знайшов своє закріплення у ч. 1 ст. 8 Основного Закону Української держави.

Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань Національної

поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або відсутня необхідність подальшого застосування таких заходів.

Ідея верховенства права знайшла своє закріплення і в Європейському кодексі поліцейської етики 2001 р. У розділі II цього міжнародного документа визначено такі правові основи поліції відповідно до верховенства права:

1. Поліція є публічним органом, створеним згідно із законом;
2. Діяльність поліції завжди повинна проводитися у відповідності з національним правом і міжнародними стандартами, визнаними країною;
3. Законодавство про поліцію повинно бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілими і точним, та, за необхідності, супроводжуватися чіткими підзаконним регулюванням, яке також повинно бути доступними для громадськості і зрозумілим;
4. На персонал поліції повинно поширюватися таке саме законодавство, що й на звичайних громадян, і винятки можуть бути виправдані тільки з причин належної роботи поліції в демократичному суспільстві

Поліцейським за жодних обставин заборонено сприяти або безпосередньо здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів до припинення таких дій.

У діяльності Національної поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ.

Національна поліція діє лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейський не може виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

ВІДКРИТІСТЬ ТА ПРОЗОРИСТЬ

В умовах євроінтеграційного та модернізаційного процесів подальшим вектором розвитку в Україні є створення системи соціального партнерства між Національною поліцією та інститутами громадянського суспільства.

Оптимальні можливості для результативної взаємодії громадськості та поліції, збалансованості їх відносин складаються у державах з демократичним режимом, що, у свою чергу, передбачає функціонування її органів на засадах принципів відкритості та прозорості.

Відкритість та прозорість діяльності поліції є фундаментальними складовими механізму становлення інституту демократичності. Важливою

гарантією відкритості та прозорості діяльності поліції стало законодавче закріплення цих принципів у спеціальному нормативному акті, що визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, який був підготовлений відповідно до міжнародних стандартів у сфері поліцейської діяльності.

Міжнародний досвід свідчить, що відкритість держави передбачає прозорість функціонування поліції, можливість суспільства контролювати виконання нею важливих рішень. Концепція відкритої держави орієнтована на пошук політико-юридичних складових відкритої, прозорої, публічної й ефективної організації діяльності органів публічної влади, що тісно пов'язана з громадянським суспільством. Відкритість діяльності Національної поліції дозволяє громадянам отримати адекватне уявлення та сформулювати критичне судження про її функціонування на засадах демократичності.

Прозорість діяльності передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з поліцією при реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступ до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їх діяльність.

Можна виділити три рівні прозорості діяльності поліції:

перший рівень – прозорість у проведенні кадрової політики та розподілу всієї системи адміністративних повноважень поліції;

другий рівень передбачає забезпечення управлінської прозорості поліції шляхом превентивних заходів організаційного характеру;

третій рівень – прозорість процесу прийняття рішень поліцією виводячи на перший план таку характеристику, як нейтральність, здатність знайти необхідний баланс між спрямованістю потенційного рішення та його можливими негативними наслідками; вміння визначити оптимальні рамки для розгляду справи.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що ***прозорість діяльності*** поліції є ознакою зрозумілості, переконливості її дій громадськості та подальшої відповідної зворотної підтримки, без чого неможливий свідомий та результативний вплив громадськості.

Відкритість на відміну від прозорості є функціональною характеристикою поліції та виявляє – ступінь безпосередньої участі громадян, активність громадського контролю за її діяльністю, ступінь реального впливу громадян на зміст діяльності поліцейських.

Політична нейтральність Національної поліції полягає у тому, що поліцейський під час провадження службової діяльності повинен об'єктивно і неупереджено виконувати законні накази (розпорядження) осіб, яким він підпорядкований, незалежно від партійної приналежності цих осіб та своїх особистих переконань; поліцейський не може демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії, що будь-яким способом можуть засвідчувати його особливе ставлення до певних політичних сил, партій чи блоків, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків; не має права утворювати політичні партії, блоки та бути їх членом,

брати участь у страйках та акціях громадської непокори. Крім того, поліцейському забороняється брати участь у передвиборній агітації.

Взаємодія з населенням на засадах партнерства.

Для реалізації засад партнерства, поліція повинна бути організована таким чином, щоб пробудити у місцевого населення прагнення розділити зусилля в протидії та боротьбі зі злочинністю, тому поліція встановлює відносини на вказаних засадах. Населення повинно бути впевнено в поліції та може покласти на неї в будь-який момент, так і поліція в свою чергу взаємодіє та співпрацює з населенням в тих випадках, коли вона не в стані вирішити ту задачу на момент нагальної потреби її вирішення. Цей зв'язок повинен бути двостороннім.

Формування та розвиток партнерських стосунків між поліцією та громадою. Найважливішою ідеологією цієї моделі є сервісне обслуговування населення поліцією та необхідність підвищення ступені участі місцевого населення в укріпленні безпеки, суспільного порядку, а також вирішення проблем злочинності в місцях мешкання.

Ідеологія community policing передбачає встановлення рівноправних партнерських відносин між поліцією та населенням на основі довіри, чуйності, узгодженості своїх дій, доступності, постійного консультування з громадою та підзвітності перед нею.

Принцип безперервного та цілодобового виконання своїх завдань, спрямовує діяльність поліції на вжиття комплексу передбачених для них повноважень для постійної і системної роботи по попередженню і розкриттю злочинів, охорони суспільства і громадян від будь-яких протиправних посягань.

Протидія злочинності несумісна з переривами чи зупинками діяльності поліції, яка будучи наділеною правом і владою, не повинна упустити шанс для попередження злочину і захисту тим самим прав і свобод людини, для закріплення слідів злочину, що потребує невідкладності дій, для встановлення істини.

Систему Національної поліції складають⁷:

- 1) *центральний орган управління* Національною поліцією (закон);
- 2) міжтериторіальні органи Національної поліції (структура НП України);
- 3) *територіальні органи* Національної поліції (закон).

До складу апарату центрального органу управління Національної поліції входять організаційно поєднані між собою структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника Національної поліції, а також виконання покладених на Національну поліцію завдань.

У складі Національної поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) поліція охорони;

---

7 <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/10:46>, 06.10.2020

- 4) спеціальна поліція;
- 5) поліція особливого призначення;

Центральний орган управління Національної поліції

Структуру центрального органу управління Національної поліції затверджує керівник Національної поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Штатний розпис (штат) Національної поліції затверджує керівник Національної поліції.

Міжтериторіальні органи Національної поліції:

1. Департамент патрульної поліції.
2. Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції);
3. Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції).
4. Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції).
5. Департамент боротьби з наркозлочинністю (у складі кримінальної поліції)
6. Департамент поліції охорони як міжрегіональний територіальний орган.

Територіальні органи Національної поліції

Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

Територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. У свою чергу, штатний розпис (штат) та кошторис територіальних органів поліції затверджує керівник поліції.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Поліцейський – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і йому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейський має службове посвідчення та жетон з індивідуальним особистим номером. Зразки та порядок видання службових посвідчень та особистих номерних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України.

У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом.

Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

Стаття 18 передбачає основні обов'язки поліцейського.

Поліцейський зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національної поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати права і свободи людини;

4) надавати невідкладну, зокрема медичну, допомогу особам, які постраждали від правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їх життя та здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити заходів для попередження і припинення правопорушень, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, визначення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події і повідомити про це найближчий орган Національної поліції.

Звертаючись до людини, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з власних рук.

Керівник та заступники керівника Національної поліції

Безпосереднє керівництво поліцією здійснює керівник поліції, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України.

Керівник поліції має першого заступника та заступників.

Перший заступник та заступники керівника поліції призначаються на посаду та звільняються з

посади Міністром внутрішніх справ України за поданням керівника поліції.

Керівником та заступниками керівника поліції може бути призначена особа, яка:

- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
- 2) має вищу повну юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи в галузі права не менш як сім років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менш як п'ять років.

Основні повноваження керівника Національної поліції України

Керівник Національної поліції:

1) очолює Національну поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, забезпечує виконання покладених на неї завдань;

2) у межах компетенції організовує та контролює виконання в Національній поліції Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ з питань, що належать до сфери діяльності Національної поліції;

3) вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення громадської безпеки та публічного порядку, охорони й захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг;

4) представляє у визначеному порядку Національну поліцію у відносинах з іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, іншими організаціями в Україні та за її межами;

5) звітує перед Міністром внутрішніх справ про виконання покладених на Національну поліцію завдань і повноважень;

6) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

7) підписує накази Національної поліції;

8) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів національної поліції;

9) у межах повноважень дає обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками Національної поліції доручення;

10) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату національної поліції;

11) приймає на службу та звільняє зі служби, призначає та звільняє з посад поліцейських відповідно до положень цього Закону;

12) призначає на посади та звільняє з посад у порядку, визначеному законом на іншими нормативно-правовими актами про державну службу, державних службовців апарату центрального органу управління Національної поліції;

13) приймає на роботу та звільняє з роботи в порядку, визначеному законодавством про працю, працівників центрального органу управління Національної поліції;

14) приймає у визначеному порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських;

15) приймає у визначеному законодавством про державну службу порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців апарату центрального органу управління Національної поліції;

16) приймає у визначеному трудовим законодавством порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Національної поліції;

17) у визначеному порядку вносить подання про представлення поліцейських, державних службовців апарату центрального органу управління Національної поліції та працівників Національної поліції до відзначення державними нагородами України;

18) присвоює спеціальні звання поліції відповідно до цього Закону;

19) присвоює ранги державних службовців відповідно до законодавства про державну службу;

20) вносить Міністру внутрішніх справ пропозиції про утворення територіальних органів Національної поліції, які є юридичними особами публічного права, у межах граничної чисельності поліцейських, державних службовців та працівників Національної поліції і коштів, визначених на її утримання, а також щодо їх ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України;

21) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, заклади та установи, затверджує їхні положення (статути), у визначеному порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, здійснює інші повноваження з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Національної поліції;

22) забезпечує дотримання визначеного Міністром внутрішніх справ порядку обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ і Національною поліцією;

23) приймає у визначеному порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національна поліція;

24) виконує повноваження керівника державної служби в органі відповідно до законодавства про державну службу та здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів України.

Основні повноваження Національної поліції України.

Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчинення правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, уживає в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) уживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) уживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і громадській безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження в справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про накладення адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) уживає заходів із забезпечення публічного порядку та громадської безпеки на вулицях, площах, парках, скверах, стадіонах, вокзалах, аеропортах, морських та річкових портах, інших громадських місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) уживає всіх можливих заходів з надання невідкладної, зокрема медичної, допомоги особам, які постраждали від кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їх життя та здоров'я;

15) уживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, уживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання, та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки в спеціально визначеній зоні радіаційного забруднення;

24) сприяє забезпеченню відповідно до закону режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні,

здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду. Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій;

28) забезпечує інформування Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти, у тому числі осіб, зниклих безвісти за

особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. _

Слід відмітити, що керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
- 2) має вищу повну юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Види поліцейських заходів

Превентивні поліцейські заходи:

Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути:

- законним;
- необхідним;
- пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його

застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Крім цього, в межах своєї компетенції поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує «поліцейські превентивні заходи» та «заходи примусу», визначені Законом України «Про Національну поліцію».

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження

Висновки з першого питання

1. Національна поліція - це орган виконавчої влади, що призначений для:

- захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства;
- для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки.

2. В межах своєї компетенції керівництво діяльністю поліції здійснюють **Президент України** безпосередньо або через Міністра внутрішніх справ, керівники територіальних органів Міністерства внутрішніх справ і керівники підрозділів поліції.

3. **Відповідно до функцій-задач НП України її структуру складають:**

- 1) *центральний орган управління* Національною поліцією (закон);
- 2) міжтериторіальні органи Національної поліції (структура НП України);
- 3) *територіальні органи* Національної поліції (закон).

2. КРИМІНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ: ФУНКЦІЇ – ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА.

Кримінальна поліція, це структурний елемент Національної поліції,

який забезпечує:

- **протидію злочинності;**
- захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань (карний розшук, кіберполіція, Департамент боротьби з наркозлочинністю, Департамент захисту економіки тощо).

Діяльність кримінальної поліції базується на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- дотримання прав і свобод людини;
- Конспірації;
- наступальності та пропорційності заходів суспільній небезпеці кримінальних правопорушень (стандарти ЄСПЛ).

Кримінальна поліція відповідно до покладених завдань виконує функції:

- з реалізації державної політики та стратегії запобігання злочинності з використанням гласних та негласних сил, засобів та оперативно-розшукових заходів;
- забезпечення державних програм на пріоритетних напрямках протидії злочинності;
- моніторингу оперативної обстановки та вжиття заходів спрямованих на нейтралізацію негативних тенденцій, що сприяють її погіршенню та є підґрунтям формування причин та умов вчинення злочинів;
- взаємодії з оперативними підрозділами інших правоохоронних органів з метою протидії організаційній та транснаціональній злочинності та нейтралізації загроз національній безпеці України;
- координації діяльності оперативних підрозділів у протидії загально кримінальній злочинності;
- державного, міжнародного та міждержавного розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках передбачених національним законодавством та міжнародними угодами;
- удосконалення правового регулювання у сфері протидії злочинності;
- інформаційно – аналітичного та методичного забезпечення структурних підрозділів кримінальної поліції за основними напрямками їх діяльності;
- впровадження інноваційних технологій з виявлення та припинення злочинної діяльності на ґрунті сучасних досягнень науки і техніки;
- сприяння представникам компетентних органів зарубіжних держав щодо здійснення оперативно – розшукових та інших заходів у сфері протидії злочинності.

Кримінальна поліція та її структурні підрозділи є суб'єктом оперативно – розшукової діяльності та має право:

I. У межах оперативно – розшукової діяльності:

1) одержувати відповідно до порядку встановленого чинним законодавством від органів виконавчої влади, підприємств та установ без залежності від виду власності, громадських організацій відомостей, необхідних для виконання завдань протидії злочинності та забезпечення Національної безпеки;

2) залучати для розробки фундаментальних та прикладних проблем протидії злочинності, вищі навчальні заклади, науково дослідні та експертні установи і окремих вчених;

3) здійснювати співробітництво з відповідними структурами інших держав у сфері протидії злочинності та інших питаннях віднесених до компетенції кримінальної міліції;

4) здійснювати у межах своєї компетенції та в порядку, передбаченому чинним Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» та Конституцією України, у межах провадження оперативно-розшукових справ поліцейські, гласні і негласні оперативно-розшукові заходи, у тому числі з обмеженням прав і свобод людини;

5) співробітничати на оплатній або безоплатній основі з особами, що погодилися при дотриманні конфіденційності сприяти у протидії злочинності суб'єктам оперативно-розшукової діяльності;

6) у встановленому законом України «Про оперативно – розшукову діяльність», Кримінальним процесуальним кодексом України порядку вимагати, ознайомлюватися, вивчати, вилучати з дозволу слідчого судді документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ і організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів із залишенням копій таких документів і їх переліку особам, у яких вони були взяті, та забезпеченням їх збереження і повернення у встановленому порядку, виготовляти копії з таких документів;

7) проводити операції з метою захоплення злочинців, припинення злочинів;

8) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, , а також збирати відомості про протиправну діяльність підозрюваних або осіб, щодо яких проводиться перевірка;

9) негласно виявляти та фіксувати сліди підготовки та вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати оперативну інформацію, у тому числі шляхом проникнення оперативного працівника в приміщення, транспортні засоби, на земельні ділянки;

10) отримувати від юридичних та фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, які готуються або вчинені, та загрозу безпеці суспільства і держави;

11) мати негласних штатних і позаштатних працівників;

12) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи для забезпечення оперативно-розшукової діяльності;

13) здійснювати моніторинг та на його підставі інформаційно-аналітичне прогнозування оперативної обстановки та криміногенної ситуації;

14) здійснювати легендовану оренду житла або іншого володіння фізичних і юридичних осіб під час оперативно-розшукової діяльності на підставі договору або усної домовленості;

15) створювати на конспіративній основі підприємства, організації, використовувати документи, які зашифровують особу чи відомчу належність працівників, приміщень і транспортних засобів оперативних підрозділів, а також особи громадян, що співробітничать з ними з дотриманням вимог конфіденційності;

16) для забезпечення вирішення завдань ОРД застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про поліцію, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб.

У межах кримінального провадження, кримінальна поліція має право:

- здійснювати слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, прокурора;

- відповідно до чинного КПК України, під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник підрозділу кримінальної міліції користується повноваженнями слідчого.

Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

На рівні Апарату національної поліції до складу кримінальної поліції входять:

1. Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції).
2. Департамент стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції).
3. Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (у складі кримінальної поліції).
4. Департамент протидії наркозлочинності (у складі кримінальної поліції).
5. Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції).
6. Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції).
7. Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції).
8. Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції).
9. Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами (у складі кримінальної поліції).

10. Управління кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції).

На рівні територіальних органів поліції до складу кримінальної поліції входять:

- управління (відділ, сектори) карного розшуку (у складі кримінальної поліції)
- управління (відділ, сектори) стратегічних розслідувань (у складі кримінальної поліції)
- управління (відділ, сектори) боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (у складі кримінальної поліції)
- управління (відділ, сектори) протидії наркозлочинності (у складі кримінальної поліції)
- управління (відділ, сектори) оперативної служби (у складі кримінальної поліції)
- управління оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції)
- відділ (сектор) кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції)

Департамент карного розшуку є структурним підрозділом апарату Національної поліції (у складі кримінальної поліції), який відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, захисту прав і свобод людини та громадянина, власності, інтересів суспільства та держави від злочинних та кримінально протиправних посягань, виявлення кримінальних правопорушень, у тому числі з організованими групами і злочинними організаціями (далі - ОГ і ЗО).

Правова основа діяльності Департаменту карного розшуку:

1. Конституція України.
2. Кримінальний кодексом України.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України.
4. Закони України «Про Національну поліцію», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про боротьбу з тероризмом».
5. Інші закони України.
6. Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність Національної поліції України.
7. Міжнародні договори України, згода на обов'язкове виконання яких надана Верховною Радою України,
8. «Положення про Департамент карного розшуку Національної поліції України».

Як будь який структурний елемент правоохоронної системи, свою діяльність Департамент карного розшуку національної поліції України здійснює на принципах:

- верховенства прав;
- дотримання прав і свобод людини;
- законності;

- гуманізму;
- поваги до особи;
- конспірації;
- поєднання гласних і негласних засад в оперативно-розшуковій діяльності та дотримання режиму секретності.

Основні завдання Департаменту кримінального розшуку:

1. У межах повноважень - формування та реалізація державної політики у сфері боротьби зі злочинністю.
2. Виявлення і розкриття злочинів, у тому числі на транспорті, розшук осіб, які їх учинили, документування протиправної діяльності учасників та членів ОГ і ЗО.

Функції Департаменту кримінального розшуку:

- організація і координація діяльності підрозділів кримінального розшуку;
- захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань;
- аналіз, у межах компетенції, ефективності заходів, ужитих ГУМВС, УМВС щодо попередження, виявлення і розкриття злочинів, припинення діяльності стійких суспільно небезпечних ОГ і ЗО, які впливають на криміногенну ситуацію в регіонах і в державі, викриття злочинної діяльності їх лідерів та кримінальних авторитетів;
- розкриття серійних, резонансних злочинів і вбивств "на замовлення", учинених стосовно народних депутатів України, державних службовців I - IV категорій, протидія злочинності на транспорті, а саме злочинним посяганнями на вантажі, запобіганні їм, захисті особистої

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ — міжрегіональний територіальний орган у складі кримінальної поліції **Національної поліції України**, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та здійснює оперативно-розшукову діяльність. Департамент створено у відповідності до Постанови **Кабінету Міністрів України** від 9 жовтня 2019 року № 867 «Про утворення територіального органу Національної поліції»

Завданнями Департаменту стратегічних розслідувань національної поліції України, є:

- виявлення, припинення і попередження незаконної діяльності суспільно небезпечних організованих груп (далі — ОГ) і злочинних організацій (далі — ЗО), у тому числі в органах державної влади та місцевого самоврядування, які впливають на криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах;
- протидія корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», вжиття заходів з метою

виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та їх припинення відповідно до законодавства України;

- здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- організація та здійснення відповідно до законодавства України заходів захисту працівників ДСР, інших органів та підрозділів Національної поліції України, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб.

Як будь який структурний елемент правоохоронної системи, свою діяльність Департамент стратегічних розслідувань національної поліції України здійснює на принципах:

- верховенства прав;
- дотримання прав і свобод людини;
- законності;
- превентивності — запобігання злочинам, шляхом проведення аналізу:

- криміногенної ситуації на предмет діяльності організованих груп;
- економічних процесів на предмет впливу злочинних спільнот;
- інноваційності — запровадження сучасних технологій та аналітичних інструментів;

- рішучості — здатність йти на ризики для подолання викликів та реалізації поставлених завдань;

- оперативності — документування злочинів, що готуються, миттєве реагування на виявлені факти та обставини;

- унікальності — використання ексклюзивних методів та сучасних світових стандартів для ідентифікації представників злочинного світу, зокрема «кримінальних авторитетів» та «зłodіїв в законі».

Правова основа діяльності Департаменту стратегічних розслідувань:

1. Конституція України.
2. Кримінальний кодексом України.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України.
4. Закони України «Про Національну поліцію», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про боротьбу з тероризмом».

5. Інші закони України.

6. Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність Національної поліції України.

7. Міжнародні договори України, згода на обов'язкове виконання яких надана Верховною Радою України,

8. «Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України»: Наказ МВС України № 1077 від 23.10.2019

року затверджено «Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України».

Кіберполіція (Департамент кіберполіції Національної поліції України) — міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної поліції та, відповідно до законодавства України, забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність.

Спеціалізується на попередженні, виявленні, припиненні та розкритті кримінальних правопорушень, механізмів підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних та комп'ютерних інтернет-мереж і систем.

Основними функціями кіберполіції є:

1. Реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності;
2. Завчасне інформування населення про появу новітніх кіберзлочинів;
3. Впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози та кіберзлочини;
4. Реагування на запити закордонних партнерів, що надходять каналами Національної цілодобової мережі контактних пунктів;
5. Участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо застосування комп'ютерних технологій у протидії злочинності;
6. Участь у міжнародних операціях та співпраця в режимі реального часу;
7. Протидія кіберзлочинам здійснюється у сферах, де використовуються платіжні системи.

Головним завданням кіберполіції є забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю.

Функції центрального та регіональних офісів кіберполіції:

- 1) визначення, розроблення та забезпечення реалізації комплексу організаційних і практичних заходів, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням, які віднесені до компетенції центрального та регіональних офісів;
- 2) у межах своїх повноважень, відповідно до законів, що становлять правову основу діяльності Національної поліції, вживання необхідних оперативно-розшукових заходів щодо викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції кіберполіції;

3) здійснення попередження правопорушень у сфері високих технологій, а також інформування населення стосовно новітніх видів кіберзлочинів;

4) організація та контроль діяльності регіональних офісів кіберполіції щодо виконання вимог національного законодавства і нормативних актів Національної поліції та МВС з питань розслідування кримінальних правопорушень, а також дотримання вимог дисципліни та законності, режиму секретності;

5) створення та розробка організаційно-методичних рекомендацій для підвищення професійного рівня та поінформованості діяльності підрозділів Національної поліції та населення;

6) забезпечення спільно з приватним сектором створення автоматизованих інформаційних систем та масивів даних для потреб оперативного реагування та розслідування кримінальних правопорушень;

7) організація виконання доручень прокуратури та слідчих органів щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, які належать до компетенції кримінальної поліції;

8) здійснення контролю у межах компетенції та відповідно до законодавства за виконанням відповідних доручень кіберполіцією, координація їх діяльності в цій сфері;

9) здійснення поточного і перспективного планування роботи кіберполіції та проведення комплексних і цільових оперативно-профілактичних заходів на території держави чи окремих регіонів, у тому числі за участю правоохоронних органів інших країн;

10) розроблення проектів нових законодавчих та інших нормативних актів, а також надання пропозицій щодо вдосконалення існуючої законодавчої бази у сфері протидії кіберзлочинам;

11) впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про криміногенні процеси та стан боротьби з кримінальними правопорушеннями за пріоритетними напрямками діяльності кіберполіції на загальнодержавному та регіональному рівнях, оцінка результатів за окремими показниками оперативно-службової діяльності кіберполіції;

12) адміністрування програмно-технічних комплексів, аналіз та систематизація даних про кримінальні правопорушення, учинені у сфері та з використанням високих технологій, що надходять від громадян каналами call-центрів, електронними листами та терміналами зворотнього зв'язку;

13) обробка запитів та оперативної інформації від закордонних правоохоронних органів, що надходить каналами Національної цілодобової мережі контактних пунктів з реагування на кіберзлочини;

14) у рамках міжнародної співпраці та на виконання міжнародно-правових доручень здійснення належного, висококваліфікованого надання допомоги закордонним колегам за визначеними напрямками роботи, у тому числі в рамках функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при провадженні кримінальних правопорушень, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними, переслідуванні осіб, які

підозрюються або обвинувачуються в їх учиненні, а також збирання доказів в електронній формі;

15) забезпечення функціонування локальних експертних лабораторій та мобільних груп швидкого реагування, призначених для залучення до місць вчинення кримінальних правопорушень, з метою зняття даних з носіїв інформації.

Висновки з другого питання

Кримінальна поліція є складовою Національної поліції України. До її складу входять оперативні, оперативно – технічні та розвідувальні підрозділи, які мають право здійснювати оперативно – розшукову діяльність.

Кримінальну поліцію очолює начальник. Завдання та функції означених підрозділів визначаються положеннями про них, що затверджуються начальником Національної поліції України, а також чинним оперативно-розшуковим та кримінально – процесуальним законодавством.

ЧАСТИНА 2

3. ПАТРУЛЬНА ПОЛІЦІЯ: ФУНКЦІЇ – ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА.

Патрульна поліція є структурною складовою Національної поліції, яка виконує функції з підтримання правопорядку і забезпечення безпеки на вулицях міст і на дорогах, а також профілактику злочинів шляхом механізованого або пішого патрулювання. У її складі діють піші, автомобільні та мотопатрулі, а також кінний патруль для пакових зон, і річковий патруль.

Департамент патрульної поліції — міжрегіональний територіальний орган **Національної поліції України**, який складається зі структурних підрозділів апарату Департаменту патрульної поліції і його територіальних (відокремлених) підрозділів.

Департамент патрульної поліції та його підрозділи мають забезпечувати:

- публічну безпеку й порядок;
- охороняти права й свободи людини;
- інтереси суспільства й держави;
- протидіяти злочинності, в рамках закону надавати допомогу особам, які такої допомоги потребують.

Завдання патрульної поліції:

-
- забезпечення публічного порядку та безпеки, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

  - запобігання, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень;
  - забезпечення безпеки дорожнього руху, організація контролю за додержанням законів, інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху, а також удосконалення регулювання дорожнього руху з метою забезпечення його безпеки;

– надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Відповідно до покладених завдань патрульної поліції здійснює:

– цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку та громадської безпеки;

– контроль за дотриманням правил дорожнього руху з метою забезпечення його безпеки та регулювання дорожнього руху;

– перше реагування на повідомлення про правопорушення, а також своєчасне реагування з метою надання допомоги громадянам на повідомлення про вчинення правопорушень;

– надання невідкладної допомоги;

– надання невідкладної допомоги потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб;

– самостійне виявлення правопорушень під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством, звертає увагу на правопорушення з метою їх запобігання, припинення, документування і притягнення до відповідальності;

– припинення виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення, застосовуючи для цього передбачені законодавством права і повноваження:

– розгляд у випадках та в спосіб, передбачені законодавством, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує заходи адміністративного впливу до правопорушників;

– затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів органів внутрішніх справ.

– охорону місця події, тобто вживає заходів щодо охорони та збереження місця події в первинному, незміненому стані до прибуття уповноважених осіб, зокрема слідчих оперативних груп

– співпрацю з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ.

– спілкування і співпрацю із суспільством:

– виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС.

– інші функції, спрямовані на реалізацію своїх завдань.

Для виконання поставлених завдань поліцейських патрульної поліції мають права:

– вимагати від всіх осіб дотримання публічної порядку та безпеки, прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; вимагати припинення вчинення правопорушень;

– вимагати пред'явлення документів, що посвідчують особу, та (або) документів, що підтверджують відповідне право особи;

– зупиняти транспортні засоби у передбачених законом випадках;

- здійснювати в установленому законодавством порядку особистий огляд, огляд речей і документів, транспортного засобу і вантажу, а також проникати до житла чи іншого володіння особи;
- вилучати в осіб предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки;
- оглядати та вилучати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, у встановлених законом випадках;
- застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених законодавством;
- при здійсненні патрулювання на транспортному засобі включати спеціальні світлові, звукові сигнали, а також, у випадках службової необхідності, відступати від правил дорожнього руху;
- тимчасово обмежити або заборонити доступ особам до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічного порядку та громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей, охорони місця події, проведення слідчих дій;
- обмежувати або забороняти у визначених законом випадках рух і перебування транспортних засобів і громадян на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг;
- використовувати технічні засоби та технічні прилади (в тому числі, відеокамери і відеореєстратори) для виявлення і фіксації правопорушень, спілкування з громадянами;
- затримувати осіб за передбачених законом підстав і в спосіб, та здійснювати їх доставлення до підрозділів Національної поліції;
- затримувати та організовувати доставлення транспортних засобів для тимчасового зберігання;
- поліцейські патрульні поліції мають інші права, передбачені законодавством.

Обов'язки працівників патрульної служби

При виконанні службових обов'язків працівник патрульної служби зобов'язаний:

- 1) поважати і не порушувати права та свободи людини і громадянина;
- 2) обмежувати права і свободи людини лише в спосіб та у випадках, що встановлені законом;
- 3) звертаючись до людини, привітатися, прикласти праву руку до головного убору, назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, при цьому не випускати його з рук;
- 4) під час спілкування з особою чітко дотримуватися норм службової етики; 10
- 5) попередити водіїв транспортних засобів про небезпеку, що виникла на шляху їх руху, та вжити заходів для їх усунення;

б) у разі отримання інформації про можливе вчинення правопорушення негайно інформувати безпосереднього керівника, чергового та/або службу моніторингу і вжити всіх передбачених законом заходів для його запобігання;

7) надавати допомогу особам, які постраждали від правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їх життя та здоров'я;

8) під час проведення ремонтно-будівельних та інших видів робіт на вулицях і дорогах забезпечувати оптимізацію дорожнього руху і контролювати дотримання правил безпеки дорожнього руху;

9) за можливості надати допомогу водію в разі несправності його транспортного засобу;

10) виконувати інші обов'язки відповідно до законодавства, в тому числі нормативно-правових актів МВС.

Превентивні поліцейські заходи:

1) перевірка документів особи;

2) опитування особи;

3) поверхнева перевірка і огляд;

4) зупинення транспортного засобу;

5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;

6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;

7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;

8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;

9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;

10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;

11) поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Підстави використання превентивних поліцейських заходів працівниками патрульної поліції:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи

перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ.

Патрульна поліція є невід'ємною складовою національної поліції яка виконує важливі функції запобігання кримінальним та іншим правопорушення пануванню доброчесності в Україні та нормалізації обстановки в криміногенних місцях.

За роки створення новітньої моделі патрульної поліції її формування здійснювалося за наступними напрямками:

1. Професійна організація діяльності патрульної поліції.

2. Удосконалення нормативно-правової основи діяльності Національної поліції України.

3. Якісний відбір і навчання кадрів для патрульної служби Національної поліції України.

4. ПОЛІЦІЯ ОХОРОНИ: ФУНКЦІЇ – ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА.

Поліція охорони — єдина в Україні охоронна структура, працівники якої мають визначені Законом права та повноваження на озброєну охорону та застосування владних функцій щодо правопорушників.

Після створення Національної поліції, юридичні та фізичні особи, котрі користувалися послугами **Державної служби охорони** перейшли під захист поліції охорони.

Поліція охорони знаходиться у складі Національної поліції.

Кабінет Міністрів України своєю постановою № 834 від 13 жовтня 2015 створив як територіальні органи Національної поліції Департамент поліції охорони як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції;

Відділ поліції охорони об'єктів стратегічного значення, а також управління поліції охорони в областях, Києві, Автономній Республіці Крим та Севастополі, Криворізький міський відділ Управління поліції охорони в Дніпропетровській області, Маріупольський міжрайонний відділ Управління поліції охорони в Донецькій області, а також Управління поліції охорони з фізичної безпеки в Києві.^[5]

Для охорони фізичних осіб, вантажів і цінностей, власності фізичних та юридичних осіб в структурі Поліції охорони діють **підрозділи з фізичної безпеки**.

Персонал поліції охорони - поліцейські та працівники поліції охорони (основні виконавці), які безпосередньо задіяні для виконання заходів охорони за укладеними договорами;

У складі поліції охорони утворюються:

1) підрозділи поліції та/або воєнізованої охорони з охорони об'єктів і публічної безпеки - для забезпечення охорони особливо важливих об'єктів та об'єктів (майна) різних форм власності (організації пропускнуго та внутрішньо об'єктового режимів), публічної безпеки і порядку, контролю за несенням служби персоналом охорони;

2) підрозділи з фізичної безпеки - для забезпечення особистої безпеки фізичних осіб, охорони вантажів під час їх перевезення, інкасації валютних цінностей;

3) підрозділи реагування - для забезпечення оперативного реагування на тривожні сповіщення технічних засобів охорони (систем відстеження рухомих об'єктів) з об'єктів (приміщень), підключених до пунктів (головних пунктів) централізованого спостереження поліції охорони (далі - (Г)ПЦС), чи інші повідомлення.

Поліція охорони під час здійснення охоронної діяльності виконує завдання з:

1) охорони об'єктів (майна) усіх форм власності шляхом контролю за станом майнової безпеки об'єкта охорони, використання пунктів централізованого спостереження та оперативного реагування нарядів поліції охорони на повідомлення про спрацювання технічних засобів охорони чи інші повідомлення про правопорушення;

2) охорони валютних та інших цінностей, вантажів під час їх перевезення транспортними засобами, інкасації;

3) охорони фізичних осіб шляхом запобігання загрозам особистій безпеці фізичної особи, яка охороняється;

4) інші повноваження відповідно до законодавства України та нормативно-правових актів МВС.

Під час несення служби персонал поліції охорони зобов'язаний:

– діяти, у тому числі попереджати, виявляти та припиняти кримінальні або адміністративні правопорушення на об'єктах (маршрутах) охорони (патрулювання), лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені **Конституцією** та законами України;

– забезпечувати особисту безпеку фізичних осіб, охорону об'єктів (майна) відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС, розпорядчих документів НПУ, а також організаційно-розпорядчих документів з питань заходів охорони

– вимагати від громадян дотримання пропускнуго режиму на об'єктах охорони, здійснювати поверхневу перевірку та огляд особи, майна, транспортного засобу під час виходу (виїзду) на об'єкт охорони;

– у разі виявлення порушень, що створюють загрозу громадянам і публічній (громадській) безпеці, або умов, що сприяють крадіжці майна, вживати заходів щодо ліквідації зазначених умов та припинення виявлених порушень;

– у разі отримання інформації під час несення служби про вчинене правопорушення або таке, що готується, чи інші події:

негайно прибувати до місця та встановлювати обставини події, з'ясувати відомості про заявника, підозрюваних і потерпілих осіб, та іншу інформацію, що має значення для розкриття злочину;

за отриманими прикметами вживати заходів щодо затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, про зміну оперативної обстановки на місці події негайно доповідати відповідальному або черговому УПО (ПП УПО, за відсутності - (Г)ПЦС), оперативному черговому ГУНП (ВП або СРПП ВП ГУНП) для надання допомоги та направлення на місце події СОГ;

до прибуття СОГ забезпечувати охорону місця події, недоторканість обстановки, збереження слідів та речових доказів;

- інформувати рапортом безпосереднього керівника;

СПЕЦІАЛЬНА ПОЛІЦІЯ: ФУНКЦІЇ – ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА.

це поліція, підрозділи якої відповідатимуть за обслуговування залізничного, авіаційного, автомобільного, морського та річкового транспорту, дорожнього господарства та зв'язку (Міністерства інфраструктури України) а також за охорону об'єктів особливого, народногосподарського значення, стратегічного й військового призначення (мости, вокзали, порти) тощо.

Із зазначеного визначення, на наш погляд, до спеціальної поліції має бути віднесено також й транспортну поліцію.

Основними завданнями транспортної міліції має бути боротьба зі злочинністю; охорона громадського порядку на транспорті; охорона вантажів та виконання інших завдань, що належать до її компетенції.

До складу транспортної поліції належать: кримінальна поліція: підрозділ карного розшуку, боротьби зі злочинними посяганнями на вантажі, економічної безпеки, експертно-криміналістичні, а також інші підрозділи та установи, необхідні для здійснення оперативно-розшукової діяльності; поліція громадської безпеки: чергові частини, підрозділи патрульної служби та служби спецконтролю авіапасажирів в аеропортах, інші підрозділи, необхідні для здійснення діяльності транспортної поліції.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Поліція охорони є структурною складовою Національної поліції України. Поліція охорони виконує завдання запобігання, виявлення та припинення кримінальних або адміністративних правопорушень на об'єктах (маршрутах) охорони (патрулювання), забезпечення особистої безпеки фізичних осіб, охорони об'єктів (майна) відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС, розпорядчих документів НПУ, а також організаційно-розпорядчих документів з питань заходів охорони.

5. ПОЛІЦІЯ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЇ – ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про національну поліцію» до структури національної поліції входить поліція особливого призначення.

Завданнями поліції особливо призначення є:

- запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів;
- забезпечення безпеки взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорона адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;
- участь в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до **Закону України «Про боротьбу з тероризмом»**.

Відповідно до чинного законодавства та відомчих нормативних актів на поліцію особливо призначення покладені наступні функції (повноваження):

- 1) вживати заходи самостійно або відповідно до визначених функцій разом з іншими структурними підрозділами ГУНП та територіальними (відокремленими) підрозділами НПУ, Національною гвардією України, у процесі своєї діяльності взаємодіють з органами правопорядку та іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування відповідно до **Закону «Про національну поліцію»** та інших нормативно-правових актів;
- 2) вживають заходи для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях та під час проведення масових заходів;
- 3) забезпечувати безпеку взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорону адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;
- 4) відповідно до законодавства України та у межах своєї компетенції брати участь у боротьбі з тероризмом, забезпечують ефективне використання сил і засобів під час проведення антитерористичних операцій;
- 5) уживати заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення адміністративного, кримінального правопорушення;

б) доставляти у випадках і порядку, визначених законодавством, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

7) забезпечувати публічну безпеку і порядок у місцях тимчасового перебування посадових осіб, щодо яких здійснюється державна охорона, та на прилеглий до них території;

8) у межах повноважень, передбачених законодавством України, організувати та здійснювати заходи щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків;

9) брати участь у забезпеченні відповідно до законодавства правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

10) здійснювати інші повноваження відповідно до законодавства.

*З метою забезпечення виконання завдань та функцій, покладених на Підрозділи поліції особливого призначення застосовують поліцейські превентивні заходи та заходи примусу у випадках та в порядку, визначених **Законом України «Про Національну поліцію»***

Як будь який структурний елемент правоохоронної системи, діяльність поліції особливого призначення ґрунтується на принципах:

- верховенства прав;
- дотримання прав і свобод людини;
- законності;
- відкритості та прозорості;
- політичної нейтральності;
- взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

Правова основа діяльності підрозділів поліції особливого призначення:

1. **Конституція України.**
2. **Кримінальний кодексом України.**
3. **Кримінальний процесуальний кодекс України.**
4. **Закони України «Про Національну поліцію», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про боротьбу з тероризмом».**

5. **Інші закони України.**

6. **Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність Національної поліції України.**

7. **Положення про підрозділи поліції особливого призначення.**

Підпорядкування підрозділів поліції особливого призначення:

– безпосередньо підпорядковуються керівнику ГУНП або особі, яка виконує його обов'язки;

– методичне забезпечення діяльності Підрозділів здійснює Департамент превентивної діяльності Національної поліції України.

На рівні апарату Національної поліції - Департамент «Корпусу

оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення).

На рівні територіальних органів Національної поліції - управління «Корпусу оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення)

Підрозділи поліції особливого призначення під час виконання покладених на них завдань та функцій у межах компетенції взаємодіють з органами і підрозділами поліції, Національною гвардією України, органами правопорядку, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку та державного кордону і населенням відповідно до законодавства України.

ВИСНОВКИ З ШОСТОГО ПИТАННЯ

1. Поліція особливого призначення є структурною складовою Національної поліції та виконує завдання:

- запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів;
- забезпечення безпеки взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорона адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України;
- участь в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до **Закону України «Про боротьбу з тероризмом»**.

2. Поліція особливого призначення має права та обов'язки, пов'язані з проходженням служби в поліції, що визначені законодавством України, посадовими (функціональними) обов'язками та організаційно-розпорядчими актами Національної поліції України.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

1. Національна поліція України – є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

2. Систему поліції складають: центральний орган управління поліцією і територіальні органи поліції.

3. У складі поліції функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення. У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення.

4. Основними завданнями Національної поліції є:

1) реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

2) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах;

3) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Контрольні питання

1. Формування та функціонування органів Національної поліції України
2. Взаємодія органів Національної поліції України з іншими суб'єктами правоохоронної системи
3. Принципи діяльності Національної поліції України
4. Функція кримінальної поліції.
5. Структура кримінальної поліції України
6. Основні завдання патрульної поліції.
7. Принципи діяльності патрульної поліції України.
8. Основні повноваження поліції охорони України
9. Основні завдання поліції особливо призначення.
10. Поліцейські превентивні заходи.

ТЕМА 7. ОРГАНИ ДІЗНАННЯ ТА ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Вступ

Частина 1

1. Органи дізнання: функції, завдання, компетенція.
2. Система, структура та принципи діяльності.
3. Керівник органу дізнання та його повноваження. Дізнавач та його повноваження.

Частина 2

1. Поняття та завдання досудового розслідування
2. Система і структура органів розслідування.
3. Завдання та компетенція органів досудового слідства.

Висновок

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. (зі змінами та доповненнями).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. *Голос України*. 2012. 19 травня (№№ 90–91) (із змінами та доповненнями,).
3. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. *Голос України*. 2016. № 7. № 1798-VIII ВІД 21.12.2016, ВВР, 2017, № 7-8, ст.50 № 2475-VIII ВІД 03.07.2018, *Відомості Верховної Ради*, 2018, № 36, ст.272 № 2720-VIII ВІД 16.05.2019, ВВР, 2019, № 22, ст.84

№ 263-ІХ ВІД 31.10.2019.

4. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: НАКАЗ МВС України 20.05.2020 № 405

5. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 06 квітня 2016 року № 139.

6. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ ГПУ, МВС, СБУ, Мін'юсту, Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

7. Положення про слідчі підрозділи національної поліції України: Наказ МВС України *справ* № 403 ВІД 20.05.2020. URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/Z0918-17#TEXT.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#text) 18:30. 14.10.2020

8. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>

9. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.

10. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

Додаткова

1. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с. ПідготовлеСудові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько

2. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Составлено Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОБСЕ, 2006. 64 с., с. 16 – 17

3. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Составлено Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОБСЕ, 2006. 64 с., с. 16 – 17

4. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

5. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т

ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с.
URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

6. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с.
URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

7. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

8. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

9. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Склади окремих кримінальних правопорушень відповідно умов особливого та воєнного періодів, бойових дій. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; «Факт», 2022. – 64 с. ISBN 978-966-637-989-7

10. Шинкаренко І. Р. Кримінальне право. Особлива частина: склади окремих видів кримінальних правопорушень : навчальний-наочний посібник: структурно-логічні схеми / І. Р. Шинкаренко, Г. О. Спіцина, І. І. Шинкаренко, А. А. Стародубцев. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 374 с. ISBN 978-617-7947-49-2

11. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О., Шинкаренко І. І., Перепелиця С. І. Правові та організаційні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій : навчальний посібник / За заг. ред. проф. Шинкаренка І. Р. Харків: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 344 с. ISBN 978-617-8072-58-2

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.
3. Верховний Суд. URL : <HTTP://WWW.SCOURT.GOV.UA/>.
4. Академія правових наук України
WWW.APRNU.KHARKIV.ORG ЗАКОНОПРОЕКТИ УКРАЇНИ (сайт ВРУ)
WWW.ZAKON.GOV.UA
5. Конституційний Суд України. URL : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.

6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : [HTTP://SC.GOV.UA/](http://SC.GOV.UA/).
7. ГАЗЕТА "УРЯДОВИЙ КУР'ЄР" WWW.UKCC.COM.UA
8. ГАЗЕТА "ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА" WWW.PRAXTIX.COM
9. Міністерство внутрішніх справ України. URL : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Міністерства Юстиції України WWW.GDO.KIEV.UA
11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbu.gov.ua/>.
12. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : [HTTP://KOROLENKO.KHARKOV.COM/](http://KOROLENKO.KHARKOV.COM/).
13. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка WWW.LAWSCHOOL.LVIV.UA
14. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій WWW.ARIU.BERDYANSK.NET
15. Юридичний факультет Київського національного економічного університету WWW.UF-KNEU.KIEV.UA
16. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ WWW.NAIAU.KIEV.UA
17. Освітній портал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна WWW.OSVITA.ORG.UA
18. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського WWW.NBUV.GOV.UA
19. Національна Парламентська бібліотека України WWW.NPLU.KIEV.UA
20. Бібліотека ім. Лесі Українки WWW.LUCL.LUCL.KIEV.UA
21. Бібліотека Верховної Ради України WWW.RADA.KIEV.UA/LIBRARY
22. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка WWW.KOROLENKO.KHARKOV.COM

Текст лекції

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо:

- місце органів дізнання у системі протидії злочинності;
- функцій – задач органів дізнання;
- правового статусу керівника органу дізнання та його повноваження.
- місця органів досудового розслідування у правоохоронній системі;
- функцій, завдань та компетенції органів досудового розслідування.
- система та структура слідчих підрозділів.

ВСТУП

Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням ефективності діяльності правоохоронних

органів зокрема їх слідчих підрозділів та органів дізнання. Саме в діяльності органів дізнання та досудового розслідування найяскравіше відображається існуючий стан протидії злочинності та реальний стан захищеності прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб від злочинних та інших протиправних посягань.

Більше того, підрозділи дізнання слідчі підрозділи в системі органів досудового розслідування є низовою ланкою правоохоронних органів у протидії злочинності, а тому несуть основне навантаження з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Ефективність діяльності підрозділів дізнання та досудового розслідування в системі правоохоронних органів залежить від багатьох факторів – правових, матеріально-технічних, соціальних тощо. Не останнє місце серед факторів стабільності та ефективності діяльності слідчих підрозділів займає організаційний. Проблема організації діяльності слідчих підрозділів та підрозділів дізнання правоохоронних органів займає важливе місце в комплексі питань управління правоохоронною діяльністю.

ЧАСТИНА 1

1. ОРГАНИ ДІЗНАННЯ: ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНЦІЯ.

З 1.07.2020 запровадження окрема форма досудового розслідування - дізнання.

Кримінальний процесуальний кодекс визначає дізнання *як форму досудового розслідування*, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків;

Відповідно до змін у чинному кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві здійснена трансформація органів, у сфері досудового розслідування.

У новітній редакції ст. 38 Кримінального Процесуального кодексу України констатовано, що дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- г) органів Державного бюро розслідувань;
- г) Національного антикорупційного бюро України⁹.

Були внесені відповідні зміни до відомчих нормативних актів:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;

---

⁹ Кримінальний Процесуальний Кодекс України {Стаття 38 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1698-VII від 14.10.2014, № 901-VIII від 23.12.2015, № 1798-VIII від 21.12.2016, № 187-IX від 04.10.2019; в редакції Закону № 2617-VIII від 22.11.2018

в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

г) органів Державного бюро розслідувань;

г) Національного антикорупційного бюро України.

Які запровадили у структуру вказаних правоохоронних органів підрозділи дізнання.

Підрозділи дізнання здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності відповідних правоохоронних органів у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

Дізнання здійснюють також працівники інших підрозділів правоохоронних органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

На підрозділи дізнання покладаються завдання:

– захист особи, суспільства та держави від кримінальних проступків;

– охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

– забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України;

– забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними проступками;

– виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, і вжиття заходів щодо їх усунення.

Підрозділи дізнання відповідно до покладених на них завдань виконують такі функції:

– усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального проступку, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують їх покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень;

– аналіз практики досудового розслідування кримінальних проступків, організації і результатів діяльності дізнавачів, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів дізнання;

– вжиття заходів з підвищення якості дізнання і дотримання його строків;

– вивчення, узагальнення позитивного досвіду дізнання, упровадження його в практику підрозділів дізнання, розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних проступків;

– організація взаємодії підрозділів дізнання з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність,

підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

- вивчення практики застосування дізнавачами норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України;
- забезпечення підбору, розстановки і виховання кадрів для підрозділів дізнання, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності;
- організація відповідно до законодавства України розгляду і вирішення звернень громадян, які надходять у зв'язку з проведенням дізнання.

На підрозділи дізнання можуть бути покладені й інші функції, передбачені законодавством України.

Висновки до першого питання.

1. Підрозділи дізнання – це окремі структурні підрозділи, що здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності відповідних правоохоронних органів у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

2. Основною функцією підрозділів дізнання є усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального проступку, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують їх покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень;

2. СИСТЕМА ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ: правова основа та принципи діяльності.

Підрозділи дізнання є структурними підрозділами:

1. Центрального органу управління:

а) органів Національної поліції;

б) органів безпеки;

в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

г) органів Державного бюро розслідувань;

г) Національного антикорупційного бюро України¹⁰.

г) Національного антикорупційного бюро України.

2. Територіальних органів в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві, територіальних (відокремлених) та міжрегіональних підрозділів.

---

¹⁰ Кримінальний Процесуальний Кодекс України {Стаття 38 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1698-VII від 14.10.2014, № 901-VIII від 23.12.2015, № 1798-VIII від 21.12.2016, № 187-IX від 04.10.2019; в редакції Закону № 2617-VIII від 22.11.2018

У зв'язку з тим, що найбільше навантаження несуть підрозділи дізнання Національної поліції більш детально вивчимо їх структуру. Підрозділами дізнання України є:

Управління дізнання Національної поліції України (далі - Управління дізнання);

відділи (сектори) дізнання ГУНП;

відділи (сектори) дізнання територіальних (відокремлених) підрозділів поліції (далі - відділи (сектори) дізнання територіальних підрозділів поліції).

Працівники поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, підпорядковуються з питань здійснення дізнання начальникові підрозділу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання - керівникові органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції.

Правову основу діяльності підрозділів дізнання складають:

1. Конституція України,
2. Кримінальний кодекс України,
3. Кримінальний процесуальний кодекс України,
4. Закони України: «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Податковий кодекс України» «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне антикорупційне бюро України», ; Інші закони України.

5. Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність Національної поліції України.

6. Міжнародні договори України, згода на обов'язкове виконання яких надана **Верховною Радою України**,

7. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України.

8. Акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти з питань організації досудового розслідування.

Принципи дізнання визначаються кримінально-процесуальним законодавством. Основними з них є:

Зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться:

- 1) верховенство права;
- 2) законність;
- 3) рівність перед законом;
- 4) повага до людської гідності;
- 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність;
- 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи;
- 7) таємниця спілкування;
- 8) невтручання у приватне життя;
- 9) недоторканність права власності;
- 10) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини;

- 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
- 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення;
- 13) забезпечення права на захист;
- 14) безпосередність дослідження показань, речей і документів;
- 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності;
- 18) публічність;
- 19) диспозитивність;
- 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами;
- 21) розумність строків;
- 22) мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

Принцип верховенства права означає, що у правовій державі має панувати закон, а не інтереси осіб, у руках яких у певний момент перебуває влада; функції держави полягають у регулюванні відносин між усіма суб'єктами права на основі закону. Орган дізнання, суд не повинен так тлумачити закон, щоб він несправедливо обмежував права і свободи особи.

Однією з гарантій здійснення цього принципу є чітке, зрозуміле і прозоре закріплення правил і процедур здійснення кримінального провадження. Порушення процесуальної форми тягне за собою негативні наслідки для осіб, які ведуть процес і дає можливість застосування відповідних санкцій відновлюваного характеру.

Принцип законності - у загальному формулюванні - можна визначити як вимогу точного і неухильного дотримання законів органами дізнання, а також всіма учасниками кримінального провадження за фактом вчинення кримінального проступку.

Принцип законності знаходить своє відображення в єдиному і обов'язковому порядку провадження по всіх кримінальних провадженнях, що є гарантією від свавілля у діяльності державних органів. Суд, прокурор, органи дізнання не зважаючи на різні компетенції і процесуальне положення, спрямовують свою діяльність на здійснення в кінцевому підсумку завдань кримінального судочинства, в тому числі і на забезпечення правильного застосування закону.

Принцип рівності перед законом.

У національному законодавстві є низка положень, що стосуються рівності усіх учасників процесу. Перш за все це передбачено частинами 1, 2 ст. 24 Конституції України, відповідно до яких: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Крім того, ч. 2 ст. 21 Конституції України закріплює засаду невідчужуваності та непопорушності прав і свобод людини, відповідно до якої не допускається не

тільки відчуження прав і свобод, якими людина володіє, а й обмеження їх змісту, створення перешкод для їх реалізації тощо. У ч.3 ст.129 Основного закону держави проголошується, що рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом є однією із основних засад судочинства.

На рівні міжнародного права відзначається, що всі люди народжуються вільними й є рівними за своєю гідністю та правами (ст. 1 Загальної декларації прав людини). Вони наділені розумом і совістю та повинні діяти один щодо одного в дусі братерства. Кожна людина має всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища (ст. 2).

Принцип поваги до людської гідності. Полягає в тому, що:

1. Під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи.

2. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

3. Кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження.

Принцип забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Означає, що під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, інакше як на підставах та в порядку, передбачених КПК.

Кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою.

Про затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, а також про її місце перебування має бути негайно повідомлено її близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи в порядку, передбаченому КПК.

Кожен, хто понад строк, передбачений КПК, тримається під вартою або позбавлений свободи в інший спосіб, повинен бути негайно звільнений. Затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, здійснене за відсутності підстав або з порушенням порядку, передбаченого законом, тягне за собою відповідальність, установлену законом (ст. 12 КПК).

Принцип недоторканність житла чи іншого володіння особи. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених Кримінальним процесуальним Кодексом України. Стаття 30 Конституції України допускає у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливість іншого, встановленого законом, порядку проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку. Виходячи з цих положень Конституції України ч. 3 ст. 233 КПК України дозволяє у вказаних випадках проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді.

Принцип таємниці спілкування. Є формою втілення у кримінально-процесуальне законодавство положень статей 31 Конституції України, а також узгоджується із ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка передбачає:

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його життя або таємниці його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Таким чином, право особи на таємницю спілкування тісно зв'язане з правом на невтручання у особисте і сімейне життя. Але не обмежується тільки цим, бо поширюється і на сферу службових, ділових та інших суспільних відносин.

Принцип невтручання у приватне життя. ст. 15 КПК). В ст. 32 Конституції України закріплено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Відповідно до рішення Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 року, інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень.

Така інформація про особу є конфіденційною. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Як відзначається у названому рішенні «неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і

динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо.

Право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб».

Збирання, використання, поширення інформації про приватне життя можливе тільки за згодою особи.

Принцип недоторканності права власності. Стаття 41 Конституції України передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Зміст даної засади полягає в тому, що:

1. Позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК.

2. На підставах та в порядку, передбаченому КПК, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення (ст. 16, 167-169 КПК).

Суть засади проявляється у гарантуванні державою неможливості втручання з її боку або з боку осіб у здійсненні власником своїх повноважень, перешкоджанні перспективі протиправного позбавлення власника його майна, недопустимості дій, які суперечать інтересам власника.

Разом з тим, законом передбачена і можливість позбавлення чи обмеження права власності під час кримінального провадження, але за умови:

1. прийняття рішення тільки судом;
2. мотивованості такого рішення;
3. ухвалення рішення за процедурою, яка передбачена КПК.

Засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини. Знайшовши своє втілення в Конституції України (ст. 62), вона має найважливіше значення для захисту прав і законних інтересів осіб, що беруть участь у кримінальному процесі, впливає на законотворчий процес.

У ч. 1 ст. 62 Конституції України сформульована презумпція невинуватості, відповідно до якої особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Відповідно до ст.17 КПК юридичний зміст цієї засади полягає у тому що:

- ніхто не зобов'язаний доводити свою винуватість у вчиненні кримінального провадження або меншу винуватість, або наявність обставин, що виключають кримінальну відповідальність особи;

- обов'язок доведення винуватості особи покладено на слідчого, прокурора, а у справах приватного обвинувачення – на потерпілого;
- заборонено перекладати обов'язок доведення на обвинуваченого, домагатися його показань шляхом насильства, погроз та інших незаконних заходів;
- обвинувачення не може ґрунтуватися на засадах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях;
- усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь;
- факт притягнення особи до участі у кримінальному провадженні як підозрюваної, обвинуваченої, обрання щодо неї запобіжного заходу не повинні розцінюватися як доказ її винуватості;
- до остаточного вирішення кримінального провадження й офіційного визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення з нею не можна поводитися як з винною, а також публічно, в засобах масової інформації та в будь-яких офіційних документах стверджувати, що ця особа є злочинцем.

Названі положення не тільки позначаються на правовому статусі особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні кримінального правопорушення, але і є гарантіями від безпідставного і необґрунтованого обвинувачення.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Підрозділи дізнання є структурними підрозділами правоохоронних органів на центральних, територіальних та міжтериторіальних рівнях, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, підпорядковуються з питань здійснення дізнання начальникові підрозділу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання - керівникові органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції.

Перевірку стану та результатів діяльності підрозділів дізнання здійснюють в установленому порядку працівники підрозділів дізнання вищого рівня.

Підрозділи дізнання здійснюють свою діяльність на підґрунті керівних засад кримінального провадження

3. ДІЗНАВАЧ ТА ЙОГО ПОВНОВАЖЕННЯ. КЕРІВНИК ОРГАНУ ДІЗНАННЯ ТА ЙОГО ПОВНОВАЖЕННЯ.

Відповідно до п. 4-1 ст. 3 КПК України дізнавач - службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків;

Дізнавачі підрозділів дізнання зобов'язані вживати всіх передбачених законодавством заходів для забезпечення ефективності досудового розслідування кримінальних проступків.

На підрозділи дізнання можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України.

Дізнавач - службова особа підрозділу дізнання правоохоронного органу або уповноважена особа іншого підрозділу поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Про уповноваження працівника поліції іншого підрозділу здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків Головою центрального органу виконавчої влади, начальниками територіальних і між територіальних органів, або особами, які виконують їх обов'язки, видається наказ. Засвідчена в установленому порядку копія наказу про уповноваження працівника поліції здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків надсилається до органу прокуратури відповідного рівня для внесення адміністраторами ЄРДР відповідних відомостей про реєстратора до довідника організаційної структури ЄРДР і надання працівнику поліції, уповноваженому здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, доступу до ЄРДР.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків дізнавач самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли закон передбачає прийняття (ухвалення) рішення слідчого судді, суду чи згоду прокурора, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень.

Дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого. Дізнавач несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання.

Дізнавач уповноважений:

1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
2) проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених цим Кодексом;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених цим Кодексом, відповідним оперативним підрозділам;

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

б) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених **статтею 284** цього Кодексу;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

Дізнавач зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі.

Дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог Кримінального процесуального Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

Під час здійснення дізнання дізнавач зобов'язаний:

– дотримуватися вимог Конституції України, КПК України та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інших нормативно-правових актів з питань досудового розслідування;

– забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних проступків у межах строків установлених КПК України;

– виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

– забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

– не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті під час розслідування кримінальних проступків;

– не вчиняти будь-яких дій, які можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

– у разі наявності підстав, передбачених статтею 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному статтею 80 КПК України.

Відповідно до Стаття 39¹ Керівник органу дізнання організовує дізнання. У межах вирішення цього завдання керівник органу дізнання уповноважений:

1) визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання;

2) відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

3) ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

5) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

В залежності від рівня підрозділів дізнання їх керівники мають повноваження.

Начальники підрозділів дізнання територіальних органів:

- виконують повноваження керівника органу дізнання, визначеного кримінальним процесуальним законодавством;

- є відповідальними за організацію роботи в підрозділі дізнання, стан досудового розслідування кримінальних проступків;

- виконання інших завдань підпорядкованих підрозділів дізнання.

Начальник Управління дізнання:

- здійснює організаційне і методичне забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України з розкриття та розслідування кримінальних проступків;

- організовує в установленому порядку заслуховування керівників відділів (секторів) дізнання ГУНП з питань службової діяльності підрозділів дізнання відділів (секторів) ГУНП та територіальних підрозділів поліції, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні; за наявності підстав ініціює в установленому порядку питання про проведення службового розслідування, уживає інших заходів щодо усунення порушень вимог законодавства;

- ознайомлюється з матеріалами дізнання, дає в них дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

- організовує в установленому порядку вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків;

- організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів і звернень, що надійшли до Управління дізнання, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування.

Начальник відділу (сектору) дізнання ГУНП:

- організовує здійснення підрозділом дізнання ГУНП досудового розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України;

- надає практичну і методичну допомогу підрозділам дізнання територіальних підрозділів поліції в організації їх діяльності, здійснює перевірку їх роботи; розробляє та вживає заходів з підвищення ефективності роботи дізнавачів, усуває наявні недоліки;

- організовує заслуховування керівників підрозділів дізнання територіальних підрозділів поліції з питань службової діяльності підрозділів дізнання, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами ГУНП у запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні; за наявності підстав ініціює в установленому порядку питання щодо проведення службового розслідування; уживає інших заходів щодо усунення порушень дізнавачами вимог законодавства;

– викликає в установленому порядку до відділу (сектору) дізнання ГУНП для заслуховування стану досудового розслідування кримінальних проступків працівників дізнання територіальних підрозділів поліції;

– ознайомлюється з матеріалами дізнання, дає в кримінальних провадженнях письмові вказівки дізнавачам, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

– відсторонює дізнавача від проведення дізнання, призначає іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК України, або порушує клопотання перед органами прокуратури відповідного рівня про передачу кримінального провадження до іншого підрозділу дізнання;

– організовує та забезпечує взаємодію дізнавачів підрозділів дізнання з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

– аналізує діяльність підрозділів дізнання ГУНП і територіальних підрозділів поліції, здійснює розроблення та вжиття заходів, спрямованих на вдосконалення організації досудового розслідування кримінальних проступків, підвищення якості дізнання та скорочення його строків, забезпечення законності під час здійснення дізнання, відшкодування збитків, завданих кримінальними проступками;

– забезпечує достовірність звітності та облік даних про характер, обсяг і результати роботи підрозділів дізнання ГУНП і територіальних підрозділів поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків у межах територіальної юрисдикції ГУНП;

– організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів і звернень, що надійшли до відділу (сектору) дізнання ГУНП, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

Начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції:

– керує діяльністю відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, додержання дізнавачами вимог законодавства України;

– організовує та забезпечує постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й реагування на її зміни;

– забезпечує в межах компетенції взаємодію відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та підрозділів оперативно-технічних заходів ГУНП щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених частиною другою статті 264 та статтею 268 КПК України, оперативними підрозділами ГУНП та міжрегіональними територіальними

органами поліції; забезпечує ефективне використання дізнавачами оперативної інформації під час досудового розслідування кримінальних проступків, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду;

- організовує та забезпечує взаємодію дізнавачів з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

- заслуховує на оперативних нарадах звіти з питань розслідування кримінальних проступків працівників відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та інших працівників поліції, уповноважених на здійснення дізнання, уживає заходів щодо усунення недоліків дізнання;

- устанавлює спеціалізацію дізнавачів у розслідуванні кримінальних проступків окремих категорій;

- у разі встановлення в розпочатому дізнавачем кримінальному провадженні ознак злочину, негайно повідомляє про це керівника органу досудового розслідування відповідного територіального підрозділу поліції з метою вирішення в установленому законодавством порядку питання про визначення підслідності злочину, а в разі встановлення, що кримінальний проступок учинив неповнолітній,- визначає дізнавача, спеціально уповноваженого на здійснення дізнання щодо неповнолітніх;

- розглядає заяви і повідомлення про кримінальні проступки, що надходять до територіального підрозділу поліції, а також інші матеріали про кримінальні проступки, виявлені працівниками поліції, і забезпечує невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення дізнавачами відповідних відомостей про кримінальні проступки до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування;

- забезпечує чергування дізнавачів у складі слідчо-оперативних груп для їх виїзду на місце події за заявами і повідомленнями про кримінальні проступки;

- вивчає кримінальні провадження і надає дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, контролює їх виконання;

- здійснює контроль за своєчасністю та повнотою внесення дізнавачами відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію кримінальних проступків матеріалам кримінального провадження; достовірністю даних про результати розслідування у кримінальних провадженнях та про їх рух, об'єктивністю відображення відомостей в ЄРДР і звітах про результати роботи органів досудового розслідування; своєчасністю здачі до архіву підрозділів інформаційно-

аналітичного забезпечення закритих кримінальних проваджень;

- заслуховує дідзнавачів, інших працівників поліції, уповноважених на проведення дідзнання, з питань досудового розслідування кримінальних проступків;

- запобігає фактам утручання в процесуальну діяльність дідзнавачів осіб, що не мають на те законних повноважень, уживає заходи щодо припинення утручання в процесуальну діяльність дідзнавачів;

- забезпечує контроль за своєчасним повідомленням районним (міським) військовим комісаріатам про призовників і військовослужбовців, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального проступку, у порядку і строки, визначені пунктом 61 Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 грудня 2016 року № 921;

- щокварталу організовує перевірки стану та умов зберігання вилучених у кримінальному провадженні речових доказів і документів та забезпечує контроль за правильністю ведення документів по їх прийому, обліку, передачі;

- забезпечує достовірність звітності та обліку даних про характер, обсяг і результати роботи відділу (сектору) дідзнання територіального підрозділу поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, у межах юрисдикції територіального підрозділу поліції, у складі якого діє підрозділ дідзнання;

- розглядає документи, які надійшли від органів прокуратури та суду, з питань здійснення дідзнання;

- організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів та звернень, що надійшли у зв'язку з проведенням дідзнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

Службові особи органів та підрозділів (Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України), крім безпосередніх керівників підрозділів дідзнання, а в разі відсутності підрозділу дідзнання - керівників органів досудового розслідування, які діють у межах повноважень, визначених КПК України, не можуть мати доступу до матеріалів кримінальних проваджень, витребувати їх у дідзнавача для перевірки стану розслідування кримінального проступку, вивчення і надання вказівок, визначення кваліфікації кримінального проступку чи будь-яким іншим способом утручатися в процесуальну діяльність дідзнавача.

Утручання в процесуальну діяльність дідзнавача осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

Рішення слідчого судді, суду, письмові доручення і вказівки прокурора, письмові вказівки керівника підрозділу дідзнання, а в разі відсутності підрозділу дідзнання - ***керівника органу досудового розслідування, що не***

суперечать рішенням та вказівкам прокурора, надані в межах їх компетенції і в установленій законодавством формі, є обов'язковими для виконання дізнавачем.

Дізнавач має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених частиною другою статті 264 та статтею 268 КПК України. Доручення дізнавача щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання.

Працівники правоохоронних органів зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

До таких підрозділів відносяться оперативні підрозділи та їх персонал (Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури).

Під час виконання доручень дізнавача співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Начальники підрозділів дізнання територіальних органів:

- виконують повноваження керівника органу дізнання, визначеного кримінальним процесуальним законодавством;
- є відповідальними за організацію роботи в підрозділі дізнання, стан досудового розслідування кримінальних проступків;
- виконання інших завдань підпорядкованих підрозділів дізнання.

Дізнавач - службова особа підрозділу дізнання правоохоронного органу або уповноважена особа іншого підрозділу поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог Кримінального процесуального Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній

діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

1. Правову основу діяльності органів дізнання Конституція України, Кримінальний та Кримінальнопроцесуальний кодекси України, інші закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, постанови та інші рішення Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вказівки Генерального прокурора України з питань досудового слідства, нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України. Центральне місце в механізмі правового регулювання діяльності підрозділів дізнання посідають закони та інші законодавчі акти. Головним законодавчим актом, який регулює діяльність слідчих підрозділів, безперечно є Кримінальний процесуальний кодекс України. На органи дізнання системи Національної поліції України покладаються як організаційні, так і процесуальні завдання. Організаційна структура підрозділів дізнання безпосередньо пов'язана із їх функціональною структурою.

ТЕМА 7. ОРГАНИ ДІЗНАННЯ ТА ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Частина 2

1. Поняття та завдання досудового розслідування
2. Система і структура органів розслідування.
3. Завдання та компетенція органів досудового слідства.

Висновок

Рекомендована література:

Основна

11. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. (зі змінами та доповненнями).

12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. *Голос України*. 2012. 19 травня (№№ 90–91) (із змінами та доповненнями, № 2581-VIII від 02.10.2018, *Відомості Верховної Ради*, 2018, № 46, ст.371(зі змінами та доповненнями). Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. *Голос України*. 2016. № 7. № 1798-VIII від 21.12.2016, ВВР, 2017, № 7-8, ст.50 № 2475-VIII від 03.07.2018, *Відомості Верховної Ради*, 2018, № 36, ст.272 № 2720-VIII від 16.05.2019, ВВР, 2019, № 22, ст.84 № 263-IX від 31.10.2019.

13. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: НАКАЗ МВС

України 20.05.2020 № 405

14. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 06 квітня 2016 року № 139. {Із змінами, внесеними згідно з Наказами Генеральної прокуратури **№ 147 від 22.05.2017 № 16 від 31.01.2019**}

15. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ ГПУ, МВС, СБУ, Мін'юсту, Державної прикордонної служби, Міністерства фінансів України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

16. Положення про слідчі підрозділи національної поліції України: Наказ МВС України *справ* № **403** від **20.05.2020**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>. 18:30. 14.10.2020

17. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред. І. Є. Марочкина. Харків: Право, 2013. 448 с.

18. Організація судових та правоохоронних органів: нормативні акти / упоряд. А. В. Лапкін. Харків: Право, 2012. 390 с.

19. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.

20. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.

21. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2016 123 с.

22. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.

23. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

Додаткова

1. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 352с.

2. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. К.: МАУП, 2004. 272 с.

3. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / Юзікова Н. С. вид. четверте, перероб. і допов. К.: Істина, 2006. 320 с.

4. Судові та правоохоронні органи України: підручник / В. Т. Нор, Н. П. Анікіна, Н. Р. Бобечко ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. К. : Ін Юре, 2010. 240 с.

5. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Составлено Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОБСЕ, 2006. 64 с., с. 16 – 17

6. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

7. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

8. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

9. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

10. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

11. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Склади окремих кримінальних правопорушень відповідно умов особливого та воєнного періодів, бойових дій. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; «Факт», 2022. – 64 с. ISBN 978-966-637-989-7

12. Шинкаренко І. Р. Кримінальне право. Особлива частина: склади окремих видів кримінальних правопорушень : навчальний-наочний посібник: структурно-логічні схеми / І. Р. Шинкаренко, Г. О. Спіцина, І. І. Шинкаренко, А. А. Стародубцев. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 374 с. ISBN 978-617-7947-49-2

13. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О., Шинкаренко І. І., Перепелиця С. І. Правові та організаційні засади проведення негласних слідчих(розшукових) дій : навчальний посібник / За заг. ред. проф. Шинкаренка І. Р. Харків: Національний аерокосмічний університет імені

М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 344 с. ISBN 978-617-8072-58-2

Інформаційні ресурси в Інтернеті

23. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.
24. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.
25. Верховний Суд. URL : <http://www.scourt.gov.ua/>.
26. Академія правових наук України
www.aprnu.kharkiv.org Законопроекти України (сайт ВРУ)
www.zakon.gov.ua
27. Конституційний Суд України. URL :
<http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
28. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : <http://sc.gov.ua/>.
29. Газета "Урядовий кур'єр" www.ukcc.com.ua
30. Газета "Юридична практика" www.practix.com
31. Міністерство внутрішніх справ України. URL :
<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
32. Міністерства Юстиції України www.gdo.kiev.ua
33. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL :
<http://www.nbu.gov.ua/>.
34. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка.
URL : <http://korolenko.kharkov.com/>.
35. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка www.lawschool.lviv.ua
36. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій www.ariu.berdyansk.net
37. Юридичний факультет Київського національного економічного університету www.uf-kneu.kiev.ua
38. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ www.naiu.kiev.ua
39. Освітній портал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна www.osvita.org.ua
40. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
www.nbu.gov.ua
41. Національна Парламентська бібліотека України
www.nplu.kiev.ua
42. Бібліотека ім. Лесі Українки www.lucl.lucl.kiev.ua
43. Бібліотека Верховної Ради України www.rada.kiev.ua/library
44. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка
www.korolenko.kharkov.com

Текст лекції

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо:

- місце органів дізнання у системі протидії злочинності;
- функцій – задач органів дізнання;
- правового статусу керівника органу дізнання та його

повноваження.

- місця органів досудового розслідування у правоохоронній системі;
- функції, завдань та компетенції органів досудового розслідування.
- система та структура слідчих підрозділів.

- ВСТУП

Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням ефективності діяльності правоохоронних органів зокрема їх слідчих підрозділів та органів дізнання. Саме в діяльності органів дізнання та досудового розслідування найяскравіше відображається існуючий стан протидії злочинності та реальний стан захищеності прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб від злочинних та інших протиправних посягань.

Більше того, підрозділи дізнання слідчі підрозділи в системі органів досудового розслідування є низовою ланкою правоохоронних органів у протидії злочинності, а тому несуть основне навантаження з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Ефективність діяльності підрозділів дізнання та досудового розслідування в системі правоохоронних органів залежить від багатьох факторів – правових, матеріально-технічних, соціальних тощо. Не останнє місце серед факторів стабільності та ефективності діяльності слідчих підрозділів займає організаційний. Проблема організації діяльності слідчих підрозділів та підрозділів дізнання правоохоронних органів займає важливе місце в комплексі питань управління правоохоронною діяльністю.

Частина 2.

I. ОРГАНИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ, ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ.

Досудове розслідування - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Досудове слідство - форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів

Органами досудового розслідування є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державного бюро розслідувань, підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України і є структурними підрозділами означених органів.

Відповідно до основної функції органів досудового розслідування **основними завданнями слідчих підрозділів правоохоронних органів є:**

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;
- 4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;
- 5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення.

Правове забезпечення діяльності підрозділів досудового розслідування забезпечується значною кількістю нормативних актів.

В загальному вигляді усю систему нормативно-правових актів, які регулюють діяльність підрозділів досудового розслідування можна звести у п'ять груп: 1) Конституція України; 2) законодавчі акти України; 3) підзаконні нормативно-правові акти загальної компетенції (Президент, 9 Кабінет Міністрів України); 4) відомчі нормативно-правові акти вищих органів виконавчої влади, що реалізують окремі вектори державної правової політики; 5) міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна.

В правовому регулюванні діяльності підрозділів досудового розслідування важливе місце відіграють норми Конституції України, перш за все ті, які встановлюють принципи діяльності державних органів та їх посадових осіб, права та обов'язки громадян. В Конституції України закріплено положення про те, що її норми є нормами прямої дії, тобто вони мають застосовуватися безпосередньо, незалежно від того, чи внесено зміни до відповідних нормативних актів. Конституцією України значно розширено можливості громадян для захисту своїх прав і свобод від свавілля державних органів та посадових осіб, в разі використання всіх національних засобів правового захисту громадяни можуть звертатися до відповідних міжнародних судових установ чи інших міжнародних організацій. Оскільки норми Конституції України нерідко визначають лише межі правового регулювання в тих або інших сферах суспільних відносин, передбачають початкову регламентацію цих відносин, містять відправні засади для галузей права, завдання наступної правотворчості – детальна регламентація суспільних відносин, встановлення конкретних прав і обов'язків суб'єктів права для більш повного втілення конституційних принципів у практику. Конкретизація конституційних вимог у сфері діяльності підрозділів досудового розслідування міститься в галузевих нормах права: кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного тощо, в яких відображається не лише юридична політика, а й моральні погляди суспільства на досудове слідство.

Центральне місце в механізмі правового регулювання діяльності підрозділів досудового розслідування посідають закони та інші законодавчі акти. Головним законодавчим актом, який регулює діяльність підрозділів досудового розслідування, безперечно є Кримінальний процесуальний кодекс України. Усі рішення про спрямування досудового розслідування і 10 проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій слідчий приймає самостійно, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання згоди прокурора, слідчого судді, суду, та несе повну відповідність за їх виконання. Крім законодавчих норм мають безпосереднє відношення до діяльності слідчого апарату і нормативно-правові акти, прийняті Президентом України, Кабінетом Міністрів України, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування. Важливе значення для слідчого апарату при застосуванні норм матеріального та процесуального права мають роз'яснення, які містяться в постановках Пленуму Верховного Суду України з питань кримінального судочинства. Міжнародно-правові документи, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, а тому якщо вони стосуються питань кримінального судочинства, ці міжнародні акти є складовою правової основи діяльності слідчого апарату. Вступ до Ради Європи та приєднання України до шести європейських конвенцій в галузі кримінального правосуддя створює принципово нові умови організації взаємодії правоохоронних органів України з компетентними інституціями країн-членів Ради Європи в рамках єдиного правового простору. До міжнародно-правових документів, які регулюють діяльність підрозділів досудового розслідування, насамперед, відносяться: «Загальна декларація прав людини» від 4 грудня 1948 р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» від 16 грудня 1966 р., «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» від 16 грудня 1966р., «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17 грудня 1979 р., «Звід принципів захисту усіх осіб, яких піддано затриманню або ув'язненню в будь-якій формі» від 9 грудня 1988р., «Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини» від 4 листопада 1950 р. Діяльність слідчого апарату також визначається і залежить від дотримання вимог окремих наказів Генеральної прокуратури України. Так, підрозділи досудового розслідування дотримуються вимог наказу Генеральної прокуратури України № 69 «Про єдиний реєстр досудових розслідувань» від 17.08.2012 р., додатки до наказу Генеральної прокуратури України № 69 від 17.08.2012 р. На виконання положень кримінально-процесуального законодавства видано окремі накази МВС України, які більш докладно регламентують діяльність слідчого у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, взаємодії з працівниками оперативних підрозділів, зобов'язують їх вживати всі передбачені заходи до встановлення винних і притягнення цих осіб до відповідальності.

Що ж стосується санкціонування відомчої правотворчості, то в ст.3 Закону України «Про Національну поліцію» нормативні акти МВС України прямо названо серед інших актів, які є правовою основою діяльності поліції, а

отже і підрозділів досудового розслідування системи Національної поліції. Звісно, ці акти є підзаконними і повинні відповідати всім нормативним актам, які мають вищу юридичну силу.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

1. Механізм правового забезпечення діяльності підрозділів досудового розслідування охоплює дуже широке коло питань.

2. Правові норми, що діють у даній сфері, можна об'єднати в такі групи:

1) правові норми, які регулюють поведінку людей, визначаються права й обов'язки фізичних осіб, як учасників кримінального процесу;

2) особливу групу правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері діяльності підрозділів досудового розслідування складають норми, що визначають правовий статус слідчих (завдання, функції, повноваження, підслідність, відповідальність, адміністративні процедури їх діяльності тощо).

3. Правову основу діяльності підрозділів досудового розслідування складають Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, інші закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, постанови та інші рішення Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вказівки Генерального прокурора України з питань досудового слідства, нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України.

4. Центральне місце в механізмі правового регулювання діяльності підрозділів досудового розслідування посідають закони та інші законодавчі акти. Головним законодавчим актом, який регулює діяльність підрозділів досудового розслідування, безперечно є Кримінальний процесуальний кодекс України.

II. ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Відповідно до ст. 38 КПК України органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є: 1) слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Слідчі підрозділи Національної поліції України є:

- структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції;

- її територіальних органів - головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві;

- територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі - територіальні (відокремлені) підрозділи поліції).

Означені підрозділи, які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції.

Слідчими підрозділами Національної поліції є:

- 1) Головне слідче управління Національної поліції (далі - ГСУ);
- 2) слідчі управління головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі - слідчі управління);
- 3) слідчі відділи (відділення) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції.

Відповідно до покладених на органи досудового розслідування задач завдань вони виконують такі функції:

1) усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

2) аналіз слідчої практики, організації і результатів діяльності слідчих, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування слідчих підрозділів, забезпечення правопорядку, посилення боротьби зі злочинністю, інформування населення із зазначених питань через засоби масової інформації;

3) розроблення та реалізація заходів щодо дотримання законодавства, зміцнення службової дисципліни, підвищення якості досудового розслідування і скорочення його строків;

4) вивчення, узагальнення позитивного досвіду досудового розслідування, упровадження його на практиці та розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

5) організація взаємодії слідчих підрозділів з Офісом Генерального прокурора, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність;

6) вивчення практики застосування слідчими норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України;

7) забезпечення підбору, розстановки і виховання кадрів для слідчих підрозділів, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності;

8) організація відповідно до **КПК України** та законів України розгляду і вирішення скарг і заяв громадян, які надходять у зв'язку з проведенням досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Як будь яка організаційна структура органи досудового розслідування та їх структурні підрозділи здійснюють свою діяльність на відповідних основних принципах:

- верховенства права;
- законності;
- рівності перед законом і судом;
- поваги до людської гідності;
- забезпечення права на свободу та особисту недоторканність;
- недоторканності житла чи іншого володіння особи; таємниці спілкування;
- невтручання в приватне життя; недоторканності права власності;
- презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
- заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення;
- забезпечення права на захист;
- змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- безпосередності дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності;
- публічності;
- диспозитивності;
- розумності строків досудового розслідування.

Принцип верховенства права означає, що у правовій державі має панувати закон, а не інтереси осіб, у руках яких у певний момент перебуває влада; функції держави полягають у регулюванні відносин між усіма суб'єктами права на основі закону. Орган дізнання, суд не повинен так тлумачити закон, щоб він несправедливо обмежував права і свободи особи.

Однією з гарантій здійснення цього принципу є чітке, зрозуміле і прозоре закріплення правил і процедур здійснення кримінального провадження. Порушення процесуальної форми тягне за собою негативні наслідки для осіб, які ведуть процес і дає можливість застосування відповідних санкцій відновлюваного характеру.

Принцип законності - у загальному формулюванні - можна визначити як вимогу точного і неухильного дотримання законів органами дізнання, а також всіма учасника кримінального провадження за фактом вчинення кримінального проступку.

Принцип законності знаходить своє відображення в єдиному і обов'язковому порядку провадження по всіх кримінальних провадженнях, що є гарантією від свавілля у діяльності державних органів. Суд, прокурор, органи дізнання не зважаючи на різні компетенції і процесуальне положення, спрямовують свою діяльність на здійснення в кінцевому підсумку завдань

кримінального судочинства, в тому числі і на забезпечення правильного застосування закону.

Принцип рівності перед законом.

У національному законодавстві є низка положень, що стосуються рівності усіх учасників процесу. Перш за все це передбачено частинами 1, 2 ст. 24 Конституції України, відповідно до яких: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Крім того, ч. 2 ст. 21 Конституції України закріплює засаду невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини, відповідно до якої не допускається не тільки відчуження прав і свобод, якими людина володіє, а й обмеження їх змісту, створення перешкод для їх реалізації тощо. У ч.3 ст.129 Основного закону держави проголошується, що рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом є однією із основних засад судочинства.

На рівні міжнародного права відзначається, що всі люди народжуються вільними й є рівними за своєю гідністю та правами (ст. 1 Загальної декларації прав людини). Вони наділені розумом і совістю та повинні діяти один щодо одного в дусі братерства. Кожна людина має всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища (ст. 2).

Принцип поваги до людської гідності. Полягає в тому, що:

1. Під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи.

2. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

3. Кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження.

Принцип забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. Означає, що під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, інакше як на підставах та в порядку, передбачених КПК.

Кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо

протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання її не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою.

Про затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, а також про її місце перебування має бути негайно повідомлено її близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи в порядку, передбаченому КПК.

Кожен, хто понад строк, передбачений КПК, тримається під вартою або позбавлений свободи в інший спосіб, повинен бути негайно звільнений. Затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, здійснене за відсутності підстав або з порушенням порядку, передбаченого законом, тягне за собою відповідальність, установлену законом (ст. 12 КПК).

Принцип недоторканність житла чи іншого володіння особи. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених Кримінальним процесуальним Кодексом України. Стаття 30 Конституції України допускає у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливість іншого, встановленого законом, порядку проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку. Виходячи з цих положень Конституції України ч. 3 ст. 233 КПК України дозволяє у вказаних випадках проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді.

Принцип таємниці спілкування. Є формою втілення у кримінально-процесуальне законодавство положень статей 31 Конституції України, а також узгоджується із ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка передбачає:

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його життя або таємниці його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Таким чином, право особи на таємницю спілкування тісно зв'язане з правом на невтручання у особисте і сімейне життя. Але не обмежується тільки цим, бо поширюється і на сферу службових, ділових та інших суспільних відносин.

Принцип невтручання у приватне життя. ст. 15 КПК). В ст. 32 Конституції України закріплено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Відповідно до рішення Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 року, інформацією про особисте та сімейне життя особи є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за

винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень.

Така інформація про особу є конфіденційною. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Як відзначається у названому рішенні «неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо.

Право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб».

Збирання, використання, поширення інформації про приватне життя можливе тільки за згодою особи.

Принцип недоторканності права власності. Стаття 41 Конституції України передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Зміст даної засади полягає в тому, що:

1. Позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК.

2. На підставах та в порядку, передбаченому КПК, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення (ст. 16, 167-169 КПК).

Суть засади проявляється у гарантуванні державою неможливості втручання з її боку або з боку осіб у здійснення власником своїх повноважень, перешкоджанні перспективі протиправного позбавлення власника його майна, недопустимості дій, які суперечать інтересам власника.

Разом з тим, законом передбачена і можливість позбавлення чи обмеження права власності під час кримінального провадження, але за умови:

1. прийняття рішення тільки судом;
2. мотивованості такого рішення;
3. ухвалення рішення за процедурою, яка передбачена КПК.

Засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини. Знайшовши своє втілення в Конституції України (ст. 62), вона має

найважливіше значення для захисту прав і законних інтересів осіб, що беруть участь у кримінальному процесі, впливає на законотворчий процес.

У ч. 1 ст. 62 Конституції України сформульована презумпція невинуватості, відповідно до якої особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Відповідно до ст.17 КПК юридичний зміст цієї засади полягає у тому що:

- ніхто не зобов'язаний доводити свою винуватість у вчиненні кримінального провадження або меншу винуватість, або наявність обставин, що виключають кримінальну відповідальність особи;

- обов'язок доведення винуватості особи покладено на слідчого, прокурора, а у справах приватного обвинувачення – на потерпілого;

- заборонено перекладати обов'язок доведення на обвинуваченого, домагатися його показань шляхом насильства, погроз та інших незаконних заходів;

- обвинувачення не може ґрунтуватися на засадах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях;

- усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь;

- факт притягнення особи до участі у кримінальному провадженні як підозрюваної, обвинуваченої, обрання щодо неї запобіжного заходу не повинні розцінюватися як доказ її винуватості;

- до остаточного вирішення кримінального провадження й офіційного визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення з нею не можна поводитися як з винною, а також публічно, в засобах масової інформації та в будь-яких офіційних документах стверджувати, що ця особа є злочинцем.

Названі положення не тільки позначаються на правовому статусі особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні кримінального правопорушення, але і є гарантіями від безпідставного і необґрунтованого обвинувачення.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

1. Отже, відповідно до ст. 38 КПК України органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є: 1) слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

2. Відповідно до покладених на органи досудового розслідування задач завдань основною їхньою функцією є: усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують його

покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

3. Як будь яка організаційна структура органи досудового розслідування та підрозділи з яких вони складаються здійснюють свою діяльність на відповідних принципах: конституційних, загальних та спеціальних.

ІІІ. ПРАВОВИЙ СТАТУС КЕРІВНИКІВ ТА СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Одним із суб'єктів, які реалізують завдання кримінального судочинства, є слідчий, котрий у своїй професійній діяльності застосовує положення кримінального процесуального законодавства.

Слідчий - службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Повноваженнями слідчого є:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених **статтею 284** КПК;

9) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК.

Правовий статус слідчого:

1. Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

2. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність.

3. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Керівник органу досудового розслідування організовує досудове розслідування. Він уповноважений:

1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою - визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

2) відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

3) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

5) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України;

6) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого;

7) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний:

- виконувати доручення та вказівки прокурора, які даються у письмовій формі;

- невиконання керівником органу досудового розслідування законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК України, тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Організація діяльності слідчого підрозділу складається з трьох основних блоків.

До першого блоку належать такі елементи діяльності, які регламентовані нормами кримінального процесуального закону і визначають порядок кримінального провадження.

Другий блок складають організаційні елементи професійної діяльності слідчого, які регламентовані відомчими нормативно-правовими актами.

Третій блок організаційної діяльності слідчого складають:

- i. технічне оформлення матеріалів кримінального провадження;
- ii. взаємодія слідчих підрозділів під час досудового розслідування; • аналітична робота;
- iii. прогнозування; • планування; • забезпечення слідчої діяльності (правове, інформаційне, кадрове, матеріально-технічне, фінансове);
- iv. координування слідчої діяльності;
- v. контроль та нагляд за її здійсненням.

Повноваження начальника ГСУ Національної поліції:

1) організовує здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції України;

2) у межах компетенції дає обов'язкові для виконання працівниками центрального органу управління поліції та її територіальних органів (підрозділів) доручення;

3) ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування кримінальних правопорушень, дає у них слідчим Національної поліції України письмові вказівки;

4) відповідно до кримінального процесуального законодавства визначає слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а в разі здійснення досудового розслідування слідчою групою визначає старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих Національної поліції України;

5) відповідно до **статті 218** КПК України з метою всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінальних проваджень, розпочатих слідчим підрозділом територіального органу (підрозділу) Національної поліції України, звертається до прокурора відповідного рівня щодо визначення підслідності кримінального правопорушення;

6) у встановленому порядку вносить клопотання слідчих Національної поліції України про продовження Генеральним прокурором чи його заступником строку досудового розслідування понад шість місяців у кримінальних провадженнях, розслідування в яких здійснюється цими слідчими, а також клопотання про надіслання кримінальних проваджень до правоохоронних органів інших країн відповідно до міжнародних договорів України;

7) у випадку відмови керівника регіональної прокуратури або прокурора Офісу Генерального прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій за зверненням слідчого після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед Генеральним прокурором.

Начальник слідчого управління:

1) організовує здійснення підпорядкованими слідчими підрозділами досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції України;

2) у межах компетенції дає обов'язкові для виконання працівниками ГУНП та його територіальних (відокремлених) підрозділів доручення та вказівки з питань, які стосуються досудового розслідування;

3) організовує звітування керівників структурних підрозділів апарату ГУНП, його територіальних (відокремлених) підрозділів з питань службової діяльності підпорядкованих слідчих підрозділів, у тому числі стану взаємодії між слідчими слідчого управління ГУНП, слідчих відділів, відділень та оперативними підрозділами ГУНП, його територіальних (відокремлених) підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень; за наявності підстав приймає рішення про проведення службового розслідування за фактами невиконання службовими особами поліції покладених на них обов'язків, вживає інших заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчими Національної поліції України;

4) ознайомлюється з матеріалами досудового розслідування, яке здійснюється слідчими підпорядкованих слідчих відділів, відділень територіальних (відокремлених) підрозділів Національної поліції України, дає письмові вказівки слідчим, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

5) відповідно до вимог **статті 218** КПК України з метою всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінальних проваджень, розпочатих слідчим відділом, відділенням підпорядкованого ГУНП територіального (відокремленого) підрозділу Національної поліції України, звертається до прокурора відповідного рівня щодо підслідності таких тяжких та особливо тяжких злочинів:

умисні вбивства (замахи на вбивство);

у яких заподіяно матеріальну шкоду в особливо великому розмірі;

які скоєно організованими групами або злочинними організаціями, створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а також передбачені **статтею 262, частинами другою і третьою статті 263¹, статтею 264, частинами другою і третьою статті 265, статтею 266** КК України;

торгівля людьми;

вибухи, пожежі, які учинено загальнонебезпечним способом або якими заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі;

у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку;

у сфері господарської діяльності (передбачені **розділом VII КК України**), якими завдано значної шкоди інтересам держави або істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян,

державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, або у великих чи особливо великих розмірах;

проти довкілля (передбачені **розділом VIII КК України**), вчинені службовою особою, які спричинили тяжкі наслідки, масову загибель об'єктів тваринного/рослинного світу, загибель людей;

проти громадської безпеки (передбачені **розділом IX КК України**) із використанням зброї чи які мали наслідком настання шкоди у великому розмірі, значне забруднення довкілля чи настання інших тяжких наслідків;

проти безпеки виробництва (передбачені **розділом X КК України**), якщо ними спричинено загибель людей або інші тяжкі наслідки;

проти безпеки руху та експлуатації транспорту (передбачені **розділом XI КК України**), поєднані з насильством, небезпечні для життя та здоров'я особи, загальнонебезпечним способом, дорожньо-транспортні пригоди, у яких загинуло дві або постраждало чотири і більше особи, або якими спричинено велику матеріальну шкоду;

проти громадського порядку та моральності (передбачені **розділом XII КК України**) із застосуванням зброї, службовою особою з використанням службового становища, щодо малолітнього;

у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації (передбачені **розділом XIV КК України**) у разі спричинення тяжких наслідків, у тому числі для інтересів держави;

проти правосуддя та авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, журналістів, особою із використанням службового становища, загальнонебезпечним способом, поєднані з насильством, або якими завдано великої шкоди або спричинено інші тяжкі наслідки (крім передбачених **статтями 382 - 384, 389 КК України**);

місця вчинення яких перебувають під юрисдикцією декількох слідчих підрозділів підпорядкованих ГУНП територіальних (відокремлених) підрозділів Національної поліції України, у разі необхідності забезпечення їх найбільш швидкого і повного досудового розслідування;

які скоєно службовими особами підприємств, установ, організацій, органів влади та контролю обласного рівня або службовими особами, які займають керівні посади на районному (міському) рівні;

Слідчий криміналіст:

1) запровадження в слідчу практику наукових рекомендацій щодо організації роботи і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і розповсюдження позитивного досвіду при розслідуванні кримінальних правопорушень;

2) розроблення методики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, у тому числі з урахуванням оперативної обстановки в регіоні;

3) підвищення професійного рівня слідчих щодо розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі тих, у яких осіб, що їх учинили, не встановлено.

Слідчий -працівник організаційно-методичного підрозділу:

До повноважень слідчого-методиста належать:

1) розроблення проектів розпорядчих документів з питань, що стосуються сфери діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України;

2) здійснення контролю за організацією роботи слідчих підрозділів, підготовка письмових рекомендацій щодо вдосконалення форм і методів керівництва підрозділами та з інших питань;

3) надання допомоги і перевірка роботи слідчих підрозділів, здійснення заходів щодо усунення недоліків і підвищення рівня слідчої роботи, контроль за їх виконанням;

4) вивчення передового досвіду і наукових методів розслідування кримінальних правопорушень, унесення пропозицій керівництву слідчих підрозділів про необхідність їх узагальнення, розповсюдження, упровадження;

5) вивчення слідчої практики, організації і результатів роботи слідчих, внесення керівництву слідчих підрозділів пропозицій щодо вдосконалення організації їх діяльності, підвищення ролі слідчих у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Помічник слідчого має право:

1) брати участь в проведенні слідчим слідчих (розшукових) дій;

2) забезпечувати виконання виклику для проведення слідчих (розшукових) дій свідків, потерпілих, підозрюваних, спеціалістів, експертів, цивільних позивачів, цивільних відповідачів та інших учасників кримінального провадження;

3) залучати понятих до участі в проведенні слідчих дій;

4) у встановленому законодавством порядку доставляти запити слідчих в установи, організації, на підприємства на документи та предмети, необхідні для проведення всебічного й неупередженого розслідування в кримінальному провадженні, та доставляти витребувані документи та предмети за місцем призначення;

5) бути присутнім при ознайомленні в установленому **статтею 290** КПК України порядку з матеріалами досудового розслідування підозрюваним, його захисником, законним представником та захисником особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а також потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільним позивачем, його представником та законним представником, цивільним відповідачем, його представником;

6) уносити керівництву слідчого підрозділу пропозиції щодо покращення організації та підвищення ефективності роботи помічників слідчих і слідчого підрозділу в цілому.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

1. Органи досудового розслідування очолюють: в центральному органі управління Національною поліцією - заступник Голови Національної поліції - начальник ГСУ;

у головних управліннях Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі - ГУНП) - заступники начальників ГУНП - начальники слідчих управлінь;

у територіальних (відокремлених) підрозділах поліції - заступники начальників територіальних (відокремлених) підрозділів поліції - начальники слідчих відділів (відділень).

2. Під час досудового розслідування слідчий самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли законом передбачено винесення рішення слідчого судді, суду або згода прокурора чи погодження керівника органу досудового розслідування або якщо рішення про його проведення приймає виключно прокурор, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень.

3. При виконанні своїх службових обов'язків слідчий зобов'язаний:

1) під час досудового розслідування дотримуватися вимог **Конституції України, КПК України** та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених **КПК України** строків;

3) виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

4) забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

5) не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень;

6) не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

7) у разі наявності підстав, передбачених **статтею 77 КПК України**, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному **статтею 80 КПК України**.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ

1. Правову основу діяльності органів досудового розслідування складають Конституція України, Кримінальний та Кримінальнопроцесуальний кодекси України, інші закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, постанови та інші рішення Верховного Суду України, Конституційного Суду України, вказівки Генерального прокурора України з питань досудового слідства, нормативно-правові акти правоохоронних відомств, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України.

2. Центральне місце в механізмі правового регулювання діяльності підрозділів досудового розслідування посідають закони та інші законодавчі акти. Головним законодавчим актом, який регулює діяльність слідчих підрозділів, безперечно є Кримінальний процесуальний кодекс України. На органи досудового розслідування системи Національної поліції України покладаються як організаційні, так і процесуальні завдання. Організаційна структура слідчих підрозділів безпосередньо пов'язана із їх функціональною структурою.

ТЕМА № 8. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

План лекції

1. Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення: завдання, принципи та правова основа діяльності.
2. Служба безпеки України: повноваження, система та структура.
3. Контроль і нагляд за діяльністю Служби безпеки. України.

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України* від 23 липня 1996 року, № 30. Ст.141. (зі змінами та доповненнями).
2. Закон України Про національну безпеку України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст.241(зі змінами та доповненнями).
3. Закон України Про службу безпеки України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 27, ст.382 (зі змінами та доповненнями).
4. Закон України Про контророзвідувальну діяльність. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 12, ст.89). (зі змінами та доповненнями). URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/374-15#TEXT](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#TEXT), 14:30, 14.10.2020.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України": Указ Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016. URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/96/2016#TEXT](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#TEXT). 14:30, 14.10.2020
6. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред. І. Є. Марочкина. Харків: Право, 2013. 448 с.
7. Організація судових та правоохоронних органів: нормативні акти / упоряд. А. В. Лапкін. Харків: Право, 2012. 390 с.
8. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.
9. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В.

Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <HTTPS://ER.DDUVS.IN.UA/BITSTREAM/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>

10. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол. :В..І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянюк та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

Додаткова

1. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» станом на 1 січня 2016 р. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 400 с.

3. Науково-практичний коментар розділів IV «Повноваження поліції» та розділів V «Поліцейські заходи» Закону України «Про національну поліцію» : Науково-практичний коментар / Кол. авт. Х. : Право, 2016. 178 с.

4. Руководство по демократическим основам полицейской деятельности. Составлено Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОБСЕ, 2006. 64 с., с. 16 – 17

5. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

6. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

7. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

8. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

9. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові

та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

10. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Склади окремих кримінальних правопорушень відповідно умов особливого та воєнного періодів, бойових дій. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; «Факт», 2022. – 64 с. ISBN 978-966-637-989-7

11. Шинкаренко І. Р. Кримінальне право. Особлива частина: склади окремих видів кримінальних правопорушень : навчальний-наочний посібник: структурно-логічні схеми / І. Р. Шинкаренко, Г. О. Спіцина, І. І. Шинкаренко, А. А. Стародубцев. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 374 с. ISBN 978-617-7947-49-2

12. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О., Шинкаренко І. І., Перепелиця С. І. Правові та організаційні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій : навчальний посібник / За заг. ред. проф. Шинкаренка І. Р. Харків: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 344 с. ISBN 978-617-8072-58-2

13. Шинкаренко І.Р. Розділ 4.2.1. Впровадження європейських норм та принципів правоохоронної діяльності / І.Р. Шинкаренко/ У книзі Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році: Експертна доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 256 с. С. 108-110

14. Шинкаренко І.Р. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / за заг ред. Т.П. Мінка. – Х.: Право, 2016. 178 с.(1 авт лист- 10% - ст. 23)

15. Hanna Spitsyna, Iryna Petrova, Ihor Shynkarenko Specific aspects of personal culture characteristic of forensic scientist: Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. 660 p.; P. 562-575.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.
3. Верховний Суд. URL : <http://www.scourt.gov.ua/>.
4. Академія правових наук України www.aprnu.kharkiv.org Законопроекти України (сайт ВРУ) www.zakon.gov.ua
5. Конституційний Суд України. URL : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : <http://sc.gov.ua/>.
7. Газета "Урядовий кур'єр" www.ukcc.com.ua
8. Газета "Юридична практика" www.practix.com

9. Міністерство внутрішніх справ України. URL : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Міністерства Юстиції України www.gdo.kiev.ua
11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
12. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://korolenko.kharkov.com/>.
13. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка www.lawschool.lviv.ua
14. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій www.arju.berdyansk.net
15. Юридичний факультет Київського національного економічного університету www.uf-kneu.kiev.ua
16. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ www.naiuu.kiev.ua
17. Освітній портал Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна www.osvita.org.ua
18. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського www.nbuv.gov.ua
19. Національна Парламентська бібліотека України www.nplu.kiev.ua
20. Бібліотека ім. Лесі Українки www.lucl.lucl.kiev.ua
21. Бібліотека Верховної Ради України www.rada.kiev.ua/library
22. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка www.korolenko.kharkov.com

Текст лекції

Перелік ключових термінів та понять теми: «служба безпеки », «національна безпека», «державна безпека», «захист конституційного ладу», «кібербезпека», «орган спеціального призначення з правоохоронними функціями», «права людини».

Мета лекції: надання теоретичних знань щодо: місця Служби безпеки України у системі центральних органів виконавчої влади України: повноваження та структура; основних завдань, функцій, повноважень та структури Служби безпеки України; повноважень, системи, структури окремих структурних підрозділів Служби безпеки України

Вступ

Сьогодні Служба безпеки України (СБУ) є одночасно спецслужбою та правоохоронним органом.

Відповідно до чинного законодавства України на СБУ покладаються компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Отже, полі спрямованість діяльності СБУ потребує відповідної

структури та визначення системи функцій задач як правоохоронного органу та спецслужби. Як правоохоронний орган СБУ повинна здійснювати діяльність спрямовану на вирішення широкого спектру завдань. Означене вимагає ретельне вивчення у межах підготовки юристів означених завдань.

1. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ – ДЕРЖАВНИЙ ОРГАН СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ.

У вступі нами виокремлено основні напрямки діяльності Служби безпеки України. Якщо ми проаналізуємо норми закону України «Про національну безпеку України», можемо визначити, що зміст категорії національна безпека України - *захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.*

Відповідними структурами діяльність яких спрямована на захист національної безпеки є складові сектору безпеки України.

Чинне законодавство визначає *сектор безпеки і оборони, як систему органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України*¹¹.

Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових:

- сили безпеки;
- сили оборони;
- оборонно-промисловий комплекс;
- громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки.

До складу сектору безпеки і оборони входять:

- Міністерство оборони України;
- Збройні Сили України;
- Державна спеціальна служба транспорту;

---

¹¹ Закон України Про національну безпеку України. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241.* {Із змінами, внесеними згідно із Законами **№ 522-IX від**

04.03.2020 № 808-IX від 17.07.2020}.URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. 14:30, 14.10.2020. Ч.1, п.16, ст.1

- Міністерство внутрішніх справ України;
  - Національна гвардія України;
  - Національна поліція України;
  - Державна прикордонна служба України;
  - Державна міграційна служба України;
  - Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
  - Служба безпеки України;
  - Управління державної охорони України;
  - Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;
  - Апарат Ради національної безпеки і оборони України;
  - розвідувальні органи України;
  - центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.
- Сили безпеки:
- правоохоронні та розвідувальні органи;
  - державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями;
  - сили цивільного захисту та інші органи, на які **Конституцією** та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Відповідно до чинного законодавства до органів спеціального призначення з правоохоронними функціями відносять:

1. Служба безпеки України.
2. Державна прикордонна служба України (є правоохоронним органом спеціального призначення).
3. Управління державної охорони України (державним правоохоронним органом спеціального призначення).

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України (ст.1 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-ХІІ (останні зміни було внесено 17.06.2020)).

Враховуючі модернізацію всієї системи держави у тому числі сектору безпеки запропоновано відповідні зміни до чинного законодавства з метою створення більш ефективного механізму забезпечення прав і свобод людини.

Відповідно до ст. 19 Закону України Про національну безпеку України, Службу безпеки визнано, **як державний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянин**. Означена норма імплементована в проект змін до Закону «Про СБУ»3196-1 від 24.03.202).

Відповідно до чинного законодавства, державна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру.

Відповідно до чинного Закону України «Про Службу безпеки України» на Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції наступні завдання:

- захист державного суверенітету;
- конституційного ладу;
- територіальної цілісності;
- економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;
- законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб;
- забезпечення охорони державної таємниці;
- попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Відповідно до Указу Президента України **Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України"** на Службу безпеки України - попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством, а також щодо готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; протидія кіберзлочинності, можливі наслідки якої безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України; розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури; забезпечення реагування на комп'ютерні інциденти у сфері державної безпеки.

Відповідно до закону про національну безпеку СБУ забезпечує:

- 1) протидію розвідувально-підривної діяльності проти України;
- 2) боротьбу з тероризмом;
- 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури;
- 4) охорону державної таємниці.

Враховуючі означене можемо визначити в узагальненому вигляді завдання Служби безпеки України:

- 1) протидія розвідувально-підривної діяльності проти України;
- 2) боротьба з тероризмом;
- 3) контррозвідувальний захист:
  - державного суверенітету;

- конституційного ладу;
- територіальної цілісності;
- оборонного і науково-технічного потенціалу;
- кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури;

4) охорона державної таємниці (проект змін до Закону «Про СБУ» 3196-1 від 24.03.2020).

Відповідно до Закону України «Про контррозвідальну діяльність» **метою контррозвідальної діяльності є:**

- попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України;
- припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення.

Завданнями контррозвідальної діяльності є:

- добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України;
- протидія розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України;
- розроблення і реалізація заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян.

Таким чином **об'єктами захисту** органами безпеки **є права, свободи та законні інтереси громадян; матеріальні й духовні цінності суспільства; конституційний лад держави, її суверенітет і територіальна цілісність.**

До суб'єктів, які підлягають захисту органами безпеки відносяться держава, об'єднання громадян, суспільні та інші організації, а також громадяни. Характер внутрішньої і зовнішньої безпеки визначається реальною і потенційною загрозою об'єктам безпеки, яка виходить від внутрішніх і зовнішніх джерел.

Як будь який правоохоронний орган та водночас спеціальна служба, СБУ здійснює свою діяльність на відповідних засадах принципах, які можливо поділити на загальні та спеціальні.

Загальні та конституційні принципи діяльності СБУ визначені у Законі «Про Службу безпеки України». Його норми визначають, що діяльність Служби безпеки України, її органів і співробітників ґрунтується **на принципах:**

Загальні:

- верховенства права (ст. 4. Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»),
- законності (ст. 3. Закону України «Про Службу безпеки України);
- поваги до прав і гідності особи (ст. 3. Закону України «Про

Службу безпеки України);

– позапартійності та відповідальності перед народом України (ст. 3. Закону України «Про Службу безпеки України»);

– несумісництва.

Спеціальні:

– поєднання єдиноначальності і колегіальності (ст. 3. Закону України «Про Службу безпеки України»);

– поєднання гласності і конспірації (ст. 3. Закону України «Про Службу безпеки України»);

– безперервність (ст. 4. Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»);

– конспірація, поєднання гласних та негласних форм і методів діяльності (ст. 4. Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»);

– комплексне використання правових, профілактичних та організаційних заходів (ст. 4. Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»);

– адекватність заходів щодо захисту державної безпеки реальним і потенційним загрозам;

– взаємодія з органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами (ст. 4. Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»);

– підконтрольність та підзвітність відповідним органам державної влади в межах, передбачених законом (ст. 4. Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»).

Законність — один з основних принципів, на якому базується діяльність всіх судових і правоохоронних органів. Органи безпеки України також не є виключенням. Правову основу діяльності цих органів складає Конституція України, Закони України «Про Службу безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України», а також інші, які регулюють відносини в сфері безпеки та міжнародні договори і угоди з питань забезпечення безпеки.

Повага до прав і гідності особистості відображена в ст. 5 Закону «Про службу безпеки України». Цей принцип характеризується тим, що діяльність по охороні і захисту безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Тобто, при виконанні своїх обов'язків посадові особи і працівники органів СБУ повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя громадян. Лише у виключних випадках, при необхідності припинення або розкриття державних злочинів, органами СБУ можуть бути тимчасово обмежені в межах, передбачених законодавством, окремі права і свободи громадян. Неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Позапартійність, як принцип діяльності Служби безпеки, означається виключенням впливу на органи і посадових осіб СБУ любых партійних організацій, рухів і об'єднань громадян, які переслідують політичну мету. Також не дозволяється використовувати органи безпеки в партійних, групових чи особистих інтересах. Отже, діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється. На період служби чи роботи за трудовим договором членство співробітників Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється. Виключення складають лише співробітники органів СБУ, які уклали трудовий договір зі службою, і, як виняток, можуть бути членами профспілкових організацій.

Відповідальність перед народом України може наступити за скоєння неправомірних дій по обмеженню прав і свобод особистості зі сторони співробітників органів СБУ. Ця відповідальність передбачена чинним законодавством і полягає у тому, що орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками при виконанні своїх службових обов'язків прав чи свобод людини повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, а також до відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди та притягнення винних до відповідальності. Служба безпеки на вимогу громадян України у місячний строк зобов'язана дати їм письмові пояснення з приводу обмеження їх прав чи свобод. Такі особи мають право оскаржити до суду неправомірні дії посадових (службових) осіб та органів Служби безпеки України.

Поєднання гласності і конспірації в організації і діяльності органів безпеки відображено в ст. 7 Закону «Про Службу безпеки України». З однієї сторони, діяльність СБУ включає елемент гласності, який проявляється в наданні через засоби масової інформації та в інших формах відомостей про діяльність органів СБУ в межах, які визначаються законодавством України. Ця інформація може містити відомості про загальний бюджет СБУ, компетенцію цих органів та основні напрямки їх діяльності, а також про випадки скоєння протиправних дій працівниками Служби безпеки. З іншого боку, забороняється розголошувати відомості, що становлять державну, службову, військову чи комерційну таємницю, а також інформацію конфіденційного характеру, якщо її розголошення може спричинити шкоду національній безпеці України, честі і гідності особи або порушити її законні права і свободи. Виключення складають випадки, коли розголошення цієї інформації передбачено законодавством і здійснюється в інтересах правосуддя і досягнення істини по судовій справі.

Поєднання єдиноначальності і колегіальності проявляється в тому, що з однієї сторони, керівництво всією діяльністю СБУ, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконанням завдань і функцій, які покладені державою на цей орган. З іншого боку, в СБУ створений і діє колегіальний дорадчий орган — колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на органи безпеки

завдань і функцій, приймає рішення з основних напрямків і проблем оперативно-службової діяльності, а також роботи з кадрами.

До інших положень, які конкретно не сформульовані в Законі «Про Службу безпеки України», але логічно випливають з аналізу законодавчої бази, що врегульовує діяльність Служби, та суттєвим чином впливають на формування статусу органів безпеки можна віднести:

Принцип не сумісництва, який полягає у тому, що працівники Служби безпеки України не можуть займатися будь-якою підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю крім викладацької, наукової та творчої.

Принцип незалежності, зміст якого полягає у тому, що при здійсненні своїх оперативно-службових функцій органи Служби безпеки України незалежні від органів державної влади, місцевого самоврядування, партій, рухів, окремих посадових осіб чи громадян.

Принцип поєднання гласних і негласних методів та заходів характерний не тільки для контррозвідувальної, але й для оперативно-розшукової діяльності. Він проявляється в тому, що інформація про окремі ознаки проведення розвідувально-підривної діяльності на шкоду державній безпеці України може бути отримана під час проведення негласних контррозвідувальних заходів, а офіційна її перевірка здійснюється за допомогою гласних заходів, наприклад, опитування осіб за їх згодою. Отже, поєднання гласних і негласних заходів у контррозвідувальній діяльності є важливою передумовою гласного використання отриманих негласним шляхом даних.

Принцип конспірації. Він спрямований, перш за все, на негласне виявлення та запобігання розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності іноземних спецслужб, шляхом прихованого характеру дій контррозвідувальних підрозділів СБ України із застосуванням таємних форм та методів, сил та засобів такої діяльності.

Принцип конфіденційності. Організація контррозвідувальної діяльності здійснюється в умовах конспірації форм і методів, до яких вдаються контррозвідувальні підрозділи з метою отримання інформації по виявленню та запобіганню розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності спецслужб іноземних держав. Принцип конфіденційності в контррозвідувальній діяльності застосовується щодо осіб, які співробітничать з СБ України на негласній основі, а відносно форм і методів контррозвідувальної діяльності використовується термін конспіративність.

Принцип доцільності визначає ступінь співвідношення загроз державній безпеці України із силами та засобами, задіяними в їх виявленні та запобіганні. Під час визначення конкретних контррозвідувальних заходів, підрозділи СБ України визначають доцільність їх застосування в співвідношенні з передбачуваним результатом всебічного, об'єктивного, повного і своєчасного припинення негативного впливу на державну безпеку України зазначених реальних чи потенційних загроз.

Правову основу діяльності Служби безпеки України становлять:

- Конституція України;
- Закон України «Про Службу безпеки України»;
- «Про контррозвідувальну діяльність»;
- «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України»;
- **Кримінальний, Кримінальний процесуальний** кодекси України;
- інші акти законодавства України;
- відповідні міжнародні правові акти, визнані Україною;
- прийняті відповідно до них нормативно-правові акти..

Висновки до першого питання.

Діяльність Служби безпеки України, її органів і співробітників ґрунтується на *засадах* законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України. В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів поєднання єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації.

Також Служба безпеки здійснює свою діяльність на основі дотримання прав і свобод людини. Органи і співробітники Служби безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя людини. У виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України.

Використання Служби безпеки України в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється. На період служби чи роботи за трудовим договором членство співробітників Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється. Як виняток, дозволяється членство працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, у професійних спілках.

2. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПОВНОВАЖЕННЯ, СИСТЕМА ТА СТРУКТУРА.

Відповідно до визначених законодавством завдань діяльності Служби безпеки вона виконує наступні функції:

- захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного, оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувальної діяльності іноземних спецслужб, підривних посягань з боку окремих організацій та осіб;
- попередження, виявлення і викриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції й організованої злочинності у сфері управління, економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;
- інформаційно-аналітична діяльність з метою сприяння керівництву України в реалізації зовнішньої та внутрішньої політики

України в напрямку побудови держави, зміцнення її обороноздатності та економічного потенціалу, розширення міжнародного співробітництва.

- соціальний контроль, інформаційно-психологічна безпека громадян України, інформаційна протидія політичній дезінформації, дезорганізуючій політичній інформації.

До основних обов'язків СБУ належать:

- виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень підслідність яких віднесене до її компетенції;
- проведення дізнання, розшук осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням кримінальних правопорушень, підслідність яких віднесена до компетенції СБУ;
- здійснення: інформаційно-аналітичної роботи в інтересах вирішення проблем національної безпеки України;
- профілактики правопорушень у сфері державної безпеки;
- контррозвідувальних заходів з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;
- заходів контррозвідувального забезпечення дипломатичних представництв, консульських установ та ін. державних установ, заходів, пов'язаних з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності;
- безпекою громадян України за кордоном;
- контррозвідувального забезпечення оборонного комплексу, ЗС України, ін. військ. формувань, дислокованих на території України;
- об'єктів критичної інфраструктури;
- проведення наук. досліджень і дослідно-конструкторських робіт, впровадження їхніх результатів у практику діяльності СБУ;
- забезпечення: захисту державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;
- захисту особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;
- участь у: реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;
- розробці і здійсненні заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, що є власністю держави, щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, ін. джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спец. перевірки щодо допуску до особливих робіт;
- розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил;
- сприяння: підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може

завдати шкоди життєве важливим інтересам України; Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України; забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та ін. надзвичайних ситуацій.

СБУ, її органи і *співробітники для виконання покладених на них обов'язків мають право:*

- вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень СБУ;
- перевіряти у зв'язку із цим документи, які посвідчують їхню особу;
- проводити огляд осіб, їхніх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності;
- подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, у т. ч. із забезпечення охорони державної таємниці;
- одержувати від державних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані та відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватися із цією метою службовою документацією і звітністю; входити в порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військ. частин, на їхню територію і в службові приміщення;
- а при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесене законодавством до компетенції СБУ, переслідуванні осіб, що підозрюються в їх вчиненні, без погодження заходити в житлові, службові, виробничі та ін. приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх із наступним повідомленням прокурора протягом 24 годин;
- складати протоколи про адміністративні правопорушення, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати ін. передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- використовувати в порядку, визначеному законом, транспортні засоби, які належать підприємствам, установам і організаціям, військовим частинам і громадянам, для проїзду до місця події, припинення злочинів, переслідування та затримання осіб, які підозрюються в їх вчиненні, доставки до лікувальних установ осіб, що потребують термінової мед. допомоги;
- проводити гласні та негласні оперативні заходи;
- здійснювати на договірних засадах за умов добровільності та конфіденційності співробітництво із громадянами України та ін. особами;
- користуватися на цих же засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, орг-цій, військ. частин, а також житловими та ін. приміщеннями громадян;
- в окремих випадках у порядку, визначеному Колегією СБУ,

направляти військовослужбовців СБУ для роботи на штатних посадах в ін. установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах контррозвідки, боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю;

- в інтересах контррозвідки та оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік;

- морально і матеріально заохочувати співробітників СБУ та ін. осіб за заслуги із забезпечення державної безпеки то що.

СБУ, її органи та співробітники в разі проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності додатково мають право:

- одержувати від митних, фінансових та ін. установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і рух коштів на них, вклади, внутрішньо- та зовнішньоекон. угоди, а також завірені копії документів про відкриття рахунків юрид. або фізичних осіб.

Керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України, який несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України. Він призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

До кадрів Служби безпеки України відносяться: співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби.

До органів Служби безпеки України приймаються на конкурсній, добровільній і договірній основі громадяни України, здатні за діловими та моральними якостями, освітнім рівнем і станом здоров'я ефективно виконувати службові обов'язки. Критерії професійної придатності, зокрема юридичної обізнаності, визначаються кваліфікаційно-нормативними документами, які затверджуються Головою Служби безпеки України.

Систему Служби безпеки України утворюють:

Центральне управління Служби безпеки України;

підпорядковані йому регіональні органи;

органи військової контррозвідки;

навчальні, наукові, науково-дослідні та інші заклади, установи, організації і підприємства Служби безпеки України

Для забезпечення виконання покладених на Службу безпеки України завдань у ***Центральному управлінні Служби безпеки України*** та підпорядкованих йому органах відповідно до закону ***створюються і діють функціональні підрозділи:***

контррозвідки;

захисту національної державності;

контррозвідувального захисту економіки держави;

контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки;

боротьби з корупцією та організованою злочинністю;
боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;
досудового слідства;
охорони державної таємниці;
оперативно-технічних заходів;
оперативного документування;
спеціального зв'язку;
організаційного, інформаційно-аналітичного, кадрового, правового, господарського, фінансового та інших видів забезпечення оперативно-службової діяльності Служби безпеки України.

При Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр 12.

Право здійснювати оперативно-розшукову діяльність мають наступні структурні підрозділи СБУ:

- контррозвідки;
- військової контррозвідки;
- захисту національної державності;
- спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю;
- оперативно-технічні;
- внутрішньої безпеки;
- оперативного документування;
- боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів.

Центральне управління Служби безпеки України, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.

Організаційна структура Служби безпеки України визначається Президентом України. Центральне управління Служби безпеки України, інші органи та установи, що входять до системи Служби безпеки України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням державного герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи та рахунки в банках, у тому числі валютні.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр, Положення про який затверджується Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України.

---

12 ст. 1 Закону України Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 4, ст.53 {Із змінами, внесеними згідно із Законами №3475-IV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 30, ст.258 № 56-V від 08.02.2007, ВВР, 2007, № 17, ст.241 № 879-VI від 15.01.2009, ВВР, 2009, № 24, ст.296 № 4157-VI від 09.12.2011, ВВР, 2012, № 29, ст.333 № 1166-VII від 27.03.2014, ВВР, 2014, № 20-21, ст.745 № 307-VIII від 09.04.2015, ВВР, 2015, № 24, ст.184}

Центральне управління Служби безпеки України відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. Центральне управління Служби безпеки України видає положення, накази, розпорядження та інструкції й дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України. У межах своєї компетенції Центральне управління Служби безпеки України вносить Президенту України пропозиції про видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами, відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України.

З метою ефективного виконання своїх завдань Службою безпеки України створюються її регіональні органи: обласні управління Служби безпеки України, їх міжрайонні, районні та міські підрозділи, розміщеня і територіальна компетенція яких можуть не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України. В інтересах державної безпеки органи і підрозділи Служби безпеки України можуть створюватися на окремих державних стратегічних об'єктах і територіях та у військових формуваннях. У своїй оперативно-службовій діяльності регіональні органи Служби безпеки України є незалежними від органів місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, посадових осіб, партій і рухів.

Для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України, створюються органи військової контррозвідки.

Керівництво всією діяльністю Служби безпеки України та її Центральним управлінням здійснює **Голова Служби безпеки України**. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України. Голова Служби безпеки України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України. Голова Служби безпеки України має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України.

У Службі безпеки України створюється колегіальний дорадчий орган – колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на Службу безпеки України завдань, ухвалює рішення з провідних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності та роботи з кадрами. Рішення колегії ухвалюються більшістю голосів та оголошуються наказами Голови Служби безпеки України. До складу колегії входять Голова Служби безпеки України, його заступники та інші особи, крім народних депутатів України, призначені Президентом України. Перебування членів колегії в партіях, рухах чи інших громадських об'єднаннях, що мають політичні цілі, зупиняється. Положення про колегію Служби безпеки України затверджується Президентом України.

Начальники підрозділів Центрального управління Служби безпеки України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України – призначаються на посади за поданням Голови

Служби безпеки України та звільняються з посад Президентом України. Порядок призначення інших посадових осіб Служби безпеки України визначається Головою Служби безпеки України. Начальники регіональних органів Служби безпеки України призначаються з відома глави місцевої державної адміністрації.

Для вирішення покладених на неї завдань Служба безпеки України може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод.

Служба безпеки України взаємодіє з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та митними органами України у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та ухваленими на їх основі актами Служби безпеки України і відповідного відомства.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

1. Відповідно до визначених законодавством завдань діяльності Служби безпеки до основних її обов'язків належать:

- виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень підслідність яких віднесене до її компетенції;
- проведення дізнання, розшук осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням кримінальних правопорушень, підслідність яких віднесена до компетенції СБУ;
- здійснення: інформаційно-аналітичної роботи в інтересах вирішення проблем національної безпеки України;
- профілактики правопорушень у сфері державної безпеки;
- контррозвідувальних заходів з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України.

2. Для виконання своїх обов'язків Служба безпеки має відповідні структурні підрозділи на рівні центрального управління та регіональних органів:

- контррозвідки;
- захисту національної державності;
- контррозвідувального захисту економіки держави;
- контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки;
- боротьби з корупцією та організованою злочинністю;
- боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;
- досудового слідства;
- охорони державної таємниці;
- оперативно-технічних заходів;
- оперативного документування;
- спеціального зв'язку;

організаційного, інформаційно-аналітичного, кадрового, правового, господарського, фінансового та інших видів забезпечення оперативно-службової діяльності Служби безпеки України.

3. КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.

У межах повноважень, наданих відповідно до **Конституції України**, СБУ як складова сектору безпеки і оборони підлягає демократичному цивільному контролю.

Відповідно до світових стандартів система цивільного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України.

Цивільний контроль здійснюється за принципами верховенства права, законності, підзвітності, прозорості, ефективності та результативності.

Предметом цивільного контролю є:

1) дотримання вимог **Конституції** і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина;

2) зміст і стан реалізації стратегій, доктрин, концепцій, державних програм та планів у сферах національної безпеки і оборони;

3) стан правопорядку в органах сектору безпеки і оборони, їх укомплектованість, оснащеність сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою, забезпеченість необхідними запасами матеріальних засобів та готовність до виконання завдань за призначенням у мирний час та в особливий період;

4) ефективність використання ресурсів, зокрема бюджетних коштів, органами сектору безпеки і оборони.

Постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України, дотриманням нею законодавства здійснюється Верховною Радою України. Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України.

Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється Президентом України. Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється Уповноваженим Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України.

Основними завданнями Уповноваженого з питань контролю є постійний контроль за додержанням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності, діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю Конституції і законам України виданих

Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій, вказівок.

Уповноважений з питань контролю відповідно до покладених на нього завдань:

1) здійснює контроль за додержанням органами і підрозділами Служби безпеки України конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці;

2) вивчає положення, накази, розпорядження, інструкції і вказівки Служби безпеки України з метою визначення їх відповідності Конституції (**254к/96-ВР**) і законам України, в установленому порядку реєструє ці нормативно-правові акти і вживає заходів щодо включення їх до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

3) розглядає за дорученням Президента України звернення громадян щодо порушення їх конституційних прав і свобод, інших порушень у діяльності Служби безпеки України, а також зауваження і пропозиції щодо її діяльності;

4) розглядає інформацію з основних питань діяльності Служби безпеки України, випадки порушення законодавства та вносить за результатами розгляду в установленому порядку відповідні пропозиції;

5) одержує в разі потреби від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади експертні оцінки з окремих питань;

6) розробляє та подає Президентові України пропозиції щодо дійснення заходів, спрямованих на забезпечення додержання конституційних прав громадян і вимог законодавства в оперативно-розшуковій, контррозвідувальній діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України;

7) готує та подає Президентові України доповіді про результати своєї роботи;

8) надає Службі безпеки України рекомендації, узагальнення, довідки про нормотворчу роботу і забезпечення законності в оперативно-службовій діяльності;

9) бере участь у попередньому розгляді пропозицій щодо утворення, ліквідації та реорганізації органів і підрозділів Служби безпеки України, проектів актів Президента України з питань діяльності Служби безпеки України та подань про призначення Президентом України на посади та звільнення з посад посадових осіб зазначених органів і підрозділів;

10) виконує за дорученням Президента України інші функції з метою забезпечення постійного контролю Президента України за діяльністю Служби безпеки України.

5. Уповноважений з питань контролю має право:

1) одержувати безперешкодно від Служби безпеки України положення, накази, розпорядження, інструкції, інші матеріали (в тому числі

щодо здійснення міжнародного співробітництва), необхідні для виконання покладених на нього завдань та здійснення повноважень;

2) запитувати та одержувати в установленому порядку інформацію, документи і матеріали від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій з питань діяльності Служби безпеки України, необхідні для виконання покладених на нього завдань та здійснення повноважень;

3) бути присутнім на засіданнях колегії Служби безпеки України, радах при начальниках її регіональних органів;

4) брати участь у комплексних інспекторських та тематичних перевірках у системі Служби безпеки України, знайомитись з результатами таких перевірок;

5) знайомитись із матеріалами перевірок органами прокуратури стану додержання і застосування законів Службою безпеки України;

6) входити безперешкодно під час здійснення службових обов'язків у службові приміщення органів Служби безпеки України, її підрозділів, регіональних органів;

7) залучати за погодженням із Головою Служби безпеки України або його заступниками співробітників Служби безпеки України до проведення заходів контролю;

8) подавати в установленому порядку пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правових актів Служби безпеки України;

9) ініціювати підготовку проектів актів Президента України з питань діяльності Служби безпеки України;

10) отримувати пояснення посадових осіб Служби безпеки України щодо прийнятих ними рішень, вчинених дій;

11) використовувати в установленому порядку державні, в тому числі урядові, системи зв'язку і телекомунікації, мережі спеціального зв'язку та інші технічні засоби.

Під час виконання своїх повноважень Уповноважений з питань контролю взаємодіє з відповідними комітетами і комісіями Верховної Ради України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Секретаріатом Кабінету Міністрів України, Апаратом Ради національної безпеки і оборони України, Громадською радою при Службі безпеки України та правозахисними об'єднаннями.

Уповноважений з питань контролю призначається на посаду звільняється з посади Президентом України і йому підпорядковується.

На посаду Уповноваженого з питань контролю, як правило, призначається військовослужбовець Служби безпеки України, який має досвід практичної роботи не менш як десять років. Ця особа в установленому порядку відряджається до Адміністрації Президента України.

Уповноважений з питань контролю використовує в роботі бланки зі своїм найменуванням.

Організаційне, технічне та інше забезпечення діяльності Уповноваженого з питань контролю здійснюється відповідними структурними підрозділами Адміністрації Президента України.

Контроль за адміністративно-господарською і фінансовою діяльністю Служби безпеки України здійснюється у порядку, визначеному Президентом України.

Нагляд за додержанням законів підрозділами Служби безпеки України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також при виконанні судових рішень у кримінальних справах та при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, здійснюється прокурором.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Співробітники Служби безпеки України самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень. Вони повинні відмовитись від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать чинному законодавству. За протиправні дії та бездіяльність вони несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність. Співробітники Служби безпеки України, які виконують свої обов'язки відповідно до наданих законодавством повноважень і в рамках Закону, не несуть відповідальності за завдані майнові збитки. Такі збитки відповідно до законодавства компенсуються за рахунок державного бюджету Службою безпеки України.

Зовнішній цивільний контроль здійснює:

1. Президент України та за його дорученням Уповноваженим Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України.

2. Верховною Радою України. Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

I. Відповідно до чинного законодавства до сил безпеки сектору безпеки відносяться:

- правоохоронні та розвідувальні органи;
- державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями;
- сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

II. До органів спеціального призначення з правоохоронними функціями відносять:

1. Служба безпеки України.
2. Державна прикордонна служба України (є правоохоронним органом спеціального призначення).
3. Управління державної охорони України (державним правоохоронним органом спеціального призначення).

III. Службу безпеки чинним законодавством визнано, як *державний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянин.*

IV. Систему Служби безпеки України утворюють:

- центральне управління служби безпеки України;
- регіональні органи.

Контрольні питання

1. *Визначте зміст категорії національна безпека?*
2. *Які органи відносяться до сектору безпеки і оборони України?*
3. *З яких елементів складається сектор безпеки і оборони?*
4. *Які органи відносяться до сил безпеки.*
5. *Відповідно до чинного законодавства у сфері національної безпеки, дайте визначення категорії Служба безпеки України?*
6. *Які першочергові завдання вирішує Служба безпеки України?*
7. *Об'єктами захисту органів Служби безпеки України є?*
8. *Система органів Служби безпеки України складається з наступних структур.*
9. *Які існують види цивільного контролю за діяльністю Служби безпеки України?*
10. *Що відноситься до компетенції Уповноваженого Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України?*

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді за однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

Тема 9. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ (СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНІ СУБ'ЄКТИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ)

(2 години)

План лекції:

1. Правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні
2. Суб'єкти протидії корупції
3. Національне антикорупційне бюро України

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-22> (дата звернення: 29.07.2022).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 03.07.2020 URL: [2](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-22) (дата звернення: 29.07.2020).
3. Про державну службу: Закони України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-722> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VII. Дата оновлення: 30.07.2020. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2447-22> (дата звернення: 29.10.2022)
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.07.2022)
6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення 29.07.2022)
7. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 № 37-82-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення 29.07.2022)
8. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-15-ВР. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-22> (дата звернення: 29.07.2022).
9. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001р. № 2141-III. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-22> (дата звернення: 29.07.2022)
10. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 11.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-22> (дата звернення: 29.07.2022)
11. Господарський Кодекс України від 16.01.2013 № 436-IV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-22> (дата звернення: 29.07.2022).

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984№8073¹-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-22>(дата звернення: 29.07.2022)

13. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред. І. Є. Марочкина. Харків: Право, 2013. 448 с.

14. Організація судових та правоохоронних органів: нормативні акти / упоряд. А. В. Лапкін. Харків: Право, 2012. 390 с.

15. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.

16. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.

17. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

Додаткова

1. Деркач С., Карпова О., Леончук О., Луцик В. Практичний посібник щодо роботи з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Київ: НАЗК, 2021. 115 с.

2. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <HTTPS://ER.DDUVS.IN.UA/BITSTREAM/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>

3. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 352с.

4. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

5. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

6. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац.

аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с.
URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

7. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

8. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

9. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Склади окремих кримінальних правопорушень відповідно умов особливого та воєнного періодів, бойових дій. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; «Факт», 2022. – 64 с. ISBN 978-966-637-989-7

10. Шинкаренко І. Р. Кримінальне право. Особлива частина: склади окремих видів кримінальних правопорушень : навчальний-наочний посібник: структурно-логічні схеми / І. Р. Шинкаренко, Г. О. Спіцина, І. І. Шинкаренко, А. А. Стародубцев. Харків : Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 374 с. ISBN 978-617-7947-49-2

11. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О., Шинкаренко І. І., Перепелиця С. І. Правові та організаційні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій : навчальний посібник / За заг. ред. проф. Шинкаренка І. Р. Харків: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» ; «Факт», 2022. 344 с. ISBN 978-617-8072-58-2

12. Шинкаренко І.Р. Розділ 4.2.1. Впровадження європейських норм та принципів правоохоронної діяльності / І.Р. Шинкаренко/ У книзі Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році: Експертна доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 256 с. С. 108-110

13. Шинкаренко І.Р. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / за заг ред. Т.П. Мінка. – Х.: Право, 2016. 178 с.(1 авт лист- 10% - ст. 23)

14. Hanna Spitsyna, Iryna Petrova, Ihor Shynkarenko Specific aspects of personal culture characteristic of forensic scientist: Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. 660 p.; P. 562-575.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.
3. Верховний Суд. URL : <http://www.scourt.gov.ua/>.

4. Академія правових наук України
www.aprnu.kharkiv.org Законопроекти України (сайт ВРУ) www.zakon.gov.ua
5. Конституційний Суд України. URL :
<http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : <http://sc.gov.ua/>.
7. Газета "Урядовий кур'єр" www.ukcc.com.ua
8. Газета "Юридична практика" www.practix.com
9. Міністерство внутрішніх справ України. URL :
<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Міністерства Юстиції України www.gdo.kiev.ua
11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
12. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://korolenko.kharkov.com/>.
13. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка www.lawschool.lviv.ua
14. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій www.ariu.berdyansk.net
15. Юридичний факультет Київського національного економічного університету www.uf-kneu.kiev.ua
16. Юридичний сайт Київського національного університету внутрішніх справ www.naiu.kiev.ua

ВСТУП

Наслідками поширення корупції є збитки в усій системі державного управління, національній економіці тощо. Так, за даними міжнародної організації Transparency International (TI), яка оприлюднила за 2017 рік щорічний світовий рейтинг Індексу сприйняття корупції (CPI) в світі, Україна посіла 130-те місце серед 180-ти країн.

Як наслідок постала необхідність створення правоохоронного органу нового типу.

1. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні на законодавчому рівні в Україні корупція визнана однією з проблем, яка несе в себе загрозу національній безпеці нашої держави. Стаття 18 Закону «Про запобігання корупції» встановлює, що засади антикорупційної політики (антикорупційної стратегії) визначаються Верховною Радою України. З цією метою Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну Національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

Корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону про запобігання корупції, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди

або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб,

або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій ст. 3 цього Закону,

або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

До корупційних діянь відносяться:

Корупційне правопорушення - діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Неправомірна вигода - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Про ознаки корупції у особи зазначеної у ст. 3 (Субекти, на яких поширюється дія закону) вказаного Закону можуть свідчити наступні аспекти:

1) встановлення наявності у такої особи **потенційного конфлікту інтересів** – (наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень);

2) встановлення наявності у такої особи **реального конфлікту інтересів** – (суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень).

3) Встановлення наявності у такої особи **приватного конфлікту інтересів** – (будь який майновий чи не майновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми, чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних, чи інших організаціях).

Слід зазначити, що значним кроком у питаннях боротьби з корупцією стало прийняття Закону України від 13 травня 2014 року № 1261-VII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України".

Вказаним Законом істотно удосконалено вітчизняну систему запобігання і протидії корупції, зокрема щодо криміналізації корупції, а саме:

- підвищено санкції для фізичних та юридичних осіб за кримінальні корупційні правопорушення шляхом введення як альтернативного виду покарання - позбавлення волі.

- встановлено юрисдикцію щодо злочинів, пов'язаних із хабарництвом, які вчиняються за кордоном нашими громадянами у співучасті з іноземцями;

- встановлено відповідальність за підкуп осіб, які працюють у приватних компаніях в будь-якій якості;

- надано чіткі визначення пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди, що поліпшило діяльність правозастосовних органів та підвищило якість їх роботи;

- поширено правила спеціальної конфіскації на всі корупційні злочини, зокрема у приватному секторі;

- покращено здійснення фінансового контролю стосовно майнового стану публічних службовців;

- запроваджено зовнішній контроль щодо декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, який здійснюється податковими органами;

- встановлено кримінальну відповідальність за неподання електронних декларацій;

- адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за подання недостовірних відомостей у зазначених деклараціях (ст. 366-1 КК за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 ПМ. У разі подання завідомо недостовірних відомостей стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму менше 100 ПМ, до суб'єкта декларування може бути застосовано дисциплінарну відповідальність.)

До причин виникнення курпуції в державі відносять:

– Недосконалість політичних інститутів та судової системи
– Недостатня законодавча база
– Незнання або нерозуміння законів населенням Це дозволяє посадовим особам зловживати

– Кумівство та політичне заступництво, внаслідок чого формуються особисті стосунки (таємні домовленості)

– Нерозвинене (слабке) громадянське суспільство. Громадяни не мають можливостей ефективного контролю за діями законодавчої, виконавчої та судової гілок державної влади

– Погіршення криміногенної ситуації

– Нерівність розподілу прибутків

– Низький рівень життя населення

– Надмірне державне втручання в економіку

- Монополізація окремих секторів економіки

Наслідки корупції:

- Порушення прав людини
- Криза моралі та культури серед населення
- Тинізація економіки
- Уповільнення економічного розвитку
- Зниження рівня життя - Бідні бідніють - багаті багатіють
- Недоступність належного медичного обслуговування
- Недостатній рівень знань нових спеціалістів
- Ріст безробіття
- Підвищення цін
- Знецінення грошей
- Погроза державної безпеки
- Виникнення конфліктів

Діяння визнається корупційним правопорушенням, якщо воно:

– є умисним, тобто особа, яка його вчинила, усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності, передбачала її суспільно небезпечні наслідки і бажала їх або свідомо припускала настання цих наслідків

– вчинене певним суб'єктом – особою, зазначеною у законі

– містить ознаки корупції (безпосереднє заподіяння шкоди авторитету чи іншим охоронюваним законом інтересам держави, використання особою свого становища всупереч інтересам держави, корислива мета або інша зацікавленість особи, незаконне одержання особою благ)

– за таке діяння законом встановлена юридична відповідальність певного виду – кримінальна, адміністративна,

– цивільно-правова та дисциплінарна

Світовою спільнотою визнано, що рівнями протидії корупції є:

1. Добросесність
2. Прозорість
3. Підзвітність

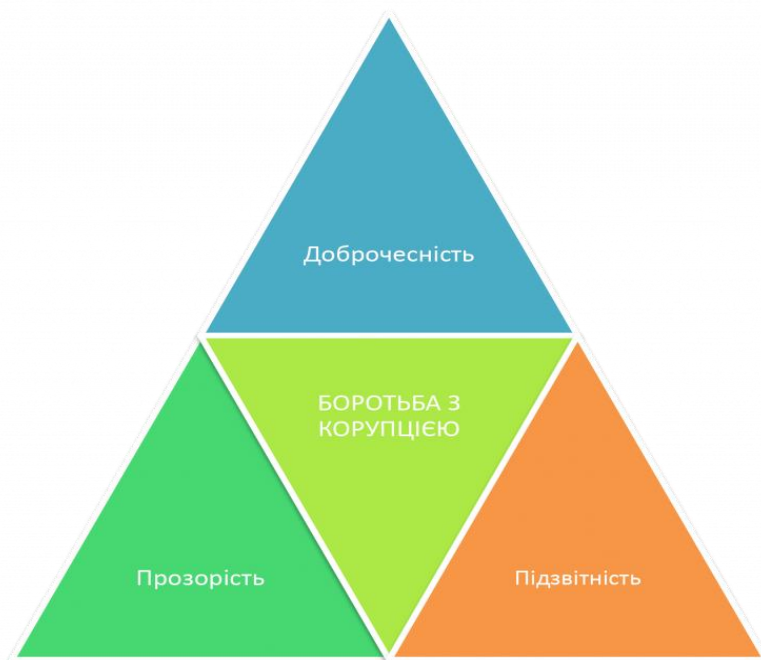

Рис. 1. Виміри протидії корупції

- Доброчесність означає стійкість, незламність, функціональність, відповідність узгодженим принципам і стандартам.

- Отже, заходи розбудови доброчесності мають розвинути ці якості. Заходи боротьби з корупцією, включають позитивні й негативні процедури примусу, іншими словами, профілактичні та виправні заходи. Вони присутні і в програмах розбудови доброчесності.

Згідно Плану дій з доброчесності CIDS, заходи боротьби з корупцією включають превентивні заходи, які зменшують «спокуси» і можливості для корупції та інших неетичних діянь. Вони також можуть включати попереднє впровадження норм і правил, тобто контроль, нагляд і розслідування можливих корупційних дій і корупціонерів, а також їх наступне переслідування у судовому порядку.

КОНТРОЛЬНИЙ СПИСОК АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Організаційно-правова база:

- Верховенство права
- Ефективна правова база
- Незалежні судові інститути
- Чіткі правила
- Кодекси поведінки
- Настанови з етики

Кадрова політика:

- Освіта й навчання розбудові доброчесності
- Системи просування на основі конкуренції
- Системи найму на основі заслуг

Управління фінансами:

- Прозорість
- Системи бюджетного планування
- Стратегія національної безпеки
- Договори про доброчесність

Контроль:

- Підзвітність
- Система санкцій
- Нагляд
- Аудит
- Омбудсмен
- Інформування

З метою скорочення проявів корупції, поставлення її під контроль спеціально уповноважених антикорупційних органів, виділяються **наступні напрями формування державної політики у сфері протидії корупції:**

- 1) Створення нормативної антикорупційної бази та постійне її удосконалення;
- 2) Створення спеціальних антикорупційних органів боротьби з корупцією і контролю;
- 3) Безумовне і оперативне розслідування корупційних діянь і притягнення винних осіб до відповідальності.

До основних сфер на які спрямований антикорупційний вплив можна віднести:

1) **виборчі правовідносини**; (ця сфера, є дуже вразливою і часто піддається корупційному маніпулюванню);

2) **державна служба**; (одна з найбільш корупційно-ризикованих сфер діяльності. Більшість суб'єктів і учасників цих правовідносин мають певну ділянку, на якій вони наділені владними повноваженнями, що створює підґрунтя для різного роду зловживань та переслідування власного корисного інтересу);

3) **сфера публічних (державних) закупівель**; (це коло правовідносин відоме найвищим рівнем корупційних проявів і йому властиве явище так званої політичної корупції, оскільки саме в публічних закупівлях фігурують державні кошти і, відповідно, з'являються особи, які цими коштами намагаються маніпулювати у власних цілях);

4) **діяльність органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування**; (це та сфера відносин, з якою зіштовхується майже кожен громадянин кожного дня. Цей «рівень» корупційних проявів має найбільшу розповсюдженість, і величезна його проблемність полягає в тому, що він у свідомості громадян сприймається як нормальний);

5) **запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції**; (корупційні прояви в цій сфері носять системний і хронічний характер);

6) **інформаційні правовідносини**; (найбільш складна і латентна сфера корупційних ризиків. Йдеться про випадки маніпулювання інформаційними потоками, яке призводить до викривлення інформації і перекручення її на бік конкретних осіб, з метою отримання певної і не завжди, навіть, матеріальної вигоди);

7) **запобігання корупції у приватному секторі**; (корупція пов'язана з поняттям «відкатів» не лише у публічних закупівлях, але й у приватних правовідносинах).

До основних правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції слід віднести:

1) незалежна діяльність спеціальних уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції із забезпеченням широкої участі представників громадянськості в діяльності вказаних органів;

2) забезпечення імплементації міжнародних стандартів співпраці влади та громадськості у прийнятті рішень у сфері антикорупційної політики;

3) розробка загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції в Україні відповідно до стандартів ООН;

4) розробка адміністративних та регулятивних механізмів попередження корупції;

5) невідворотність адміністративного та кримінального покарання за вчинення корупційних правопорушень;

6) постійний моніторинг корупційних проявів і формування засобів протидії корупції з відповідним контролем за дотриманням законодавства з питань конфлікту інтересів та декларування майна, доходів,

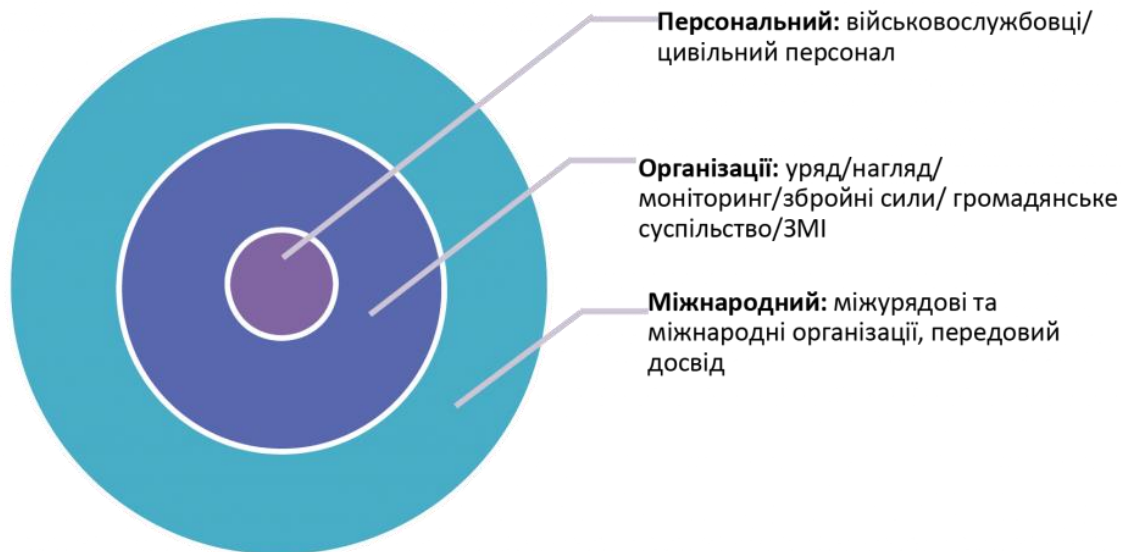
видатків і зобов'язань фінансового характеру; активне міжнародне співробітництво в антикорупційному напрямку;

7) формування суспільної думки і виховання громадян у дусі нетерпимості до корупційних діянь;

8) підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції;

9) належне фінансування державного апарату в цілому та антикорупційних програм зокрема.

РІВНІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Висновки з першого питання

Таким чином корупцію можливо віднести к одній з загроз Національній безпеці України. Ефективна протидія корупції та корупційним кримінальним правопорушенням можлива на ґрунті побудови ефективної системи суб'єктів протидії корупції

2. СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Суб'єктами запобігання та протидії корупції є:

- Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України
- Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції (Спеціалізована антикорупційна прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України, Служба безпеки України, Національне агентство з питань запобігання корупції)
  - Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори
  - Уповноважені підрозділи органів державної влади
  - Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування
- Підприємства, установи, організації, їх посадові та службові особи, а також громадяни

- Об'єднання громадян

Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції:

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК):
Закон України «Про запобігання корупції» Стаття 4. Статус Національного агентства з питань запобігання корупції Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику:

- веде реєстр електронних декларації про майно посадовців
- перевіряє відповідність цих декларацій стилю життя
- контролює кошти, що виділяються політичним партіям
- слідкує за недопущенням конфлікту інтересів у чиновників
- приймає повідомлення про можливі випадки корупції
- розробляє антикорупційну стратегію, програми, правила, проекти нормативно-правових актів з цих питань
- видає обов'язкові для виконання приписи
- здійснює співпрацю з викривачами корупції, вживає заходи щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав.

Діяльність НАЗК має превентивну функцію. Воно повинно перевіряти правдивість даних у деклараціях всіх державних службовців та співставляти заявлені дані, зокрема про доходи, з їхнім стилем життя та даними, що містяться в публічних реєстрах. Крім цього НАЗК перевіряє фінансування політичних партій. Якщо НАЗК виявляє порушення, всі матеріали передаються до Національно антикорупційного бюро.

Підслідність: Стаття 188-46 КУпАПСтаття 172-4 КУпАПСтаття 172-5 КУпАПСтаття 172-6 КУпАПСтаття 172-7 КУпАПСтаття 172-8 КУпАПСтаття 172-9 КУпАПСтаття 212-15 КУпАПСтаття 212-21 КУпАП.

Правову основу діяльності Національного агентства становлять

1. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ.
2. Міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.
3. Закон України Про запобігання корупції
4. Інші закони України.
5. Прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність з протидії корупції.

ЗАКОН УКРАЇНИ "Про центральні органи виконавчої влади" та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також ЗАКОН УКРАЇНИ "Про державну службу" застосовуються до Національного агентства, службовців та працівників його апарату, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в частині, що не суперечить цьому Закону.

До повноважень Національного агентства належать:

- 1) проведення аналізу:

стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;

статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

2) розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

5) організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування;

8¹) здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

8²) затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

9) забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

12) ПОГОДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРОГРАМ державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

13) отримання та розгляд повідомлень, здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового та іншого захисту, перевірка дотримання законодавства з питань захисту викривачів, внесення приписів з вимогою про усунення порушень трудових (звільнення, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) та інших прав викривачів і притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, у зв'язку з такими повідомленнями;

14) організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування (крім підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування);

15) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, застосування інших положень цього Закону та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів, захисту викривачів;

16) інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

17) залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

18) координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

19) обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

20) інші повноваження, визначені законом.

Уповноваженими особами Національного агентства є Голова, заступник Голови Національного агентства, а також інші посадові особи, уповноважені Головою Національного агентства.

Уповноважені особи Національного агентства мають право:

– безперешкодно входити до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права та юридичних осіб, зазначених у ЧАСТИНІ

ДРУГІЙ статті 62 цього Закону, за службовим посвідченням та мати доступ до документів та інших матеріалів, необхідних для проведення перевірки;

– вимагати необхідні документи та іншу інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, у зв'язку з реалізацією своїх повноважень;

– отримувати в межах своєї компетенції письмові пояснення від посадових осіб та службових осіб державних органів, органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань;

– відповідно до розподілу обов'язків складати протоколи про адміністративні правопорушення у справах, що належать до компетенції Національного агентства;

– представляти Національне агентство в судах у порядку, встановленому законом;

– проводити перевірки з питань, які цим Законом віднесено до повноважень Національного агентства. Розподіл обов'язків з проведення перевірок між уповноваженими особами Національного агентства здійснюється автоматизовано відповідно до порядку, визначеного Головою Національного агентства.

З метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених цим Законом, утворюються (визначаються) уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції.

Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції утворюються (визначаються) в:

Офісі Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

апаратах Ради національної безпеки і оборони України, Рахункової палати, Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Конституційного Суду України, Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; секретаріатах Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

апаратах та територіальних органах міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України (крім Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства);

апараті Ради міністрів Автономної Республіки Крим, апаратах органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим;

обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у місті Києві державних адміністраціях;

апаратах Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських рад, Севастопольської міської ради, секретаріаті Київської міської ради;

на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу (крім юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми);
у державних цільових фондах.

Основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) є:

1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

2) організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій;

3) надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

5) перевірка факту подання суб'єктами декларації та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до цього Закону порядку;

б) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог цього Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

7) забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

8) інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Контроль за витрачанням Національним агентством коштів здійснюється Рахунковою палатою шляхом проведення аудиту один раз на два роки.

Громадський контроль за діяльністю Національного агентства забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві, яка складається з 15 осіб та формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу.

Конкурс з формування складу Громадської ради при Національному агентстві проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України, у ПОРЯДКУ, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Кандидатури для участі в конкурсі з формування складу Громадської ради при Національному агентстві подаються громадськими об'єднаннями, які здійснюють діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції не менше двох років та мають підтвердження реалізованих ними проєктів (далі - громадські об'єднання).

Громадське об'єднання може подати для участі в конкурсі не більше трьох кандидатур, враховуючи всі кандидатури, подані афілійованими громадськими об'єднаннями. Афілійованими є громадські об'єднання, що мають спільних засновників або серед засновників яких є близькі особи.

До складу Громадської ради при Національному агентстві не можуть входити особи:

1) зазначені у ПУНКТІ 1, ПІДПУНКТІ "А" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону «Про запобігання корупції»;

2) які, незалежно від тривалості, були працівниками Національного агентства протягом останніх трьох років;

3) близькі особи яких є або, незалежно від тривалості, були працівниками Національного агентства протягом останніх трьох років.

Громадська рада при Національному агентстві є повноважною, якщо до її складу входять не менше дев'яти осіб. Строк повноважень Громадської ради становить два роки. ПОЛОЖЕННЯ про Громадську раду при Національному агентстві затверджує Кабінет Міністрів України.

Громадська рада при Національному агентстві:

1) обирає зі своїх членів до трьох представників, які входять до складу кожної з:

комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у Національному агентстві;

дисциплінарних комісій, які здійснюють дисциплінарні провадження щодо державних службовців Національного агентства;

2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснює моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;

3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;

4) розглядає щорічний звіт Національного агентства та затверджує висновок щодо нього;

5) розглядає проєкт національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;

6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;

7) бере участь у розробленні проєктів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;

8) здійснює інші повноваження, передбачені Положенням про Громадську раду при Національному агентстві.

4. Кожні два роки проводиться зовнішня незалежна оцінка ефективності діяльності Національного агентства.

З метою забезпечення доброчесності працівників Національного агентства, забезпечення дотримання цього Закону в апараті Національного агентства діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Голови Національного агентства підрозділи внутрішнього контролю можуть створюватися в територіальних органах Національного агентства.

Підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства:

1) здійснює моніторинг та контроль за виконанням працівниками Національного агентства актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом;

2) проводить контроль своєчасності подання та повну перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подаються працівниками Національного агентства, в порядку, визначеному Головою Національного агентства;

3) проводить перевірки працівників Національного агентства на доброчесність та моніторинг їхнього способу життя в порядку, визначеному Головою Національного агентства;

4) перевіряє інформацію, що міститься у зверненнях фізичних або юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриману через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Національного агентства, щодо причетності працівників Національного агентства до вчинення правопорушень;

5) проводить службове розслідування стосовно працівників Національного агентства;

6) проводить спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в Національному агентстві;

7) вживає заходів щодо захисту працівників Національного агентства, які повідомляють про вчинення протиправних дій чи бездіяльність інших працівників Національного агентства;

8) виконує інші повноваження, визначені Положенням про підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства.

В апараті Національного агентства діє підрозділ з питань запобігання корупції, положення про який затверджує Голова Національного агентства.

Підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства:

1) консультує працівників Національного агентства з питань дотримання вимог актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом;

2) організовує роботу з оцінки корупційних ризиків у діяльності Національного агентства, підготовки заходів щодо їх усунення та вживає інших заходів, спрямованих на запобігання вчиненню працівниками Національного агентства корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень;

3) розробляє та забезпечує реалізацію антикорупційної програми Національного агентства;

4) виконує інші повноваження, визначені Положенням про підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства.

До інших спеціалізованих суб'єктів протидії корупції, відносяться:

Спеціалізована антикорупційна прокуратура на яку покладаються такі функції:

1) здійснення нагляду за дотриманням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України

2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;

3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями

Державне бюро розслідувань (ДБР): здійснює розслідування злочинів, пов'язаних із діяльністю злочинних організацій, вчинених правоохоронцями, а також особливо тяжких насильницьких злочинів, за які Кримінальним кодексом передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Також ДБР розслідує злочини, у тому числі і корупційні, вчинені службовими особами НАБУ, прокурорами САП, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності НАБУ

Вищий антикорупційний суд України (ВАСУ): - орган зі всеукраїнською юрисдикцією - розглядає виключно справи топ-корупціонерів, які розслідує НАБУ.

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА). Завдання АРМА: розшук активів, доводить їхнє злочинне чи корупційне походження, конфіскує виключно за рішенням суду, а потім може виставити на продаж на публічних торгах. Уся інформація про активи й грошові рахунки зберігається у спеціально створеному відкритому реєстрі, який також веде агентство.

Служба безпеки України (СБУ): Підрозділ СБУ боротьби з корупцією та організованою злочинністю має повноваження на одержання від банків, а також кредитних, митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій незалежно від форм власності інформації та документів про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб. Цей підрозділ також організовує, здійснює та координує оперативно-розшукові заходи з викриття та розробки корумпованих посадових осіб в структурах державної влади. Крім того підрозділ у взаємодії з прокуратурою здійснює оперативно-розшукові заходи з забезпечення розслідування зловживань корумпованих посадових осіб органів виконавчої, законодавчої та судової влади, правоохоронних та контролюючих органів.

Висновки до другого питання

Таким чином **до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції відносяться**

1) органи прокуратури (САП),

- 2) Національної поліції,
- 3) Національне антикорупційне бюро України;
- 4) Національне агентство з питань запобігання корупції;
- 5) Служба безпеки України;
- 6) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами;
- 6) Вищий антикорупційний суд України (ВАСУ).

3. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ

Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Тобто, по суті, НАБУ має боротися з VIP-корупціонерами - експрезидентами, міністрами, народними депутатами, суддями, прокурорами, керівниками органів влади та місцевого самоврядування. Слідчі НАБУ мають право відкривати провадження, вимагати відомості про майно, доходи, видатки осіб, безперешкодно входити до державних установ:

- вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та майна, які можуть бути предметом конфіскації

- здійснює оперативно-розшукові заходи і досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності (ст. 216 Кримінального процесуального кодексу), якщо наявна хоча б одна з таких умов: - Злочини вчинено певною вищою посадовою особою, в тому числі урядовцем, нардепом, посадовою особою місцевого самоврядування першої та другої категорій, суддею, прокурором, керівником суб'єкта великого підприємництва (працює > 250 осіб, дохід > 50 млн. євро), у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків - або Розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в 500 і більше разів перевищує розмір мінімальної зарплати - або Злочин щодо пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди, та зловживання впливом, вчинено щодо вищої службової особи.

Підслідність: Стаття 191 ККУ Стаття 206-2 ККУ Стаття 209 ККУ Стаття 210 ККУ Стаття 211 ККУ Стаття 354 ККУ Стаття 364 ККУ Стаття 366-1 ККУ Стаття 368 ККУ Стаття 368-2 ККУ Стаття 369 ККУ Стаття 369-2 ККУ Стаття 410 ККУ; Стаття 185-13 КУпАП

Правова основа діяльності НАБУ становлять: Конституція України, міжнародні договори України, Закон про НАБУ та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти.

Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Основними принципами діяльності НАБУ є:

- 1) верховенство права;
- 2) повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина;
- 3) законність;
- 4) безсторонність та справедливість;
- 5) незалежність Національного бюро та його працівників;
- 6) підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам;
- 7) відкритість для демократичного цивільного контролю; політична нейтральність і позапартійність;
- 8) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Незалежність НАБУ у його діяльності гарантується:

- 1) особливим порядком конкурсного відбору Директора Національного бюро та вичерпним переліком підстав припинення повноважень Директора Національного бюро, які визначені цим Законом;
- 2) конкурсними засадами відбору інших працівників Національного бюро, їх особливим правовим та соціальним захистом, належними умовами оплати праці;
- 3) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного бюро;
- 4) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро, їх близьких родичів, майна.

Особливість статусу незалежності також реалізується у наступному:

Використання Національного бюро в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Національному бюро забороняється.

Забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Національного бюро.

Будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, спрямовані до Національного бюро чи його працівників, які стосуються питань досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні і не передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, є неправомірними та не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Національного бюро невідкладно інформує про це в письмовій формі Директора Національного бюро.

Структура НАБУ

1) Центральне управління; 2) не більше 7 територіальних управлінь - юрисдикція яких охоплює визначені в рішенні директора НАБУ області України, АРК, міста Київ та Севастополь;

Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становить 700 осіб, у тому числі не більше 200 осіб начальницького складу.

До складу управлінь входять:

- підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії;
- інформаційно-аналітичні підрозділи;
- оперативно-технічні підрозділи;
- підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації;
- підрозділи швидкого реагування;
- підрозділи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників;
- підрозділи представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи.

Своїм рішенням у випадку обґрунтованої необхідності директор НАБУ може утворювати додаткові Територіальні управління НАБУ у межах області чи АРК Крим.

Керівництво діяльністю НАБУ здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Але, Верховна Рада України за наявності підстав, визначених п.п. 6 - 12 ч. 4 ст. 6 Закону Про НАБУ, за пропозицією не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу ВР України може прийняти рішення про звільнення Директора НАБУ з посади.

П. 6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно нього;

П. 7) припинення його громадянства України або виїзду на постійне місце проживання за межі України;

П. 8) невідповідності обмеженням щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, встановленим рішенням суду, що набрало законної сили;

П. 9) невчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

П. 10) набуття громадянства іншої держави;

П. 11) наявності висновку комісії з проведення незалежної оцінки (аудиту) діяльності Національного бюро, передбаченої ст. 26 цього Закону, про неефективність діяльності Національного бюро та неналежне виконання обов'язків його Директором;

П. 12) наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за

дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Директором НАБУ може бути:

- громадянин України, який має вищу юридичну освіту,
- стаж роботи в галузі права не менше десяти років,
- досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п'ять років, володіє державною мовою
- та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

Не може бути призначена на посаду Директора Національного бюро особа, яка впродовж двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття цієї посади, незалежно від тривалості, входила до складу керівних органів політичної партії або знаходилася у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією.

Не може бути призначена на посаду Директора НАБУ особа, яка не пройшла перевірку у порядку, встановленому Законом України "Про очищення влади", з метою відновлення довіри до влади та створення умов для побудови нової системи органів влади відповідно до європейських стандартів.

Директор НАБУ призначається строком на сім років. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

Працівники НАБУ не мають права:

- 1) бути членами чи брати участь у створенні чи діяльності політичних партій, організовувати або брати участь у страйках;
- 2) бути повіреними третіх осіб у справах Національного бюро;
- 3) використовувати Національне бюро, його працівників та майно у партійних, групових чи особистих інтересах.
- 4) На працівників НАБУ поширюються інші обмеження та вимоги, встановлені Законом України "Про запобігання корупції".

5) У разі виникнення у працівника НАБУ конфлікту інтересів під час виконання службових повноважень він повинен негайно повідомити про це свого безпосереднього керівника.

Права та обов'язки Директора НАБУ:

- 1) організовує роботу Національного бюро, визначає обов'язки першого заступника, заступників Директора Національного бюро;
- 2) координує і контролює діяльність його центрального та територіальних управлінь;
- 3) затверджує структуру та штатну чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро;
- 4) видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає

доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Національного бюро;

5) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного бюро;

6) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного бюро;

7) встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Національним бюро інформації; вживає заходи із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне бюро;

8) визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

9) вирішує питання про заохочення та накладення згідно з рішенням Дисциплінарної комісії Національного бюро дисциплінарних стягнень на працівників Національного бюро;

10) у встановленому законодавством порядку присвоює ранги державних службовців працівникам Національного бюро та спеціальні звання особам начальницького складу, вносить Президенту України подання про присвоєння рангів державних службовців та спеціальних звань вищого начальницького складу Національного бюро;

11) вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань, що належать до компетенції Національного бюро;

12) представляє Національне бюро у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо;

13) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України;

14) забезпечує відкритість та прозорість діяльності Національного бюро відповідно до цього Закону; звітує про діяльність Національного бюро в порядку, визначеному цим Законом;

15) надає дозвіл на використання коштів фонду спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій Національного бюро;

16) здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.

17) *несе відповідальність* за діяльність НАБУ, зокрема законність здійснюваних НАБУ, досудового розслідування, додержання прав і свобод осіб.

Права НАБУ.

Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків надається право:

1) заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи;

2) за рішенням Директора НАБУ, погодженим з прокурором, витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

3) **витребувати** за рішенням керівника структурного підрозділу Національного бюро та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро, у тому числі відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном.

4) Суб'єкти, яким адресовано зазначений запит, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом трьох робочих днів, надати відповідну інформацію. У разі неможливості надання інформації суб'єкт повинен так само невідкладно у письмовій формі повідомити про це Національне бюро з обґрунтуванням причин. Національне бюро за зверненням відповідного суб'єкта може продовжити строк надання інформації на строк не більше двох календарних днів.

5) **Ненадання** Національному бюро *на його запит інформації*, надання завідомо недостовірної інформації чи не в повному обсязі, порушення встановлених законом строків її надання, повідомлення третіх осіб стосовно того, що про них збирається така інформація, забороняються і тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом.

6) Національне бюро в порядку, визначеному законодавством, має прямий доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Обробка такої інформації здійснюється Національним бюро із дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпеченням таємниці, що охороняється законом;

7) знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;

8) на підставі рішення Директора Національного бюро або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Законом України "Про банки і банківську діяльність" з урахуванням положень цього Закону, а отримання від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ інформації, що міститься у системі депозитарного обліку цінних паперів, - в порядку та обсязі, встановлених Законом України "Про депозитарну систему України" з урахуванням положень цього Закону. Суб'єкти, яким адресовано зазначене рішення, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом трьох робочих днів, надати відповідну інформацію. У разі неможливості її надання у зазначений строк з обґрунтованих причин за зверненням відповідного суб'єкта Національне бюро може продовжити строк надання інформації на строк не більше двох календарних днів;

9) на підставі відповідного рішення суду **на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення** (за винятком жилих) **чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи** у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

10) *залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень Національного бюро;*

11) за письмовим рішенням Директора Національного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, **створювати спільні слідчі групи**, що включають оперативних та слідчих працівників;

12) за пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а **за письмовим розпорядженням Директора Національного бюро** або його заступника - безперешкодно проходити до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України;

13) *використовувати з наступним відшкодуванням завданих збитків транспортні засоби, які належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів*

спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, які підозрюються у їх вчиненні, доставлення до закладів охорони здоров'я осіб, що потребують екстреної медичної допомоги;

14) надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро, а також отримувати від цих органів **протягом 30 днів інформацію про розгляд таких пропозицій** та рекомендацій;

15) здійснювати **співробітництво з фізичними особами**, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності та конфіденційності цих відносин, **матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу** в попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень.

16) Контроль за ефективністю використання коштів на зазначені цілі здійснює Рахункова палата України;

17) у цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством;

18) зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу на підставах і в порядку, передбачених Законом України "Про Національну поліцію";

19) видавати в разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку;

20) здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування на підставі законів та міжнародних договорів України;

21) одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень;

22) виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави з питань, які стосуються виконання обов'язків Національного бюро, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних;

23) порушувати питання щодо створення спеціальних умов (у тому числі щодо засекречування перебування, здійснення заходів безпеки, поміщення в окремому приміщенні) в ізоляторах тимчасового тримання та установах опереднього ув'язнення для осіб, які співпрацюють із

Національним бюро.

Обов'язки НАБУ

- 1) здійснює оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;
- 2) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проводить досудове розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;
- 3) вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;
- 4) взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;
- 5) здійснює інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;
- 6) забезпечує особисту безпеку працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб, захист від протиправних посягань на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у підслідних йому кримінальних правопорушеннях;
- 7) забезпечує на умовах конфіденційності та добровільності співпрацю з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;
- 8) звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;
- 9) здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Висновки до третього питання

Особливістю статусу НАБУ та його працівників полягає в тому, що працівники Національного бюро самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень. Вони зобов'язані відмовитися від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать законодавству, а також вжити інших заходів, передбачених законом.

1. Працівники Національного бюро за свої протиправні дії чи бездіяльність несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність.

2. У разі порушення працівником Національного бюро під час виконання ним своїх службових обов'язків прав чи свобод особи Національне бюро вживає в межах своєї компетенції заходів із поновлення цих прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди, притягнення

винних до юридичної відповідальності.

3. З метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро у складі його центрального управління діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Директора Національного бюро у складі територіальних управлінь Національного бюро можуть створюватися підрозділи внутрішнього контролю. Підрозділи внутрішнього контролю підпорядковуються безпосередньо Директору Національного бюро.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ:

Усі працівники НАБУ, за виключенням заступників директора Бюро, призначаються на посади за результатами відкритого конкурсу. На сьогоднішній день працює три Конкурсних комісії, до складу кожної входять по три представники Ради громадського контролю

В Україні окремими повноваженнями щодо формування та реалізації антикорупційної політики наділені кілька інституцій, серед яких - Національний антикорупційний комітет, Міністерство юстиції України, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики.

У результаті вивчення вказаної теми здобувачі вищої освіти набудуть знання про систему, структуру та повноваження суб'єктів, а саме: органів прокуратури та Національної поліції в частині протидії корупції, а також відносно нещодавно створених Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції.

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповідіза однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

ТЕМА 10. ІНШІ ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ.

План лекції:

Вступ

Частина1.

1. Державні органи, однією з функцій яких є правоохоронна діяльність та протидія окремим видам загроз національній безпеці:

1. Державне бюро розслідувань України
2. військова служба правопорядку у збройних силах України;
3. Розвідувальні органи України;
4. Управління державної охорони України;
5. Бюро економічної безпеки України

2. ОРГАНИ, ЯКІ ПОРЯД З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

- 1) органи рибоохорони Державного агентства рибного господарства України;
- 2) органи Державної лісової охорони Державного агентства лісових ресурсів України;
- 3) САБ Державіаслужби України.
- 3) Державна екологічна інспекція України;
- 4) Державна інспекція ядерного регулювання України;
- 5) Державна архітектурно-будівельна інспекція України;

Частина 2. ДЕРЖАВНО-РЕГУЛЯТОРНИЙ БЛОК ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ:

1. Державна аудиторська служба України;
2. Антимонопольний комітет України;
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
4. Органи захисту прав споживачів;
5. Органи Державної митної служби
6. Органи Державної податкової служби
7. Державна служба фінансового моніторингу

Висновок

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.10.2020).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 03.07.2020 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1020-19> (дата звернення: 29.10.2020).
3. Про державну службу: Закони України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 29.10.2020).
4. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VII. Дата оновлення: 30.07.2020. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 29.10.2020)
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.10.2020)
6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. Дата оновлення: 16.09.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення 29.10.2020)
7. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 № 37-82-XII. Дата оновлення: 03.07.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>

(дата звернення 29.10.2020)

8. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001р. №2141-III. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.10.2020)

9. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 11.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 29.10.2020)

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984№8073¹-X. Дата оновлення:13.08.2020. URL: <HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/80731-10> (дата звернення: 29.10.2020)

11. Закон України Про антимонопольний комітет України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993, № 50, ст.472 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>(дата звернення: 29.10.2020)

12. Про Державне бюро розслідувань. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016, № 6, ст.55 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>(дата звернення: 29.10.2020)

13. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002, № 32, ст.225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>(дата звернення: 29.10.2020)

14. Про бюро економічної безпеки України: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2021, № 23, ст.197 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

15. Положення про Державне агентство рибного господарства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895. URL: <HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/895> (дата звернення 03.08.2020-19:42).

16. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521 (із змінами Постанова КМ№ 980 ВІД 21.11.2018№ 838 ВІД 11.09.2019№ 847 ВІД 18.09.2019). URL: <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article> (дата звернення 03.08.2020-19:46)

17. Положення Про Державну лісову охорону: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. N 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009>(дата звернення 03.08.2020-19:50).

18. Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 URL: <HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/275-2017-%D0%BF#TEXT> (дата звернення 03.08.2020-20:50).

19. Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>(дата звернення 03.08.2020-21:50).
20. Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 2014 р. № 294 URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/294-2014](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2014) (дата звернення 03.08.2020-20:50).
21. Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/43-2016](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016). (дата звернення 04.08.2020-16:47).
22. Положення про Бюро економічної безпеки України: Постанова КМУ від 6 жовтня 2021 р. № 1068 Київ «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України»
23. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету міністрів від 29 липня 2015 р. № 537 «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» {Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 653 від 29.07.2020}
24. «Про затвердження Положення про державного інспектора з авіаційного нагляду у Державній авіаційній службі країни», Наказ ДАСУ 09.02.2010 року № 68 зареєстровано в Мін'юсті 26 квітня 2010 року за № 307/17602.
25. «Про затвердження Порядку накладення і стягнення штрафів за порушення вимог законодавства на повітряному транспорті»: Наказ ДАСУ 26.12.2011 року № 637 зареєстровано в Мін'юсті 19 січня 2012 року за № 73/20386.
26. Про затвердження Авіаційних правил України «Положення про службу авіаційної безпеки суб'єкта авіаційної діяльності» Наказ ДАСУ 05.11.2020 № 1762.
27. «Про затвердження Правил розслідування надзвичайних подій та пошкоджень цивільних повітряних суден в Україні». Наказ ДАСУ 18.01.2004 року № 188.
28. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.: у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін.; за ред. Л. М. Москвич. Харків: Право, 2016. 244 с.
29. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: [HTTPS://ER.DDUVS.IN.UA/BITSTREAM/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf)
- 30.
31. Лапкін, А. В. Судове право України: навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.

32. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

Додаткова

1. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 18 с.

2. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для бакалаврів: денна форма навчання / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т" ; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2021. 609 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

3. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 79 с.

4. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 081 – «Право», перший рівень вищої освіти: денна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко, .Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2021. 37 с.

5. Шинкаренко І.Р. Розділ 4.2.1. Впровадження європейських норм та принципів правоохоронної діяльності / І.Р. Шинкаренко/ У книзі Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році: Експертна доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 256 с. С. 108-110

6. Шинкаренко І.Р. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / за заг ред. Т.П. Мінка. – Х.: Право, 2016. 178 с.(1 авт лист- 10% - ст. 23)

7. Hanna Spitsyna, Iryna Petrova, Ihor Shynkarenko Specific aspects of personal culture characteristic of forensic scientist: Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. 660 p.; P. 562-575.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України. URL : <http://portal.rada.gov.ua/>.

2. Президент України. URL : <http://www.president.gov.ua/ru/>.

3. Верховний Суд. URL : <http://www.scourt.gov.ua/>.

4. Академія правових наук України www.aprnu.kharkiv.org Законопроекти України (сайт ВРУ) www.zakon.gov.ua

5. Конституційний Суд України. URL : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.

6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. URL : <http://sc.gov.ua/>.

7. Газета "Урядовий кур'єр" www.ukcc.com.ua

8. Газета "Юридична практика" www.practix.com
9. Міністерство внутрішніх справ України. URL : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.
10. Міністерства Юстиції України www.gdo.kiev.ua
11. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>.
12. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://korolenko.kharkov.com/>.
13. Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка www.lawschool.lviv.ua
14. Юридичний факультет Академії управління та інформаційних технологій www.arju.berdyansk.net
15. Юридичний факультет Київського національного економічного університету www.uf-kneu.kiev.ua

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

надання теоретичних знань щодо:

- місця інших правоохоронних органів у системі державних органів;
- повноваження та структура інших правоохоронних органів;

ВСТУП

Нами раніше встановлено, що сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових:

- сили безпеки;
- сили оборони;
- оборонно-промисловий комплекс;
- громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки.

До сил безпеки відносяться:

- правоохоронні та розвідувальні органи;
- державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями;
- сили цивільного захисту та інші органи, на які **Конституцією** та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України

У попередніх лекціях нами розглянуто значну кількість правоохоронних органів та органів спеціального призначення, але поза увагою залишилося три значні групи.

1. ОРГАНИ, ОДНИМ З ПРИЗНАЧЕНЬ ЯКИХ Є ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРОТИДІЯ ОКРЕМИМ ВИДАМ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ:

1.1. **ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ.** Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює

правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі.

Як будь який правоохоронний орган Державне бюро розслідувань здійснює свою діяльність на засадах:

1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) законності;

3) справедливості;

4) неупередженості;

5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань;

6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю;

7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється;

8) єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань.

Відповідно до думок науковців та практичних працівників ДБР його діяльність також здійснюється на засадах: вузькоспеціалізованості; цілеспрямованості; безперервності.

Вузькоспеціалізованість ДБР полягає в тому, що Державне бюро розслідувань розв'язує виключно завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених посадовими особами високого рівня відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

Цей принцип деталізується підслідністю ДБР, що визначена ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) та *завданнями* визначеними у законі України «Про Державне бюро розслідувань»:

1. Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, особами, посади яких віднесено до першої - третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів).

Перше завдання реалізується у розслідуванні злочинів вчинених: Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

Друге завдання реалізується у розслідуванні злочинів вчинених: 2) вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

Третє завдання реалізується у розслідуванні злочинів вчинених: проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального кодексу України

Цілеспрямованість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР свідчить про те, що Бюро повинно досягати конкретні результати – розкривати та розслідувати злочини, вчинені посадовими особами високого рівня. Безперервність як адміністративно-правова засада діяльності ДБР характеризується тим, що Бюро безперестанно реалізовує свої завдання в межах визначеної законодавством компетенції.

Незалежність Державного бюро розслідувань від незаконного втручання у його діяльність гарантується, зокрема, визначеними цим та іншими законами:

1) спеціальним статусом Державного бюро розслідувань, особливим порядком визначення його загальної структури, фінансування та організаційного забезпечення діяльності;

2) особливим порядком добору, призначення та звільнення Директора Державного бюро розслідувань, першого заступника Директора Державного бюро розслідувань і заступника Директора Державного бюро розслідувань, а також вичерпним, визначеним законом, переліком підстав для припинення їхніх повноважень;

3) порядком здійснення повноважень Державним бюро розслідувань та його працівниками;

4) колегіальним прийняттям найбільш важливих рішень керівництвом Державного бюро розслідувань;

5) заборонаю незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Державного бюро розслідувань;

6) належною оплатою праці працівників Державного бюро розслідувань і соціальними гарантіями;

7) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їхніх близьких родичів.

Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції:

1) бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживає заходів до їх усунення;

3) припиняє і розкриває кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань;

4) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом;

5) здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань;

6) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

7) розробляє і затверджує методику розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

8) вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством;

9) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством;

10) вживає заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

11) виключно з метою здійснення своїх повноважень має доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, самостійно створює інформаційні системи та веде оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Державне бюро розслідувань, із дотриманням законодавства про захист персональних даних;

12) організовує забезпечення особистої безпеки осіб рядового і начальницького складу, державних службовців Державного бюро розслідувань та інших визначених законом осіб, а також захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань;

Систему Державного бюро розслідувань складають центральний апарат, територіальні органи, спеціальні підрозділи, навчальні заклади та науково-дослідні установи. У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні та інші підрозділи. Організаційну структуру Державного бюро розслідувань затверджує Директор Державного бюро розслідувань за погодженням із Кабінетом Міністрів України.

Для забезпечення виконання завдань Державного бюро розслідувань утворюються такі його територіальні управління:

1) територіальне управління, розташоване у місті Львові, що поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області;

2) територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому, що поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку області;

3) територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві, що поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області;

4) територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі, що поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь;

5) територіальне управління, розташоване у місті Полтаві, що поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області;

6) територіальне управління, розташоване у місті Краматорську, що поширює свою діяльність на Донецьку і Луганську області;

7) територіальне управління, розташоване у місті Києві, що поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області.

Територіальні органи Державного бюро розслідувань є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Директор Державного бюро розслідувань та його заступники

Керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його Директор, який частину своїх повноважень реалізує спільно із першим заступником Директора Державного бюро розслідувань і заступником Директора Державного бюро розслідувань відповідно до частини другої статті 12 цього Закону.

1.2. Військова служба правопорядку у збройних силах України;

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене:

1. Для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців:

- Збройних Сил України;
- у місцях дислокації військових частин;
- у військових навчальних закладах, установах та організаціях;
- військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;

2. Для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення.

3. Для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України.

4. Для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Основні завдання ВСПП:

– виявлення причин, передумов і обставин злочинів та інших правопорушень, вчинених у військових частинах та на військових об'єктах;

розшук осіб, які самовільно залишили військові частини (місця служби);

- запобігання вчиненню і припинення злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України;

- участь в охороні військових об'єктів та забезпеченні громадського порядку і військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;

- захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших злочинних посягань;

- забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів;

- забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні;

- сприяння у межах своєї компетенції іншим органам дізнання, органам попереднього (досудового) слідства та суду, органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, підприємствам, установам, організаціям у виконанні покладених на них відповідно до законів обов'язків;

- участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах.

- При прийнятті рішення про введення в Україні чи в окремих її місцевостях режиму воєнного або надзвичайного стану на Службу правопорядку додатково покладаються завдання щодо:

- участі у боротьбі з ворожими диверсійно-розвідувальними групами на території України;

- організації збору, супроводження та охорони військовополонених;

- забезпечення дотримання комендантської години в гарнізонах;

- охорони військових об'єктів, військових містечок та їх населення, сприяння його евакуації;

- відновлення та підтримання порядку і дисципліни у військових частинах;

- контролю за рухом транспортних засобів і перевезенням вантажів Збройних Сил України.

Служба правопорядку у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом «Про Військову службу правопорядку зброєних сил України» та іншими виданими у відповідності з ними нормативно-правовими актами.

Діяльність Служби правопорядку будується на принципах:

- законності;

- поваги до особи, її прав і свобод;

- соціальної справедливості;

- централізованого керівництва та єдиноначальності;

- взаємодії з громадськістю.

Служба правопорядку складається з:

- 1) органів управління:
  - Головного управління Служби правопорядку Збройних Сил України;
  - Центрального управління Служби правопорядку по місту Києву і Київській області та територіальних управлінь Служби правопорядку;
  - зональних відділів (відділень) Служби правопорядку;
- 2) підрозділів Служби правопорядку:
  - охорони військових об'єктів;
  - патрульно-постової служби;
  - безпеки дорожнього руху;
  - спеціального призначення;
- 3) Навчального центру Служби правопорядку.

Рішення про створення відповідних підрозділів Служби правопорядку приймає Міністр оборони України.

Загальне керівництво Службою правопорядку здійснює Міністр оборони України через начальника Генерального штабу - Головнокомандувача Збройних Сил України.

Безпосереднє керівництво Службою правопорядку здійснює Головне управління Служби правопорядку Збройних Сил України.

Зони діяльності органів управління та підрозділів Служби правопорядку визначає Міністр оборони України.

На Службу правопорядку покладається здійснення таких функцій:

1) попереджувати, виявляти, припиняти кримінальні та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків;

2) приймати та реєструвати заяви і повідомлення про злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях особами, зазначеними в пункті 1 цієї статті, своєчасно приймати стосовно них обгрунтовані і законні рішення;

3) припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, що віднесені до компетенції Служби правопорядку Кодексом України про адміністративні правопорушення;

4) виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України, вживати заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні військовослужбовців, працівників Збройних Сил України;

5) розшукувати і затримувати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, які самовільно залишили військові частини чи місця служби або не з'явилися в строк без поважних причин на військову службу, а також тих, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, чи засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

6) брати участь у проведенні профілактичної роботи серед військовослужбовців, схильних до вчинення правопорушень, сприяти військовому командуванню, органам військового управління в забезпеченні військової дисципліни серед військовослужбовців;

7) забезпечувати у передбачених законом випадках виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання в дисциплінарному батальйоні або до кримінального покарання у вигляді арешту;

8) запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах;

19) взаємодіяти з військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, органами Національної поліції, іншими правоохоронними органами, у тому числі обмінюватися з ними інформацією для виявлення правопорушень;

11) проводити розшук вогнепальної зброї, бойових припасів до неї або вибухових речовин, викрадених або втрачених у військових частинах;

12) виконувати в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції доручення слідчого, прокурора, ухвали суду та постанов суддів;

13) здійснювати в межах своєї компетенції нагляд за дорожнім рухом військових транспортних засобів, контроль за виконанням у Збройних Силах України вимог законодавства з питань забезпечення безаварійного використання техніки; вести облік та розподіл номерних знаків, реєстрацію військових транспортних засобів Збройних Сил України;

14) погоджувати в установленому законодавством порядку з відповідними органами перевезення великогабаритних, великовагових і небезпечних вантажів транспортними засобами Збройних Сил України, забезпечувати їх супроводження та контроль за дотриманням особливих умов, правил, норм і стандартів з організації перевезення зазначених вантажів;

15) брати участь у виконанні завдань військовими частинами у разі їх залучення в установленому законом порядку до проведення робіт під час введення режиму воєнного або надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

16) забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих та заарештованих осіб, які тримаються на гауптвахті, документів, речей, цінностей та іншого майна, а також передавати органам Національної поліції документи і речі цивільних осіб, затриманих на території військових частин (військових об'єктів);

17) охороняти та конвоювати затриманих чи взятих під варту військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також тих, що відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні;

18) надавати у межах своєї компетенції допомогу органам державної влади, органам місцевого самоврядування, військовому командуванню, органам військового управління та їх представникам, громадським організаціям у провадженні їх законної діяльності у разі протидії їм або

небезпеки з боку правопорушників - військовослужбовців Збройних Сил України;

19) повідомляти не пізніше ніж у триденний строк про вчинення військовослужбовцями та військовозобов'язаними під час проходження ними зборів кримінальних та інших правопорушень командирів (начальників) військових частин, до особового складу яких належать такі особи, а відповідного прокурора - негайно;

20) повідомляти органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військове командування, органи військового управління, громадськість за місцем служби або роботи особи, в тому числі цивільних громадян, які незаконно перебували на території військової частини або військового об'єкта і вчинили протиправні дії, про вчинення ними правопорушення, провадження стосовно якого належить до компетенції Служби правопорядку;

21) брати участь у підготовці та проведенні гарнізонних заходів.

1.3. Розвідувальні органи України.

З метою ефективного виконання завдань розвідки в Україні функціонує розвідувальне співтовариство.

2. Суб'єктами розвідувального співтовариства є:

- 1) координаційний орган з питань розвідки;
- 2) розвідувальні органи, визначені цим Законом;
- 3) Служба безпеки України;

4) визначені Радою національної безпеки і оборони України інші складові сектору безпеки і оборони, що залучаються розвідувальними органами до виконання розвідувальних завдань та посилення розвідувальних спроможностей держави.

Оперативні підрозділи Центрального управління Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, відповідно до цього Закону можуть проводити розвідувальні заходи з метою отримання інформації в інтересах контррозвідки.

Координаційний орган з питань розвідки може утворюватися Президентом України як постійно діючий допоміжний або інший визначений статтею 106 Конституції України орган для сприяння реалізації повноважень Президента України, у тому числі як Голови Ради національної безпеки і оборони України, забезпечення взаємодії, розвитку та координації спільної діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства.

Положення про координаційний орган з питань розвідки та його персональний склад затверджуються Президентом України.

Рішення координаційного органу з питань розвідки, введені в дію актами Президента України, є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами розвідувального співтовариства.

Загальна координація діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства здійснюється Радою національної безпеки і оборони України.

Основними завданнями розвідки є:

- 1) своєчасне забезпечення споживачів розвідувальною інформацією;
- 2) сприяння реалізації національних інтересів України;
- 3) протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах.

Розвідувальними органами є:

- 1) Служба зовнішньої розвідки України;
- 2) розвідувальний орган Міністерства оборони України;
- 3) розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Основні функції розвідувальних органів

1. Розвідувальні органи на виконання основних завдань розвідки:
  - 1) здійснюють добування, аналітичне опрацювання, оброблення і надання розвідувальної інформації її споживачам у встановленому цим Законом порядку;
  - 2) проводять заходи з метою сприяння реалізації національних інтересів України, забезпечення безпеки та участі у формуванні і реалізації державної політики у визначених законом сферах, посилення обороноздатності держави, економічного та науково-технічного розвитку;
  - 3) виявляють та визначають ступінь зовнішніх загроз національній безпеці України, у тому числі у кіберпросторі, життю, здоров'ю її громадян та об'єктам державної власності за межами України, організують і проводять спеціальні (активні) заходи щодо таких загроз та з протидії іншій діяльності, що становить зовнішню загрозу національній безпеці України;
  - 4) у межах визначених законодавством повноважень беруть участь у забезпеченні безпеки закордонних дипломатичних установ України, у тому числі шляхом організації та проведення уповноваженими особами цих установ відповідних заходів;
  - 5) сприяють спеціально уповноваженому органу державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності у здійсненні контррозвідувального забезпечення закордонних дипломатичних установ України, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у державі перебування, відряджених за кордон громадян України, які обізнані у відомостях, що становлять державну таємницю, а також охороні державної таємниці в цих установах;
  - 6) беруть участь у боротьбі з тероризмом, протидії розвідувально-підривної діяльності проти України, **транснаціональній організованій злочинності та іншій злочинній діяльності, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України;**
  - 7) беруть участь у заходах державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, зокрема з метою запобігання та протидії розповсюдженню зброї масового знищення і засобів її доставки, незаконному обігу товарів військового призначення та подвійного використання;

- 8) забезпечують власну безпеку;
- 9) здійснюють співробітництво з компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями;
- 10) здійснюють інші визначені законом функції з метою забезпечення національної безпеки України.

Служба зовнішньої розвідки України.

Служба зовнішньої розвідки України є розвідувальним органом України, який функціонує як окремий державний орган, не належить до системи органів виконавчої влади та здійснює свою діяльність під загальним керівництвом Президента України та демократичним цивільним контролем відповідно до Закону України "Про розвідку".

Служба зовнішньої розвідки України як розвідувальний орган України входить до складу сил безпеки, а як військове формування - до складу сил оборони сектору безпеки і оборони України.

Керівництво Службою зовнішньої розвідки України здійснює Голова Служби зовнішньої розвідки України, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України.

Загальна структура Служби зовнішньої розвідки України складають:

- підрозділи агентурної та технічної розвідки;
- оперативно-технічні;
- інформаційно-аналітичні;
- власної безпеки;
- інші підрозділи відповідно до визначеної Президентом України

Організаційної структури Служби зовнішньої розвідки України;

– для виконання покладених на неї завдань Службою зовнішньої розвідки України можуть створюватися територіальні підрозділи в межах затвердженої загальної чисельності, а також заклади, підприємства, установи, організації.

Служба зовнішньої розвідки України здійснює розвідувальну діяльність у зовнішньополітичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній, екологічній сферах, сфері кібербезпеки.

Розвідувальний орган Міністерства оборони України здійснює розвідувальну діяльність у воєнній сфері, сферах оборони, військового будівництва, військово-технічній та кібербезпеки.

Суб'єктами системи воєнної розвідки є такі складові розвідувального співтовариства:

1) розвідувальний орган Міністерства оборони України, який є головним органом управління в системі воєнної розвідки і в межах повноважень та в порядку, визначених цим Законом та актами Президента України, координує діяльність суб'єктів воєнної розвідки;

2) органи військового управління розвідки і військові частини розвідки Збройних Сил України, які в межах визначених законодавством повноважень здійснюють діяльність з метою розвідувального забезпечення застосування Збройних Сил України;

3) Сили спеціальних операцій Збройних Сил України, які в межах визначених законодавством повноважень здійснюють спеціальну розвідку в інтересах підготовки та проведення операцій військ (сил) оборони та спеціальних операцій.

Залучені відповідно до пункту 1 частини другої цієї статті суб'єкти системи воєнної розвідки виключно для виконання покладених на них завдань застосовують технічні засоби розвідки та реалізують інші повноваження в межах і в порядку, визначених цим Законом, виданими на його виконання актами Президента України та розвідувального органу Міністерства оборони України.

1.4. Управління державної охорони України.

Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України.

На Управління державної охорони України покладаються завдання:

– здійснення державної охорони щодо органів державної влади України;

– забезпечення безпеки посадових осіб, визначених цим Законом, за місцем їх перебування як на території України, так і за її межами;

– забезпечення безпеки членів сімей посадових осіб, визначених цим Законом, які проживають разом з ними або супроводжують їх;

– запобігання протиправним посяганням на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона, їх виявлення та припинення;

– охорони об'єктів, визначених цим Законом;

– забезпечення безпечної експлуатації транспортних засобів, призначених для визначених цим Законом посадових осіб;

– участі у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Для здійснення покладених завдань Управління державної охорони України уповноважене:

– надавати згоду на допущення громадян на об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона;

– одержувати в установленому порядку від керівників органів державної влади України, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності за письмовим запитом Начальника Управління або його заступників відомості, необхідні для здійснення державної охорони;

– використовувати форму одягу та документи, які зашифровують особу чи відомчу належність військовослужбовців і транспортних засобів Управління державної охорони України;

– проводити у порядку, визначеному **Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність"**, гласні та негласні оперативні заходи з метою запобігання посяганням на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона, виявлення і припинення таких посягань;

- проводити кіно-, фотозйомку, аудіо- і відеозапис на об'єктах, щодо яких здійснюється державна охорона;
- залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних органів їх військовослужбовців і працівників, технічні та інші засоби;
- здійснювати на об'єктах, щодо яких здійснюється державна охорона, протипожежний, санітарно-гігієнічний, екологічний, радіаційний і протиепідемічний контроль та контроль за станом технічного захисту інформації, вживати заходів щодо усунення виявлених порушень, з'ясовувати причини, що призвели до їх вчинення;
- прикомандировувати в установленому порядку військовослужбовців Управління державної охорони України для здійснення державної охорони до органів державної влади, підприємств, установ і організацій, перелік яких визначається Президентом України.

Державна охорона здійснюється шляхом:

- 1) пошуку і фіксації даних про протиправну діяльність окремих осіб або груп, яка загрожує нормальному функціонуванню органів державної влади України, життю чи здоров'ю, честі та гідності посадових осіб і членів їхніх сімей, для вжиття заходів щодо її припинення;
- 2) особистої охорони осіб;
- 3) охорони об'єктів і підтримання на них відповідного порядку проходження громадян, проїзду транспортних засобів, проносу і провозу речей (далі - режиму);
- 4) оснащення об'єктів технічними засобами охорони за рахунок коштів юридичних осіб, в користуванні яких ці об'єкти перебувають;
- 5) проведення профілактичних заходів з метою запобігання протиправним посяганням.

Військовослужбовці Управління державної охорони України зобов'язані вживати заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених **Законом України "Про запобігання корупції"**.

1.5. БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

(Economic security bureau of Ukraine, скорочено - ESBU.)

Бюро економічної безпеки України (БЕБ) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України та на який покладається завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Правову основу діяльності БЕБ становлять:

1. Конституція України,
2. Міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України,
3. Закон України "Про Бюро економічної безпеки України"
4. "Про державну службу" та інші закони України, а також прийняті відповідно до них нормативно-правові акти.

Принципи діяльності Бюро економічної безпеки України

1. Бюро економічної безпеки України здійснює свою діяльність на основі принципів:

- 1) верховенства права;
- 2) законності;
- 3) пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб;
- 4) оперативності;
- 5) відкритості та прозорості діяльності Бюро економічної безпеки України для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам;
- 6) політичної нейтральності та позапартійності;
- 7) незалежності від інших, крім державних, інтересів;
- 8) персональної відповідальності кожного працівника;
- 9) справедливості;
- 10) неупередженості;
- 11) єдиноначальності у реалізації повноважень Бюро економічної безпеки України;
- 12) взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Основними завданнями БЕБ є:

- 1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;
- 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;
- 3) подання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;
- 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;
- 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;
- 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності;
- 7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;
- 8) складення аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки.

Відповідно до покладених завдань БЕБ виконує:

- правоохоронну;
- аналітичну;

- економічну;
- інформаційну та інші функції.

БЕБ відповідно до покладених на нього завдань:

- 1) провадить оперативно-розшукову діяльність та здійснює досудове розслідування у межах передбаченої законом підслідності;
- 2) проводить інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ;
- 3) здійснює комплекс заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки;
- 4) збирає, обробляє та аналізує інформацію про кримінальні правопорушення, віднесені законом до його підслідності;
- 5) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;
- 6) формує банки (бази) даних та створює на їх основі на базі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій єдину інформаційну систему БЕБ;
- 7) для цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування створює інформаційно-телекомунікаційні системи (мережі) та веде оперативний облік в обсязі та порядку, передбачених законодавством;
- 8) у межах повноважень, передбачених законом, здійснює оброблення персональних даних;
- 9) здійснює інформаційну взаємодію з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;
- 10) отримує, обробляє та користується інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, доступ до яких здійснено з урахуванням положень статті 7 Закону України “Про Бюро економічної безпеки України”;
- 11) бере участь у створенні та функціонуванні міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем, необхідних для виконання покладених на правоохоронні органи завдань;
- 12) здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій;
- 13) забезпечує надання державним органам інформації з банків (баз) даних згідно із законом;
- 14) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, криптографічний захист інформації, яка є у власності БЕБ, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом;
- 15) вживає заходів з виявлення і припинення кримінальних, правопорушень, віднесених до його повноважень;

16) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події у межах, визначених законом;

17) здійснює розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

18) залучає в межах компетенції у передбачений законодавством спосіб, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, зокрема іноземців;

19) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом, та у межах його повноважень;

20) витребує та одержує у встановленому законом порядку від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформацію, необхідну для здійснення повноважень БЕБ;

21) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності таких відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ;

22) вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму;

23) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю БЕБ;

24) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень;

25) здійснює міжнародне співробітництво з компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України;

26) укладає міжнародні договори міжвідомчого характеру з відповідними органами іноземних держав;

27) направляє своїх працівників до міжнародних організацій, іноземних держав як представників БЕБ з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до його повноважень;

28) ініціює у компетентних органах іноземних держав розгляд справ про захист прав та інтересів держави з питань, що стосуються виконання обов'язків БЕБ, виступає як представник держави під час розгляду таких справ. За потреби БЕБ має право залучати до такого розгляду експертів за відповідними напрямами;

29) виконує в межах компетенції запити компетентних органів інших держав та міжнародних організацій відповідно до закону та міжнародних

договорів України, установчих актів та правил міжнародних організацій, членом яких є Україна;

30) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції БЕБ, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Кабінету Міністрів України;

31) розробляє проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України з питань, що належать до сфери діяльності БЕБ;

32) приймає нормативно-правові акти з питань, що належать до компетенції БЕБ;

33) звітує про свою діяльність у порядку, встановленому законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

34) бере участь у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти з питань діяльності БЕБ, в організації та проведенні відповідних науково-дослідних, дослідно-конструкторських, кримінологічних і соціологічних досліджень у межах його компетенції, а також у впровадженні їх результатів в освітній процес та практичну діяльність;

35) виконує в межах повноважень, передбачених законом, функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

36) здійснює інші повноваження, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України “Про Бюро економічної безпеки” та іншими законами України.

БЕБ з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушенням законності, службової дисципліни і контроль за їх реалізацією в центральному апараті і територіальних управліннях БЕБ;

2) планує заходи у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності;

3) контролює та координує діяльність територіальних управлінь БЕБ;

4) здійснює добір кадрів для центрального апарату БЕБ та на керівні посади територіальних управлінь БЕБ;

5) забезпечує роботу з добору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників БЕБ;

6) організовує службову підготовку та стажування працівників, які мають спеціальні звання БЕБ;

7) організовує проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа та психологічного тестування на підставі і в порядку, передбачених Законом України “Про Бюро економічної безпеки України”;

8) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захисту інформації з обмеженим доступом, контроль за їх збереженням в центральному апараті і територіальних управліннях БЕБ;

9) створює власні системи (мережі) обміну інформацією з обмеженим доступом, бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності підрозділів БЕБ у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу;

10) організовує діловодство та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил;

11) забезпечує експлуатацію та функціонування системи зв'язку БЕБ;

12) забезпечує відповідно до законодавства правовий і соціальний захист осіб, які мають спеціальні звання БЕБ, інших працівників БЕБ, взаємодіє з цих питань з органами державної влади та органами місцевого самоврядування;

13) укладає договори відповідального зберігання з підприємствами, установами, організаціями з метою зберігання речових доказів, вилучених у ході досудового розслідування, які потребують особливих умов зберігання;

14) забезпечує у випадках, передбачених законодавством, захист державних інтересів та представництво інтересів БЕБ в органах державної влади та органах місцевого самоврядування;

15) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, мобілізаційну підготовку та мобілізаційну готовність БЕБ;

16) здійснює нагляд за охороною праці в БЕБ, контроль та забезпечення протипожежної безпеки в центральному апараті та територіальних управліннях БЕБ, а також на територіях, на яких вони розташовані;

17) організовує планово-фінансову роботу в центральному апараті і територіальних управліннях БЕБ, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів;

18) забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку, а також подання необхідної звітності в центральному апараті та територіальних управліннях БЕБ;

19) відкриває рахунки в органах Казначейства.

БЕБ для виконання покладених завдань має право:

1) залучати в установленому законом порядку до виконання окремих досліджень, робіт, участі у вивченні окремих питань, що належать до компетенції БЕБ, учених, фахівців і експертів, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівництвом);

2) одержувати в установленому законодавством порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

3) звертатися в межах своєї компетенції із запитами до компетентних органів інших держав та міжнародних організацій відповідно до закону і міжнародних договорів України, установчих актів та правил міжнародних організацій, членом яких є Україна;

4) користуватися у межах, визначених законодавством, відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

5) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до компетенції БЕБ;

б) засновувати відповідно до законодавства відомчі відзнаки БЕБ.

БЕБ здійснює повноваження безпосередньо через центральний апарат та утворені в установленому порядку територіальні управління.

Територіальні управління БЕБ утворюються, реорганізуються та ліквідовуються Кабінетом Міністрів України.

Територіальні органи БЕБ є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

БЕБ у межах повноважень, передбачених законом, на основі та на виконання Конституції України та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, видає накази, організовує та контролює їх виконання.

Накази БЕБ, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, видаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”.

Нормативно-правові акти БЕБ підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

Гарантії незалежності Бюро економічної безпеки України

1. Незалежність Бюро економічної безпеки України гарантується визначеними цим Законом та іншими законами України:

1) особливим порядком конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора Бюро економічної безпеки України, його заступників, інших працівників, а також визначеним законом вичерпним переліком підстав для припинення їхніх повноважень;

2) заборонаю незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Бюро економічної безпеки України;

3) належною оплатою праці та соціальними гарантіями працівників Бюро економічної безпеки України;

4) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Бюро економічної безпеки України, їхніх близьких родичів, майна;

5) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Бюро економічної безпеки України;

б) в інший спосіб, визначений цим Законом.

2. Забороняється втручання Президента України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших юридичних осіб, а також фізичних осіб у діяльність Бюро економічної безпеки України з підстав, не передбачених законом.

Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Бюро економічної безпеки України та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях і не передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо Директор Бюро економічної безпеки України, працівник Бюро економічної безпеки України невідкладно інформує про це в письмовій формі правоохоронні органи.

Керівництво діяльністю БЕБ здійснює його Директор, який призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу строком на п'ять років.

Директор БЕБ звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України з підстав, визначених Законом "Про Бюро економічної безпеки України".

Директор БЕБ призначає на посади та звільняє з посад першого заступника та заступників Директора БЕБ, інших працівників центрального апарату БЕБ, керівників територіальних управлінь БЕБ та їх заступників.

Перший заступник та заступники Директора БЕБ забезпечують виконання повноважень відповідно до затвердженого Директором БЕБ розподілу обов'язків.

БЕБ у процесі своєї діяльності взаємодіє в установленому порядку з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами, об'єднаннями громадян, профспілками та організаціями роботодавців, а також відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій.

Міжнародне співробітництво Бюро економічної безпеки України

1. Бюро економічної безпеки України здійснює співробітництво з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

2. Працівники Бюро економічної безпеки України у випадках і порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими законами України, направляються до міжнародних організацій, іноземних держав як компетентні представники з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень Бюро економічної безпеки України, та залучаються до участі в міжнародних заходах, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки України, а також міжнародних заходах з обміну досвідом.

3. Працівники Бюро економічної безпеки України можуть брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів з боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері, що належить до компетенції Бюро економічної безпеки України, виконувати інші повноваження, пов'язані з виконанням покладених на них обов'язків,

передбачених законодавством щодо міжнародного співробітництва з компетентними органами інших держав та міжнародними організаціями.

Взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами та іншими особами

1. Бюро економічної безпеки України у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами відповідно до закону.

2. Порядок обміну інформацією, у тому числі оперативною, проведення спільних заходів Бюро економічної безпеки України та інших державних органів, що відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, встановлюється спільними наказами Бюро економічної безпеки України та відповідних державних органів.

3. Бюро економічної безпеки України в порядку, визначеному законом, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.

Порядок такого доступу визначається відповідними міжвідомчими угодами (договорами), спільними наказами (розпорядженнями) та протоколами до них або в порядку електронної інформаційної взаємодії, якщо інше не передбачено законом.

4. Державна служба фінансового моніторингу України з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, передає Бюро економічної безпеки України інформацію, у тому числі узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали), в порядку, визначеному законом.

5. Бюро економічної безпеки України взаємодіє з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та забезпечується доступом до її автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків (баз) даних.

6. Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, органи державного фінансового контролю, податкові та митні органи, а також інші державні органи, що здійснюють державний контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами законодавства України, з метою запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності Бюро економічної безпеки України, передають Бюро економічної безпеки України інформацію про обставини, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України.

7. Витребування Бюро економічної безпеки України інформації та/або документів від органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб може здійснюватися відповідно до їх підслідності та в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України.

8. Отримання від банків інформації, що містить банківську таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України "Про банки і банківську діяльність". Отримання Бюро економічної безпеки України від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ інформації, що міститься в системі депозитарного обліку цінних паперів, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Законом України "Про депозитарну систему України", з урахуванням положень цього Закону.

Обробка інформації здійснюється Бюро економічної безпеки України з дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпеченням таємниці, що охороняється законом.

9. Отримання Бюро економічної безпеки України від державних органів, органів місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах та банках (базах) даних для проведення аналітичної діяльності, визначеної цим Законом, здійснюється на підставі письмового запиту.

Запит повинен містити:

1) підстави направлення запиту, тобто на виконання якого завдання, передбаченого цим Законом, підготовлено запит;

2) перелік інформації, що запитується;

3) конкретний перелік документів, які пропонується надати;

4) підпис уповноваженої особи Бюро економічної безпеки України.

Уповноваженою особою Бюро економічної безпеки України, яка має право підпису запиту, є Директор Бюро економічної безпеки України, його перший заступник та заступник, керівник територіального управління Бюро економічної безпеки України, його заступник.

У разі надходження запиту Бюро економічної безпеки України керівник суб'єкта, якому адресовано такий запит, зобов'язаний розглянути його і надати відповідь протягом 10 робочих днів з дня його одержання.

У разі неможливості розгляду або виконання запиту Бюро економічної безпеки України у визначений цим Законом строк керівник суб'єкта, якому адресовано обґрунтований письмовий запит, зобов'язаний повідомити про це листом з викладенням причин продовження строку розгляду.

Строк розгляду запиту Бюро економічної безпеки України з урахуванням подовження не може перевищувати 30 днів з дня його одержання.

Державні органи, органи місцевого самоврядування зобов'язані безоплатно надавати інформацію, документи або їх копії, зазначені в запиті Бюро економічної безпеки України.

Невиконання (неналежне виконання) запиту Бюро економічної безпеки України або ненадання Бюро економічної безпеки України на його запит інформації та/або документів, надання завідомо недостовірної інформації та/або документів чи надання інформації та/або документів не в повному

обсязі, порушення встановлених цією частиною строків їх надання, повідомлення третіх осіб про те, що стосовно них збирається така інформація, забороняються і тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом.

Отримана на запит Бюро економічної безпеки України інформація є службовою. Використання такої інформації здійснюється Бюро економічної безпеки України з дотриманням законодавства про захист службової інформації.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином до державних органів, однією з функцій яких є **правоохоронна діяльність та протидія окремим видам загроз національній безпеці слівіднести:** Державне бюро розслідувань; військова служба правопорядку у збройних силах України; Розвідувальні органи України; управління державної охорони України;

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України.

Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України.

Розвідувальні органи беруть участь у боротьбі з тероризмом, протидії розвідувально-підривній діяльності проти України, **транснаціональній організованій злочинності та іншій злочинній діяльності, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України.**

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином до державних органів, однією з функцій яких є **правоохоронна діяльність та протидія окремим видам загроз національній безпеці слівіднести:** Державне бюро розслідувань; військова служба правопорядку у збройних силах України; Розвідувальні органи України; управління державної охорони України;

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України.

Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України.

Розвідувальні органи беруть участь у боротьбі з тероризмом, протидії розвідувально-підривній діяльності проти України, **транснаціональній організованій злочинності та іншій злочинній діяльності, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України.**

2. ОРГАНИ, ЯКІ ПОРЯД З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗДІЙСНЮЮТЬ ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1. Органи рибоохорони Державного агентства рибного господарства України

Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Держрибагентство у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держрибагентства є:

1) реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства;

2) внесення на розгляд Міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства.

Держрибагентство (орган рибоохорони) здійснює свої повноваження безпосередньо, а також через утворені в установленому порядку територіальні органи (органи рибоохорони).

Органи рибоохорони - Головне управління охорони водних біоресурсів у м. Києві, управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в області, басейнові управління, басейновий відділ (далі - Управління) - є територіальними органами Державного агентства рибного господарства України, які діють у складі Держрибагентства України і йому підпорядковуються.

Головне управління охорони водних біоресурсів у м. Києві за дорученням Держрибагентства України у межах своїх повноважень спрямовує та координує роботу органів рибоохорони на місцях, згідно з чинним законодавством проводить роботу щодо усунення негативних явищ, пов'язаних з корупцією, перевищенням службових та посадових повноважень в органах рибоохорони.

Голови місцевих державних адміністрацій координують діяльність Управління і сприяють йому у виконанні покладених на нього завдань.

Повноваження Управління поширюються на територію відповідного водного об'єкта, області, акваторію в межах районів діяльності, визначених Держрибагентством України (далі - район діяльності).

Управління у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України, актами та дорученнями Президента України, актами Кабінету Міністрів України, дорученнями Прем'єр-міністра України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України, дорученнями Міністра аграрної політики та продовольства України, його першого заступника та заступника, наказами Держрибагентства України, дорученнями Голови Держрибагентства України, актами місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також цим Положенням.

Основним завданням Управління є реалізація повноважень Державного агентства рибного господарства України у сфері:

- рибного господарства та рибної промисловості;
- охорони, використання і відтворення водних біоресурсів;
- регулювання рибальства в районі діяльності.

Управління в межах визначеного району діяльності та відповідно до покладених на нього завдань:

1. Видає, переоформляє, видає дублікати та анулює передбачені законом документи дозвільного характеру.

2. Погоджує видачу дозволів на будівельні, днопоглиблювальні роботи, видобування піску і гравію, прокладання кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду.

3. Видає та скасовує передбачені законодавством документи на право добування водних біоресурсів, а також на право переселення та утримання в неволі чи напіввільних умовах водних біоресурсів.

4. Погоджує режими рибогосподарської експлуатації водних об'єктів та забезпечує державний контроль (нагляд) за їх дотриманням.

5. Забезпечує організацію та здійснює державний нагляд (контроль) у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів у водних об'єктах та їх частинах.

6. Координує роботу з штучного розведення, вирощування риби, інших водних біоресурсів, їх використання у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах).

7. Погоджує проведення гідромеліоративних робіт у місцях, де перебувають водоплавні птахи, хутрові звірі, та промисловий вилов риби в місцях, де розводяться бобри і хохулі.

8. Здійснює державний контроль технічного стану рибозахисних споруд, проведення рибозахисних заходів на водозабірних та інженерних спорудах меліоративних систем.

9. Здійснює контроль за дотриманням лімітів і нормативів використання водних біоресурсів.

10. Надає в установленому порядку пропозиції та здійснює контроль щодо рівневого режиму роботи рибогосподарських водних об'єктів.

11. Здійснює державний контроль (нагляд) за дотриманням правил

використання, порядку придбання та збуту об'єктів тваринного світу в частині водних біоресурсів.

12. Готує та вносить в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань, що належать до повноважень Держрибагентства України.

13. За дорученням Держрибагентства України надає пропозиції до проектів нормативно-правових актів з питань рибного господарства, рибної промисловості, охорони і відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства.

14. Бере участь у роботах з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, які спричиняють або можуть спричинити погіршення умов існування або масову загибель водних біоресурсів.

15. Проводить розслідування фактів масової загибелі риби та бере участь у роботі комісій з виявлення причин її загибелі.

16. Надає пропозиції Держрибагентству України щодо розроблення порядку штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання.

17. За погодженням з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування бере участь у розробці регіональних комплексних програм з охорони довкілля в частині охорони та відтворення водних біоресурсів та контролює їх виконання.

18. За дорученням Держрибагентства України бере участь у розробці прогнозів допустимого вилову та проектів лімітів використання водних біоресурсів та у розподілі затверджених лімітів на квоти спеціального використання водних біоресурсів.

19. Надає пропозиції Держрибагентству України щодо розроблення правил добування (вилучення, вилову) та відтворення водних біоресурсів.

20. За дорученням Держрибагентства України бере участь у роботі комісій з питань, що належать до повноважень Управління.

21. Проводить роз'яснювальні заходи з питань охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства.

22. Складає і надає за належністю узагальнену звітність за результатами основної та інших видів діяльності.

23. Здійснює передбачені законодавством заходи щодо регулювання рибальства.

24. Виконує інші повноваження, визначені законами України та покладені на Управління Головою Державного агентства рибного господарства України.

Управління з метою організації своєї діяльності:

1. Забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням.

2. Забезпечує ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів.

3. Організовує планово-фінансову роботу в Управлінні, здійснює

контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку.

4. Організовує розгляд звернень громадян з питань, що належать до компетенції Управління, виявляє та усуває причини, що призводять до подання громадянами скарг.

5. Забезпечує доступ до публічної інформації, що перебуває у його володінні.

6. Забезпечує у межах своїх повноважень реалізацію державної політики стосовно захисту інформації з обмеженим доступом.

7. Забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізації.

8. Організовує роботу з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів в Управлінні.

9. Здійснює інші функції, пов'язані з виконанням покладених на Управління завдань в межах законодавства України.

Управління має право:

1. Залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками), представників інститутів громадянського суспільства.

2. Одержувати в установленому законодавством порядку інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб.

3. Скликати наради, утворювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби (ради, комісії, колегії, робочі групи тощо) для сприяння здійсненню покладених на Управління завдань.

4. Користуватись інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

5. Давати обов'язкові до виконання письмові вказівки (приписи) про усунення порушень у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

6. Перевіряти документи на право використання водних біоресурсів, зупиняти транспортні (у тому числі плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знарядь рибальства, добутої продукції та інших предметів.

7. Безперешкодно користуватися при виконанні службових обов'язків послугами попутного водного і сухопутного транспорту та засобами зв'язку, що належать користувачам водних біоресурсів усіх форм власності.

8. Безоплатно одержувати від органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, громадян, іноземців та осіб без громадянства статистичні, інші довідкові та інформаційні матеріали, пояснення, необхідні для визначення стану охорони, відтворення і використання водних біоресурсів, а також повідомлення про аварійні забруднення довкілля.

9. Складати протоколи та розглядати в установленому законом порядку справи про адміністративні правопорушення у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

10. У разі неможливості встановлення особи правопорушника на місці вчинення правопорушення доставляти його до правоохоронних органів чи в приміщення виконавчого органу місцевого самоврядування для складення протоколу про адміністративне правопорушення.

11. Вилучати в осіб, які порушують законодавство у галузі охорони і використання водних біоресурсів, знаряддя добування водних біоресурсів, транспортні (у тому числі плавучі) засоби, обладнання та предмети, що були знаряддями правопорушення, незаконно добуті водні біоресурси, а також відповідні документи на них.

12. Проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, фото- і відеозйомку як допоміжні засоби для запобігання і виявлення порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

13. Викликати посадових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для надання усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням законодавства у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

14. Безперешкодного доступу до території (у тому числі об'єктів природно-заповідного фонду) і приміщень підприємств, установ та організацій, які здійснюють добування, утримання, зберігання або переробку водних біоресурсів, з метою здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

15. Визначати розмір збитків, завданих рибному господарству, за затвердженими таксами та методиками.

16. Самостійно та через органи прокуратури подавати позови про відшкодування шкоди, заподіяної суб'єктами господарювання та громадянами внаслідок порушення законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

17. Вилучати знаряддя добування (вилову) водних біоресурсів, транспортні засоби, обладнання та предмети, що були знаряддями правопорушення у галузі охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, а також незаконно добуті водні біоресурси у разі неможливості встановлення власника зазначеного майна.

18. Залучати до охорони водних біоресурсів громадських інспекторів рибоохорони.

. Управління під час здійснення охорони виключної (морської) економічної зони має такі повноваження:

.1. Зупиняти та оглядати в установленому порядку судна, що здійснюють промисел водних біоресурсів, пошук, дослідження та операції, пов'язані з промислом у виключній (морській) економічній зоні, а також перевіряти документи на здійснення промислу та інших робіт.

.2. Зупиняти або припиняти промисел та інші роботи у разі порушення вимог Закону України "Про виключну (морську) економічну зону України" або відсутності дозволу (погодження) на їх проведення.

3. Складати протоколи про вчинення правопорушення у виключній (морській) економічній зоні.

.4. Застосовувати штрафні санкції у випадках, передбачених законом.

5. Безоплатно користуватися транспортними послугами та засобами зв'язку промислових суден іноземних держав, що здійснюють промисел або інші роботи у виключній (морській) економічній зоні згідно з міжнародними договорами України або дозволами.

Висновки до питання 2.1.

Таким чином повноваженнями інспекторів рибоохорони є:

здійснювати державний контроль (нагляд) за дотриманням правил використання, порядку придбання та збуту водних біоресурсів;

- здійснювати перевірку знарядь добування, контролювати їх кількість, перевіряти відповідність вимогам законодавства;

- перевіряти документи на право використання водних біоресурсів, зупиняти транспортні (у тому числі, плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі, плавучих) засобів, знарядь рибальства, добутої продукції та інших предметів;

- вилучати в осіб знаряддя добування водних біоресурсів, транспортні (у тому числі, плавучі) засоби, обладнання та предмети, що були знаряддями правопорушення та незаконно добуті водні біоресурси;

- безперешкодно користуватися при виконанні службових обов'язків послугами попутного водного і сухопутного транспорту та засобами зв'язку, що належать користувачам водних біоресурсів усіх форм власності;

- визначати розмір збитків, завданих рибному господарству, за затвердженими таксами та методиками;

- у разі неможливості встановлення особи правопорушника на місці вчинення правопорушення доставляти його до правоохоронних органів чи в приміщення виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті ради для складення протоколу про адміністративне правопорушення;

- проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис і відеозйомку як допоміжні засоби для запобігання і виявлення порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

Також, відповідно до ст.3 Закону України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів", рибоохоронці мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброю з метою забезпечення виконання правомірних наказів та усних вимог, що добровільно не виконуються.

2.2. Органи державної лісової охорони Державного агентства лісових ресурсів України

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра енергетики та захисту довкілля і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства.

Держлісагентство у своїй діяльності керується: **Конституцією** та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держлісагентства є:

1) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;

2) внесення на розгляд Міністра енергетики та захисту довкілля пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

Держлісагентство відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств і в установленому порядку подає їх Міністрові енергетики та захисту довкілля;

2) вносить Міністрові енергетики та захисту довкілля пропозиції щодо загальнодержавних і регіональних (місцевих) програм з охорони, захисту, використання та відтворення лісів, розвитку мисливського господарства;

3) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, міжнародне співробітництво, готує пропозиції щодо укладення та денонсації договорів, укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру, забезпечує виконання узятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами з питань, що належать до компетенції Держлісагентства, представляє Україну в роботі міжнародних організацій у сфері лісового та мисливського господарства;

4) здійснює державне управління в галузі ведення лісового і мисливського господарства, а також державного контролю за дотриманням вимог нормативно-правових актів щодо ведення лісового господарства (крім державного контролю з карантину рослин та у сфері захисту рослин);

5) здійснює державний контроль за дотриманням законодавства в галузі мисливського господарства і полювання;

6) організовує роботу з укладення з користувачами мисливських угідь договорів про умови ведення мисливського господарства та здійснює контроль за їх виконанням;

7) забезпечує функціонування державної лісової охорони, координує діяльність лісової охорони інших постійних лісокористувачів і власників лісів, бере участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері пожежної безпеки, забезпечує організацію та координацію заходів з охорони державного

мисливського фонду і заходів з регулювання чисельності мисливських, хижих та шкідливих для мисливського господарства тварин;

8) у межах повноважень, передбачених законом, розглядає справи про адміністративні правопорушення та накладає адміністративні стягнення;

9) вживає заходів для залучення в установленому порядку представників громадськості до проведення обговорення питань державної політики у сфері лісового і мисливського господарства;

Держлісагентство з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Держлісагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держлісагентства та на керівні посади в його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату Держлісагентства та його територіальних органів;

Держлісоохорона має статус правоохоронного органу.

Метою діяльності держлісоохорони є здійснення правових, лісоохоронних та інших заходів, спрямованих на збереження, розширене відтворення, невиснажливе використання лісових ресурсів та об'єктів тваринного світу.

Правова основа діяльності держлісоохорони:

1. Конституція та закони України.
2. Указами Президента України.
3. Постанови Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції.
4. Закони України.
5. Акти Кабінету Міністрів України
6. Положення **Про державну лісову охорону.**
7. Інші нормативно-правові акти.

Відповідно до чинної нормативної бази основними завданнями держлісоохорони є:

- здійснення державного контролю за додержанням вимог лісового та мисливського законодавства;
- забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу;
- запобігання злочинам і адміністративним правопорушенням у сфері лісового та мисливського господарства, а також використання лісових ресурсів і мисливських тварин;
- організація та координація заходів з охорони державного мисливського фонду.

До посадових осіб держлісоохорони належать посадові особи Держлісагентства, Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з питань лісового і мисливського господарства, обласних управлінь лісового та мисливського господарства і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління держлісагентства, згідно з додатком.

Держлісоохорона під час організації заходів, спрямованих на усунення порушень лісового законодавства та законодавства у галузі мисливського господарства та полювання, взаємодіє з правоохоронними органами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадянами та їх об'єднаннями.

Посадові особи держлісоохорони відповідно до покладених на неї завдань мають право:

- безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку ліси, що перебувають у власності чи користуванні громадян і юридичних осіб;

- перевіряти в установленому порядку в громадян і юридичних осіб наявність дозволів та інших документів на використання лісових ресурсів і користування лісами та на право полювання і використання ресурсів державного мисливського фонду;

- проводити перевірки додержання лісокористувачами, власниками лісів та користувачами мисливських угідь вимог нормативно-правових актів і нормативних документів з питань ведення лісового господарства та у галузі мисливського господарства та полювання;

- складати протоколи та розглядати відповідно до законодавства прави про адміністративні правопорушення, правопорушення у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, а також у галузі мисливського господарства та полювання;

- зупиняти на території лісового фонду транспортні засоби та проводити огляд транспортних засобів, знарядь, добутих деревини та інших продуктів лісу, а також зупиняти на території мисливських угідь транспортні (плавучі) засоби та проводити їх огляд та огляд знарядь полювання, добутої продукції;

- зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю в порядку, встановленому законодавством, і використовувати спеціальні транспортні засоби з кольорографічним забарвленням, написом та емблемою;

- доставляти особу, яка порушила лісове законодавство або законодавство у галузі мисливського господарства та полювання, до органів Національної поліції або в органи місцевого самоврядування;

- надсилати у відповідні державні органи матеріали про притягнення осіб, які порушили лісове законодавство або законодавство у галузі мисливського господарства та полювання, до дисциплінарної, адміністративної і кримінальної відповідальності;

– проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, вукозапис, кіно-і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, а також у галузі мисливського господарства та полювання;

– викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для одержання від них усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними лісового законодавства або законодавства у галузі мисливського господарства та полювання;

– безперешкодно відвідувати територію і приміщення юридичних осіб, які провадять діяльність, пов'язану з добуванням, зберіганням або переробленням деревини та інших продуктів лісу, з метою здійснення нагляду за законністю їх використання;

– подавати позови до суду про відшкодування втрат лісогосподарського виробництва або збитків, завданих внаслідок порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання, а також повернення самовільно або тимчасово зайнятих лісових ділянок, мисливських угідь, строк користування якими закінчився

– вносити пропозиції відповідним органам виконавчої влади щодо заборони відвідування лісів населенням і в'їзду до них транспортних засобів та заборони полювання у період високої пожежної небезпеки;

– видавати обов'язкові для виконання приписи з питань, що належать до їх повноважень.

2.3. СЛУЖБА АВІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВІАСЛУЖБИ.

Уповноваженим органом у сфері авіаційної безпеки цивільної авіації є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в галузі цивільної авіації (далі - уповноважений орган з питань цивільної авіації - Державіаслужба).

До повноважень уповноваженого органу з питань цивільної авіації у сфері авіаційної безпеки належить:

розроблення, впровадження та забезпечення виконання Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації;

реалізація єдиної державної політики у сфері авіаційної безпеки, захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання;

підготовка проектів законодавчих актів щодо реалізації державної політики і планування у сфері авіаційної безпеки;

сприяння визначенню та розподілу між центральними органами виконавчої влади, установами, організаціями, а також суб'єктами авіаційної діяльності завдань з виконання цієї Програми;

подання пропозицій щодо внесення змін до цієї Програми з метою підвищення її ефективності;

здійснення державного нагляду за забезпеченням авіаційної безпеки суб'єктами авіаційної діяльності (у тому числі іноземними - на території України та українськими - за межами України), їх захистом від актів незаконного втручання;

перевірка ефективності здійснення заходів з авіаційної безпеки суб'єктами авіаційної діяльності;

проведення аналізу рівня загрози цивільній авіації та здатності суб'єктів авіаційної діяльності нейтралізувати таку загрозу;

сертифікація з питань авіаційної безпеки суб'єктів авіаційної діяльності, служб авіаційної безпеки, персоналу, який здійснює контроль на безпеку, юридичних та фізичних осіб, діяльність яких стосується підготовки персоналу, задіяного у забезпеченні авіаційної безпеки;

розроблення вимог щодо підбору, підготовки та сертифікації з питань авіаційної безпеки фізичних осіб, діяльність яких пов'язана з підготовкою персоналу, задіяного у забезпеченні авіаційної безпеки, та персоналу, який здійснює контроль на безпеку;

організація перевірки заступників керівників суб'єктів авіаційної діяльності з авіаційної безпеки у правоохоронних органах, їх атестація та погодження призначення у разі позитивних результатів перевірки та атестації;

видача за наявності підстав відповідних сертифікатів, здійснення контролю за виконанням сертифікаційних вимог, анулювання або припинення дії сертифіката (у разі виявлення недоліків, що можуть загрожувати безпеці авіації);

участь у розслідуваннях катастроф та інших авіаційних подій з ознаками можливого скоєння акту незаконного втручання;

проведення службових розслідувань актів або спроб скоєння актів незаконного втручання на території України та в установленому порядку - стосовно цивільних повітряних суден українських експлуатантів на території інших держав;

здійснення аналізу проектів будівництва нових та реконструкції діючих аеропортів, служб або об'єктів цивільної авіації, розташованих у контрольованій зоні, на дотримання вимог авіаційної безпеки; нагляд за дотриманням таких вимог під час експлуатації.

САБ створюється з метою здійснення заходів АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання, визначених Державною програмою авіаційної безпеки цивільної авіації.

Завданням САБ є попередження актів незаконного втручання або спроб їх вчинення шляхом здійснення заходів АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання відповідно до вимог Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації.

САБ відповідно до вимог Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації виконує наступні основні функції:

1) здійснює заходи АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання, які визначені сертифікатом САБ, в порядку, визначеному законодавством України, у тому числі авіаційними правилами України, правилами і процедурами, передбаченими програмою АБ САД;

2) розробляє власні стандартно-експлуатаційні процедури з метою практичного здійснення заходів АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання;

3) забезпечує якісну, своєчасну підготовку персоналу САБ відповідно до щорічної програми підготовки персоналу САД.

При виконанні службових обов'язків персонал САБ має право:

1) здійснювати заходи АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання у відповідності до сертифіката САБ та сертифікатів про підготовку з АБ;

2) вимагати, в межах своєї компетенції, від усіх фізичних та юридичних осіб, яким надано право перебувати в контрольованих зонах САД, виконання вимог програми АБ САД;

3) здійснювати тимчасове затримання (з дотриманням вимог законодавства України та особистої безпеки):

осіб, які незаконно проникли в контрольовану зону САД, з метою запобігання правопорушенням та їх припинення на об'єктах САД;

транспортних засобів в межах контрольованої зони САД при порушенні вимог контролю доступу;

виконання рейсів повітряними суднами для проведення додаткових заходів АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання при одержанні з будь-яких джерел повідомлення про загрозу безпеці виконання польоту.

Особи, які незаконно проникли та знаходяться в контрольованій зоні САД, передаються персоналом САБ правоохоронним органам у порядку, встановленому законодавством України;

4) проводити ручний догляд тимчасово затриманих осіб, їх особистих речей, здійснювати догляд транспортних засобів та вилучати предмети, заборонені для пронесення до контрольованої зони, зони обмеженого доступу, що охороняється, та критичних частин таких зон та/або перевезення на борту повітряного судна;

5) проводити догляд та контроль на безпеку пасажирів, інших осіб, які не є пасажирами, їх речей, ручної поклажі, багажу, вантажу, пошти, бортприпасів, бортового харчування та супутніх засобів, транспортних засобів при вході/в'їзді до контрольованої зони, а також вилучати предмети, заборонені для пронесення до контрольованої зони, зони обмеженого доступу, що охороняється, та критичних частин таких зон та/або перевезення на борту повітряного судна;

6) не допускати пасажирів, інших осіб, які не є пасажирами, їх речей, ручної поклажі, багаж, вантаж, пошту, бортприпаси, бортове харчування та супутні засоби, транспортні засоби в зону обмеженого доступу, що охороняється, без здійснення догляду та контролю на безпеку;

7) вимагати від персоналу САД, пасажирів, інших осіб, які не є пасажирами, надання усних або письмових пояснень за фактами порушень вимог АБ в межах контрольованої зони САД;

8) брати участь, в межах компетенції, у проведенні службових розслідувань обставин вчинення, спроб вчинення актів незаконного втручання у діяльність цивільної авіації, інших порушень вимог АБ в межах контрольованої зони САД;

9) отримувати дані щодо повідомлень навмисно неправдивої інформації з питань безпеки з звукозаписувальних засобів та пристроїв, які використовують САД, для оцінки загроз та ризиків цивільній авіації;

10) взаємодіяти з органами, що забезпечують виконання Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації, які здійснюють свою діяльність на території САД, під час виконання завдань, покладених на САБ.

Персонал САБ має право вирішувати інші питання відповідно до вимог законодавства України щодо здійснення заходів АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання, які не врегульовані цими Авіаційними правилами.

Структура САБ

Структура САБ розробляється і затверджується керівником САД в залежності від визначених заходів АБ щодо захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання і може включати підрозділи:

- 1) догляду;
- 2) воєнізованої охорони;
- 3) бюро перепусток;
- 4) контролю доступу;
- 5) оперативний центр;
- 6) кінологічний підрозділ;
- 7) технічного забезпечення.

2.4. ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ІНСПЕКЦІЯ УКРАЇНИ.

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Правову основу діяльності Держекоінспекція становлять:

1. **Конституція** і закони України
2. Укази Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України.
3. Акти Кабінету Міністрів України.
4. Інші акти законодавства.
5. Положення про Державну екологічну інспекцію України

Основними завданнями Держекоінспекції є:

- 1) реалізація державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

2) здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства, зокрема, щодо:

- охорони земель, надр;
- екологічної та радіаційної безпеки;
- охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- охорони, захисту, використання і відтворення лісів;
- збереження, відтворення і невиснажливого використання біологічного та ландшафтного різноманіття;
- раціонального використання, відтворення і охорони об'єктів тваринного та рослинного світу;
- ведення мисливського господарства та здійснення полювання;
- охорони, раціонального використання та відтворення вод і відтворення водних ресурсів;
- охорони атмосферного повітря;
- формування, збереження і використання екологічної мережі;
- стану навколишнього природного середовища;
- поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;
- здійснення заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі;

Держекоінспекція відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові захисту довкілля та природних ресурсів;

2) здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства:

- а) про екологічну та радіаційну безпеку
- б) про охорону земель, надр
- в) про охорону, раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів
- г) про охорону атмосферного повітря,
- г) про охорону, захист, використання та відтворення лісів
- д) про раціональне використання, відтворення і охорону об'єктів тваринного світу

ж) про охорону, утримання і використання зелених насаджень;
з) про використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу;
и) щодо дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;

і) з питань дотримання положень **Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES)**;

ї) під час ведення мисливського господарства та здійснення полювання;

й) про збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження і використання екологічної мережі;

к) про охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду

л) з питань поводження з відходами

3) проводить перевірки (у тому числі документальні) із застосуванням інструментально-лабораторного контролю, складає відповідно до законодавства акти за результатами здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, надає обов'язкові до виконання приписи щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства та здійснює контроль за їх виконанням і здійснює лабораторні вимірювання (випробування);

4) надає центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів), а також щодо встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища;

вносить до відповідного органу ліцензування подання про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності;

5) звертається до суду із позовом щодо:

обмеження чи зупинення діяльності суб'єктів господарювання і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин, впливу фізичних та біологічних факторів, лімітів скидів забруднюючих речовин

Держекоінспекція з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Держекоінспекції, її територіальних органах;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держекоінспекції та на керівні посади в її територіальні органи, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату Держекоінспекції та її територіальних органів;

3) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держекоінспекції, її територіальних органах, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

4) надає територіальним органам методичну і практичну допомогу, проводить перевірки їх діяльності;

5) забезпечує ефективне і цільове використання бюджетних коштів;

6) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

7) організовує ведення діловодства та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил.

Держекоінспекція для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) залучати працівників правоохоронних органів до здійснення заходів з державного нагляду (контролю) з питань, що належать до її компетенції;

3) одержувати безоплатно від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

4) скликати наради, утворювати комісії, робочі та експертні групи проводити відповідно до законодавства наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

5) користуватися безоплатно інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

6) зупиняти транспортні (в тому числі плавучі) засоби та проводити їх огляд, огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу (в тому числі риби та інших водних живих ресурсів) у місцях їх добування, зберігання, перероблення та реалізації;

7) вилучати в осіб знаряддя добування об'єктів тваринного світу (в тому числі водних живих ресурсів), транспортні (в тому числі плавучі) засоби, обладнання та предмети, що є знаряддям добування об'єктів тваринного світу (в тому числі риби та інших водних живих ресурсів), незаконно добуті

природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, незаконно набуті об'єкти тваринного світу або які утримуються з порушенням умов їх використання, та передавати їх відповідно до договорів на тимчасове утримання до зоологічних парків державної та комунальної форми власності, а також вилучати відповідні документи (ліцензії, дозволи тощо);

8) здійснювати відповідно до закону фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, зокрема з літальних апаратів та із застосуванням космічних технологій, як допоміжний засіб для запобігання та розкриття порушень законодавства, здійснення нагляду (контролю) за додержанням якого належить до повноважень Держекоінспекції;

9) здійснювати відбір проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу та властивостей викидів стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря, вод лляльних, баластних, зворотних, поверхневих, морських, вимірювання показників складу та властивостей підземних вод у пробах із спостережувальних свердловин на об'єктах, що обстежуються; вимірювання показників складу та властивостей викидів пересувних джерел забруднення атмосферного повітря та екологічних показників нафтопродуктів (бензину автомобільного і дизельного палива), які реалізуються шляхом оптової та роздрібною торгівлі суб'єктами господарювання;

10) проводити перевірку стану організації та здійснення виробничого контролю за дотриманням суб'єктами господарювання нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин, за здійсненням інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин із стаціонарних і пересувних джерел та ефективності роботи газоочисних установок, за дотриманням установлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води об'єктів у контрольних створах і перевірку дотримання правил визначення якості вод;

11) проводити лабораторний аналіз стану забруднення земель, у тому числі радіоактивний, у зонах безпосереднього впливу викидів і скидів підприємствами забруднюючих речовин, а також у разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій;

12) викликати громадян та посадових осіб органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування для одержання усних та письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції;

13) здійснювати збирання, обробку та проводити аналіз інформації щодо дотримання вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції;

14) безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку підприємства, установи та організації під час здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, охорони земель, надр;

15) доставляти осіб, які вчинили порушення вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, до правоохоронних органів, органів

Держприкордонслужби або виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, якщо особу порушника неможливо встановити на місці вчинення правопорушення;

16) передавати правоохоронним органам матеріали про діяння, в яких вбачаються ознаки кримінального правопорушення.

ВИСНОВКИ ДО ПИТАННЯ 2.4.

1. Держекоінспекція під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

2. Держекоінспекція в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання **Конституції** та законів України, актів Президента України і постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України і наказів Міндовкілля видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

2.5. ДЕРЖАВНА ІНСПЕКЦІЯ ЯДЕРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ

Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпеки використання ядерної енергії.

Держатомрегулювання у своїй діяльності керується **Конституцією** та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держатомрегулювання є:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері безпеки використання ядерної енергії;

2) здійснення державного регулювання безпеки використання ядерної енергії;

3) здійснення повноважень компетентного органу з фізичного захисту ядерного матеріалу та ядерних установок відповідно до **Конвенції про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок**; з питань безпечного перевезення радіоактивних матеріалів відповідно до правил ядерної та радіаційної безпеки при перевезенні радіоактивних матеріалів; з питань аварійного оповіщення та інформування згідно з **Конвенцією про оперативне оповіщення про ядерні аварії**.

4. Держатомрегулювання відповідно до покладених на нього завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення, готує проекти законодавчих актів, актів Президента України і Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять для погодження від міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

3) готує загальнодержавні та інші програми з безпеки використання ядерної енергії;

4) координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, що згідно із законодавством відповідають за забезпечення ядерної та радіаційної безпеки;

5) організовує і проводить наукові та науково-технічні дослідження у сфері безпеки використання ядерної енергії;

6) розробляє і здійснює заходи щодо формування культури безпеки у сфері використання ядерної енергії та культури захищеності ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

7) визначає критерії та вимоги безпеки, додержання яких обов'язкове під час використання ядерної енергії, відповідно до яких затверджує:

норми, правила, стандарти з ядерної та радіаційної безпеки;

норми, правила з фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

нормативно-правові акти з питань організації та ведення обліку і контролю ядерних матеріалів, застосування гарантій нерозповсюдження ядерної зброї;

вимоги та умови безпеки (ліцензійні умови) провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії;

8) погоджує проекти державних і галузевих стандартів з питань ядерної та радіаційної безпеки і охорони праці;

9) погоджує стандарти, технічні умови та інші документи на засоби праці і технологічні процеси в частині забезпечення ядерної та радіаційної безпеки;

10) затверджує вимоги щодо управління якістю діяльності з використання ядерної енергії в частині ядерної та радіаційної безпеки;

11) установлює порядок звільнення від регулюючого контролю діяльності, пов'язаної з радіоактивними матеріалами, та діяльності, що провадиться на майданчиках ядерних установок і об'єктів, призначених для

поводження з радіоактивними відходами (крім сховищ для захоронення радіоактивних відходів), після завершення робіт із зняття їх з експлуатації;

12) проводить оцінку безпеки ядерних установок, об'єктів, призначених для поведження з радіоактивними відходами, уранових об'єктів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

13) проводить державну експертизу:

ядерної та радіаційної безпеки ядерних установок, об'єктів, призначених для поведження з радіоактивними відходами, уранових об'єктів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

14) здійснює в установленому законодавством порядку ліцензування:

діяльності експлуатуючої організації на окремому етапі життєвого циклу ядерної установки або сховища для захоронення радіоактивних відходів;

Держатомрегулювання має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до його компетенції;

2) одержувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) володіти спеціальними транспортними засобами для здійснення заходів реагування на надзвичайні ситуації.

Державний нагляд за додержанням законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань ядерної та радіаційної безпеки, вимог фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання здійснюють державні інспектори Держатомрегулювання, які мають право відвідувати безперешкодно в будь-який час підприємства, установи та організації незалежно від форми власності для проведення в межах повноважень, передбачених законом, відповідних перевірок, а також мають інші права, передбачені законом.

Держатомрегулювання здійснює повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи.

Держатомрегулювання в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання **Конституції** та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, організовує і контролює їх виконання.

Накази Держатомрегулювання, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються з урахуванням вимог **Закону України** “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”.

Нормативно-правові акти Держатомрегулювання підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

2.6. Державна архітектурна будівельна інспекція України;

Державна архітектурно-будівельна інспекція України (Держархбудінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра розвитку громад та територій (далі - Міністр) і який реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду в частині надання (отримання, реєстрації), відмови у видачі чи анулювання (скасування) документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.

Держархбудінспекція у своїй діяльності керується **Конституцією** та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основним завданням Держархбудінспекції є реалізація державної політики з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а саме:

підготовка і внесення на розгляд Міністра пропозицій щодо забезпечення формування державної політики з питань, що належать до компетенції Держархбудінспекції;

виконання дозвільних та реєстраційних функцій у будівництві у визначених законодавством випадках.

Держархбудінспекція відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру;

2) отримує повідомлення про початок виконання підготовчих робіт, повідомлення про початок виконання будівельних робіт, здійснює внесення змін до них, а також скасовує право на початок виконання підготовчих або будівельних робіт, набуто на підставі поданого повідомлення;

3) видає дозволи на виконання будівельних робіт, повідомлення про внесення змін до них, відмовляє у видачі таких дозволів, анулює дозволи на виконання будівельних робіт;

4) приймає в установленому порядку в експлуатацію закінчені будівництвом об'єкти (видає відповідні сертифікати або відмовляє у їх видачі, реєструє декларації про готовність об'єкта до експлуатації, вносить зміни до них, а також повертає такі декларації та скасовує їх реєстрацію);

5) веде єдиний реєстр документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування та анулювання зазначених документів;

6) перевіряє на відповідність вимогам законодавства, будівельних норм, стандартів і правил рішення, прийняті територіальними органами Держархбудінспекції;

7) організовує проведення або проводить навчання, підвищення кваліфікації, підготовку та перепідготовку фахівців для здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, обстеження та інших функцій, виконання яких належить до передбачених законом повноважень Держархбудінспекції;

8) бере участь у підготовці міжнародних договорів України з питань державного архітектурно-будівельного контролю, укладає відповідно до законодавства міжнародні договори України міжвідомчого характеру та здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до її компетенції;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Держархбудінспекція для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) одержувати в установленому законодавством порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових осіб, а також громадян та громадських об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань і функцій;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції та семінари з питань, що належать до її компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів та органів місцевого самоврядування, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) брати в установленому законодавством порядку участь у роботі комісій, що утворюються з метою розслідування причин і наслідків аварій на будівництві;

б) проводити претензійно-позовну роботу, звертатися до суду з позовами щодо захисту своїх прав та законних інтересів;

7) реалізувати інші права, визначені законом.

Держархбудінспекція здійснює свої повноваження безпосередньо через апарат та свої територіальні органи.

Висновки до питання 2.5

Держархбудінспекція під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, а також підприємствами, установами та організаціями.

Держархбудінспекція в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання **Конституції** та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України та наказів міністерств видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

ЧАСТИНА 2. ОРГАНИ, ОКРЕМІ ПІДРОЗДІЛИ ЯКИХ СТВОРЕНІ ВИКЛЮЧНО У ПРАВООХОРОННИХ ЦІЛЯХ

1 . ДЕРЖАВНА АУДИТОРСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ

Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Держаудитслужба у своїй діяльності керується **Конституцією** та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Держаудитслужби є:

– реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;

– внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю;

– здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів;

– надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.

Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

2) здійснює контроль у:

міністерствах, інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах, суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи);

суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні;

3) реалізує державний фінансовий контроль через здійснення:

державного фінансового аудиту;

перевірки закупівель;

інспектування (ревізії);

моніторингу закупівель;

4) здійснює контроль за:

цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів;

досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів;

цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії;

достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі);

відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу;

дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів;

5) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому;

6) забезпечує участь представників Держаудитслужби в ревізійних комісіях господарських організацій, у яких корпоративні права держави перевищують 50 відсотків статутного капіталу;

7) здійснює розгляд листів, заяв і скарг про факти порушення законодавства з фінансових питань та бюджетного законодавства, вживає згідно із законодавством відповідних заходів для їх усунення;

8) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держаудитслужби, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління;

9) здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до компетенції Держаудитслужби;

10) бере участь у проведенні перевірок на місцях (інспектувань) Європейським бюро з боротьби з шахрайством з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України відповідно до положень Регламенту Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96 від 11 листопада 1996 р. та законодавства України.

Висновки з першого питання

Держаудитслужба для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку вчених і фахівців до виконання окремих робіт, а також для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок;

2) отримувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб - підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, у тому числі відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ;

3) отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) перевіряти в ході державного фінансового контролю грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур закупівель, дані на електронних носіях, проводити перевірку фактичної наявності цінностей (коштів, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

6) отримувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають під час здійснення державного фінансового контролю;

7) отримувати від підприємств, установ та організацій, що контролюються, завірені копії, витяги з документів (у тому числі електронних), які свідчать про порушення законодавства;

8) вилучати під час проведення ревізій у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, які

свідчать про порушення, а на підставі рішення суду - вилучати до закінчення ревізії оригінали первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів із складенням опису, який засвідчується підписами представника органу Держаудитслужби та керівника відповідного підприємства, відповідної установи, організації, та залишенням копій зазначених документів таким підприємствам, установам, організаціям;

9) отримувати від Національного банку і його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів,;

10) призупиняти в межах повноважень, передбачених законом, бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджетними коштами в установленому законодавством порядку, а також застосовувати та ініціювати застосування відповідно до закону інших заходів впливу в разі виявлення порушень законодавства;

11) вилучати в судовому порядку до бюджету виявлені під час проведення ревізій приховані, занижені валютні та інші платежі, порушувати перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування у разі, коли отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням законодавства;

12) порушувати перед відповідними державними органами питання про визнання недійсними договорів, укладених з порушенням законодавства, у судовому порядку стягувати у дохід держави кошти, отримані підконтрольними установами за незаконними договорами, без установлених законом підстав та з порушенням законодавства;

13) накладати у випадках, передбачених законом, адміністративні стягнення;

2. АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ.

Антимонopolний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель.

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються:

- його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики;
- та визначаються законодавством України.

Особливості статусу реалізуються, зокрема в особливому порядку призначення та звільнення:

- Голови Антимонопольного комітету України;
- його заступників; державних уповноважених Антимонопольного комітету України;
- голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України.

Окрім того особливість статусу Комітету полягає, у:

- спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного

комітету України;

– наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці.

Особливість статусу Комітету також полягає у наявності особливої системи контролю за Антимонопольним комітетом:

1. Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України.

2. Антимонопольний комітет України щорічно подає Верховній Раді України звіт про свою діяльність.

3. Антимонопольний комітет України оприлюднює інформацію та надає інформацію на запити відповідно до **Закону України "Про доступ до публічної інформації"**.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель;

6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції.

Основні принципи діяльності Антимонопольного комітету України:

Антимонопольний комітет України буде свою діяльність на принципах:

- законності;

- гласності;

- захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів.

Правову основу діяльності Антимонопольного комітету складають:

1. Конституція України.

2. Закони України "Про захист економічної конкуренції", "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про державну допомогу суб'єктам господарювання", Закон України «Про антимонопольний комітет України».

3. Інших законів України.

4. Нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законів.

5. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Антимонопольний комітет України утворюється у складі:

1. Голови та восьми державних уповноважених (Державні уповноважені очолюють або входять до складу адміністративних колегій Антимонопольного комітету України, виконують інші обов'язки за дорученням Голови Антимонопольного комітету України)..

2. Голова Антимонопольного комітету України має першого заступника та заступника Голови Антимонопольного комітету України, які призначаються з числа державних уповноважених. У разі необхідності для забезпечення здійснення Антимонопольним комітетом України окремих завдань за рішенням Президента України в Антимонопольному комітеті України додатково вводиться посада заступника Голови Антимонопольного комітету України.

3. Антимонопольний комітет України утворює територіальні відділення, а в разі необхідності здійснює їх реорганізацію чи ліквідацію.

4. Антимонопольний комітет України і його територіальні відділення становлять систему органів Антимонопольного комітету України, яку очолює Голова Комітету.

5. Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення є юридичними особами, мають поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банку, печатки із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням.

6. Антимонопольний комітет України, адміністративні колегії Антимонопольного комітету України, державні уповноважені Антимонопольного комітету України, адміністративні колегії територіальних відділень Антимонопольного комітету України є органами Антимонопольного комітету України.

У сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі повноваження:

1) розглядати заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами і справами;

2) приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами, перевіряти та переглядати рішення у справах, надавати висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

3) розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їх законність та обґрунтованість;

4) перевіряти суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення розслідувань за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

5) при розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб інформацію, в тому числі з обмеженим доступом;

6) призначати експертизу та експерта з числа осіб, які володіють необхідними знаннями для надання експертного висновку;

7) у випадках та порядку, передбачених законом, проводити огляд службових приміщень та транспортних засобів суб'єктів господарювання - юридичних осіб, вилучати або накладати арешт на предмети, документи чи інші носії інформації, які можуть бути доказами або джерелом доказів у справі незалежно від їх місцезнаходження;

8) залучати до проведення перевірок митників, поліцію, спеціалістів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій за погодженням з їх керівниками, депутатів місцевих рад за їх згодою;

9) проводити дослідження ринку, визначати межі товарного ринку, а також становище, в тому числі монопольне (домінуюче), суб'єктів господарювання на цьому ринку та приймати відповідні рішення (розпорядження);

10) вносити до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду подання щодо анулювання ліцензій, припинення операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, у разі порушення ними законодавства про захист економічної конкуренції;

11) звертатися до суду з позовами, заявами і скаргами у зв'язку із застосуванням законодавства про захист економічної конкуренції, а також із запитамися щодо надання інформації про судові справи, що розглядаються цими судами відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

Виключно до компетенції Антимонопольного комітету України належать:

1) надання дозволу або заборона узгоджених дій відповідно до частин першої та другої статті 10 **Закону України "Про захист економічної конкуренції"**;

2) перевірка рішень, прийнятих державними уповноваженими та адміністративними колегіями Антимонопольного комітету України, перевірка законності та обґрунтованості постанов про адміністративні правопорушення, винесених державними уповноваженими та адміністративними колегіями

Антимонопольного комітету України. Це обмеження не розповсюджується на випадки перевірок, розслідувань і судових розглядів відповідними правоохоронними органами і судами;

3) перегляд рішень, прийнятих Антимонопольним комітетом України, у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та за заявами і справами про узгоджені дії, концентрацію;

4) затвердження власних нормативно-правових актів;

5) затвердження разом з іншими заінтересованими органами виконавчої влади міжвідомчих нормативно-правових актів;

6) схвалення проектів нормативно-правових актів, розроблених Антимонопольним комітетом України з питань, що належать до його компетенції, відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

7) офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів і надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

8) затвердження Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України;

9) затвердження положень про дорадчі органи Антимонопольного комітету України та їх склад;

10) утворення постійно діючих адміністративних колегій Антимонопольного комітету України;

11) заслуховування звітів державних уповноважених, голів територіальних відділень, керівників самостійних структурних підрозділів апарату Антимонопольного комітету України;

12) затвердження звітів про діяльність Антимонопольного комітету України для подання їх Верховній Раді України.

Висновки до другого питання

Нормативно-правові акти Антимонопольного комітету України та міжвідомчі нормативно-правові акти з питань конкурентної політики, розвитку і захисту конкуренції та демонополізації економіки, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, приймаються та оприлюднюються відповідно до **Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"**.

3. НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ З ЦІННИХ ПАПЕРІВ ТА ФОНДОВОГО РИНКУ.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку складається з Комісії як колегіального органу та центрального апарату.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку може утворювати територіальні органи у випадках, передбачених у положенні про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку здійснює повноваження через центральний апарат і свої територіальні органи.

Голова, члени Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, керівні працівники та спеціалісти центрального апарату і відповідних територіальних органів є державними службовцями.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як колегіальний орган утворюється у складі Голови Комісії та шести членів Комісії.

Голова та члени Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є правомочною з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу.

Основною формою роботи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку як колегіального органу є засідання.

Голова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку:

- 1) очолює систему Комісії та керує її діяльністю;
- 2) затверджує Регламент Комісії;
- 3) координує роботу членів Комісії, розподіляє обов'язки між членами Комісії за відповідними напрямками щодо виконання покладених на Комісію завдань;
- 4) скликає і проводить засідання Комісії, вносить питання до розгляду на її засіданнях, підписує протоколи засідань та рішення Комісії, затверджує порядок денний засідання Комісії;
- 5) призначає на посади та звільняє з посад згідно із законодавством керівника та працівників центрального апарату Комісії;
- 6) здійснює керівництво діяльністю територіальних органів Комісії, призначає на посади та звільняє з посад у встановленому законодавством порядку керівників цих органів;
- 7) здійснює в установленому порядку представницькі функції щодо діяльності Комісії;
- 8) має право без спеціальних дозволів представляти Комісію у суді;
- 9) представляє інтереси Комісії у Кабінеті Міністрів України, має право брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу;
- 10) подає Президенту України пропозиції щодо призначення на посади та звільнення з посад членів Комісії;
- 11) дає у передбачених законом випадках письмові доручення уповноваженим особам Комісії провадити розгляд справ про правопорушення на ринку цінних паперів;
- 12) видає накази, розпорядження та доручення з питань, що належать до його компетенції;
- 13) у встановленому законодавством порядку присвоює працівникам Комісії ранги державних службовців, вживає заходів заохочення, притягнення їх до дисциплінарної відповідальності;

14) затверджує кадровий резерв центрального апарату та керівників територіальних органів Комісії;

15) затверджує структуру центрального апарату та територіальних органів Комісії;

16) затверджує положення про структурні підрозділи центрального апарату Комісії;

17) здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

У разі відсутності Голови Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку або неможливості здійснення ним своїх повноважень його обов'язки виконує один із членів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за окремим наказом Голови.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку розробляє програми розвитку фондового ринку, які затверджуються Президентом України.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку розробляє і затверджує нормативно-правові акти з питань, що належать до її компетенції, обов'язкові до виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, учасниками ринку цінних паперів, їх об'єднаннями, контролює їх виконання.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку звертається до суду з позовами (заявами) у зв'язку з порушенням законодавства України про цінні папери.

При Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку створюються Консультаційно-експертна рада, інші органи та установи.

Консультаційно-експертна рада розробляє рекомендації щодо політики на ринку цінних паперів та бере участь у підготовці й обговоренні проектів нормативно-правових актів, які розробляються і розглядаються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Склад Консультаційно-експертної ради та положення про неї затверджуються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Основними завданнями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку є:

1) формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування ринку цінних паперів та їх похідних в Україні, сприяння адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів;

2) координація діяльності державних органів з питань функціонування в Україні ринку цінних паперів та їх похідних;

3) здійснення державного регулювання та контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних на території України, а також у сфері спільного інвестування;

4) захист прав інвесторів (у тому числі споживачів фінансових послуг) щодо фінансових послуг, які надаються особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, шляхом застосування заходів щодо

запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень;

5) сприяння розвитку ринку цінних паперів;

б) узагальнення практики застосування законодавства України з питань випуску та обігу цінних паперів в Україні, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку має право:

1) давати висновки про віднесення цінних паперів до того чи іншого виду, визначеного чинним законодавством;

2) встановлювати обов'язкові нормативи достатності власних коштів та інші показники і вимоги, що обмежують ризики по операціях з цінними паперами в ході здійснення діяльності по випуску та обігу цінних паперів, інших видів професійної діяльності на ринку цінних паперів (за винятком банківських операцій), якщо інше не передбачено законами України;

3) встановлювати за погодженням з Кабінетом Міністрів України **розмір плати** за видачу ліцензій на провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів та за видачу сертифікатів на право здійснення професійної діяльності з цінними паперами в Україні і їх дублікатів, а також за реєстрацію документів та надання відповідної інформації на запит юридичних і фізичних осіб, яка зараховується до Державного бюджету України;

4) встановлювати обмеження щодо суміщення видів професійної діяльності на ринку цінних паперів;

5) у разі порушення законодавства про цінні папери, нормативних актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку виносити попередження, зупиняти на термін до одного року обіг цінних паперів, дію ліцензій, виданих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, анулювати дію таких ліцензій.

Висновки до третього питання

Працівники правоохоронних органів сприяють уповноваженим особам Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у виконанні ними своїх службових обов'язків. На прохання уповноважених осіб Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку правоохоронні органи надають інформацію, яка є в їх розпорядженні і необхідна для забезпечення належного контролю за ринком цінних паперів.

Правоохоронні органи можуть відмовити в наданні відповідної інформації, якщо її розголошення може зашкодити інтересам розслідування злочинів або здійснюваним у законному порядку оперативно-розшуковим заходам.

У разі недопуску працівників Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку до проведення перевірки відповідно до цього Закону, застосування щодо них насильства органи Національної поліції на прохання уповноважених осіб Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку зобов'язані негайно вжити заходів щодо забезпечення проведення перевірки в примусовому порядку.

Органи приватизації зобов'язані надавати Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку необхідні документи про об'єкти державної власності, які приватизуються, якщо в процесі приватизації цих об'єктів будуть випускатися цінні папери згідно з чинним законодавством.

Органи виконавчої влади зобов'язані надавати Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку необхідні документи та інформацію з питань, віднесених до її компетенції, з метою дотримання вимог чинного законодавства на ринку цінних паперів.

4. ОРГАНИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.

Органи захисту прав споживачів - це система органів державної виконавчої влади, які здійснюють державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів у центральних і місцевих органах державної виконавчої влади та суб'єктами господарювання - підприємствами (їх об'єднаннями), установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами-підприємцями та іноземними юридичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність на території України, забезпечують реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів.

До цієї системи входить **Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів**, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі України.

Держспоживінспекція України входить до системи органів виконавчої влади і реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів.

Держспоживінспекція України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів (п. 1 Указу Президента «Про Положення про державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів» від 13.04.2011р.)

Основними завданнями Держспоживінспекції України є:

- 1) реалізація державної політики у сферах:
  - а) державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері;
  - б) державного ринкового нагляду;
  - в) державного нагляду за додержанням технічних регламентів, стандартів, норм і правил;

- 2) внесення на розгляд Міністра пропозицій щодо формування державної політики у сферах діяльності Держспоживінспекції України (п. 3 Указу Президента «Про Положення про державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів» від 13.04.2011р.)

Держспоживінспекція України з метою організації своєї діяльності:

- 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України,

нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові;

2) забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держспоживінспекції України, її територіальних органах;

3) здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат Держспоживінспекції України та на керівні посади в її територіальних органах, формує в установленому порядку кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату Держспоживінспекції України та її територіальних органів, бере участь у розробленні відповідних навчальних програм, проведенні фундаментальних і прикладних досліджень;

4) розробляє плани та організує роботу своїх територіальних органів, надає їм методичну та практичну допомогу, контролює їх діяльність, вживає заходів щодо усунення виявлених недоліків і порушень, а також підвищення ефективності здійснення такого контролю;

5) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держспоживінспекції України, її територіальних органах, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

6) розглядає скарги, заяви і пропозиції громадян з питань, що належать до компетенції Держспоживінспекції України, її територіальних органів;

7) забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

8) організовує ведення діловодства та архіву в апараті Держспоживінспекції України;

9) вживає заходів для виконання вимог законодавства з питань технічного захисту інформації, яка є власністю держави;

10) забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, здійснення контролю за її збереженням у Держспоживінспекції України, її територіальних органах;

11) організовує інформаційну та видавничу діяльність у сфері своєї компетенції;

Держспоживінспекція України для виконання покладених на неї завдань має право:

1) перевіряти у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, якість продукції, додержання обов'язкових вимог щодо безпеки продукції, а також додержання правил торгівлі та надання послуг;

2) відбирати у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, зразки товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектувальних виробів для проведення перевірки їх якості на місці або незалежної експертизи у відповідних лабораторіях та інших

установах, акредитованих на право проведення таких робіт згідно із законодавством;

3) одержувати безоплатно від суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, що перевіряються, копії необхідних документів, які характеризують якість продукції, сировини, матеріалів, комплектувальних виробів, що використовуються для виробництва такої продукції;

4) проводити контрольні перевірки правильності здійснення розрахунків зі споживачами;

5) давати суб'єктам господарювання обов'язкові до виконання приписи щодо припинення порушень прав споживачів;

6) припиняти відвантаження і реалізацію товарів, які не відповідають вимогам нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, до усунення суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, виявлених недоліків;

7) забороняти суб'єктам господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, реалізацію споживачам продукції в разі:

відсутності документів, що засвідчують її відповідність вимогам нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим;

відсутності сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності такої продукції, якщо її внесено до переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації;

ввезення такої продукції на територію України без документів, які підтверджують її належну якість;

коли строк придатності продукції не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, чи коли такий строк закінчився;

коли продукція є фальсифікованою;

8) приймати рішення про:

припинення суб'єктами господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, реалізації та виробництва продукції, що не відповідає вимогам нормативно-правових актів та нормативних документів, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, до усунення виявлених недоліків;

тимчасове припинення діяльності суб'єктів господарювання сфери торгівлі (секцій, відділів) і послуг, у тому числі ресторанного господарства, складів підприємств оптової і роздрібної торгівлі та організацій незалежно від форми власності, що систематично реалізують товари неналежної якості, порушують правила торгівлі та надання послуг, умови зберігання і транспортування товарів, до усунення виявлених недоліків;

9) опломбовувати виробничі, складські, торговельні та інші приміщення суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг, у тому числі ресторанного господарства, а також несправні, з неправильними показаннями, з

пошкодженим повірочним тавром або без нього чи з таким, строк дії якого закінчився, засоби вимірювальної техніки, за допомогою яких здійснюється обслуговування споживачів;

10) подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів;

11) вимагати від рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами надання документів, усних чи письмових пояснень, відео- та звукозаписів, іншої інформації, необхідної для здійснення Держспоживінспекцією України повноважень щодо контролю за додержанням законодавства про рекламу;

12) забороняти:

передачу замовникові і застосування (під час виробництва) конструкторської, технологічної та проектної документації, яка не відповідає вимогам технічних регламентів, стандартів, норм і правил, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, щодо якості продукції та технологічних процесів;

виробництво, випуск (у тому числі із ремонту), зберігання, транспортування, використання (експлуатацію), реалізацію продукції та її окремих партій з порушенням технічних регламентів, стандартів, норм і правил, додержання яких відповідно до законодавства є обов'язковим, крім випадків, коли відхилення від стандартів, норм і правил передбачено угодою про розподіл продукції;

випуск і реалізацію продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації, але не пройшла її в установлені строки, або яка підлягає іншій обов'язковій процедурі підтвердження відповідності, але щодо якої немає документа про відповідність, а також продукції, виробництво якої проводилося без ліцензії, якщо її одержання передбачено законодавством;

13) накладати відповідно до законодавства адміністративні стягнення та застосовувати адміністративно-господарські санкції, застосовувати фінансові санкції до суб'єктів господарювання в разі порушення ними законодавства про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення;

14) скасовувати розпорядчі документи своїх територіальних органів (припис, розпорядження, рішення про застосування адміністративно-господарських санкцій), а також винесені ними постанови про накладення адміністративних стягнень;

15) звертатися до суду з позовами про стягнення до бюджету коштів у разі застосування відповідних адміністративно-господарських санкцій, зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення;

16) надсилати до правоохоронних органів матеріали перевірок щодо дій, які містять ознаки злочину;

17) залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до її компетенції;

18) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

Держспоживінспекція України у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, з органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також із підприємствами, установами, організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців (п. 8 Указу Президента «Про Положення про державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів» від 13.04.2011р.)

Держспоживінспекція України у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, інших актів законодавства, а також доручень Президента України та Міністра видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписуються Головою Держспоживінспекції України (п. 9 Указу Президента «Про Положення про державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів» від 13.04.2011р.)

Органи місцевого самоврядування з метою захисту прав споживачів мають право створювати при їх виконавчих органах структурні підрозділи з питань захисту прав споживачів, які вправі:

- розглядати звернення споживачів, консультувати їх з питань захисту прав споживачів;

- аналізувати договори, що складаються продавцям (виконавцями, виробниками) із споживачами, з метою виявлення умов, які обмежують права споживачів;

- у разі виявлення продукції неналежної якості, фальсифікованої, небезпечної для життя, здоров'я, майна споживачів і навколишнього природного середовища терміново повідомляти про це відповідні територіальні органи у справах захисту прав споживачів, інші органи, що здійснюють контроль і нагляд за якістю і безпекою продукції;

- у разі виявлення фактів реалізації продукції, яка не супроводжується необхідною, доступною, достовірною, своєчасною інформацією та відповідними документами, або продукції з простроченим строком придатності - тимчасово зупиняти реалізацію продукції до пред'явлення інформації, супровідних документів або припиняти її реалізацію;

- готувати подання до органу, який видав дозвіл на провадження відповідного виду діяльності, для вирішення питання про тимчасове зупинення його дії чи про дострокове анулювання у разі систематичного порушення прав споживачів;

- подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів.

Службові особи органів виконавчої влади, які здійснюють захист прав споживачів, зобов'язані суворо додержуватися вимог законодавства. За невиконання або неналежне виконання обов'язків службові особи притягаються до відповідальності згідно із законодавством.

Скарги на рішення органів виконавчої влади, що здійснюють захист прав споживачів, їх службових осіб, а також на дії таких осіб розглядаються в порядку, визначеному законодавством.

Подання скарги не зупиняє виконання рішення органу виконавчої влади, що здійснює захист прав споживачів, його службових осіб, а також дій таких осіб.

Висновки до четвертого питання

Таким чином, органи захисту прав споживачів - це система органів державної виконавчої влади, які здійснюють державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів у центральних і місцевих органах державної виконавчої влади та суб'єктами господарювання - підприємствами (їх об'єднаннями), установами, організаціями незалежно від форм власності, громадянами-підприємцями та іноземними юридичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність на території України, забезпечують реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів.

5. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ

Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів.

Держмитслужба реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи.

Правову основу діяльності Держмитслужби складають:

1. **Конституція** та закони України.
2. Акти Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України.
3. Акти Кабінету Міністрів України, інші акти законодавства.

Основними завданнями Держмитслужби є:

- 1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;
- 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;
- 3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів.

Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Держмитслужби, вносить в установленому порядку на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, наказів Мінфіну, а також подає Міністрові фінансів для погодження позицію щодо проектів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади;

2) розробляє проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну з питань, що належать до компетенції Держмитслужби, та в установленому порядку подає їх Міністрові фінансів;

3) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань державної митної справи та в межах повноважень, визначених законом, законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення;

4) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань державної митної справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглий зоні України;

5) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;

6) забезпечує та здійснює контроль за застосуванням митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим;

7) вживає заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

8) забезпечує та здійснює в межах повноважень, визначених законом, контроль за дотриманням підприємствами і громадянами вимог законодавства з питань здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання;

9) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

10) здійснює разом з іншими органами виконавчої влади відповідно до законодавства контроль за переміщенням через митний кордон України культурних цінностей та бере участь у вирішенні питань щодо їх безоплатної передачі для постійного зберігання в державну частину музейного, бібліотечного та архівного фондів або релігійним організаціям;

11) забезпечує здійснення заходів офіційного контролю у формі попереднього документального контролю в пунктах пропуску (пунктах

контролю) через державний кордон, організовує міжвідомчу взаємодію з органами державної влади;

12) організовує та здійснює провадження у справах про порушення митних правил, контролює дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил;

13) запобігає та протидіє контрабанді, здійснює боротьбу з порушеннями митних правил на митній території України;

14) бере участь у міжнародному співробітництві з питань протидії контрабанді та порушенням митних правил;

15) організовує та провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність та здійснює контроль за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою; взаємодіє в межах повноважень, визначених законом, з іншими органами, що провадять таку діяльність; вживає в межах повноважень, визначених законом, заходів до відшкодування завданих державі збитків;

30) виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері державної митної справи, вживає заходів до їх усунення;

31) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з державними органами, митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством;

Держмитслужба для виконання покладених на неї завдань має право:

1) одержувати безоплатно в установленому порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, що стосуються законодавства з питань державної митної справи;

2) проводити, зокрема у взаємодії з іноземними органами та державними органами України, що мають право провадити оперативно-розшукову діяльність, спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки щодо виявлення, попередження, припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також заходи з переміщення товарів під негласним контролем;

3) брати участь у перевірках та інших заходах, що здійснюються державними органами;

4) залучати у випадках, визначених законодавством, фахівців, експертів, спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Держмитслужби;

5) скасовувати повністю або змінювати рішення територіальних органів Держмитслужби або їх посадових осіб, а також вживати передбачених

законом заходів за фактами неправомірних рішень, дій або бездіяльності зазначених органів або посадових осіб;

б) вчиняти правочини, спрямовані на забезпечення виконання функцій, передбачених законом;

7) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи;

8) користуватися в установленому законодавством порядку відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

9) надавати державним та правоохоронним органам інформацію з реєстрів та баз даних Держмитслужби у порядку, передбаченому законом;

10) залучати міжнародну технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України в установленому порядку;

11) проводити адміністративне затримання осіб, які вчинили порушення митних правил, у визначеному законом порядку;

12) проводити процесуальні дії у справах про порушення митних правил;

13) звертатися до суду у випадках, передбачених законодавством.

Держмитслужба здійснює повноваження безпосередньо та через територіальні органи.

До територіальних органів Держмитслужби належать митниці та спеціалізовані органи.

Держмитслужба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій та об'єднань, а також підприємствами, установами та організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців, зокрема шляхом обміну електронними документами у визначеному законодавством порядку.

9. Держмитслужба у межах повноважень, визначених законом, на основі і на виконання **Конституції** та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України та наказів Мінфіну видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує і контролює їх виконання.

Накази Держмитслужби можуть бути скасовані Кабінетом Міністрів України повністю чи в окремій частині.

Держмитслужбу очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби.

Комісія з питань вищого корпусу державної служби вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо кандидатури для призначення на посаду Голови Держмитслужби за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Голова Держмитслужби:

1) очолює Держмитслужбу, здійснює керівництво її діяльністю, представляє Держмитслужбу у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами;

2) організовує та контролює у межах повноважень виконання в апараті Держмитслужби та її територіальних органах **Конституції** та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну та інших міністерств з питань, що належать до компетенції Держмитслужби;

3) вносить на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо забезпечення формування державної митної політики та державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, розроблені Держмитслужбою проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Мінфіну з питань, що належать до компетенції Держмитслужби, а також подає Міністрові фінансів для погодження позицію щодо проектів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади;

4) подає на затвердження Міністрові фінансів плани роботи Держмитслужби;

5) забезпечує виконання Держмитслужбою наказів Мінфіну та доручень Міністра фінансів з питань, що належать до компетенції Держмитслужби;

б) забезпечує взаємодію Держмитслужби із структурними підрозділами Мінфіну, визначеними Міністром фінансів відповідальними за взаємодію з Держмитслужбою;

7) організовує внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечує їх здійснення в апараті Держмитслужби та її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

12. Голова Держмитслужби має заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства.

Заступники Голови виконують повноваження відповідно до затвердженого Головою розподілу обов'язків.

13. Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держмитслужби, обговорення найважливіших напрямів її діяльності у Держмитслужби може утворюватися колегія.

Висновки до п'ятого питання

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держмитслужби.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у Держмитслужбі можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

6. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ.

Державна податкова служба України — центральний орган виконавчої влади у сфері податків в Україні, що був створений у 2019 році шляхом поділу **Державної фіскальної служби**.

Діяльність служби спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів

Служба реалізує

- державну податкову політику,
- державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
- державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

У складі служби:

- департамент з питань запобігання та виявлення корупції (антикорупційні заходи);
- департамент кадрового забезпечення та розвитку персоналу (виявлення конфлікту інтересів, профілактична робота);
- департамент адміністрування податків;
- департамент податкових перевірок, трансфертного ціноутворення та міжнародного оподаткування;
- департамент моніторингу ризикових операцій та доходів.

Функції:

1. Виконує безпосередньо, а також організовує роботу підпорядкованих податкових органів, пов'язану із:

• здійсненням контролю за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), контролю за валютними операціями; додержанням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також контролю за наявністю свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензій, торгових патентів;

• здійсненням контролю за додержанням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття і обліку податків, інших платежів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування цих сум до бюджету;

• обліком платників податків, інших платежів;

• виявленням і веденням обліку надходжень податків, інших платежів, супроводженням Єдиного реєстру податкових накладних;

• проведенням роботи по боротьбі з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів, веденням реєстрів імпортерів, експортерів, оптових та роздрібних торговців, місць зберігання алкогольних напоїв та тютюнових виробів, застосуванням фінансових санкцій до суб'єктів підприємницької діяльності за порушення законодавства про виробництво і обіг спирту етилового, коньячного, плодового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, здійсненням заходів по вилученню та знищенню або передачі на промислову переробку алкогольних напоїв, знищенню тютюнових виробів, що були незаконно вироблені чи знаходилися у незаконному обігу.

2. Видає нормативно-правові акти і методичні рекомендації з питань оподаткування, які підлягають обов'язковому опублікуванню.

3. Затверджує форми податкових розрахунків, звітів, декларацій, зразок картки фізичної особи — платника податків, форму повідомлення про відкриття або закриття юридичними особами, фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності банківських рахунків, а також форми звітів про роботу, проведену податковими органами.

4. Надає податковій консультації, організовує виконання цієї роботи органами державної податкової служби.

5. Здійснює заходи щодо добору, розстановки, професійної підготовки та перепідготовки кадрів для органів ДПС.

6. Подає підпорядкованим податковим органам методичну і практичну допомогу в організації роботи, проводить обстеження та перевірки її стану.

7. Організовує роботу по створенню інформаційної системи автоматизованих робочих місць та інших засобів автоматизації та комп'ютеризації робіт органів ДПС.

8. Розробляє проекти законів України та інших нормативно-правових актів щодо форм та методів проведення планових та позапланових виїзних перевірок.

9. При виявленні фактів, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, що створюють умови для такої діяльності, направляє матеріали з цих питань органам по боротьбі з організованою злочинністю.

10. Передає відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції.

11. Подає Міністерству фінансів та Головному управлінню Державної казначейської служби звіт про надходження податків, інших платежів.

12. Вносить пропозиції та розробляє проекти міжнародних договорів стосовно оподаткування, виконує міжнародні договори з питань оподаткування.

13. Надає фізичним особам — платникам податків реєстраційні номери облікових карток і направляє до податкової інспекції за місцем проживання фізичної особи або за місцем отримання нею доходів чи за місцезнаходженням об'єкта оподаткування картку з реєстраційним номером облікової картки та веде Єдиний банк даних про платників податків — юридичних осіб.

14. Прогнозує, аналізує надходження податків, інших платежів, джерела податкових надходжень, вивчає вплив макроекономічних показників і податкового законодавства на податкові надходження, розробляє пропозиції щодо їх збільшення та зменшення втрат бюджету.

15. Забезпечує виготовлення акцизних марок, їх зберігання, продаж та організовує роботу, пов'язану із здійсненням контролю за наявністю цих марок на пляшках (упаковках) алкогольних напоїв і на пачках (упаковках) тютюнових виробів під час їх транспортування, зберігання і реалізації.

16. Вносить пропозиції щодо вдосконалення податкового законодавства.

17. Організовує роботу щодо забезпечення охорони державної таємниці в органах державної податкової служби.

18. Здійснює заходи щодо запобігання, виявлення та припинення правопорушень, пов'язаних з корупцією.

19. Забезпечує безпеку діяльності органів ДПС та їх працівників, а також захист працівників від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків.

Територіальні органи ДПС в АР Крим, областях, мм. Києві та Севастополі, державні податкові інспекції в містах з районним поділом (крім мм. Києва та Севастополя) виконують функції, аналогічні до функцій ДПС України, крім зазначених у пп. 2, 3, 8, 11, 12, 13, 16 функцій, а також у п. 15 у частині забезпечення виготовлення акцизних марок.

Державні податкові інспекції в районах, містах без районного поділу, районах у містах, міжрайонні та об'єднані державні податкові інспекції виконують такі функції:

1. Здійснюють контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати податків та зборів.

2. Забезпечують облік платників податків, правильність обчислення і своєчасність надходження податків та зборів, а також здійснюють реєстрацію фізичних осіб — платників податків.

3. Контролюють своєчасність подання платниками податків бухгалтерських звітів і балансів, податкових декларацій, розрахунків, а також перевіряють достовірність цих документів щодо правильності визначення об'єктів оподаткування і обчислення податків та зборів.

4. Здійснюють контроль за законністю валютних операцій, додержанням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), наявністю свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензій, торгових патентів.

5. Ведуть облік векселів, що видаються суб'єктами підприємницької діяльності при здійсненні операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах та щомісяця подають інформацію про це місцевим органам державної статистики; здійснюють контроль за погашенням векселів; видають суб'єктам підприємницької діяльності дозволи на відстрочення оплати (погашення) векселів із зазначених операцій.

6. Забезпечують застосування та своєчасне стягнення сум фінансових санкцій за порушення податкового законодавства, а також адміністративних штрафів за порушення, допущені посадовими особами підприємств, установ, організацій та громадянами.

7. Аналізують причини і оцінюють дані про факти порушень податкового законодавства.

8. Проводять перевірки фактів приховування і заниження сум податків та зборів (обов'язкових платежів).

9. За дорученням підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю проводять перевірки своєчасності подання та достовірності документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, інших платежів.

10. Передають правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції.

11. Подають до судів позови до підприємств, установ, організацій та громадян про визнання угод недійсними і стягнення в доход держави коштів, одержаних ними за такими угодами, а також про стягнення заборгованості перед бюджетом і державними цільовими фондами за рахунок їх майна.

12. Проводять роботу, пов'язану з виявленням, обліком, оцінкою та реалізацією безхазяйного майна, майна, що перейшло за правом успадкування до держави, скарбів і конфіскованого майна.

13. Контролюють дотримання виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття і обліку податків, інших платежів, своєчасність і повноту перерахування цих сум до бюджету.

14. Розглядають звернення громадян та юридичних осіб з питань оподаткування та з питань валютного контролю, а також скарги на дії посадових осіб державних податкових інспекцій, здійснюють апеляційні процедури узгодження податкових зобов'язань.

15. Подають відповідним фінансовим органам та органам Державної казначейської служби України звіт про надходження податків, інших платежів.

16. Здійснюють контроль за наявністю акцизних марок на пляшках (упаковках) алкогольних напоїв і на пачках (упаковках) тютюнових виробів під час їх транспортування, зберігання і реалізації.

17. Надають відповіді на запити платника податків.

18. Виконують функції, пов'язані із здійсненням підрозділами податкової міліції своїх повноважень.

19. При отриманні органом податкової міліції інформації про ухилення платника податку від оподаткування приймають рішення про проведення позачергової податкової перевірки такого платника.

Основна функція Державної податкової служби — це контроль за правильністю і своєчасністю надходження податкових коштів, боротьба з порушниками податкового законодавства. Це — стратегія.

7. Державна служба фінансового моніторингу України

Державна служба фінансового моніторингу України (Фінансова розвідка України - Financial Intelligence Unit, FIU) - центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, діяльність якого спрямовується та координується **Кабінетом Міністрів України** через **Міністра фінансів України**.

До основних завдань Держфінмоніторингу відносяться:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення;

4) забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

5) проведення національної оцінки ризиків;

6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Національна система фінансового моніторингу складається з наступних елементів:

- 1. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки, фінансові установи, професійні учасники ринку фінансових послуг та інші);
- 2. Суб'єкти державного фінансового моніторингу (**НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг, Мінфін, Мін'юст, Мінінфраструктури, Мінекономіки, Держфінмоніторинг**);
- 3. Правоохоронні, розвідувальні та судові органи (**ДБР, ДФС, СБУ, ГПУ, НАБУ, Національна поліція та інші**);
- 4. Інші державні органи (МЗС, Держаудитслужба та інші),
- 5. Обмін інформацією з іноземними підрозділами фінансової розвідки.

Координатором національної системи фінансового моніторингу є Держфінмоніторинг.

Висновки до сьомого питання

Таким чином Державно-регуляторний блок правоохоронних органів складають:

1. Національний банк України

2. Міністерство фінансів України
3. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
4. Міністерство інфраструктури України
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
6. Антимонопольний комітет України
7. інші

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

Підсумовуючи викладене вище, можемо стверджувати, що аналіз чинного законодавства України та теоретико методологічних джерел дозволяє визначити наступні ознаки правоохоронного органу розглянутих нами груп:

1. Правоохоронний орган уповноважується законом для здійснення правоохоронної діяльності. Як правило, це спеціальний закон, що розкриває завдання організації та мету діяльності нього органу або конкретного підрозділу у складі центрального органу виконавчої влади.

2. Правоохоронний орган здійснює свою діяльність із дотриманням встановлених законом правил та процедур. Порушення цих правил працівниками правоохоронних органів передбачає дисциплінарну, адміністративну, матеріальну або кримінальну відповідальність.

3. Правоохоронні органи у своїй діяльності мають право застосовувати заходи державного примусу до осіб, які вчинили правопорушення. Вказані заходи відрізняються один від одного у залежності від компетенції органа та тяжкості вчиненого правопорушення.

4. Законні та обґрунтовані рішення, прийняті державними органами, обов'язкові для виконання посадовими особами та громадянами

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді за однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

ТЕМА 11. НОТАРІАТ УКРАЇНИ

План лекції

Вступ

Частина 1 – 2 години

1. Поняття нотаріату. Предмет, завдання та принципи нотаріальної діяльності.

2. Вимоги до посади нотаріуса, його права і обов'язки.

Частина 2 - 2 години

3. Порядок отримання та анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю
4. Організаційні засади нотаріальної діяльності.
5. Компетенція нотаріальних органів і посадових осіб.

Висновки

Рекомендована література:

1. Конституція України : від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. (зі змінами та доповненнями).
2. Про нотаріат : Закон України : від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. ст.383 {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 775-IX ВІД 14.07.2020} URL: <HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/3425-12> (зі змінами та доповненнями)
3. Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : Затверджене постановою КМУ від 31 серпня 2011 року №923 {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 133 ВІД 12.02.2020} URL: <HTTP://ZAKON4.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/923-2011> (зі змінами та доповненнями)
4. Лапкін, А. В. Судове право України [Текст] : навч. посіб. у схемах. вид. 2-ге, змін. та доповн. Харків: Право, 2017. 150 с.
5. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах . Вид. 7-ме, змін. і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.
6. Нотаріат в Україні: навчальний посібник / Ю.В. Нікітн, С.С. Бичкова, А.Г. Чубенко, В.К. Матвійчук, Е.О. Гіда, Т.П. Устименко, Н.О. Чучкова. – 4-те вид., доп. і пероб. / За заг. ред. докт. юрид. наук, професора Ю.В. Нікітіна. Київ : ВНЗ «Національна академія управління»; «Алерта», 2016. 586 с.
7. Нотаріат України: Книга 1. Організація нотаріату з практикумом: Підручник у трьох книгах / за заг. ред. д.ю.н., професора, заслуженого юриста України С.Я. Фурси. – 3-тє вид., доповн. і переробл. Київ: Алерта, 2015. – 484 с.
8. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>
9. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. Херсон: Грінь Д.С.,2016. 352с.
10. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с. с.
11. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для

здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.

12. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

13. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

14. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

15. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

Текст лекції

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо поняття нотаріату, його завдання, основних принципів діяльності;

- правового статусу нотаріуса;
- порядку отримання та анулювання свідоцтва про право на заняття

Error! Bookmark not defined.

нотаріальною діяльністю;

- організації роботи в нотаріальних органах;
- Змісту компетенції нотаріальних органів і посадових осіб.

ВСТУП

Історія нотаріату України невід'ємна від історії розвитку світового нотаріату. Сучасний правовий світ має дві основні системи - латинську та англосаксонську.

Всю історію нотаріату на Україні можливо розмежувати на декілька періодів.

Перший - часи України-Руси (XII ст.). Писемні документи почали складати так звані «дяки». Дяки відповідали за ведення діловодства в державних установах, складання і підписання грамот, за подання оригіналів, складання копій документів і довідок. Також дяки виконували і нотаріальні дії щодо нерухомості (XIII ст.).

Другий - XV - XVIII ст. У цей період почав роботу інститут професійних писарів, які спеціалізувалися на оформленні угод, пов'язаних із переходом прав на окремі види майна та оформленням їх належним чином. Катерина II у 1775 р. нотаріальні функції визначила за судами. У подальшому вони неодноразово передавалися різним установам, цивільним, повітовим судам, кріпосним відділенням, що свідчить про те, що нормативно-правове регулювання нотаріальної діяльності мало несистемний та суперечливий характер. Це був другий етап історії розвитку нотаріату.

Третій період розпочався одночасно із судовою реформою 1864 р., яка характеризується появою Положення про нотаріальну частину (1866 р.), згідно з яким нотаріальна частина відокремлюється від судової, тобто стає автономною. Уводилися посади нотаріусів, на які призначалися чиновники на конкурсних засадах головою судової палати. Нотаріус перед призначенням на посаду присягав та вносив страхову заставу на випадок заподіяння шкоди клієнтові своїми некваліфікованими діями.

Четвертий період відноситься до Революції 1917 р. В Українській державі джерелом права були звичаї, законодавчі акти Центральної ради, гетьмана П. Скоропадського, а також акти царської Росії, що не суперечили новому законодавству. У сфері нотаріату чинним було Положення про нотаріальну частину 1866 року, яке регулювало діяльність нотаріату до 1918 року. Тому інститут нотаріату в УНР, Українській державі гетьмана П. Скоропадського нічим не відрізнявся від дореволюційного.

П'ятий період розпочався Декретом Ради народних комісарів України від 25 лютого 1919 року «Про утворення народних нотаріальних камер» був заснований інститут народних нотаріусів, який проіснував до 16 квітня 1921 року.

В Україні було прийнято декілька законодавчих актів про нотаріат, які регулювали його діяльність.

Шостий період – прийняття Верховною Радою Української РСР 25 грудня 1974 р. вперше в історії України ухвалила вищий акт державної влади, який регулював діяльність нотаріальних органів – Закон УРСР «Про державний нотаріат», який збільшував перелік нотаріальних дій більше ніж до 20 різноманітних видів.

За часи радянської влади нотаріат уже не мав тієї ваги, як раніше, оскільки було ліквідовано приватну власність на землю. Серед органів, котрі так чи інакше були пов'язані з юриспруденцією та правоохоронною діяльністю, він посідав останнє місце, бо його діяльність переважно стосувалася людини, тобто її власності, прав та інтересів.

Після проголошення незалежності України спостерігаємо **новий етап** у розвитку інституту нотаріату, що посилюється потребою держави в утворенні

стабільної системи захисту прав та законних інтересів своїх громадян. З появою ринкових відносин, визнанням на законодавчому рівні рівноправності всіх форм власності, розвитком підприємницької діяльності і процесів приватизації виникла суспільна необхідність у приватному нотаріаті і, відповідно, законодавчого закріплення положень, які надавали б змогу проводити нотаріальну діяльність без допомоги державних органів

Наступним восьмим етапом у розвитку нотаріату став прийнятий Верховною Радою України 2 вересня 1993 р. Закон України «Про нотаріат», який набув чинності з 1 січня 1994 р. Цей Закон став одним із історичних кроків у напрямі правової реформи в Україні, коли нарівні із державними нотаріальними органами повноправним учасником правозастосовної практики став й інститут приватного права.

1. ПОНЯТТЯ НОТАРІАТУ. ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Конституція України (стаття 59) гарантує кожному громадянину право на правничу допомогу. Нотаріат разом з іншими правоохоронними органами забезпечує реалізацію цього конституційного права громадян. Нотаріат є інститутом, що забезпечує охорону та захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб шляхом вчинення нотаріальних дій, надання роз'яснень з питань вчинення нотаріальних дій і консультацій правового характеру тощо.

У вітчизняній юридичній науці на сучасному етапі не сформовано єдиного погляду на поняття «нотаріат». Так, можна виділити щонайменше три основні точки зору відносно визначення цього правового інституту. Найбільш поширеним в юридичній літературі є законодавче визначення нотаріату як системи органів та посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. При цьому, на думку деяких авторів, наведене поняття включає суб'єктивну сторону поняття «нотаріат» як сукупність існуючих органів і посадових осіб, яким надано повноваження із вчинення нотаріальних дій, та об'єктивну сторону цього поняття – коло нотаріальних дій, які ці органи та посадові особи можуть вчиняти відповідно до чинного законодавства, тобто посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій, передбачених законом.

Але за останній час наведене визначення піддається в спеціальній літературі серйозній критиці з тієї підстави, що воно регулює організаційну структуру та загальну спрямованість нотаріату як системи, орієнтованої на вчинення ряду нотаріальних дій. Проте не розкривається нерозривний правовий зв'язок нотаріату зі спеціальною процедурою, не підкреслюється характер взаємовідносин системи нотаріальних органів із державою. Тому під поняттям «нотаріат» цими авторами пропонується розуміти структуру нотаріальних органів, на яку покладається правоохоронна і правозахисна

державна функція, що має здійснюватися відповідно до змісту нотаріального процесу і процедури, передбаченої чинним законодавством України.

Не дивлячись на те, що у вказане поняття нотаріату було внесено низку важливих додаткових ознак, які роблять його більш повним, авторам все ж не вдалось повністю уникнути деяких притаманних йому недоліків і формальних ознак.

Щоб зрозуміти сутність поняття, яке досліджується, потрібно виділити його тотожність і відмінність порівняно з іншими інститутами. Провести розмежування тут можна, взявши за основу найбільш суттєві характеристики нотаріату, які притаманні тільки йому. Більш поглиблене вивчення показує, що поняття нотаріату має багато значень, серед яких можна виділити, принаймні, чотири:

- нотаріат як система органів і посадових осіб;
- нотаріат як галузь (підгалузь) права;
- нотаріат як галузь законодавства;
- нотаріат як наукова та навчальна дисципліна.

Виходячи з поданих положень, найбільш повним і науково обґрунтованим є, на нашу думку, таке визначення: нотаріат в Україні – це правовий інститут, покликаний забезпечувати позасудову охорону та захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, територіальних громад, а також держави шляхом вчинення в межах безспірних правовідносин нотаріальних дій уповноваженими на те органами та посадовими особами.

В цьому визначенні наведені всі характерні риси нотаріату як правового інституту: позасудова охорона та захист прав і законних інтересів, безспірність правовідносин, щодо яких вчиняються нотаріальні дії, здійснення нотаріальних дій уповноваженими на те органами та посадовими особами, а також функції нотаріату: охорони та захисту.

Відповідно до цього наукового визначення та враховуючі те, що нотаріат можливо розглядати як систему органів та посадових осіб у чинному законодавстві надано наступне визначення нотаріату.

Нотаріат в Україні - це система органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності (ст. 1 Закону України «Про нотаріат»). Це поняття містить в собі суб'єктивну та об'єктивну сторони діяльності нотаріату, а також мету вчинення нотаріальних дій.

Суб'єктивна сторона поняття вказує на систему нотаріальних органів, до якої входять державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси.

В даний час нотаріальні дії в Україні вчиняються нотаріусами, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси). Закон про нотаріат забезпечує єдність завдань, принципів, зміст і порядок здійснення нотаріальних дій, виконуваних

приватними нотаріусами і нотаріусами, що працюють в державних нотаріальних конторах.

Зараз державний нотаріус за характером завдань і функцій не відрізняється від приватного. Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу. Крім того, в населених пунктах, де немає ні державних, ні приватних нотаріусів, деякі нотаріальні дії мають право вчиняти уповноважені на це посадові особи органів місцевого самоврядування.

Нотаріальні дії за кордоном вчиняють консульські установи України, а у випадках, передбачених законом, - дипломатичні представництва України. Відповідно до ст. 40 Закону України «Про нотаріат» посвідчення заповітів і довіреностей, прирівняних до нотаріальних, може вчинятися відповідними посадовими особами.

Наприклад, головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів; капітанами морських, річкових суднах, що ходять під прапором України; начальниками пошукових або інших експедицій; командирами (начальниками) військових частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів; начальниками установ виконання покарань; начальниками слідчих ізоляторів. Такі посвідчення прирівнюється до нотаріального посвідчення і має на меті забезпечити в невідкладних життєвих ситуаціях вчинення цих нотаріальних дій.

Об'єктивна сторона поняття нотаріату вказує на повноваження нотаріальних органів і посадових осіб стосовно кола тих дій, що вони відповідно до Закону «Про нотаріат» можуть вчиняти. При цьому вчинення передбачених законом нотаріальних дій не повинно викликати спору, бо предметом нотаріальної діяльності є справи, в яких відсутній спір про право цивільне і якщо в процесі вчинення нотаріальної дії такий спір виникає, то він підлягає вирішенню в органах суду, а сама нотаріальна дія в такому разі зупиняється до набуття рішенням законної сили.

Отже, нотаріус посвідчує безспірні права та безспірні факти, в наявності яких він може упевнитися безпосередньо або на підставі відповідних документів, а також вчиняє інші дії, спрямовані на юридичне підтвердження та закріплення цивільних прав, щоб запобігти їх можливому порушенню в майбутньому.

Завданням нотаріату є: забезпечення захисту та охорони власності, прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, сприяння у зміцненні законності та правопорядку, попередження правопорушень.

Перше завдання - захист і охорона власності, прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Нотаріальні органи в основному виконують правоохоронну функцію, але нотаріальна діяльність може бути засобом захисту прав, наприклад, у разі вчинення виконавчих написів, протестів векселів, посвідчення несплати чеків. Виконання цього завдання буде

ефективним, якщо воно реалізуватиметься відповідно до процесуальних норм, установлених Законом України «Про нотаріат», який гарантує захист прав та охоронюваних законом інтересів громадян і організацій при вчиненні нотаріальних дій. Порушення цих процесуальних норм веде до недійсності нотаріального акту.

Друге завдання - нотаріальні органи, забезпечуючи захист і охорону важливих прав та інтересів громадян і організацій, які пов'язані з їхнім буттям, існуванням, діяльністю, сприяють у зміцненні законності та правопорядку.

Підтверджуючи законність і достовірність нотаріальної дії, нотаріус виконує і третє завдання – запобігає можливим правопорушенням

Третє завдання - запобігання правопорушенням виконується також через правові консультації, роз'яснення наслідків вчинення нотаріальної дії. Так, якщо нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася заінтересована особа, не відповідає законодавству України, нотаріус відмовляє у її вчиненні, запобігаючи можливим негативним наслідкам.

Виходячи з завдань, що їх виконують нотаріальні органи, можна зробити висновок, що сутність нотаріальної діяльності полягає в посвідченні та підтвердженні певних прав і фактів, у юридичному закріпленні цивільних прав із метою запобігання можливим порушенням або є засобом захисту вже порушених прав.

Нотаріуси при цьому консультують осіб, які звертаються до них, роз'яснюють сенс, значення і наслідки вчинюваних громадянами нотаріальних дій. Яскраво виражений приватноправовий зміст діяльності нотаріату, а також те, що він не входить в систему державних органів, що дозволяє визнати нотаріат повноцінним інститутом громадянського суспільства. Нотаріат функціонує в тій області, де взаємодіють держава і громадянське суспільство.

Функції нотаріату як правоохоронного та правозахисного інституту полягають в наступному:

1. Охорона та захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, територіальних громад, а також держави. Слід відзначити, що в юридичній літературі дискусія щодо того, чи пов'язана діяльність нотаріальних органів з охороною або з захистом прав та законних інтересів громадян доси триває. Розмежування цих взаємопов'язаних понять, на думку авторів, лежить у площині моменту настання порушення цих прав та інтересів. Можна повністю підтримати їхню позицію відносно того, що охорона – це потенційна можливість захисту прав та інтересів громадян, коли фактично зазіхання на них ще не сталося, тоді як захист може розглядатись як конкретна дія, яка виникає з початком правопорушення. Нотаріальні органи в основному виконують правоохоронну функцію, але нотаріальна діяльність може бути засобом захисту прав, наприклад, у разі вчинення виконавчих написів, протестів векселів, посвідчення неоплати чеків. Таким чином, нотаріальні дії забезпечують захист і охорону важливих прав та інтересів громадян і організацій, які пов'язані з їхнім життям і діяльністю, стосуються їхніх майнових інтересів та гарантують подальшу реалізацію інших суттєвих прав.

2. Нотаріус, застосовуючи норми матеріального і процесуального права, впливає на правовідносини між суб'єктами, наприклад, встановлюючи в договорі конкретні права та обов'язки сторін, а отже, має місце праворегулююча функція нотаріату.

3. Також нотаріат виділяється як орган, який має право аналізувати вимоги закону і робити висновки щодо можливості або неможливості застосувати це положення законодавства для виконання покладених на нього функцій і реалізації волевиявлення громадян. Це входить в поняття правоаналізуючої функції. Нотаріус має право визначати межі дозволеної поведінки в урегульованих законом правовідносинах, тоді, коли надається можливість для декількох альтернативних варіантів правової поведінки, а також тоді, коли такі правовідносини взагалі не мають аналогів.

4. Підтверджуючи законність і достовірність нотаріальної дії, нотаріус виконує ще одне важливе завдання — запобігає можливим правопорушенням. Так, скажімо, якщо нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулися заінтересовані особи, не відповідає закону, нотаріус відмовить у її вчиненні, запобігши в такий спосіб правопорушенням і можливим негативним наслідкам для цих осіб.

5. Завдання запобігання правопорушенням шляхом підвищення правосвідомості та правової обізнаності громадян виконується через правові консультації, роз'яснення наслідків вчинення нотаріальної дії. Адже саме на нотаріуса покладається виконання державного завдання сприяти громадянам у правильному, юридично грамотному здійсненні їхніх прав, оскільки юридично необізнаній особі важко знайти шляхи для правильного та законного волевиявлення.

6. Можливість нотаріальної практики впливати на законотворчість передбачає те, що під час застосування законодавства нотаріусами випливають певні неузгодженості, прогалини, які потребують вирішення. В ідеалі нотаріальна діяльність впливатиме на подальше вдосконалення не тільки нотаріального процесуального законодавства, а й норм матеріального права.

Правові основи діяльності нотаріату складають:

- Конституція України;
- Закон України «Про нотаріат»;
- інші законодавчі акти України;
- міжнародні угоди, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави.

Державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у:

- встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності;
- порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності;
- анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

– здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання **правил нотаріального діловодства**;

– визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства;

– визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами;

– встановленні **правил професійної етики нотаріусів**.

Контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними **порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства** здійснюються Міністерством юстиції України та його територіальними органами.

Серед загальних положень про нотаріат, закріплених законодавством, можна виділити ті, що є основою діяльності нотаріусів та інших посадових осіб нотаріату – **принципи нотаріату**.

Одним з найважливіших є **принцип законності**. Він виявляється насамперед у тому, що нотаріуси і службові особи, які виконують ці функції, діють згідно з чинним законодавством. Разом з тим нотаріуси повинні вимагати додержання законності всіма громадянами і юридичними особами, які звертаються до них з проханням виконати певну нотаріальну дію; відмовляти у виконанні дій, що суперечать закону; не приймати документи, які оформлені з порушеннями закону або містять відомості, що порочать честь і гідність громадян.

Не менш **важливим принципом діяльності нотаріату є додержання таємниці виконуваних нотаріальних дій**. У ст. 5 Закону України «Про нотаріат» прямо вказується на те, що одним із обов'язків нотаріуса є зберігання у таємниці відомостей, одержаних ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій. Дія цього принципу має поширюватися не лише на нотаріусів, а й на тих осіб, які виконують будь-які допоміжні функції і яким стало відомо про суть вчинюваних нотаріальних дій (наприклад, друкарки, перекладачі).

Саме тому довідки й документи державні нотаріальні контори і приватні нотаріуси видають лише тим громадянам, установам та організаціям, для яких або за дорученням яких виконувалися нотаріальні дії. Довідки, що стосуються заповітів, можуть бути видані тільки після смерті спадкодавця і тільки у разі пред'явлення свідоцтва про його смерть. Довідки і документи про виконуваних нотаріальні дії видаються також на вимогу (оформлену належним чином) судових органів, органів прокуратури, слідства, пов'язаних з кримінальними або цивільними справами, що є у їх провадженні.

Важливе значення у діяльності нотаріату має також **принцип об'єктивної істини**, тобто обґрунтованості дій нотаріусів та інших посадових осіб, які виконують нотаріальні дії. Цей принцип передбачає, що підставою для виконання нотаріальних дій є дійсні обставини, підтверджені необхідними і достатніми письмовими доказами (документами). Подані матеріали нотаріус оцінює з точки зору їх належності, допустимості та достовірності.

Значну роль відіграє **принцип національної мови** нотаріального діловодства. Мова нотаріального діловодства визначається Конституцією України, Законами України «Про нотаріат» та «Про засади державної мовної політики». Якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не знає мови, якою ведеться діловодство, тексти оформлюваних документів мають бути перекладені їй нотаріусом або перекладачем.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ.

1. Під час ринкових перетворень роль нотаріату в сучасній Україні значно зросла. Нотаріуси зараз часто виступають не просто як реєстратори подій, а й як консультанти фізичних та юридичних осіб, попереджаючи останніх про наслідки вчинюваних дій та роз'яснюючи їм їхні права та обов'язки. Зростання в сучасних умовах обсягу роботи нотаріусів, збільшення кількості складних нотаріальних дій підвищують вимоги до нотаріусів, потребують від них поглибленого знання чинного законодавства, вміння правильно орієнтуватися у досить складному колі суспільних відносин.

2. Нотаріат є правовим інструментом, без якого неможливо здійснення цивільно-правового обороту, належного правового забезпечення ринкових економічних відносин. Нотаріуси вчиняють нотаріальні дії із засвідчення безспірних прав і фактів, з надання виконавчої сили борговим та платіжним документам, здійснюють охоронні нотаріальні дії, забезпечують заходи з охорони спадкового майна, накладення заборони відчуження майна.

3. Зміст діяльності нотаріату (захист суб'єктивних прав громадян та юридичних осіб), незалежність і неупередженість нотаріусів у здійсненні нотаріальних дій, не входження органів нотаріату структурно до системи органів державної влади свідчать про те, що нотаріат представляє собою інститут громадянського суспільства. Але при цьому даний інститут наділений публічною владою, оскільки на нього покладено повноваження держави щодо здійснення найважливішої державної функції - захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Нотаріат відіграє велику роль у захисті прав громадян без звернення до правосуддя та може полегшити здійснення правосуддя тоді, коли виникає потреба звернутися за таким захистом до суду.

2. ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА.

Нотаріус (лат. – писар, секретар) – представник органів та установ нотаріату, що законом уповноважений вчиняти нотаріальні дії.

Нотаріус при реалізації нотаріальних функцій зобов'язаний, встановивши фактичні обставини при вчиненні конкретної нотаріальної дії, здійснювати провадження за суворо регламентованими правилами.

Нотаріус - це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

До особливостей статусу нотаріуса відноситься:

1. ***Не може бути нотаріусом особа***, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

2. ***Нотаріусу забороняється*** використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб. Нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

3. ***Нотаріус не може займатися (Вимоги щодо несумісності.)*** підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів.

4. ***Нотаріус не має права давати свідчення*** в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії.

5. Обшук, виїмка, огляд робочого місця (контори) провадяться на підставі та в порядку, встановленому законом. Вилучення (виїмка) реєстрів нотаріальних дій та документів, що передані нотаріусу на зберігання в порядку, передбаченому законом, а також печатки нотаріуса не допускається. Такі реєстри нотаріальних дій, документи чи печатка нотаріуса можуть бути надані суду за мотивованою постановою суду тільки для огляду і повинні бути повернуті судом негайно після огляду.

Права нотаріуса:

- витребувати від підприємств, установ і організацій відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій;

- одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на них відповідно до закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій;

- складати проекти угод і заяв, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру.

Чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права.

Перелік прав нотаріуса, закріплений в законі, є невичерпним - чинним законодавством нотаріусу може бути надано й інші права.

Розглянемо більш детально кожне з названих прав:

1. *Витребувати від підприємств, установ, організацій*, а також від фізичних осіб відомості й документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії. Нотаріус сам встановлює термін, протягом якого до нотаріальної контори мають бути надіслані необхідні відомості чи документи з огляду на конкретні обставини вчинюваної нотаріальної дії, але цей термін не повинен перевищувати одного місяця (ст. 46 Закону).

2. *Складати проекти угод і заяв.* Якщо раніше було невелике, обмежене коло угод, вчинення яких не викликало труднощів, бо існував установлений зразок для кожного виду, то зараз посвідчення угод вимагає творчого підходу до їх складання, співпраці нотаріуса і заінтересованих осіб, тому останні дедалі частіше звертаються до послуг нотаріуса, аби впевнитися в тому, що угода чи заява відповідатиме чинному законодавству і не викликатиме ніяких непередбачених негативних наслідків.

3. *Виготовляти копії документів.* При вчиненні нотаріальних дій часто виникає потреба мати копії необхідних документів чи виписок із них. Скажімо, для видачі свідоцтва про право на спадщину нотаріус може на прохання заінтересованих осіб виготовити копії з оригіналів свідоцтв про народження або про шлюб.

4. *Давати роз'яснення з питань вчинення конкретної нотаріальної дії*, а також консультації правового характеру, крім того одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій.

Означені права відносяться до додаткових послуг - Наказ Міністерства юстиції від 4 січня 1998 р. затверджено "Примірне положення про порядок надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру".

Означені послуги відносяться до правової допомоги:

- роз'яснення з питань чинного законодавства, консультацій правового характеру, усних та письмових довідок із законодавства;
- складання заяв, проектів правочинів та інших документів;
- надання консультацій та послуг з нарахування доходів (прибутків) при посвідченні договорів купівлі-продажу, міни нерухомого та рухомого майна.

Обов'язки нотаріуса:

-здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики;

- сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;

- зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;

- відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;

- вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;

- дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення;

- надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства;

- постійно підвищувати свій професійний рівень, проходити підвищення кваліфікації;

- виконувати інші обов'язки, передбачені законом.

Законом також встановлюються обмеження у праві вчинення нотаріальних дій.

1. Зокрема, нотаріус та посадова особа органу місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, не вправі вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників даної нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом, або працівників даного виконавчого комітету.

2. Посадові особи органу місцевого самоврядування не вправі вчиняти нотаріальні дії також на ім'я і від імені даного виконавчого комітету. У зазначених випадках нотаріальні дії вчиняються в будь-якій іншій державній нотаріальній конторі, у приватного нотаріуса чи у виконавчому комітеті іншої сільської, селищної, міської Ради народних депутатів.

3. Посадові особи, визначені ст. 40 Закону України «Про нотаріат», не вправі посвідчувати заповіти та доручення на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка або своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер). Нотаріальні і прирівняні до них дії, вчинені з порушенням встановлених цією статтею правил, є недійсними.

Помічник нотаріуса.

Помічником нотаріуса (ст.13) може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки.

Не може бути помічником нотаріуса особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Помічник нотаріуса не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Помічнику нотаріуса **забороняється** використовувати свій статус з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Помічник нотаріуса зобов'язаний виконувати свої професійні обов'язки відповідно до закону та трудового договору, укладеного з нотаріусом; дотримуватися нотаріальної таємниці; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса; постійно підвищувати свій професійний рівень.

Добір кандидатур і прийняття на роботу помічника приватного нотаріуса є виключним правом нотаріуса. З помічником нотаріуса укладається трудовий договір. Нотаріус може мати одного помічника.

Висновки до другого питання

Таким чином:

1. Держава гарантує і забезпечує рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності. Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, у тому числі вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які знаходяться у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне за собою відповідальність відповідно до законодавства.

2.

а дорученням нотаріуса помічник нотаріуса *бере участь* у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складенні проектів правочинів, свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів; вносить записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, веде діловодство та архів нотаріуса, готує та надсилає за дорученням нотаріуса запити до підприємств, установ і організацій щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконує іншу допоміжну і технічну роботу. Помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

ЧАСТИНА 2.

3. ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ТА АНУЛЮВАННЯ СВДОЦТВА ПРО ПРАВО НА ЗАНЯТТЯ НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України утворюється Вища кваліфікаційна комісія нотаріату.

Правову основу діяльності Комісії складають:

- Конституція і закони України.
- акти Президента України та Кабінету Міністрів України;
- Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, а також накази Мін'юсту.

Свою діяльність комісія здійснює на принципах: Основними засадами роботи Комісії є законність, об'єктивність, колегіальність прийняття рішень та їх обов'язковість.

Основними завданнями Комісії є:

- визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю;
- вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

- розглядає подання територіальних органів Мін'юсту про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складення;
- забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- розглядає подання Мін'юсту, територіальних органів Мін'юсту, Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України. Строк повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату становить *три роки*, починаючи з дня його затвердження.

Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату затверджено постановою Кабінету Міністрів України №923 від 31.08.2011 року.

До складу Комісії входить чотири представники Мін'юсту та сім нотаріусів України, делегованих Нотаріальною палатою України. ***Нотаріус може бути делегований до Комісії за умови, що:***

- він не був членом попередніх складів Комісії;
- він має безперервний стаж роботи нотаріусом не менш як 15 років;

– щодо нього не застосовувалися дисциплінарні стягнення (державний нотаріус) або його діяльність не зупинялася (приватний нотаріус) у зв'язку з допущеними порушеннями законодавства.

Головою Комісії є Міністр юстиції.

Заступник голови Комісії обирається з числа її членів на першому засіданні Комісії шляхом відкритого голосування.

Голова Комісії організовує роботу Комісії, розподіляє обов'язки між її членами.

Секретар Комісії призначається з числа представників Мін'юсту.

Секретар Комісії забезпечує підготовку та проведення засідань Комісії, ведення протоколів засідань, ведення обліку та зберігання справ.

Члени Комісії звільняються на час її роботи від виконання службових обов'язків із збереженням середнього заробітку.

За наявності стажу роботи, визначеного у Законі України «Про нотаріат», особи, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, допускаються Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату до його складання на підставі подання відповідно Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

– розглядає подання Мін'юсту, головних територіальних управлінь юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, в областях, м. Києві та Севастополі (далі - головні управління юстиції) про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складання;

– забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;

– розглядає подання Мін'юсту, головних управлінь юстиції або Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Засідання Комісії проводиться у разі потреби. Дату, час і місце проведення засідання Комісії визначає її голова. Секретар Комісії не пізніше ніж за 10 днів до проведення засідання повідомляє членам Комісії і особам, що беруть участь у засіданні, про дату і час його проведення.

Засідання Комісії вважається *правоможним*, якщо на ньому присутні не менш як *дві третини* її членів.

Засідання Комісії проводить її голова, а у разі його відсутності заступник голови Комісії. Комісія приймає рішення більшістю голосів присутніх на засіданні членів Комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови Комісії.

Рішення викладається в *письмовій формі*, підписується головою на засіданні та членами Комісії, які брали участь у засіданні.

Комісія має право в межах своїх повноважень одержувати на свій запит необхідну інформацію від головних управлінь юстиції, а також інших

державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та їх посадових осіб.

Член Комісії має право:

- ознайомлюватися з матеріалами, поданими на її розгляд;
- брати участь у вивченні матеріалів справи та їх перевірці;
- заявляти клопотання, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються;
- брати участь у прийнятті рішення шляхом голосування;
- висловлювати окрему думку, оформлену в письмовому вигляді.

Член Комісії зобов'язаний:

- заявити про самовідвід у випадках, передбачених Положенням;
- виконувати доручення голови Комісії в межах, передбачених Положенням.

Член Комісії *не може брати участь* у розгляді питання та прийнятті рішення і *підлягає відводу (самовідводу)*, якщо:

- він є членом сім'ї або близьким родичем особи, щодо якої розглядається питання;
- стало відомо про інші обставини, які можуть вплинути на об'єктивність та неупередженість члена Комісії.

Відвід члену Комісії може заявити особа, щодо якої розглядається питання.

Розгляд питання на засіданні Комісії починається із заслуховування доповіді члена Комісії, який попередньо вивчав подання Мін'юсту, відповідного головного управління юстиції або Нотаріальної палати України, після чого заслуховуються присутні на засіданні Комісії особи, а також вивчаються та аналізуються необхідні документи. Під час засідання Комісії секретар веде протокол, який підписують головуєчий на засіданні та секретар.

За результатами розгляду питання Комісія може ухвалити рішення про:

- 1) допуск або відмову в допуску до складення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- 2) видачу або відмову у видачі Мін'юстом свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- 3) допуск або відмову в допуску до складення нового кваліфікаційного іспиту особою, яка протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю не провадила приватну нотаріальну діяльність і не працювала нотаріусом, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником (консультантом) приватного нотаріуса, не була посадовою особою, яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату;
- 4) підтвердження або непідтвердження кваліфікації особою, зазначеною у підпункті 3;
- 5) анулювання або відмову в анулюванні свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю – це документ, що є підставою для призначення на посаду державного нотаріуса або реєстрації приватної нотаріальної діяльності.

Особа, яка вперше починає займатися нотаріальною діяльністю, в управлінні юстиції в урочистій обстановці приносить присягу: "Урочисто присягаю виконувати обов'язки нотаріуса чесно і сумлінно, згідно з законом і совістю, поважати права і законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса" (ст.6).

Порушуючи присягу, нотаріус зраджує не лише тих, хто звернувся до нього і довірився йому, а насамперед себе. Виконуючи довірені йому державою нотаріальні дії, нотаріус зобов'язаний бути чесним, правдивим, не переслідувати особистої вигоди, бо це протизаконно та аморально.

Принесення присяги тісно пов'язане і з етичною стороною діяльності нотаріуса. Він має бути ввічливим, тактовним, об'єктивним, добрим психологом, сповненим людської та професійної гідності. Головне, щоб принесення присяги аж ніяк не перетворилося на просту незначущу формальність.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ.

1.

Д
ля визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України утворюється Вища кваліфікаційна комісія нотаріату.

2. **Основними завданнями Комісії є:**

- визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю;
- вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

3. **Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю** – це документ, що є підставою для призначення на посаду державного нотаріуса або реєстрації приватної нотаріальної діяльності.

4. **Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю** видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

4. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В законодавстві України є таке поняття, як «**нотаріальний округ**», під яким розуміють територіальну одиницю, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якого знаходиться державна нотаріальна

контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно територіального устрою України. У містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста. У разі зміни адміністративно територіального поділу України, в результаті якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі.

Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених Законом.

Державні нотаріальні контори створюються і ліквідуються Міністерством юстиції України. Штати державних нотаріальних контор затверджуються Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі в межах встановленої для державних нотаріальних контор штатної чисельності і фонду заробітної плати.

Державна нотаріальна контора є юридичною особою, яка створюється та реєструється у встановленому законом порядку:

1. Очолює державну нотаріальну контору завідуючий, який призначається із числа осіб, які мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

2. Призначення на посаду державного нотаріуса і завідуючого державною нотаріальною конторою та звільнення з посади провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

3. За вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито у розмірах, встановлених чинним законодавством. За надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру справляється окрема плата у розмірах, що встановлюються Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі. Кошти, одержані від надання таких додаткових послуг, спрямовуються до Державного бюджету України.

4. Державні нотаріальні контори утримуються за рахунок державного бюджету.

Державний нотаріус має печатку із зображенням Державного герба України, найменуванням державної нотаріальної контори і відповідним номером.

Державні нотаріальні архіви. В обласних центрах, містах Києві, Сімферополі та Севастополі засновуються державні нотаріальні архіви, які є

складовою частиною Національного архівного фонду і здійснюють тимчасове (до 75 років) зберігання нотаріальних документів.

Реєстрація приватної нотаріальної діяльності провадиться Головним на підставі заяви особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, та акта про сертифікацію про відповідність робочого місця (контори) приватного нотаріуса.

Робоче місце (контора) приватного нотаріуса повинно розташовуватися в межах визначеного для нього нотаріального округу. Вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса встановлюються Міністерством юстиції України.

Про видачу реєстраційного посвідчення Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі повідомляють органи доходів і зборів за місцезнаходженням постійного проживання приватного нотаріуса.

Приватний нотаріус зобов'язаний розпочати нотаріальну діяльність протягом 30 робочих днів після видачі реєстраційного посвідчення.

Приватний нотаріус вправі мати контору, укладати цивільно-правові та трудові договори, відкривати поточні та вкладні (депозитні) рахунки в банках.

Час прийому громадян приватним нотаріусом повинен становити не менше п'яти годин на день і п'яти робочих днів на тиждень за виключенням обставин, за яких нотаріус з незалежних від нього причин не може здійснювати такий прийом.

Робоче місце (контора) приватного нотаріуса має знаходитись у межах нотаріального округу, в якому приватний нотаріус здійснює нотаріальну діяльність.

Робоче місце (контора) має відповідати таким умовам: забезпечувати дотримання нотаріальної таємниці; давати можливість кожному приватному нотаріусу, який здійснює нотаріальну діяльність, одночасно та незалежно від іншого приватного нотаріуса здійснювати нотаріальну діяльність; бути захищеним від несанкціонованого проникнення; бути забезпеченим сейфом для зберігання печаток, штампів, металевою шафою для зберігання архіву нотаріуса; кількість кімнат у приміщенні, де знаходиться робоче місце (контора) приватного нотаріуса, не може бути меншою, ніж кількість приватних нотаріусів, які здійснюють нотаріальну діяльність у його межах; бути пристосованим для роботи технічного персоналу з документами у відокремленій від нотаріуса кімнаті.

Шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі.

Для забезпечення відшкодування заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії здійснення функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» шкоди приватний нотаріус зобов'язаний

до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності. Держава не несе відповідальності за шкоду, заподіяну неправомірними діями приватного нотаріуса при здійсненні ним нотаріальної діяльності функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно. Так само приватний нотаріус не несе відповідальності по зобов'язаннях держави.

Мінімальний розмір страхової суми становить тисячу мінімальних розмірів заробітної плати. Розмір відшкодування заподіяної шкоди визначається за згодою сторін або в судовому порядку.

Підстави зупинення нотаріальної діяльності. Нотаріальна діяльність приватного нотаріуса тимчасово зупиняється на час дії таких обставин:

1) якщо приватний нотаріус не має приміщення для розміщення робочого місця або це приміщення не відповідає встановленим цим Законом умовам, – до усунення цих недоліків, але не більше 60 днів з дня виявлення цього порушення;

2) якщо приватний нотаріус не уклав договір про страхування цивільноправової відповідальності приватного нотаріуса або розмір страхової суми не відповідає вимогам цього Закону, – до усунення цих недоліків, але не більше 30 днів з дня виявлення цього порушення;

3) якщо приватний нотаріус при вчиненні нотаріальних дій неодноразово порушував правила нотаріального діловодства, – до закінчення строку проходження підвищення кваліфікації (не більше двох тижнів);

4) у разі необґрунтованої відмови приватного нотаріуса від надання Міністерству юстиції України, Головному управлінню юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головним управлінням юстиції в областях, містах Києві та Севастополі в порядку, передбаченому цим Законом, документів для перевірки організації нотаріальної діяльності та виконання правил нотаріального діловодства – до усунення цієї обставини;

5) у разі заміщення приватного нотаріуса в порядку, передбаченому Законом, – на строк такого заміщення;

6) у разі ненадання інформації приватним нотаріусом органам та особам, зазначеним у законі, – до усунення цієї обставини;

7) у разі обрання нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;

8) Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі надіслали до Міністерства юстиції України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю – до вирішення питання по суті, але не більш як на шість місяців.

Приватний нотаріус вправі зупинити нотаріальну діяльність за власним бажанням на строк, що не перевищує двох місяців протягом календарного року, або на більший строк за наявності поважних причин (вагітність, догляд за дитиною, хвороба тощо).

Про зупинення нотаріальної діяльності на строк більше трьох днів приватний нотаріус зобов'язаний не пізніше ніж за один робочий день до дня

зупинення нотаріальної діяльності письмово повідомити Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі із зазначенням причин та строку відсутності.

Підстави припинення нотаріальної діяльності. Нотаріальна діяльність приватного нотаріуса припиняється у разі:

- 1) подання приватним нотаріусом письмової заяви про припинення нотаріальної діяльності;
- 2) анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- 3) неусунення приватним нотаріусом без поважних причин порушень щодо розміщення робочого місця нотаріуса, а також не укладення договору про страхування цивільно-правової відповідальності;
- 4) смерть приватного нотаріуса або оголошення його померлим у порядку, встановленому законом;
- 5) припинення громадянства України або виїзд за межі України на постійне проживання;
- 6) призначення приватного нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;
- 7) невиконання приватним нотаріусом наказу Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі про зупинення його нотаріальної діяльності, за винятком випадків оскарження приватним нотаріусом такого наказу;
- 8) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким приватний нотаріус засуджений за навмисний злочин;
- 9) набрання законної сили судовим рішенням, відповідно до якого нотаріуса притягнуто до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»;
- 10) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса недієздатним, обмежено дієздатним або про застосування до нього примусових заходів медичного характеру;
- 11) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса безвісно відсутнім.

Приватний нотаріус зобов'язаний припинити нотаріальну діяльність з моменту отримання копії наказу про припинення його нотаріальної діяльності. Наказ про припинення нотаріальної діяльності може бути оскаржений приватним нотаріусом до Міністерства юстиції України або до суду.

Особа, нотаріальна діяльність якої припинена, зобов'язана протягом одного місяця з дня одержання копії наказу передати до відповідного державного нотаріального архіву всі документи нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса.

Приватні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між нотаріусом та

громадянином або юридичною особою. Оплата додаткових послуг правового характеру, що надаються приватними нотаріусами і не належать до вчинюваної нотаріальної дії, провадиться за домовленістю сторін.

Приватний нотаріус сплачує податки, встановлені Податковим кодексом України.

Перевірка організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, крім повторних перевірок, передбачених Законом, здійснюється не частіше одного разу у два роки виключно на робочому місці (у конторі) приватного нотаріуса з обов'язковим повідомленням його про проведення такої перевірки.

У разі виявлення під час перевірки порушень в організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса або неодноразових порушень ним правил нотаріального діловодства Міністерство юстиції України, Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, які проводили перевірку, можуть зупинити або припинити нотаріальну діяльність приватного нотаріуса, а у разі виявлення неодноразового грубого порушення порядку вчинення нотаріальних дій – анулювати свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства затверджується Міністерством юстиції України.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

1. Для оптимізації діяльності нотаріату відповідно до адміністративно територіального устрою України створюються Нотаріальні округи. В межах якого знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

2. Державні нотаріальні контори створюються і ліквідуються Міністерством юстиції України. Державна нотаріальна контора є юридичною особою, яка створюється та реєструється у встановленому законом порядку.

3. Реєстрація приватної нотаріальної діяльності провадиться на підставі заяви особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Робоче місце (контора) приватного нотаріуса має знаходитись у межах нотаріального округу, в якому приватний нотаріус здійснює нотаріальну діяльність.

5. КОМПЕТЕНЦІЯ НОТАРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ

Компетенція нотаріальних органів – це визначене законом коло дій, які вчиняють нотаріальні органи з метою виконання покладених на них завдань. До поняття компетенції нотаріальних дій входить комплекс дій, які вчиняють нотаріальні органи відповідно до Закону України «Про нотаріат», а

також певні права та обов'язки, що надають їм можливість здійснювати дії, підвідомчі нотаріальним органам.

Компетенція нотаріальних органів щодо вчинення нотаріальних дій регламентується залежно від суб'єкта, уповноваженого вчиняти нотаріальні дії та визначено законодавством України.

Нотаріуси вчиняються такі нотаріальні дії:

- 1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо);
- 2) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 3) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя;
- 5) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів);
- 6) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися;
- 7) провадять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме;
- 8) видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса;
- 9) накладають заборону щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягає державній реєстрації;
- 10) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;
- 11) засвідчують справжність підпису на документах;
- 12) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;
- 13) посвідчують факт, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту;
- 14) посвідчують факт, що фізична особа є живою;
- 15) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;
- 16) посвідчують час пред'явлення документів;
- 17) передають заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам;
- 18) приймають у депозит грошові суми та цінні папери;
- 19) вчиняють виконавчі написи;
- 20) вчиняють протести векселів;
- 21) вчиняють морські протести;
- 22) приймають на зберігання документи.

На нотаріусів може бути покладено вчинення інших нотаріальних дій згідно із законом.

В державних нотаріальних архівах державні нотаріуси видають дублікати і засвідчують вірність копій і виписок з документів, які зберігаються у справах цих архівів.

Нотаріальні дії, що вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування. У населених пунктах, де немає нотаріусів,

уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 2) посвідчують заповіти (крім секретних);
- 3) видають дублікати посвідчених ними документів;
- 4) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;
- 5) засвідчують справжність підпису на документах.

Зазначені посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права на оформлення документів, призначених для використання за межами державного кордону.

Нотаріальні дії, вчинювані консульськими установами України. Консульські установи України вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) посвідчують угоди (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, угод про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні;
- 2) вживають заходів до охорони спадкового майна;
- 3) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя;
- 5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них;
- 6) засвідчують справжність підпису на документах;
- 7) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;
- 8) посвідчують факт, що громадянин є живим;
- 9) посвідчують факт знаходження громадянина в певному місці;
- 10) посвідчують тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці;
- 11) посвідчують час пред'явлення документів;
- 12) приймають в депозит грошові суми і цінні папери;
- 13) вчиняють виконавчі написи;
- 14) приймають на зберігання документи;
- 15) вчиняють морські протести;
- 16) видають дублікати посвідчених ними документів.

Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України.

До нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних) прирівнюються:

- 1) заповіти осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів;

2) заповіти осіб, які перебувають під час плавання на морських, річкових суднах, що ходять під прапором України, посвідчені капітанами цих суден;

3) заповіти осіб, які перебувають у пошукових або інших експедиціях, посвідчені начальниками цих експедицій;

4) заповіти військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіти працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

5) заповіти осіб, які тримаються в установах виконання покарань, посвідчені начальниками таких установ;

б) заповіти осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками слідчих ізоляторів.

До нотаріально посвідчених довіреностей прирівнюються:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їх заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

2) довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

3) довіреності осіб, які тримаються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками таких установ чи слідчих ізоляторів;

4) довіреності осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, посвідчені уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами.

Посадові особи, що вчиняють ці нотаріальні дії, зобов'язані негайно передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів у державний нотаріальний архів за місцем проживання заповідача.

Капітани морських суден зобов'язані передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів капітанові морського порту України або консулові України в іноземному порту для подальшого надсилання їх до державного нотаріального архіву за місцем проживання заповідача.

Державний нотаріус державного нотаріального архіву зобов'язаний перевірити законність заповіту, що надійшов на зберігання, та залишити у себе отриманий ним примірник заповіту з повідомленням про це заповідача та

посадової особи, яка посвідчила заповіт. У разі встановлення невідповідності заповіту законіві державний нотаріус державного нотаріального архіву повідомляє про це заповідача і посадову особу, яка посвідчила заповіт.

У разі якщо заповідач не мав місця проживання в Україні або місце проживання заповідача невідоме, заповіт надсилається до Київського державного нотаріального архіву.

До нотаріального засвідчення справжності підпису на документах прирівнюється також засвідчення справжності підпису особи, яка перебуває в установі виконання покарань, начальником такої установи.

Нотаріальна таємниця - сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

Нотаріус та особи (уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування, консульські та дипломатичні установи), а також помічник нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась.

Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій у якості свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

Особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Умови виключення відповідальності за розголошення нотаріальної таємниці:

1. Подання нотаріусом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення", інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням нотаріальної таємниці.

2. Нотаріус не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання Закону України "Про запобігання та протидію легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення".

Стосовно видачі документів то умовами законності таких дій є:

1. Довідки про вчинені нотаріальні дії та копії документів, що зберігаються у нотаріуса, видаються нотаріусом виключно фізичним та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії. У разі смерті особи чи визнання її померлою такі довідки видаються спадкоємцям померлого. У разі визнання особи безвісно відсутньою опікун, призначений для охорони майна безвісно відсутнього, має право отримувати довідки про вчинені нотаріальні дії, якщо це необхідно для збереження майна, над яким встановлена опіка.

2. Довідки про вчинені нотаріальні дії та інші документи надаються нотаріусом протягом десяти робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу суду, прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування у зв'язку з кримінальним провадженням, цивільними, господарськими, адміністративними справами, справами про адміністративні правопорушення, що знаходяться в провадженні цих органів, з обов'язковим зазначенням номера справи та прикладенням гербової печатки відповідного органу, а також на обґрунтовану письмову вимогу державного виконавця, приватного виконавця за виконавчим провадженням з обов'язковим зазначенням номера виконавчого провадження та реквізитів виконавчого документа, на підставі якого здійснюється виконавче провадження Національному агентству з питань запобігання корупції на його письмовий запит, здійснений з метою виконання повноважень, визначених **Законом України "Про запобігання корупції"**.

3. Довідки про суму нотаріально посвідчених договорів, які необхідні виключно для встановлення додержання законодавства з питань оподаткування, надаються нотаріусом протягом 10 робочих днів на обґрунтовану письмову вимогу податкового органу, засвідчену гербовою печаткою такого органу.

4. Витяг зі Спадкового реєстру про наявність складеного заповіту видається тільки заповідачу, а після смерті заповідача - будь-якій особі, яка пред'явила свідоцтво про смерть або інший документ, що підтверджує факт смерті заповідача (одного із заповідачів).

На вимогу Міністерства юстиції України та його територіальних органів з метою регулювання організації нотаріальної діяльності нотаріуси видають підписані ними копії документів та витяги з них, а також пояснення нотаріусів у строк, встановлений цими органами.

Нотаріус на письмовий запит податкових органів, державного виконавця, приватного виконавця Національного агентства з питань запобігання корупції надає інформацію про вступ фізичної особи у права спадкоємця з обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу та даних про майно, отримане за правом успадкування.

Надання нотаріусом в установленому порядку та у випадках, передбачених **Законом України "Про виконавче провадження"**, інформації

органу державної виконавчої служби або приватному виконавцю не є порушенням нотаріальної таємниці.

Внесення нотаріусом у випадках, передбачених законодавством, інформації до Єдиного реєстру довіреностей, Спадкового реєстру та інших єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Міністерства юстиції України, не є порушенням нотаріальної таємниці.

ВИСНОВКИ ДО П'ЯТОГО ПИТАННЯ

1. Компетенція нотаріальних органів – це визначене законом коло дій, які вчиняють нотаріальні органи з метою виконання покладених на них завдань.

2. Суб'єкти, уповноваженого вчиняти нотаріальні дії:

- нотаріуси;
- посадові особи органів місцевого самоврядування;
- Консульські установи України;
- посвідчення заповітів і довіреностей, прирівняних до нотаріальних, може вчинятися головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів; капітанами морських, річкових суднах, що ходять під прапором України; начальниками пошукових або інших експедицій; командирами (начальниками) військових частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів; начальниками установ виконання покарань; начальниками слідчих ізоляторів.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

1. Українська правова наука поняття нотаріату розглядає з чотирьох позицій:

- нотаріат як система органів і посадових осіб;
- нотаріат як галузь (підгалузь) права;
- нотаріат як галузь законодавства;
- нотаріат як наукова та навчальна дисципліна.

2. Особливостями нотаріату сучасної України є те, що нарівні із державними нотаріальними органами повноправним учасником правозастосовної практики став й інститут приватного права. **Зараз державний нотаріус** за характером завдань і функцій не відрізняється від приватного. Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

3. **Функції нотаріату як правоохоронного та правозахисного інституту полягають в наступному:**

- 1) охорона та захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, територіальних громад, а також держави;
- 2) праворегулююча;
- 3) правоаналізуюча;
- 4) запобіжна;

- 5) законотворча.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття «нотаріат».
2. Розкрийте, у чому полягає державне регулювання нотаріальної діяльності.
3. Хто може бути нотаріусом?
4. Хто може бути помічником нотаріуса?
5. Якими правами наділений нотаріус?
6. Які передбачені обмеження у праві вчинення нотаріальних дій?
7. Які є підстави для анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю?
8. Що таке нотаріальний округ?

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді за однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.

ТЕМА 12. АДВОКАТУРА ТА АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ.

План лекції

1. Поняття, завдання, принципи та організаційні форми діяльності адвокатури.
2. Кваліфікаційний іспит особи, яка виявила бажання стати адвокатом. Стажист адвоката. Стажування.
3. Види адвокатської діяльності. Професійні права та обов'язки адвоката.
4. Гарантії адвокатської діяльності. Адвокатська таємниця.

Рекомендована література

1. Конституція України : від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13 квітня 2012 р., № 4651-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. С. 530.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України : від 18.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України : від 6 липня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.
8. Господарський процесуальний кодекс України : від 06.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
9. Правила адвокатської етики: Затверджені Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012р.[Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12/para4#n4>
10. Положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури: Затверджене Установчим З'їздом адвокатів України 17 листопада 2012р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/n0004418-12/para4#n4>
11. Адвокатура України : Збірник нормативно-правових актів / Г.В. Барабаш, Ю.М. Крамаренко, О.С. Тарасенко, С.А. Шалгунова, О.В. Шамара / За заг. ред. Шалгунової С.А. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 236 с.
12. Організація адвокатури (з практикумом) / О. Ю. Аліменко, Н. М. Бакаянова, І. В. Бондар, О. О. Дерій, О. О. Кармаза ; вступ. сл. С. Я. Фурса. 2016. 862 с.
13. Судові та правоохоронні органи України : підруч. / кол. авт.: В. В. Дараган, О. П. Бойко, Н. С. Бублик та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 400 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/23456789/6713/1/%d0%a1%d0%9f%d0%9e.pdf>
14. Судові та правоохоронні органи України на шляху до Європи: навч. посіб. / С.С. Ненько, О.Ю. Синявська, Ю.В. Дика, І.М. Рачинська. – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – 352с.
15. Силабус «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Укладачі: І.Р. Шинкаренко. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 18 с.
16. Навчально-методичне забезпечення обов'язкової навчальної дисципліни "Судові та правоохоронні органи України" для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 684с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf
17. Судові та правоохоронні органи України: конспект лекцій для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність»,

перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т"; уклад. І. Р. Шинкаренко. - Харків. - Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т", 2022. 450 с. URL:http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/KZ_Sudovi.pdf

18. Плани практичних (семінарських) занять навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: Шинкаренко І.Р. Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 79 с.

19. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» для здобувачів вищої освіти, спеціальності 262 – «Правоохоронна діяльність», перший рівень вищої освіти: денна/заочна форма./ Укладачі: І.Р. Шинкаренко, Харків: Нац. Аерокосм. університет, 2022. 100 с.

Текст лекції

МЕТА ЛЕКЦІЇ: надання теоретичних знань щодо:

- місця адвокатури у системі правоохоронних органів;
- завдань адвокатури у сфері забезпечення прав і свобод людини;
- основних гарантій діяльності адвоката;
- форм та видів адвокатської діяльності

ВСТУП

У сучасному світі розроблені й ефективно функціонують фундаментальні основи правового захисту людини, його прав і основних свобод.

У сучасних цивілізованих демократичних державах необхідним фактором правової (юридичної) системи захисту особи, її прав і свобод є адвокатура. Саме вона представляє спеціалізований інститут для здійснення цієї гуманної місії.

1. Поняття, завдання, принципи та організаційні форми діяльності адвокатури.

Відповідно до ст.59 Конституції України кожен має право на професійну правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Відповідно до ст. 131-² Конституції України *для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура*. Незалежність адвокатури гарантується. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до закону, **адвокатура України** - недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на

професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом порядку. По своїй природі вона є вільною професією, а звідси і має суспільний характер.

Завданнями адвокатури є:

- забезпечення права на захист від обвинувачення;
- надання правової допомоги при вирішенні справ в судах та інших органах державної влади.

Мета адвокатської діяльності у суспільстві:

- відіграють **роль посередника** між державою і суспільством (демократичні зацікавлені в сильній адвокатурі);
- захист людини і громадянина;

Правовою основою діяльності адвокатури є:

- **Конституція України;**
- Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- інші законодавчі акти України;
- міжнародні угоди, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- незалежності - від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;
- конфіденційності;
- уникнення конфлікту інтересів;
- екстериторіальності - Адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами.

Для адвокатів **принцип верховенства права** набуває особливого значення, оскільки вони мають спрямовувати свою діяльність на захист загально визнаних принципів і норм міжнародного права, основним пріоритетом якого є права і свободи людини і громадянина. Визнання і дотримання принципу верховенства права є однією з основних і невід'ємних ознак правової держави, у побудові якої бере активну участь адвокатура, керуючись своїм конституційним призначенням.

Принцип незалежності є основоположним у діяльності адвокатури, оскільки завдяки йому виконуються професійні повноваження адвокатів, спрямовані на захист прав і свобод людини, забезпечення конституційного права кожного на правову допомогу. Саме при реалізації завдань адвокатури, котрі полягають у сприянні людині захистити свої права від порушень, що допускаються, в тому числі й посадовими особами та державою, адвокатура має керуватися принципом незалежності. Без цього неможливо здійснювати професійну адвокатську діяльність, протистояти тим, хто діє поза правовим полем, порушує чинне законодавство, посягає на права і свободи людини і громадянина, на законні інтереси юридичних осіб тощо.

Правила адвокатської етики розглядають як необхідну умову належного здійснення адвокатської діяльності незалежність адвоката у виконанні своїх професійних прав, обов'язків.

Незалежність реалізується у обов'язку Держави створювати належні умови для діяльності адвокатури та забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності.

Принцип конфіденційності - один з найважливіших принципів, котрий має визначальний вплив на здійснення адвокатської професії, на стосунки між клієнтом і адвокатом та адвоката з іншими як фізичними, так і юридичними особами. Специфічність стосунків, що виникають у процесі подання адвокатом правової допомоги, здійснення захисту і представництва, покладають на адвоката певні зобов'язання щодо нерозголошення інформації, яка стає йому відомою у зв'язку з виконанням професійної діяльності. Адже особа, котра звертається за правовою допомогою, має бути впевнена у нерозголошенні даних про неї, її близьких родичів, у неї мають бути гарантії збереження таємниці тих розмов, що велися з адвокатом, суті правових консультацій тощо. Втаємничення такої інформації відповідає духу Конституції, у ст. 63 якої закладено право особи відмовитися від дачі показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. Довіряючи адвокату такі відомості, громадянин має бути впевненим, що вони не будуть ним розголошені або доведені до відома певних органів чи посадових осіб.

Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність в наступних формах:

- індивідуально;
- *організаційно-правових формах*: адвокатського бюро або адвокатського об'єднання.

Адвокат, який здійснює адвокатську діяльність *індивідуально*, є самозайнятою особою.

Права Адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально:

- може відкривати рахунки в банках;
- мати печатку, штампи, бланки (у тому числі ордера) із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номера і дати видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Особливості здійснення адвокатом своєї діяльності у формі Адвокатське бюро:

- адвокатське бюро, є юридичною особою, створеною одним адвокатом, і діє на підставі статуту;
- найменування адвокатського бюро повинно включати прізвище адвоката, який його створив. Державна реєстрація адвокатського бюро здійснюється у порядку, встановленому **Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців»**, з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;
- адвокатське бюро має самостійний баланс, може відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням;

- про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського бюро адвокат, який створив адвокатське бюро, протягом трьох днів з дня внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців письмово повідомляє відповідну раду адвокатів регіону. Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське бюро;

- адвокатське бюро може залучати до виконання укладених бюро договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське бюро зобов'язане забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

Особливості здійснення адвокатом своєї діяльності у формі Адвокатського об'єднання:

- адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту;

- державна реєстрація адвокатського об'єднання здійснюється в порядку, встановленому **Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»**, з урахуванням особливостей, передбачених **Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»**;

- адвокатське об'єднання має самостійний баланс, може відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням. Про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського об'єднання, зміну складу його учасників адвокатське об'єднання протягом трьох днів з дня внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців письмово повідомляє відповідну раду адвокатів регіону. Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське об'єднання. Від імені адвокатського об'єднання договір про надання правової допомоги підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання;

- адвокатське об'єднання може залучати до виконання укладених об'єднанням договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське об'єднання зобов'язане забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

Висновки з першого питання.

Таким чином адвокат - фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені законодавством України.

Адвокатська діяльність - незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Адвокат може здійснювати свою діяльність індивідуально або у організаційних формах адвокатського бюро або адвокатського об'єднання

2. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю

Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю (ст.6).

Не може бути адвокатом особа, яка:

- 1) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;
- 2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;
- 3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, - протягом двох років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, - протягом трьох років з дня такого звільнення.

Несумісною з діяльністю адвоката є (ст.7):

- 1) робота на посадах осіб, зазначених у **пункті 1 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»;**
- 2) військова або альтернативна (невійськова) служба;
- 3) нотаріальна діяльність;
- 4) судово-експертна діяльність.

Вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката, передбачені пунктом 1, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі). У разі виникнення обставин несумісності, адвокат у триденний строк з дня виникнення таких обставин подає до ради адвокатів регіону за адресою свого робочого місця заяву про зупинення адвокатської діяльності.

Особа, яка виявила бажання стати адвокатом та відповідає вимогам Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складення *кваліфікаційного іспиту* (ст8). Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту та перелік документів, що додаються до заяви, затверджуються Радою адвокатів України. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури перевіряє відповідність особи вимогам, установленим законом. У разі ненадання особою, яка виявила бажання стати адвокатом, письмової згоди на перевірку повноти та достовірності повідомлених нею відомостей така особа до кваліфікаційного іспиту не допускається. Строк розгляду заяви про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не повинен перевищувати тридцяти днів з дня її надходження.

За результатами розгляду заяви та доданих до неї документів кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури приймає рішення про:

- 1) допуск особи до кваліфікаційного іспиту;
- 2) відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту.

Особі, яка звернулася із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту, повідомляється про прийняте рішення письмово протягом трьох днів з дня його прийняття. У разі прийняття рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту в рішенні кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури в обов'язковому порядку зазначаються причини такої відмови. Рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду протягом тридцяти днів з дня його отримання.

Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання стати адвокатом. Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону (ст.9).

Організація та проведення кваліфікаційного іспиту здійснюється кваліфікаційною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Порядок складення кваліфікаційних іспитів, методика оцінювання та програма кваліфікаційних іспитів затверджуються Радою адвокатів України. Рада адвокатів України може встановити плату за складення кваліфікаційного іспиту та порядок її внесення. Кваліфікаційні іспити проводяться не рідше одного разу на три місяці.

Особі, яка склала кваліфікаційний іспит, протягом десяти днів з дня складення кваліфікаційного іспиту кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури безоплатно видає свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту. Свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту дійсне протягом трьох років з дня складення іспиту.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може бути допущена до складення такого іспиту повторно не раніше ніж через шість місяців. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит повторно, може бути допущена до наступного кваліфікаційного іспиту не раніше ніж через один рік.

Стажування полягає в перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність (ст.10). Стажування здійснюється протягом *шести місяців* під керівництвом адвоката за направленням ради адвокатів регіону.

Стажистом адвоката може бути особа, яка на день початку стажування має дійсне свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту. Стажування може здійснюватися у вільний від основної роботи час стажиста.

Керівником стажування може бути адвокат України, який має стаж адвокатської діяльності не менше п'яти років. В одного адвоката можуть проходити стажування не більше трьох стажистів одночасно. Рада адвокатів регіону може призначити керівника стажування з числа адвокатів, адреса

робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні. Порядок проходження стажування, програма та методика оцінювання стажування затверджуються Радою адвокатів України.

Від проходження стажування звільняються особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки.

За результатами стажування керівник стажування складає звіт про оцінку стажування та направляє його раді адвокатів регіону.

Результати стажування оцінюються радою адвокатів регіону протягом тридцяти днів з дня отримання звіту.

За оцінкою результатів стажування рада адвокатів регіону приймає рішення про:

- 1) видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю;
- 2) продовження стажування на строк від одного до трьох місяців.

Стажист адвоката та керівник стажування повідомляються про прийняте рішення письмово протягом трьох днів з дня його прийняття.

Особі, яка склала присягу адвоката України, радою адвокатів регіону у день складення присяги безоплатно видаються *свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України (ст.12)*. Свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю і посвідчення адвоката України не обмежуються віком особи та є безстроковими.

Право на заняття адвокатською діяльністю зупиняється у разі (ст.31):

- 1) подання адвокатом заяви про зупинення адвокатської діяльності;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення злочину;
- 3) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 4) визнання адвоката за рішенням суду недієздатним або обмежено дієздатним.

Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі:

- 1) повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку;
- 2) порушення адвокатом вимог щодо несумісності;
- 3) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики.

Протягом строку зупинення права на заняття адвокатською діяльністю адвокат не має права її здійснювати. Такий адвокат також не може брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування, крім випадків, коли таке право зупинено у зв'язку з призначенням особи на посаду до органу державної влади з'їздом адвокатів України. Відомості про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України.

Право на заняття адвокатською діяльністю припиняється шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю у разі (ст.32):

- 1) подання адвокатом заяви про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 2) визнання адвоката безвісно відсутнім або оголошення його померлим;
- 3) смерті адвоката;
- 4) накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 5) встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі.

Накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі:

- 1) порушення присяги адвоката України;
- 2) розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб;
- 3) заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили;
- 4) систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України.

Припинення права особи на заняття адвокатською діяльністю має наслідком припинення такої діяльності та права особи на участь у роботі органів адвокатського самоврядування. Відомості про припинення права на заняття адвокатською діяльністю вносяться до Єдиного реєстру адвокатів України.

Висновки з другого питання

Таким чином Адвокатом може бути особа, яка відповідає певним кваліфікаційним вимогам:

- має повну вищу юридичну освіту;
- володіє державною мовою;
- , має стаж роботи в галузі права не менше двох років;
- склала кваліфікаційний іспит;
- пройшла стажування;
- склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Окрім того відповідає вимогам сумісності.

3. Види адвокатської діяльності. Професійні права та обов'язки адвоката.

Видами адвокатської діяльності є (ст.19):

1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні;

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом.

Під час здійснення адвокатської діяльності *адвокат має право* вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема (ст.20):

1) звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);

2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях

незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;

3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;

5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;

8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;

9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів;

10) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань;

11) користуватися іншими правами, передбаченими законом.

Під час здійснення адвокатської діяльності *адвокат зобов'язаний (ст.21):*

1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;

2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;

3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;

4) підвищувати свій професійний рівень;

5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;

6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.

Адвокату забороняється:

1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;

2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;

4) відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом. Вивчаючи положення до другого питання необхідно врахувати, що адвокату забороняється:

1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;

2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;

4) відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом.

Адвокат забезпечує захист персональних даних про фізичну особу, якими він володіє, відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних.

4. Гарантії адвокатської діяльності. Адвокатська таємниця.

Проголошуючи принцип незалежності, Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» має норму, яка стосується *гарантій адвокатської діяльності (ст. 23)*. Законом встановлено, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією та законодавством та іншими законами, зокрема:

1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;

2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;

3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;

5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;

6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;

7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;

8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;

9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;

10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;

11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;

12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;

13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;

15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;

16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;

17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

У разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження. Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник ради адвокатів регіону, крім випадків, передбачених законом. Для забезпечення його участі службова

особа, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи застосовувати захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії. З метою забезпечення дотримання вимог Закону щодо адвокатської таємниці під час проведення зазначених процесуальних дій представнику ради адвокатів регіону надається право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, що зазначаються у протоколі. Неявка представника ради адвокатів регіону за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону не перешкоджає проведенню відповідної процесуальної дії.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи у відносинах з адвокатами зобов'язані дотримуватися вимог **Конституції України** та законів України, **Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод** 1950 року та протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, практики Європейського суду з прав людини.

Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

Інформація або документи можуть *втратити статус адвокатської таємниці* за письмовою заявою клієнта (особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених законом підстав). При цьому інформація або документи, що отримані від третіх осіб і містять відомості про них, можуть поширюватися з урахуванням вимог законодавства з питань захисту персональних даних.

Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення.

У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому випадку суд, орган, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані

вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення.

Особи, винні в доступі сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошенні, несуть відповідальність згідно із законом.

Подання адвокатом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням адвокатської таємниці.

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Адвокат не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання **Закону України** «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ЛЕКЦІЇ

Успішне здійснення захисної діяльності вимагає від адвоката високих моральних якостей. Пояснюється це тим, що в діяльності адвоката значно частіше й гостріше, ніж у будь-якій іншій юридичній діяльності, виникають ситуації, правильний вихід з яких залежить від дотримання не тільки правових норм, але і моральних принципів.

Беручи участь у вирішенні питань правосуддя, оцінюючи вчинки і дії людей, розкриваючи їхній психологічний зміст, захисник повинен мати на це моральне право. Бути принциповим, чесним, непримиренним до порушення прав і законних інтересів своїх підзахисних, мати власну думку, не піддаватися сугестивності, уміти відстоювати свої переконання і позиції.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття «адвокатура України».
2. На яких принципах та засадах здійснюється адвокатська діяльність?
3. Хто може бути адвокатом?
4. Хто може бути стажистом адвоката та в чому полягає стажування?
5. Надайте характеристику організаційним формам адвокатської діяльності.
6. Які є види адвокатської діяльності?

7. Яка інформація належить до адвокатської таємниці?
8. Які є підстави для відмови адвокатом в укладенні договору про надання правової допомоги?

Завдання для СРС:

1. Підготувати на вибір реферат, презентацію, есе чи цільової доповіді з однією з рекомендованих тем.
2. Виконання практичних завдань протягом семестру.
3. Переклад іноземних текстів установлених обсягів з актуальних питань теми.

Формування компетентностей: ІК, ЗК - 2, ЗК- 8, ЗК-9, ФК -9, ФК-11, ФК13, Фк 15, ФК 19-22.

Результати навчання: ПРН1, ПРН 3-8, ПРН 11-14, ПРН 17, ПРН22.